

Thomas Kingo

væsen og værk

Olsen, Michel; Schou, Søren; Sonne, Jørgen

Publication date:
2003

Document Version
Peer-review version

Citation for published version (APA):

Olsen, M. (red.), Schou, S. (red.), & Sonne, J. (2003). *Thomas Kingo: væsen og værk*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Jørgen Sonne

THOMAS KINGO

Væsen og værk

Institut for Sprog og Kultur
Roskilde Universitetscenter 2003

Jørgen Sonne

Thomas Kingo

Væsen og værk

Institut for Sprog og Kultur
Roskilde Universitetscenter 2003

© Jørgen Sonne og institut for Sprog og Kultur
Institut for Sprog og Kultur
Roskilde universitetscenter
DK-4000 Roskilde
<http://www.ruc.dk/isok/>

ISBN : 87-90132-28-9

Sats og layout: Michel Olsen og Erik Swiatek
Tryk: Roskilde Universitets trykkeri 2003
Omslag: Poul Erik Nikander Frandsen og Erik Swiatek
Forside: Kobberstukket portræt fra Thomas Kingo:
Samlede Skrifter bd IV, side 11
Forside-flap: Foto af Jørgen Sonne (© Gregers Nielsen)

REDAKTIONELT

Jørgen Sonnes virke som digter er kendt. Men derudover har han ydet en betydelig indsats som forsker og formidler og det var på denne baggrund han i 2000 blev udnævnt til æresdoktor ved Roskilde universitetscenter.

Som formidler er Jørgen Sonne kendt som en kyndig oversætter fra flere sprog. Desuden har han ud over sit kunstneriske forfatterskab en mangesidet og højt kvalificeret produktion af kunst- og litteraturanalyserende skrifter. Disse arbejder spænder over flere kunstarter. Man kan især pege på afhandlingen om Degas (1994) ; det omhyggeligt anoterede udvalg af de franske surrealistes (i Jørgen Sonnes oversættelse) med en fyldig præsentations- og analysedel (1994); en lang række mindre arbejder om digtere som Herman Bang, Henrik Nordbrandt, Francois Villon, Lautréamont og Léopold Sédar Senghor. Specielt skal der henvises til de efterhånden talrige delpublikationer, der i de seneste år er udsprunget af hans forskningsprojekt om Emil Aarestrup.

Jørgen Sonne er som kunst- og litteraturanalytiker og som litteraturhistoriker bredt og dybt orienteret. Hans videnskabelige arbejde er, både hvad sprogområde og kunstgenre angår, usædvanligt vidtspændende.

Hans dobbeltrolle som udøvende lyriker og litteraturvidenskabsmand giver navnlig værkbeskrivelsen, der i forvejen er en væsentlig del af det litteratur- og kunsthistoriske arbejde, en enestående og central placering og tilfører værkforståelsen overraskende nye dimensioner. De værkbeskrivelser, der indgår i hans forskning, er præget af en betydelig sproglig præcision, koncentration og prægnans, der gør det muligt at overskue omfattende tekstmasser i én sammenhæng og placere dem i deres indbyrdes forhold. Denne koncise sammenfatningsteknik får især et fornemt udtryk i bogen om de franske surrealistes.

Med sin skarpe opmærksomhed for det sproglige udtryks nuancer har Jørgen Sonne udviklet værkbeskrivelserne til en

speciel form for nærlæsning, som fører i retning af den social-historiske beskrivelse. Denne kombination af minutiøs tekstanalyse og samfundsmæssig perspektivering danner centrum i hans litteraturvidenskabelige arbejde. Pointen er, at Jørgen Sonne ved hjælp af informationer, som han henter fra værkerne, men begriber i deres sociale og kulturelle kontekst, trin for trin blotlægger og skildrer værkernes implicitte sociale omverden, og ved denne skildring formår at kaste nyt lys over dem og give en ofte overrumplende indsigt i dem. Resultaterne fremlægges i en form, der forener videnskabelig præcision med den erfarne digters "insiderviden" om det sproglige håndværks finesser.

Vi er derfor glade for at Jørgen Sonne, vor æresdoktor, har ladet os udgive hans vel mest omfattende litteraturanalytiske arbejde. Det handler om Thomas Kingo, som Jørgen Sonne allerede tidligere har viet en artikel, og præsenterer digteren og den offentlige person Kingo også var i en mangesidig belysning.

Kingo er nutildags mest kendt som forfatter af en håndfuld meget yndede salmer. Men han var andet og mere : han var en del af kongens propagandaapparat, og i den forbindelse besynger han De Danskes Konges store bedrifter i den ulykkelige og diplomatisk dårligt forberedte svenskekrig, uden dog at kunne undertrykke sin medynk med ofrene eller sit stadige ønske om fred; han var en hyldest- og lejlighedsdigter der ofte går ud over hvad denne genre byder, han var en nuanceret erotisk digter af format, med sans for de fine stemninger, en religiøs digter der lod sig drage af de dystre sider i tidens kristendom. Dette og mere får vi præsenteret, og sidst men ikke mindst får vi en digters kongeniale læsning af en kollega og et eksempel på hvad det er der fænger når en stor digter læser en anden, en halvskjult kontinuitet i litteraturen uafhængig af meninger og ideologier.

Værket ledsages af righoldige citater (gengivet i nydansk retskrivning) kommenteret i deres sammenhæng. Det kan således også tjene som indføring for nutidige læsere i Kingos mangesidige forfatterskab.

Michel Olsen

Søren Schou

FORORD	1
BAGGRUND og LIV	7
UNGDOMSDIGTENE	9
'Ko-Klagen'	9
Mortens Gås	20
Nævetud	27
Sille og 'Chrysillis'	39
Hyrderier som undertekst	45
TRIO med BASGANG	47
DISHARMONIER	48
Kappelan / Kapun.-	49
SUMMA 1. + 2. + 3.	52
DET VILDE ÅR i SLANGERUP	52
SANGERKRIGEN mellem WORM og KINGO ..	53
DEN ANDEN FRU KINGO	59
En Enkemands Virvar	59
KARRIEREN BEGYNDER	63
KONGEN OG HANS HUS	63
Kongen, Solen, Gud	63
Udflugter og skjulte Mål	66
Konge, Mytologi og Sagnhistorie	67
Gud & Kongen	69
KRIGENE og KRIG	70
Krigene og Vejret	74
Søkrigens Slag	77
VEJR og TIDER	85
MINDEDIGTENE	91
EN SAMFUNDSDIGTNING	91
FAMILIEN OG BØRN	93
SAMLIV I ÆGTESENGEN	94
DET ENKELTE INDIVID	95
SYGDOMMENE	105
DYR, PLANTER og LIVET	107
BRYLLUPSDIGTE	119
KØN og KVINDER	125
SALME - SAMLINGERNE	133
HØJE BØNNER i SALMERNE	135
KIRKEN i KRISER	138
ANTI - FORNUFT	141
SALMERNES SÆRTRÆK	144
Ydre Verdner	48
Fødsel og Kønnen i Salmerne	150

Om Børn og "Barn"	151
Lysten (og Satan)	154
Bodens Forkuelser	157
Individer i Troen	159
Levnedsløb i Troen	163
DE VIDERE OMFORMNINGER	168
Det første Martyrium	169
Excurs om Martyrer	170
Martret i Verden	171
Forfølgelsesvanvittighed	173
Martyriet og Egos Placeringer	174
Jesu Kors og Egos Følge	181
Martret i Troen	184
DET SØDE	187
Kys, Favntag, Fødsel, og Sår	190
Salmerne til det Sidste	193
KÆRLIGHED OG ANDET MER	194
Satans tre krige	199
TIL ENDEN : FRED, KRIG (FRED)	205
KINGOS SIDSTE ÅR	211
JACOB WORM EXIT	211
EXCURS	215
SILLES DRUDE DØR	215
TIL DEN SIDSTE ELSKEDE	216
"CANDIDA" og det sidste ÆGTESKAB	218
DE FRIE UDFOLDELSER	223
GAMMELT NYT OG GODT	223
UTOPIA	225
I Myrternes Tider	226
I Sagnets Tider og Nu	229
EN SOCIAL DYSTOPI	230
Overbefolkning og Splid	230
EN SAGNETS EUTOPI	231
En Dystopi i Sagntid	232
EN SAMTIDENS EUTOPI	233
I STOR og SÆLSOM FLUGT	235
Lindenow - Romanen	239
Appendix.- Til Jacob Worms Endeligt ..	249
ET NUTIDIGT UDVALG	251
Linie-lyrik	254
KILDER	256
FLAP	257
OMSLAG	258

FORORD

Der er intet som Døden der kan bringe digtere tillive, og dette år fejrer nu Thomas Kingo sit 300 års døds-jubilæum. Det var vel på tide man læste ham som andet mere end Vor Store Salmedigter. For disse salmer var så meget store, at de måtte gøres mindre, i omfanget, i stilen, i følelserne, og det gjorde man især i hans egne sene dage, og oppe i borgerskabets tider. Alligevel er der i den gamle salmebog endnu 88 af dem, og kun masseproducenten Grundtvig har et endnu meget højere antal. Men de har deres nære interesse som litteratur, med sociale udsagn, i psykologiske udbrud, og nu-og-da som fejende digtning. I deres vilde kulminationer er de slående anti-danske, og er således ligesom det bedste af alt dansk. Der er yderst lidt andet som dem.

Dertil skrev Hr Thomas som ung en kort række landlige poesier med vid og ynde og boltrende humør i *nonsense*, med en slående åbenhjertighed om elskoven. Han lægger endda op til at digte kort om Naturen, som det blev lang og idyllisk mode i Romantikken, helt op til de regnvåde 90er-digtere. I sin tid på landet strejfer han en genre, der stortrivedes i Reformationen, skældsords-poesien, og giver et par prøver på den senere. Genren er uddød, endda i talende politik, og ingen digtere (for)bander længere på prent.

Derefter følger den livslange række af poemerne til promovning og forfremmelse, og de giver resultat : Han bliver æresdoktor, biskop i Odense over Fyns Stift, og han adles. Det er eet tilfælde af borgerskabets opstigning under Enevælden, baron Holberg er det andet bedre kendte. Nogle ville idag sige, de oser af kongerøgelse, og vi kan da henvise til damebladene, formiddags-aviserne, og TVs taffel-reportager. Vi vil betragte dem som uhyre stil-udfoldelser, og bemærke, at hine tider havde en sans for højt skuespilleri, som vi ganske har mistet; at de høje og højeste folk slubrede roseri og over-ros i sig som en art livsbetingelse. Det var en pligt! som alle devote underskrifter på officiøse breve, så bizarre de nu er for os. (Er der da idag slet ingen der roser sig ind på chefen, og vinder ved det?) Det interessante er, at han altid spiller på to heste, den ene part og dennes modpart, så den ene af dem gik i mål og gav gevinst for hamselv. Nu og da var det spil med risiko : For han roser både Kongen og hans højeste minister, men kongen ville krig ja krig! mens ministeren ville fred og forbindelser. Han blev derfor styrtet og trakteret på grummeste måde. Det er Griffenfeldts geheime forhandlinger med det almægtige Frankrig, som afgør den

sag til Danmarks nakdel. Med det skuepil om henrettelse af ham, hvor der i sidste øjeblik råbes "Der er pardón!" Sådan var den konge. (Senerehen blev den sene og nu liberalere Enevældes udenrigspolitik ikke viisere i Tre-års-krigen 1848-53 og ved det langt hen smertende nederlag i 1864).

Dermed er vi kommet til Kingos krigs-digtning. Det er tydeligt at den til overmål tækkes denne krigsgale konge, men den handler fordækt om Fred : Glosen dukker op med lange mellemrum igen og igen, fred,- fred ... For Kingo havde været ung i Nord-Sjælland under den svenske besættelse med dens overgreb. Og som præst, og dermed ansvarlig for skole, hospital og forsorg, så' han, hvor krigsskatterne mindskede livsgrundlaget for de små bønder, og strammede vilkårene for hans religiøse og sociale pligter og indsats. Hele sit liv igennem skriver han i sådant dølgsmål om Freden, og den er det næst-sidste han skriver om før sin død i 1703.

Krigsdigtene gør ham massivt aktuel idag, her i Massakrernes Epoke. Han har aldrig været i et slag, men med en eksploderende fantasi kaster han sig ud i gyselige og sande skildringer af bataljerne. Samtidig har han en dyb og slående indfølelse med dem det går ud over, de bombarderede, de angste, de slagne. Det er en mageløs dobbelt-indsats. Som reporter idag havde man øjeblikkeligt udelukket ham fra internationalt TV og slagmarken.

Med sit gloende temperament har han samtidig en afsindig forkærlighed for kanoner. På dem ofrer han sine vildeste sammenligninger og alle barokke udsvævelser i stilen. En anden ligeså utæmmet foreteelse giver han sine blideste og mest forrygende passager på, nemlig Havet. Også om den angst, der griber dem som er prisgivet dette utøjlede element, om dem, under dem. Et af hans længste digte er om en tragedie i storm for et ømt par, hvor konen var gravid, og med sin families unge piger gik til, foruden skibsbesætningen. Det kuriøse er, at han levede sit meste liv langt fra havet, inde i Sjælland, og først som biskop kom til at sejle frem-og-tilbage over Storebælt. Men han har de intimeste iagttagelser af fisk, og hvor så' han nogensinde levende fisk helt nær på!

Også på havet går det andet objekt han ofrer sine ordfantasier, og det er skibene. Enhver kan forstå ham, der har set modeller af tidens pompøse orlogsskibe eller hele Regalskeppet Wasa ved Mälarn i Stockholm.

Et andet felt i naturen, han atter og atter kredser om, er dyrene. Han gør lange kataloger over vilde og tamme dyr, også de hjemlige fugle, og bruger dem til de facto sociale fantasier om en fjern tid i lutter fred, mellem rovdyr og deres bytte i Noahs ark, imellem to mennesker blandt livsfarlige væsener i Edens have, i en forntid med karge midler, uden druk, forældelse og moralsk forfald, som i datiden. Hans evner til at karakterisere et dyr med eet træk, er frapperende at se,- om man da selv sér og husker ligeså godt som han.

Også planter indgår i hans verbale verden, mest som sammenligninger, men også med præcis karakteristik, og de dufter : Han er den sjældne digter, som kan lugte tingene. Han må ha dyrket en have, som han skriver om muld.

Hermed er vi kommet til disse store levestesener, menneskene, og det fra de er inden i deres mor, og imens de får bryst. Sidenhen når de tuller om i en gangevogn, et stativ på hjul, hvor den lille sidder sikkert og kan komme omkring. Man hører om en mors tugt, men der er aldrig nogen far der tæsker et barn, og det er en påfaldende blidhed i en tid af tørre tærsk. Og Barnet som begreb indgår i hans salmer, som Den troende i sin Jesus favn.

Også i salmerne får vi overraskende nok alle lag i et samfund vist, fra de sindssyge langt ude i deres rædsler, til de syge og lidende, udover De Underste i deres nød, og derfra opover, i det højborgerskab han selv kom til at tilhøre, helt til tops i kancellierne og høje décharges, indtil hoffet og den kongelige familie. Og ihærdigt indskærpes de velbjærgedes kristen-pligt til at sørge for alle der var i nød og trang, specielt for Kongen selv ved gaver til forsørgelsens arme institutioner. Dette er en sandt kristent mand i miskundhed overfor sin næste. Men sære træk i hans lutherske kristentro, og en ny engelsk bods-tro, skyder vi ud til vi ser nøje på salmerne.

Endelig er han en kender og vurderende elsker af kvinder, og han giver dem altid den egenskab, Forstand. Han lader dem tale som en ligemand og et væsen med begær. Hans særlige yndlingsbillede af dem er Skjoldmøer, og det både konkret og historisk, i oldtidens Norden, og som amazoner! Men særligt som en karakteristik af en stærk karakter, en udholdenhed i prøvelser, som under en fødsel eller en lang og pinefuld sygdom. Han kender elskoven og tegner den diskret op, også som en glæde i ægtesengen. Og det bør understreges, nu midt i bizarre meninger om

mænd og kvinder, her i dette porno-exporterende kongerige.

Set som en kun historisk digter håndterer han den europæiske stil Barokken med dens verbale figurer og højt opskruede manérer, og han fylder den ud med sit sprogs temperament. Men den har en underbund, og det er ganske jævn tale, folkelige mundheld, endda dialekt, og en helt dagligdags konkret nærhed. Det såre høje og det helt nære forener sig i hans sprogføring, med kun eet eksempel på det: Himmel-dam.

Det er også en prøve på hans særlige og hyppigste middel, de sammen-satte gloser, og han vælter dem af sig med uopslidelig opfindsomhed. Det fører til mærkelige ordformer for os idag, med deres forbindende -e, og den afvigelse er et ikke lille problem for den nu let læselige præsentation af hans tekster. For os er de i forvejen hærgede af den vrangskrivning, som tiden bogstaverede i, og den er så vidt muligt rettet ud til en normaliseret retskrivning af idag. Ganske som hans efterskrivere og rettere gjorde til vore senere salmebøger. Ellers ville man prisgive ham til nær ulæselighed eller det flade danske grin. Det er han meget for god til. Når han skriver : - løvesal-, er det ikke en sal med løver i, men en løvsal = en skov! Men de sære ord bliver selvsagt stående i teksten, og de får deres korte forklaring direkte til højre for den. (Mere sammensatte sager i en note. Disse oplysninger er selvsagt taget fra kommentarbindene). En tekst er altid lige under øjnene på den som læser den, her-og-nu! Og hvis man har vænnet sig til dens uvæsen, er den direkte tilgængelig. Denne samtidighed og nærhed har været målet ved fremlægnngen af hans righoldige, nu og da forbløffende digte. Lad os, om vi her kan det, redde en så nærværende digter for idag.

Altså bringer vi her hans liv og genvordigheder frem, og de digte som dags dato er eminent læseværdige i lange eller mer korte passager. Således at de løbende kommenteres, så læseren kan gå ind i dem og ta' dem til sig. De er hele tre hundrede år fra os, de er stadig tilgængelige og nærværende, stadigvæk slående. Hvor mange af vores vil være ligesådan om andre 300 år.

Jeg skylder professor, dr. phil. Michel Olsen min varmeste tak for hans redigering, og min kone Birgitte Sonne der har læst flere korrekturer. En særlig tak til Litteraturrådet for dets rundhåndede støtte.

BAGGRUND og LIV

“Fattig Dreng”. Spredte linjer.-“HANS KINGO, Barnfødt i Schotland i Kril, efter et ærligt levned her paa Jorden i 85 aar og sit Ægteskab med sin Hustrue, KAREN SØRENS-DATTER, 47, salig hensoved 1671 og med sine 3 Børn her begravet”.

Det står at læse i den vældige Slangstrup købstadskirke, på den ligsten som den nylige sognepræst dør satte over sin døde far, med citatet :

“Mine Dage Ere Lettere Henfløynede End en Væve-Skytte. Job.7.,v.6.”

For Thomas Kingos far var væver, og hans far igen kom fra Craill (SIC) til den nordsjællandske købstad, hvor han fik tilnavnet Skotte. Men som der står i det forvirkede ligvers :

JEG AATTE IKKE VERDENS GULD ... MIN RIGDOM VAR
ET ÆRLIGT NAVN ...

Det var al den rigdom han ejede. Og han kom ikke til at se, hvad den store lysekrone i kirken stadig beretter om sønnen til den tid :

1677 DEN 25 FEBRVAR HAND AF GUD OG
HANS KONGLIG MAYESTET BLEV KALDET
TIL AT VERE BISCKOP UDI FYNS STIFT.

Samme lysekrone bærer også Kingos adelige våben, mens han selv efterhånden ejede noget guld og rigdom. Hans mor døde hos hamovre i Odense Bispegård, Over 70 år gammel, så dette var virkelig en solid familie. Kingo har et og andet spredt at sige om sin herkomst :

... Det kan mig i sindet prikke, jeg ej kom i perlesvøb
den tid jeg var spæ' og ikke vuggen just på lykken løb ...
Nogle fødes lykkelige og kan ved forældres hånd
højt på Verdens trapper stige, føler aldrig modgangs bånd;
dennem følger alle ting ...

Og han husker vel den tid,

dengang jeg var spæ' og lille, og ej Verdens ting forstod.

Det kom han til. Hans hæslæsende, træfsikre stræb springer ud af hans trykkede oprindelse, og den spores i hans reaktioner og handlemåder. Han tog sin barndom med sig, og så tit og nært skriver han om børn, som billed eller som levende væsener, at vi får regne med Barnet som et lag i hans følelser.

Old Dr. Johnson huggede hele sit liv al mad i sig, for han havde sultet som ung, og Kingo har en del at sige derom :

- Tænk, hvad sin ganske lives tid en fattig dreng må lide,
(før) han kan sig et hvilested for kroget alder bygge,
hvor hustru, børn, og tjener med, hos ham kan leve trygge ...
Han tit i ungdom drikker vand og nær sin finger bider,
og tænker på den gamle mand og på hans ømme sider.

-Dette blev skrevet i 1669, to år før faderens død, og året før hans eget første ægteskab, kun et år efter hans første præstekald. Men idyllen med eget hus i alderdom dukker op igen i en af Vinterpartens sene salmer, hos denne ikke synderligt idylliske digter.

Faderen havde fået råd til at sætte ham til bogen, Skotlands calvinske vævere var blandt de første grupper i Europa, der stræbte mod deres børns uddannelse. Og Kingo skriver siden :

- Jeg var snild at gå
flux efter Ondskabs svøbe,
min tunge kunne løbe i bander stor' og små

-så han svor og bandede som dreng. Men han var altid siden striks, men omhyggelig med skolebørnene under hans varetægt, for deres lærdom og indtægter med, og det må være sig selv han husker igen som "fattig dreng":

- Hvor tit han må om vinternat i frost og kuld' om trække,
glaseret op fra fod til hat, så fingrene de sprække.
Hvor tit må rejse kappeløs og vel med •enstig trøje, kun i een trøje
når vinden •sluder kold og bøs, og dog sig lade nøje. i slud og blæst
- Hans stormeslagne ansigt må hans svulne hænder varme,
den kolde krop òg banke på med stiv-frosne arme ...

Thomas gik da i latinskolen borte i Frederiksborg og bliver student her 20 år gammel. Således begyndte hans bevidste tilværelse under det dominerende kongelige Frederiksborg Slot. Siden skrev han om det nyligt færdigbyggede Kronborg, og viede store dele af sit livs produktion til Majestæten.

Hans initiativ markerer sig tidligt. Kun 16 år gammel gør han en bonde-pige med barn, og det bliver ikke til nogen belastning for ham sidenhen (!)

I fire år studerede han derefter ved Københavns Universitet, og her blev han cand. theol. i 1658, da han var 24 år gammel. Det må antages at faderen, der stammede fra det calvinsk strenge Skotland, har lagt en fast grund under hans kristentro og nu lutherske lære. Dog går der frasnagn om gildet, da han blev præsteviet, for

selskabet drak overdådigt mer end det var almindelig vane, i en tid der forstod sig på at drikke, til ære for hans egen “Bælle-gud”.

Men da han ikke har en teologisk magistergrad, kan han ikke håbe på at få en given stilling i kirken. Altså til brødet! også for at aflaste familiens økonomi : Unge Kingo blev huslærer, først på selveste Frederiksborg avlsgård, og efter det oppe i det hærgede Nord-Vest Sjælland, hvor Svenskekrigene og deres to besættelser havde huseret værst. Reaktionen på disse krigsoplevelser, og følgerne for bønder, dyr og land, dukker op i hans krigs- og-freds-digtninge. Selv fik han engang ved en skærmydelse med en svensk officer et skud i læben, så den var sortfarvet resten af hans liv. Han kommer i huset på den store adelige Vedbygård, ikke langt fra Tissø, og han underviser i den tid forpagterens børn på det nærliggende Sæbygård. Nu digter han da sine første og veloplagte poesier.

UNGDOMSDIGTENE

‘Ko-Klagen’

I Nordsjælland får han sin egentlige debut og sit gennembrud, hele 31 år gammel, og for den tid en ret så høj levealder. Det sker med det længste af hans ungdoms digte, der bærer den overvældende titel :

“Sæbygårds Ko-Klage, over den hornmægtige og klov-agtbare
Tyr-gilding,
som forleden den 22. August 1665 ved en uformodet død
hastig blev henrykket”.

Tyren, som er blevet kastreret, drukner (sig) nemlig i karpedammen ...

Digtet er en mægtig spøg, som en fuld levnedsskildring, men af et dyr og lige til dets gravskrift. Den gennemgående vits er, at tyren og køerne er adelige, de tituleredes også således, og røgteren er deres Stalde-Secretair¹.

¹ Digtet sætter tætte spor i samtidens digtning, og det har en fjern række ahner : Catuls strofe til hans Lesbia's døde spurv; unge Vergils nørkleri om “Myggen”; særskilt den græske Homer-parodi “Kampen mellem Frøer og Mus”, og Kingo hentyder selv til den sidste. Digtet har også nærmere påvirkninger fra den første store barokdigter her i landet, Anders Arrebo, med hans “Hexaëmeron”, som først fremkom i 1661.

Men Ko-Klagen bruger Arrebos vældige stil til sprudlende vitser, og så er digtet

Ko-Klagen går også på et nyt og rapt versemål, der kom til at grassere i tiden. Det var Kingos ældre og muntre samtidige, Anders Bording, der havde indført det, letløbende, ofte meget mundtligt, og ligefremt i sin sprogføring. Og, bortset fra alt dette litteratur, så er Ko-Klagen et virkelig snurrigt digt med de dejligste enkeltheder i, scener af landlivet, bondske skikkelser og sædvaner på landet, med blomster, frugt, og dansende kalve. Ja man tror at Christian Morgensterns berømmelige fisk tilsidst har fået stemme heri længe før 'Fisches Nachtgesang'. (Den fisk synger dog kun betonedede og ubetonedede stavelser : — / ~ ~ / — — — / ...).

Først klager køerne sig :

- Vi horned' kører til Sæbygård ... Herskinder på vort malkested:-
... den Gud-elskte bøge-krop til suk vi ville trænge
og på den røde rønnetop en morbær-kåbe hænge,

(nemlig i en mørk sørgefarve over Tyrens død).

Den hjertegode hasselnød •selvvillig skulle bryste, af sig selv
afhugne •trunter, sten og stød, som æspeblade ryste, stynede træer
krystalle-læbet Tissø vel skum-næset skal frembryde,
at òg den •dumme fiskesjæl skal gennem bølger skryde ... stumme!

(Fordi den er stum, skryder den som et æsel?). Og selv Søen bruser
da op af sorg, med tåredryppende næse.- Adelsdamekøerne
fortsætter nu i sorgen :

Vi klager os foruden stød, som drengen der er kræsen,
Som skøgen giver an sin nød og græder kun med næsen ...
Bør vi da ej som andre dyr med rette jo beklage
En så •før-lemmet, agtbar tyr, en elefantes mage ... svær-
Kan andre dog om mus og myg jo store remser skrive,
Om flue, torbist, brems'en styg, fuld-store taler skrive, (men) :
(Hans) navn er adlet og gjort fri blandt himmeltegn at prale.

som sagt strøet til med klassiske henvisninger, således som digte den gang burde og turde være. Kingo har nok opfrisket dem i en mytologisk håndbog under opslaget taurus, Tyr. Denslags er hvad man kalder At være Lærd i Danmark. (Senere blev han det i videste udstrækning). 'Titlen 'Seks Dages Værk' henviser til Guds værk i skabelsens uge. Heri havde Arrrebo frit gendigtet det uhyre digt af Seigneur du Bartas, "La sainte semaine, ou la création du monde", 1578. (Den hellige uge, eller verdens skabelse). Også dét er jævnt ulæseligt, og et ofte curieust leksikon om alt muligt; også omkringvandrende og ædende planter.

For det sidder i Tyrens stjernebilled ... Og nu følger som i gravprædikenerne,

Tyrens Levnedsskildring

En slægtelinie blev så stor af tyre, køer, og stude,

At hvo dem skulle •give for, fik rygværk af at lude ... anføre

Naturen havde intet spar't, af hvad der burde være

På hannem, efter tyreart, det havde han med ære -

Det er, med respekt at melde, det første ord om hans avlelem.

Derpå går denne sjællandske tekst over i gruelige klassiske allusioner :

Han ej som Minos' Horesøn var halvt i •tyre-lige tyre krop

og det er det menneskedræbende tyre-menneske, Minos, i Kretas labyrint, og dronning Pasiphaë havde avlet ham unaturligt med en tyr! Derefter går det videre og endnu grummere :

Peril ham ikke havde gjort med kobberdør på side

Til fangetårn og pinselssted, til mande-mén og skade.-

Denne bronzestøber havde gjort tortur-instrumentet for tyrannen Phalaris, der lukkede sine fjender ind i tyren og fyrede op under dem, s.v.p.- Mere skikkeligt får vi så høre om flodguden Achélòus, som havde horn, og sloges med den vældige helt Herakles om prinsessen Deianíra. Sådan er vi i skønne heroiske milieuer. Derefter stiger vi ned til tyrens hard facts :

De vise klerke i vor egn sig tit •bemøje turde umage sig
at se på hans nature-tegn, hvad af ham ville vorde,

og det er det andet, direkte ord om hans avlelem. Han var så sandelig ikke - hanrej - så en anden én lå med hans koner. Derefter kommer den første bemærkning om hans blik, udseende og psyke, og det er værd at mærke sig hos denne psykologisk indsigtsfulde digter :

- En sagde, han ville blive

en grum tyran, thi øjesyn ej gerne plejer at lyve.

Han ser jo dog så tyrkisk ud med sådan bister mine,

At om Xantippe var hans brud, han kund' ej værre •tvine, grimassere

Uærbødig sagt, det gjorde nok filosofen Sokrates ved sin skrappe kone.

Og vi går videre i psykologien, men nu hos dyrenes konge Løven :

Dog derfor det ej altid sker, den løve grum straks bliver,
Som skummelt gennem øjet ser og snorker højt og •sniver. pruster
Man kan sig tit •forsé oppå de klare øjestene, se fejl
Thi stråler som fra dennem går ej alt med sindet mene -

Altså, folk kan ha' et anderledes væsen end de ser ud til.

Nu sætter Kingo disse overvejelser om til korte scener, som er komedie eller den rene farce. Den første er med en vild fyr og en sart frøken,

Et Møde, en Skræk-
Kulsvieren fra ungdom op brand-øjet altid titter,
Om ham en vakker engelsk mø blev vår på Roskild' Hede,
Af frygt hun skulle næsten dø, •hjertkipet hannem bede angst
At han, den unge bjergetrold vild' lade hende leve,
Et tusind pund hun ham til sold velvillig ville •bebreve, garantere
(det er så hjertet dunker af skræk i pigen) - og vi er igen ved Tyren :
- selvom han aldrig er Tyran, men ikkun kulsort •gliser skinner
og som flabmundet Morian sin filsbens tand fremviser,
- han har tænder som elfenben i sit negersorte åsyn - ... Ergo :

Så' dømmer verden ofte vrangt af bare øjenstråle,
thi sindets dyb er bredt og langt og ej så let at måle.-

Men den gentagne (selv)karakteristik går vi over i næste scene, om en mand der sidder inde derhjemme og ikke går ud i krig, -

Krigerisk, men Tam
Hvor mangan ser så vrinsk og vild, som han kund' tusind fælde,
er dog ej værd en røget sild, når det •om hud skal gælde. går hårdt på
I stuen mangan luerød af øje-vrede brænder,
men dæmper vreden dog med grød, fast heller end han render
i marken mod Den blege Mand, at ligge der for fugle,
og stå for sværd og luntebrand og luftehvinende kugle -

- for Den blege Død ta'r ham, og hans lig blir hakket op af ravnene ...

Den komiske figur Jeppe var almindelig i tidens digte om bønder, (den dukker siden op i Holbergs komedie), her er bonden i digtets tredie scene : -

Den drukne Jeppe
Kan Bonde Jeppe sig òg ej tyrannisk nok anstille
Om nogen på hans gildesvej begynder ham at drille, (han går på druk)
Hans øje vokser •brikkeetrindt, så rundt som en tallerken

han hærder straks sin pande

At bøde for mod kæp og flint, med brudent krus og kande.

- Han holder en stok eller endda en flintebøsse op, imod de krus og kander som man slår ham med,- kun var våben selvsagt forbudt ved gilder og her ved hans abefester! Og han fortsætter krigerisk hjemme hos sin kone Lusse, når han da når dertil ved morgengry :

Når den skumskæggede fyldevom ved hanegal hjem kommer

Som han vild' vælte huset om, han hujer, pruster, brummer;

Han savler, skummer, skærer tand og griber til sin •junge kniv!

Han •flischer, bander hver en mand i lever og i lunge. river eder af sig

- Da får hans Lusse høre på så mangt et manddoms stykke,
hvor mangel død, der for ham lå, hvor mangel gik på krykke,
den tid han lå ved Oldesloe med Christian den Fjerde,-

- Så meget fortræd fik han gjort tilbage i Torstensson-krigen 1643-45, mens han gnavede på de magre rationer, lærte dirty tricks, som en anden *Marine* af idag, og var blodtørstig uden nogen pardøn :

Hvor mangt et sultet ben han •gnog, hvor mangel streg han lærte,

blodgerrig uden al kvarter, foruden nogen nåde. gnavede

Hans kneb gør det af med hvem han ser,thi •drukken mod vil råde. rus-

Der står han og fægter for konen med sin kniv ... Så har han fået sovet ud og er blevet ædru og tam :

Men når man ham om morgnen ser, når han er fra sin tønde,

så nådig han ad hver mand ler, som bondehund ad mynde.

Han da ej tælle kan til fem, som før kund' regne brøken.

Da går hans Lusse lige frem, som var tilforn en frøken. m. adelstitel!

Al tyranni og overmod •barmhjertighed er blevet, usselhed

Han tørster ikke efter blod, hans kniv i bælg er dreven.

- Hvo skulle tænkt, at øjenlåg på hannem kunne skjule

Dét mangel udi spændebug ej skulle hitt't til jule ?

Så tager man dog ofte fejl på mangens øjenmærke,

formummet er det sindets spejl, som òg kan gække klerke.-

- Selv kloge folk som præster kan ta' fejl af andres udseende, de kan lede til jul efter det, i deres tykke bøger med to lukkende spænder for bindet ...

Det var nu fjerde eksempel på blik og udseende og et faktisk væsen.- Efter de udflugter hører vi igen om Tyren :

Til Angreb!

Hans flintenæsede pistol den skulle ikke klikke,

Hans rumpedaskende spækkenål han skulle ej forstikke,
men fort og flink sit horn'spyd på kroget hals at stikke.-

Disse tre linjer viser, hvor rapid Kingo associerer: - Tidens pistoler
havde en flintlås, der stikker frem som tyrens spidse næse.- En
spækkenål jawer hul i kødmad, og det er en vits om en kårde, den
gør det samme! - De to ting ligner tyrens hale, som den stikker ret
op i vejret, når den brager på folk.- Når tyren sådan render på,
krummer den halsen, og hornene rager frem ligesom spyd.- Dét dèr
gør man ikke bedre idag ... Vi fortsætter angrebene under brøl og
uden delicatesse :

Han derpå kunne gøre lyd og dysten flux anrende.
Han ej som smidig' franske mand, sig lægge net i klinge;
Og støde ind med terts og kvart, og rykke straks tilbage
Forstod han ej, men, tæt og hårdt på sideben at brage.
På gammel dansk da stod han fast og fjenden turde •bie. afvente
Han •skøtted ej om huden brast og ribben skulle svide. var ligeglad
Dog han ej •huggebasse var og ingen •rivejætte ... slagsbror, rivekat!
Han var så hjertefrom og god ...

Kingo moraliserer her første gang om god gammel dansk soliditet,
overfor en nymodens fransk maniere, med en ren ballet af de
særlige fægttestød. Iøvrigt havde han selv lært at fægte af et par
besøgende på gården, så han kender gloserne og bevægelserne i
fægtning. Dem bruger han om en tyr.

Derefter får vi et nyt sidespring om to modsætninger imellem dyr,
Vildddyr ctr. Bindehunden

Thi han var ej af art så slem som grådig bjørn og •basse, vildsvin
så hvad han fik i klo og klem, i tænder skarpe og hvasse,
han aldrig det med fremmed ven en gang fordele ville,
men bed og snærrede ham hen og •gren ad hannem •ilde : skar ansigter
- Som •avindsyge bondehund ved tørre høstak bunden misundelig
sig før la'r gøre blodig mund og tærse ned i grunden,
før han en liden vindsel hø sin præstes kusk skal give;
før skal han bide, bjælde, gø og højt i luften pive!
Nej nej, af sådan •skinder-art var ej vor kalvefader.- gnier

- Gårdhunden ligger på en høbunke, og den gi'r ikke en tot til
præstens folk!

Vi får da en blomstrende katalog og en scene om tyrens
gavmildhed, modsat andres gnierier, med en vild farce oven i :

Engens Blomster og en gerrig Bonde
 En fremmed i hans enge lod han òg sig ofte more,
 thi •Tusindgylden, •Kabelhat, han agted ikke mere ensian; kabbeleje
 end kongen agter en dukat på •pebling at spendere. skole-elev
 Den •vandekære Lilie stod så dejlig aldrig kronet, en iris
 at den en fremmed var for god og blev for hannem skånet.
 Viol en aldrig var så sød (den buske-apoteker), dvs. som medicin!
 i skov var Rosen ej så rød (den unge næse-lækker),
 at han den rykked op fra jord, når fremmed' hos ham vare -
 - Som mange river dug af bord, når han ser gæst i gårde
 og spilder halvt den gode mad, når kvinden hun må løbe
 med favnen ganske fuld af fade, som hest for vognmands svøbe. (!)
 Og når så goden •Lurifax med døren først har •snørit, Fyren; lukket
 da skuler han ved vinduesglas, som ham var •gjort på øret -bæ i øret!
 og •skrukker ud langs væggen fast og springer stav i side, går krummet
 fordi han i en huj og hast vil over gærdet skride ...
 - Pfui! trods at sådan gnieri om (tyren) høres skulle.
 Hver lod han æde frisk og fri, mens noget var på mulde.
 Men præster undte han så vel, som vi kan aldrig sige,
 vi svæ'r derpå.-

Det er så den anden, noget private bemærkning af en præstemand
 om folks gaver til den stand. Og med det afsæt får vi et stykke
 kulturhistorie om pigerne på landet, deres ømme drømme og deres
 lille lærdom, og præstens rolle i de sager :

Malkepiger og Præstens Hverv
 Vel kan vi (køer) òg højt derpå med oprakt horne •svæ're, sværge
 vi præstens pige aldrig så sin malkekande bære,
 vi •jo en kirkesalme fik af hende straks at høre; så vi da fik-
 som orgelværk det herligt gik og klang udi vort øre.
 Vor •mælkedeje deraf tog det største gavn og gode malkepige
 og lærte som af præstebog at synge efter node;
 og slog hun end tit fejl oppå sin katekismus' blader,
 for hun gad ej til degnen gå med andre bønder-•hjader -tøser
 da gøres det •ej dert behov, at hun hos degnen læste; ikke nødigt
 hun til sin lærdom såsom sov, når præstens pige blæste
 i hende, at hun blev så •nem og på sit fastende hjerte lærenem
 fik mangt et ord der havde klem, det hun òg hastig lærte.

(Pigen kan ikke rigtig læse, men hun lærer udenad af den læsekyn-
 dige pige, det som står på siderne i katekismusbogen, som hun nu
 skal kende :)

- Hun fattede det en morgenstund, hvør katekismus •skiftes; inddeles
 fra først til enden fik hun grund, at, om hun skulle giftes,
 hun da ej skulle bleg og rød for sognepræsten stande;
 thi mangel stakkel tit får stød for denne skik i lande,
 at straks en •fattig pige skal i ægteskab indtræde, stakkels
 langt er det da fra præstens kald, at han det vil tilstede,
 før hun er blevet overhørt, om hun kan stå sin prøve,
 hvad sæd og skik hun haver ført i lærdom sig at øve.
 - For den skyld mangel ærlig mø i fulde fjorten dage
 af længsel dåne må og dø for ventende mand og mage,
 ja, tit en måned gå •på tog, og mod sin vilje bryde hen i vejret
 sig med sin katekismus-bog, det må en sten fortryde.
 - Men, ville præsten om den skik så ofte ikke tviste,
 han tit en rigsmark danske fik, som han må ellers miste (!).

Man mærker sig, at også pigerne af lavere stand o. 1650 skulle
 kunne læse, men at de tit lærte den lille bog udenad. For uden en
 overhøring i indholdet kunne de ikke blive gift meddetsamme, ak
 og ve!

Oven i disse kristelige vaner (og den sjældnere uvane hos
 præsten, at stikke penge til sig for sit job), så får vi også et stykke
 hedenskab med hexe, som man stadig troede på. Det angår en
 blivende og næsten from

Overtro om Mælk

- Men præstens pige
 hun lærte først vor malkemø, at hun ej skulle slippe
 vort yver, (Fruens malke-sø), og ej gå bort med •strippe, mælkekar
 uden hun krydsed' ko og spand, før mælken kom på hylde,

(i.e. pigen slog et kristent kors for dyrets yver og lænder og for
 mælken),

thi kællinger de ellers kan smørlykken fra os trylle.

Det gavned os, de præstekøer, som går hos os i enge,
 og vel optugtede præstemøer, gid de må leve længe! -

(Disse hexende gamlinge i landsbyen de kunne forhindre at pigerne
 fik held med kærningen til smør. Men, sammen med præstens køer
 gik hans piger, og de kunne lære de andre piger, hvordan man
 afværgede sådan hexerier).

Efter disse langtspundne kvindelige detaljer går vi tilbage til
 vores dyr :

Morgenidyl og Vurdering af Tyren

Som han en dejlig morgenstund på bjergesiden leged,-
hvor Solen ud af gylden mund med blanke stråler peged
og natteduggen tørred op, der perlevist omhængte,
som på den tynde blomsterkrop væskmundet Måne •sprengte, stænked
da, ret som Solens gyldne hår brød ud i tusind lokker,
og nattekuld' sin afsked får fra engens våde •sokke; lavning
da hyrden sad og lysked sig i Solens spæde stråle, han har lopper!
og koen hørtes lydelig for morgenmælk at •vråle, vræle, brøle
- i samme stund man bliver vår en Bissekræmmer komme,
som hus og gård på ryggen bar og •renten i sin lomme. rygsæk og mønt
Da han vor mark-fyrste så på bjergebredden spille,
bag rumpen lod han kæppen stå, og holdt så ganske stille,
og med forundring flittiglig besér de tyre-dyder,
som af hans svirred' pande sig ved hvert et hår udbryder,

(i.e. Man bedømte en tyrs avlekraft udfra dens krøllede hår i panden).

Han dømte straks, hån herre var •fòr alle kræmmerdrenge fremfor
udaf den pung, som mellem lår på hannem monne hænge. scrotum
Han sagde : "Her på Sæbygård må være skønt at tjene,
man her sin løn vist rigtig får, det kan jeg se på denne.
Så stor en pung han med sig bær' som Randers •rentenérér långivere
fra Viborg •Omslag, når man dèr pro cento seks leverer." årl. marked

Her får vi da, hos en lyriker! anspil på nationaløkonomien om
overrenten, 6 % på de nationalt tyngende lån, som man optog i
Holland, altimens pengene ved studehandlen gik væk fra de
danske kvægholdere og udenlands :

- de går med Esbern Snare
hen over sø og saltet vand udi de rige banker;
dèr gemmes de hos fremmed mand, som danske bonde sanker.-

Efter den gang økonomi fortsætter vi med den centrale figur i de
mange udflugter, og nu

Om Tyrens sømmelige Opvækst

At tale mer er ej •behov om hans natur og slægte; nødvendigt
nok er det, ham til pris og lov, at han var •båren ægte. ægtefødt
- I ungdom blev han tugtet vel udaf hans gode moder,
at han ej skulle som en træl påfinde skarn's noder;
sin egen patte hun ham gav og holdt slet ingen amme,
at han ej skulle få den skik på fremmed bryst at kramme (!)

og blive så' en •dudenkop udi sin gammel alder sølle dum fyr
og gå med en unyttig krop med brudden lænd og balder. af udvævelser
- Hans fader hannem heller holdt til sparsomhed og måde
og vænned ham til hedt og koldt, så han sig kunne •råde beherske
og æde, drikke, mådelig udaf de fede enge ...
at han ej skulle æde mer, end han vel kunne orke,
og ligge så i dynd og ler hos bondens so at snorke.
Ejheller drak han •viddet bort ved dag og nat at søle fornuften
ved terningspil og femblads-kort, og tage seng i pøle.
Han ved en rus ejheller lod sig på sin næse spille
og grime sig med krudt og sod, når lystig' folk vil drille.

(For de malede en bevidstløs fulderik sort i ansigtet).

- Han derfor ikke heller lå til middag hen at snue,
og Jesper Smed ham aldrig så en gang udi sin stue, en art smugkro
thi brændevin og tóbaksrøg han aldrig ville drikke
og sidde dèr så fuld som øg, ret næbbefuld at hikke.
Man derfor ej •rubiner ham af næsen kunne plukke portvins-tud
som han var fuld af •franske kram og nys fik børnepokker. en syf
- Ved sådant blev han bred og •før, lagt ud i bryst og bringe svær
og skikkelig til sine køer i ret tid at bespringe;
deraf man så den kalvedans i snesetal og flere
i Sæby Eng ved koens svans sig årlig at formere;
dér så han òg sin lyst oppå, hvor børnebørn de •sprunge, sprang
når pigerne ved •malke-så sig satte ned at sjunge ... malkespannd

Men efter denne overdådigt frugtbare idyl kommer nu i tyrens liv

Den første Omskiftelse

I svensketid med smerte tit han måtte se og tåle,
at hans •affødninger de tog og for hans øjne flåed, afkom
og somme bort i landet jog, og somme hjemme åd'.
Den svenske plager her på gård som fast med hver mand •ruttet, hersed
på ham engang et anslag får, og det omsider slutted :
At hannem i landflygtighed til Pommeren hen at drive.
Men Himlene, som alting kan, de også det afvendte,
vor kalvefader blev i land indtil sin sidste ende.

- Og omsider kommer de da,

Fredens Velsignelser -

Da Freden hørtes nu i sky ud af trompeters munde,
og bonden satte bo påny og var så glad han kunne,
og hvær sit kvæg i marken drev fra vrede mænd og onde,
og lov i land blev frelsesbrev for herremænd og bonde,-

og skulle ud til rettersted, for sin misgerning lide,
 - og alle folk går gerne med at se på sådan kvide - (:N.B.!)
 så' blev vor tyr òg fængslet ført og bort med knippel dreven ...
 - Hans egen •båse-junker ham med falskhed først ud lokker røgteren
 og slår ham til, så få han skam og tusind •valske pokker. syfilis
 Da han da så sig slet forladt, og hvor de ham betrængte,
 da tog han sidste gode nat, - og dermed han sig slængte
 ret hovedkuls, og af al magt, i karpedammen dukked.
 Af grummen død han der blev •stragt, og vand hans øjne lukkedømbragt

GRAVSKRIFT

Her ligger Tyr til Sæbygård
 imod enhvers indbildning,
 som gjorde kalve mange år
 og døde dog som •gilding kastrat

Der er det underskudt seriøse ved digtet, er at tyren bliver forrådt af røgteren, der står som en verdslig Judas. Og dette forræderi som en spøg får siden lange heftige efterklange i Kingos påskesalmer om Jesus, Hans prisgivelse og passion. Det kunne virke som personligt, som en så tidlig forfølgelsesangst hos digteren. Og digtets hele underklang er : Død.

Ellers er digtet en slingrende og overdådig præstation med sine scener som akkompagnement til tyrens adelige og avlende liv. Og der er et speed og stræk i Kingos associationer, som nærmer det til nutidige manérer. Og man kunne mærke sig, at den talende stemme er køerne,- men da også digteren, som er interesseret i psykologi, i franske moder, og endda stats-økonomi. Og at en bissekræmmer taler om tyren, der sidst og sørgeligt selv taler ud ... Så mange stemmer er her, efter bedste seneste mode i litteraturens teorier.

Der er tillige gøgl i digtet, og ikke så sært blev Ko-Klagen en succes, så den nåede op til den senere monark, Christian den Femte, med andre af de tidlige digte. Dette blev endda trykt efter Kingos død. Og det har her-og-der en følsomhed, der siden foldes videre og lysende ud.

Mortens Gås.

De næste vers er måske "Bindebrev om Mortens Gås", der er skrevet ml. 1664 og '70, og læst op ved en saftig middag. Digtet begynder med en af Kingos sjoveste skildringer af Vinter, næsten

mytologisk, en smule astrologisk, og meget sjællandsk³ :

- Den dryppenæsede Vintermand, den gamle suremuler,
den iseskægged Fyg-om-land, af Nordens kolde kuler,
•opgraner daglig, og vor Sol med Bueskytten driver. knejser frem
at hendes høje •Krabbe-stol fornedret såre bliver Krebsen
... da må Hun nu bag vintervæg sin •skæve stråle slippe, fra lav sol
og næppe få den tage skæg formildet til at drippe ...

(Spillet på et tødryppende Tag-skæg går på en af gæsterne : Tage 'Skæg').

Så dukker igen Bonde Jeppe op med sin kone Lusse, som hos Holberg, og om hende står der nu først

Om Tidens Utøjsjagt
Hun pusler, plukker hver en søm, og alle •folde-sogne i dynerne
om ej en loppe er i •drøm, der siden turde vågne, i søvne
og •få tillivs, når hun fik smag på gode Lusses varme.- suge blod

Så trakterer konen deres tøj mod alle de lopper man måtte slås med, imod

Den sorte Rytter (der) tør i Lusses gård indride,
og færdes, som man gjorde før og stikke hendes side.-(lidt tvetydigt?)

Ovenpå konens jagt på utøj følger så en højere adelig

Parforcejagt på Ræven
Den røde Mikkelt Rævedreng véd Hofmand så' at trække,
han jager ham af tyveseng, og så med •hunde-rekke meute
forhidser hannem, at han må, for hofmands krop at •varme, varme
sin røde •kjortel •fort afstå og krybe i hans ærme. skind/raskt

= Dragten blir foret ud med ræveskindet. Men jævne folk kan godt nok nøjes med katteskind til at lune sig. Og for at man kan ha det vintervarmt i sengen,

³ Af datidens yndede bindebreve er nu kun Gækkebrevet blevet til rest, med dets rim og gåde. Men dengang var genren ny, og Kingo får skrevet endnu to bindebreve, til Griffenfeldt, og til sin tredje og sidste hustru. Dette første brev er til en forvalter oppe på Dragsholm, og det 'binder' ham til at give et gilde med Mortensgås (manden hed selv Morten). Et såkaldt moderne træk er, at Talende Person skifter frit ned igennem digtet. Ellers er der megen litteraturhistorie under det, med middelalderlige genrer som Gåse-Poesien, Ligprædiken over et Dyr, og Dyr-Testamentet, med dyrets arvegods som gaver, ligesom Skæmte-digtene om Det enorme Dyr, som f.x. "Bonden gik ud med sit gamle gevær".

Sådan er vi sat midt ind i Gammel-Livet, som det nostalgisk er blevet kaldt. Og vi er ved digtets titel-emne, Gæssene :

Det er dén henrettelse, en folkeforlystelse i tiden med offentlig dødsstraf, her en anelse kannibalsk :

Og minsandten om ikke Kingo her mindes gæssene på Old-Roms Capitol: de skreg op, da Kelterne ville storme byen, og reddede således Den evige Stad.

- Dog •gåsevin og gåsemad vi hannem vil forbyde, stadigvæk=vand
men •rhinsken saft, og steg på fad, som færdig er at yde, Rheinwein!
med mere som der følger på, ... med slige folk og gæster,
der er af jævn og ærlig stand som fogeder og præster.-

Gravskrift over den plukkede Mortens Gås,
men igen med dens skrappe død :

Og det er mulig ekvivokt, for -fleb- er dels pigens mund, dels det andet gab, hendes vulva, som gåsen er så nær ... Og nu dens

efterladte ting til diverse, i den ældgamle genre :

Det store Dyrs Skæmtegaver
Vor moder hendes dun fik til en sengedyne (af een gås!)
og hendes sladdernæb fik Karen •Fyg-om-by, en Rendemaske
som hvismer om hver dør, til folk at sammen sy -

- Konen futter omkring allevegne som en Karen Giftekniv.

Sit hoved havde hun vor Grete vel foræret (hovedløs gås, pigen?)
og gåse-•skrennen fik en liden skoledreng, luftrøret
som dermed vores børn kan dysse udi seng.

For det rør fyldte man med småsten og brugte som rangle, for at
de små skulle falde i søvn.

- Vor jydetersker tog til hendes rumpe fat,
han tog de svesker, som der sad i hendes gat.-

Og på den uhøviske måde ender den slingrende, nokså grove spøg.

Det sidste af ungdomsdigtene er skrevet 1669 og hedder
'Hr Karsten Hansen Atkes Afsked fra Løve Herred'.

- Det herred er nu Holbæk Amt, Atke var forpagteren på Sæby-
gård, og han nævnes i Ko-Klagen.

I digtets første del flytter forpagterfamilien, for det er i tidens
genrer et Digt om Lykke på Rejsen, carmen proémpticon, og det
går såmænd tilbage til sølvalder-digteren Statius, der blev læst og
brugt i Middelalderen, f.x. af Chaucer.- Så her kommer nu
familiens flyttelæs kørende :

- Hvad er det dog for •gode nat, jeg gennem luften hører? et farvel
Hvo vifter her med hånd og hat, hvo er det, som her kører
med læsset vogn og pustende hest, som den der agter flytte
og fare hen, hvor han kan bedst, til fremmed hus og hytte?

- Om øjet ellers er mig ret, da synes det at være
Herr Karsten Hansens •vognedræt, ihvad den har at bære! køretøj
Den sengested og kistebænk, som •færrits-hauen knuger sidefjælene
den store bylt og •klædelenk, som så' i vognen buger, tøjbylt
den turde jeg vel kende, om jeg havde det •i volde i min magt
at jeg lidt nærmer' vognen kom, og kusken ville holde.

- "Holdt, holdt, du hastig køresvend, hvorhen skal rejsen gælde!
hvis er de læs og flytningsmænd, som her i vejen •hælde? står skrå
Jeg ser, de kister stor' og små har Karstens trende •ruder, kortfiguren
og Helvegs navn er syet oppå de olmerduge puder."- konens navn

Dette er såvist kun lejlighedsvers, men talestemmen er helt nærværende, nu dags dato, og iagttagelserne er meget klare i denne lille rapport.

I anden del beskrives landskabet og dyrene i det, og denne genre er ny. Forløberen er Jens Steen Sehestedt med "Det herlige og prisværdige Landskab Fyens billige (i.e. skyldige) Berømmelse". Således begynder her en århundredelang tradition, og Kingo viser en så tidlig glæde ved skovene med deres beboere, så her kommer første gang hos ham

En Sværm af Dyr :

... Østen for der rejser op, og sig mod skyen holder,
den ældegamle skovetop, hvis •sindal-grønne folder silke
og grenevækst •gør slig en pral i luftens •nedrig' veje, er stå store/lave
som var den groet til himmelsal og stjerne loft at feje.

Der kan man se sin lyst oppå den danske dyrekønning,
den kroned' Hjort i duggen gå med sin •betakket' dronning. m. gevirer
Der er den brikkerumped' Rå, den kåde buske-føjte.

(Den har plet i den runde hale, hvor den springer omkring i buskadserne).

Der ser man lure-Mikkel gå hos •Rævisen, sin tøjte; hunræven
Der sidder under busk og læ den •hjerte-kipped' Hare; angste
der ser man ned og op i træ de snare Egern fare;
der hører man •foruden tal Skov-Englene at synge, talløse
som levendegør den løv'-sal med himmelstemme-tunge -

og det er meget rigtig sangfuglene.

Han nævner nu kort Naturen som Apotek og Køkken, og får øje på en karpe-dam, og et lille vandløb, som han gør til et bryst, eller en mor der mader Søen, som var den hendes babybarn :

- For øjne er det som det var, en Tissøes lille patte,
der som en liden skål og kar hans føde skulle fatte.-

(Det uventede billede er lige så ømt som det er urimeligt, for den sø har en horisontvid udstrækning).

Derpå tar han fat på alle Ferskvandsfiskene, som man dengang talrigt spiste, (de der knapnok er til at skaffe nu) :

- Thi dersom i et hyttefad han sætter sine •lége ... rogn til yngel
der kan man i en huj og hast den søde Brasen fange,
ja Gedder, Aborr', første kast, med fede Ål og lange -

- Det indskud minder om nutidens 'Put and Take', så nu og da

sender Tissø til folkene i Gjørlev en hel geddestime. Så gentager Kingo flere fisk, som han nu har poetiseret op : Søfyrsten Gedden, med hans spydbevæbnede drabant Aborren, (nl. med de spidse rygfinner), hans bondesønner Flire, Skalle, Løge, (sådan som i tidens bondemilits under sin adelige kommando),

- De alt hans hof opholde må og til hans køkken søge-,

og som fornemst og jo adelig, Brasen :

- den har sit riddervåben,

og gylden kreds på siden bær', som hjelmen lidet åben.-

- Dette er et overført eksempel på tidens sociale lagdeling fra top til bund, og det første i alle digtene. Det er også det første eksempel på at Kingo skriver vers over heraldik, som sidenhen om Gotlands våbenskjolde.

Kingo finder nu på at gå inden døre, for at få et samlet blik over egnen, og han digter her en af sine allerfineste beskrivelser, den eneste i danske vers jeg kan huske, som ser

Et Land set igennem en Rude

- Jeg svær', jeg tænker meget tit på eders •livsom' stue,	hyggelige
hvor man ad vestenvindue vidt den dejlig' sø kan skue	nl. Tissø
når solen vester løben er, og skæven stråle dypper,	
som endelangs i vandet skær, sligt skilderi det •ypper	udfører
at purpurrøde vesterkant sit himmelblå •bemænger,	blander
med søens tindrende •bliant græsgrønne skov og vænger,	sølv
som gøre øje, sind og sjæl af slig forlystning fulde,	
at sjællandske Apelles vel, selv Carl van Mander skulle	
forbavset lade lærde hånd med •kunstig pensel falde,	kunstfuld
for slig schatterings kunstrige bånd en overmester kalde.-	

(Apelles var en navnkundig oldtidsmaler, og van Mander en hofmaler hos Chr.IV., men beggeto af skikkelser og portrætter).

Man kunne igen mærke sig, at Kingos referencer er klassiske og kongelige, og at han i sit isolerede Midt-Sjælland intet kender til det blomstrende og længe efterlignede nederlandske landskabsmaleri. Så det farvestærke prospekt er helt hans egen malerkunst i ord, og det viser en så tidlig glæde ved det åbne, vide Bondeland :

- Vil I hen ud i sønder se omkring ved Sæbys side

de frugtbar' furer ad jer ler; der ser I akset skride

af rug og hvede, havre, byg, hvis krone marker •zirer,

pryder

igennem jordens sorte ryg i største mængde spirer.-

- Det er nu et praktisk syn på markerne, og Kingo slår om til lejligheden for digtet, som er Atkes flytning:- efter rolighed og sindets hvile.-

For besvær og lidet udbytte det har Atke såvist haft, og måske endda i sit ægteskab :

- Ej heller med hinanden har I altid spundet silke,
jert ægteskab ej været fri fra tornens stinde stilke.-

- Alt det slæb for at tjene penge til andre, det følger Kinge konkret op med en fattig drengs genvordigheder og plager, helt hans egne som mindreårig. Men han danser en diskret æggedans uden om rentemester Müller, der ville få denne sin forpagter Atke for flere tusinder:- Hr Rentemester ... jer ven. (Vent og se sidst). Men så høje folk som en Finansminister lægger man sig ikke ud med, om nu nogen sendte en afskrift til Müller, eller han fra mund til øre hørte om digtet. Kingo er så tidligt så diskret overfor stormænd ... I digtets slutning skriver han som lokal præst 'Et Skudsmål til Hans Atke'.

Det var en art indenlandsk pas, og det var præsters pligt at udstede dem for tyende og andre omflyttende folk. (Kingo gentager spøgen senere med epistlen til Anna Fyenboes Bülche, der også er en socialt ligestillet). Det slås fast, Atke var en præsteven; han sørgede for at bonden ikke gik rabundus; de enlige enkemænd kunne heller ikke klage; den fattige og arme mand har han aldrig plaget; og de faderløse børn er ikke gået forgæves efter hans hjælp.- Man mærker sig, at dette er de næstekærlige gerninger i hverdagen, som siden indskærpes tæt i salmerne.

Men i denne vurdering ligger den seriøse forklaring på digtet, for det er teknisk set et Tingsvidne, dvs. et dokument der bevidner en mands karakter og tjenesteførsel overfor Retstinget og tingsvidnerne. Atke var forvalter på godser, der ejedes af den store borgerlige proprietær og mægtige Rentemester (ca. finansminister) Heinrich Müller, og Atke var tillige hans ridefoged. Nu satte Müller ham ud! - og indstævned ham for store summer fra godsdriften 1660-64, m.v., hele 2.000 Rdl. og et lån på 2.500 ... Atke blir først i 1684 frifundet ved Højesteret, og Müller beordres da til at betale ham 5.000 Rdl.-

Alt vel, omsider da, og retfærdigt! Men dette er Kingos første retsposi : Fra denne kun halve spøg, går der en linie over hans

statsretlige “Hosianna ved Chr. 5.s Salving” året efter i 1685, frem til de stærke indskrifter på Københavns Bything, og til hans Passionssalmer om Jesu uretfærdige dom.

Det vidner om Kingos venskabsbånd, at han skriver Atke et mindedigt og gravskrift ved hans første kones død; og at han ved broderen Hans Atkes død som borgmester i Slangerup, gør hans gravskrift på dansk, hvori han renser ham for rejste beskyldninger, og tillige sætter ham en indskrift på latin. Efter 1677 skilles nok Kingo og Atke; men med sine forbindelser kan dog Kingo have hjulpet i 1680ernes begyndelse i sagen med Heinrich Müller. Kingo var da nært knyttet til forligsmanden i sagen, prof. juris Willum Worm, der kort tid efter blev Dommer i Højesteret.

Det viser tillige den yngre Kingos alsidige stræben, at han før 1668 skriver sin første indskrift i Kgs. Lyngby kirke; thi den ejedes netop af Heinrich Müller! - Sådan spiller han som stræber på begge parter, for siden følger han linien op i 1670 med et mindedigt til Müllers svigersøn, Caspar Bartholin; og han forsøger senere med en gravskrift til dennes bror, Thomas Bartholin.- Nyttige træk til forbindelser, uden tvivl, for Bartholinerne drev Kbhs. Universitet som en familiekoncern til egen forsørgelse, og måske til Kingos mulige nytte, da han kom i klemme med 11 teologiske professorer ...

N æ v e t u d

Ganske sikkert i januar 1667 skriver Kingo det ypperste af sine ungdoms digte, det susende ‘Næve tud og Knud Herud’, med afslutningen “Gæt Hvis Ønske’. Digtet er en Almanak-Profeti, og det går på skæve rim i dialekt (!), sådan som den gammeldags digtning, man læste ude på landet. Det er også et Frier-Digt, og det ender med et Gåde-Rim.- Der er frost og snestorm over det flade Tissøland : Man -tuder-, puster inde i sin -næve- på næsen, for at tø den og varme den op, og det er St. Knuds Dag, den 7. Januar, som går til ende ...

En Stemme taler først og profetérer som den første i rækken af stemmer om sit besøg med en høj spøg :

- Hvem kan fortænke en poet, om han vil skifte kappe,
og for at blive en profet vil lave sig en trappe;
og nu igen, hvo vil se surt, om en profet tør stemme

et hakkebræt i •vennebuur, og ej poeten glemme. vennekrede
Sæt strenge på, spil lystig op, poet, profet tillige.-

Hakkebræt er tidens seriøse navn på zigøjneres dulcimer idag, et strenge-instrument der trakteres med små træhamre. Og såvist spilles der op!

- Men først gør Stemmen op med vrantne og forfølgende folk, som Kingo i hele sit liv frygter, nu her i landsbyen :

- Lad Hunden lette op med lår, mod høje alter •strippe, tisse
der bliver dog vel ingen skår i alterklædets snippe.
Om Skvadder-Klaus på klokkekam, samt Ravn og Krage gale,
og agter et uskyldigt Lam at •lægge ned i dvale; ombringe
dog falder ej den mindste sten af kirketårn herunder,
var de end ti og hunder' (=100).-

Disse onde væsener sidder på takkerne over kirkens tårn : Men det rør ikke mig, Kingo, jeg står fast som kirketårnet! (Lad dem da pesse på mig). Så taler med ét en ny stemme :

- Nu loddet kastes vil i skød (!), nu strides vil og trættes,
om man i aften vente må en lystig gæst til huse ...
adskillig spådom til og fra om denne sag passerer,
jeg Tarter har i hver en vrå, der herom profeterer, her, Tatere
hver dreng jeg har, hver pige med, idag på Tarter slægter.

(Det er altså nogen på en gård, der fører stemmen nu) :

- En lover mig en gæst •i sted, en anden det benægter, straks
jeg ved ej om Den sorte Mand har set dem eller ikke,

(det er som Fanden Selv har kastet onde øjne på dem),

de alle af en spådoms ånd •sig lader meget tykke; synes adskilligt
dog snurrer deres snak så stærk, al sammenhæng forglemmes,
som femten købstads •sejerværk ret aldrig ens kan stemmes tårnure

- Og da kommer den lille Første Spåmand ind :

- Fra marken kom nu drengen hjem, så hvid som han af mølle
var krøben ud, havd' intet trådd at følge,
han traved •tokket hen i vejr, mod vintervinden gabed, vildfaren
og det var ham så nær, så nær, han havde krøbet i skabet.
Han svæ'r ved Sankte Baldrian, så mund og næse blåner -

(Den unge lutheraner sværger ved midvinters dag på den katolske helgen Sebastian i kalenderen, ham man skød pile i. Men han får ham gjort om til en lægeplante, som han bedre kender, Baldrian).

- Nej nej, det er så langt i frá som •klyve op til måne, klatre
at nogen ven, hvor fin, hvor from, idag til gårde gæster;
da løb vist verden avet om, da gik vist vogn for hester.-

- Så kommer Profet Nr. 2 til :

Af •fæhus-døren titter ud små røgterpog og fløjter : kostalden
- Hum, hum, hvor gør hun sig til knu'd,

(vejret som en 'hun' gør sig udtilbens),
hvor færdes hun og fjøjer!
Nu jeg end ej aldrig så', hvor længe jeg har levet,
en rødehoset blevet grå, en •sværting kalkslager blevet, neger
(en brunbenet og en sort hest er kridhvide af sne, som en arbejder
i kridtbrud),
og nu er hvert et svinehår af fyg' alt overkridtet,
og •La's er klædt i tykke blå, hvis børster før var skidden. Ornen
- Mens det nu sådan ude la'r, da bliver jeg vist inde.
jeg tror òg ej slig •vibenar er noget sted at finde, -
der over tærskelbjerg sin fod idag et strå bredt flytter.

(Gæsten er en forårsbebuder som viben, men helt i utide, og han
går ikke, så højt som et strå! op over det meget høje dørr træ ind til
huset-).

- Jeg tør dèr sætte vædde mod vor •moders mælkebøtter, husmoderen
hver én jeg vil forgylde glat, både inden til og uden,
om fremmed hoved næste nat her dukker ned på puden.-

Dèr fik vi omsider at vide, at det er konen på gården, der venter
sin gæst ...

Så kommer der en Anti-Profet frem, kokkepigen, og med en
frejdig *nonsense* tager hun til genmæle, og det er nu juridisk snak :

Mod sligt træ'r frem til vedermål vor fede •stegers-terne : kokkepige
- Jeg gidd' ej hør' slig pludderkål, det bryder mig min hjerne.
Jeg tør mit hoved la' bestrø med hede tørve-aske,
jeg ej begær' at hedde Mø, man må mig kalde Taske.
På søndag jeg til kirke går med karkluds •vrevl om lokke', sm.vredet
med ildtang gennem næsebor, med sve'en hosesokke',
såfremt at ej en fremmed gæst •losséer herind i aften; logérer
gid jeg såsandt kun een had' fæst't, det slap mig ej af skaftet -

(ja om hun da havde gaflet sig bare én frier!) Men hun har hørt
lyde i huset, så en freudianiseret nutidslæser kunne opfatte dem

som elskovsstøj :

- På •retterbænk forgangen nat man springedansen hørte, køkkenbord
dèn Kokkekniven havde fat, med den gesvindig kørte.
Tallerken-•rien larmed med, ja, fad' og potter trilled; t.-rækken
og når det tager så' afsted, i •køkkenhullet spiller, hul til asken
da slår det mig ret aldrig fejl, at gæst jo er i vente.
Han må da straksens hisse sejl og ikke længer •lente.- tøve

- Pigen går ud fra den overtro, at når der er sære lyde i huset,
kommer der gæster. Og hun får støtte af endnu en pige, med
sælsomme lydende varsler :

- En anden søster træder til, af samme næb vil sjunge :
I stuen har hun hørt et spil med dørens knark og •gunge. gungren
På bænken •hvismed skurevisk, på gulvet tæt blev skrabet, vimsede
og kortet kloppet tæt på disk, og nøglen klang i skabet -

(Hun kan høre, at et spillekort banker på tallerkenen; hvordan det
så sker)

- Og mere sådan nattefærd har syslet om •isøvne, mens vi sov
så må jo venner være nær på sådan •kald og stævne retslig indkaldelse
Den broged skade i bislag sad i dagningen og skreged,
på bjælkehoved gjord' sig glad og pilkede i væggen.
Det holdes òg som varsel sandt, for ventend' gæst at være,
om gamle •mærker regnes kan og skal ej slet •fixere.- varsler/narre

Her tar så digtets Jeg på gården ordet igen :

- Her gøres mig mit hovedhår i kriller ti gang' krused,
og tankerne derindenfor så •digt som vejret brused'. heftigt
Står luften til et fyg beredt, jég har et fyg i hjernen,
ved ej, hvem jeg skal holde med, med pogen eller ternen.
Tvivlrådig gør mig deres snak, som korn i soldet driver.
Så søger jeg min almenak, og ser hvad den vil skrive.
- Jeg finder skrevet for igår, Planeterne de hvile;
idag det kendes åbenbart, på uro Jorden stiler.
Er Stjernerne i stille søvn, gardin for dem er dragen,
da sne på jord er dog ej jævn, han flyver dertil •fage. hurtigt

(Læserinden mærkede sig vel, at stjernerne s o v, og de havde
trukket for til alkoven? Er dette en glad enke-). Og nu siger Jeg'et
en stærk bemærkning, som vi vender tilbage til :

- Copernicus den •tidebog må gerne skrevet sammel', almanak
forvisnet er hans døde skrog, hans kunst er vorden gammel,-
dog vides reglen udenad, går her igen og spørger

på almanakkens første blad, at Himlen hvile søger.
 Men •midlertid da Jorden må sig lave til at flytte imens
 og hastig føjte som en rå, der frygter sig for skytter.
 - Godt efter slig beskaffenhed jeg turde halvvejs gætte,
 den ven, jeg venter hid •isted mit sind til at forlette, snart
 han tør mod kvælding banke på og sig af skindet føre,
 og siden i den varme vrå med døren for sig •snøre - lukke efter sig
 - Og dèr slap nu pointen ud og slutningen med, som vi skal se : En
 kone på gården har kaldt en ven hid. Det gælder ikke bare hendes
 sind, men hele hende (for de to lukker sig inde sammen). Den Ven
 hører vi nu om:

- Han bær jo jord og støv i lænd (!), har fyg og flugt i hæle.
 Planeter hvile må for sig, jeg efter dèm ej længes -
 Min lige-mand jeg ønsker mig, før jeg skal gå til senge.

Her er en lige-kvinde med sin ligemand, o. 1660, helt nærværende,
 dags dato.- Hun filosoferer nu landligt videre over forskellig lykke :

De ragehalsed høje høns, der triner højt i vejret,
 lad •dem kun ha den gadedans, den lykke dem beskæret, de unge
 at de besøges tid og tid af højt travende •kakkøl, her, kalkun
 til sligt jeg sætter ingen lid,- ... men om Hr Kingo sværmer hid,
 med sne-bi-sværme om strube, at stokke ham vi gerne gidd'
 og unde ham en kube ...

(Sneen er som hvide bier, og denne Bi-i-Blomsten må komme ind
 i Kuben ...)

Men dær fik vi endelig navnet på ham, hun ønsker sig! Og da på
 den poet, der begyndte hele serien af stemmerne i stykket ... For
 fruén her er ikke med i dén halve lykke, bare at danse ude i gaden!
 Hun vil ha' sin mand inden for i eget hus!

Men hvor kan han være henne idag i sådan en vinter? - og vi får
 mer af Non Sens :

... Vel mulig, at en fiskervåge på Tissø gør ham •harme; skade
 vel mulig, han i mel-støv-skov i hule bøg tar varme;
 som eremit tar ly og læ, hvor han lidt skjul kan •hinne, opnå
 og nøjes som forvildet kræ med hvad han for sig finder :
 Lidt hunning er hans bedste mad, af vilde bier sanket;
 to nødder svøbt i bølgeblad fra musetanden vanker ... i mus' forråd
 - Vel muligt vejrr har ført ham op, kast' i en storkerede;
 der •kraller han sin usle krop og efter gråspurv leder; gnubber sig varm
 han storkemålet hastig lær, han knævrrer fast med tænder, nl. af kulde

han krummer sig for kulingsvejr og krymper begge ender, ...
 - Kanské at St. Antonius, •patrón for svinelauget, skytshelgen
 har taget hãm i nat tilhus, der gad ej længer aget.
 Han som et vældigt spøgelse kør •Sutte ud i vinden; Soen
 dog vil vel hendes •røgelse i stuen blive inde ... òs ...
 - Kanske han i en rævegrav har stukket sig i dvale,
 han kulden, sne og is og •kraff ej kunne længer tåle. grødis på sø
 - Måske han i en snedriv' står, til bælttested nedsunket,
 og drømmer om den leg igår, Mig tykkes og Dig dunket.

(Ved den leg får den ene deltager øjenbindsel på og lægger hovedet i en andens skød - en piges-, de øvrige slår ham efter tur, og han skal gætte hvem det var. Kan han ikke det, bliver han liggende; nokså lunt der i skødet).

De to i teksten har været sammen til Helligtrekongers-gilde på egnen, med sådan en leg ... Nu mødes de snart endnu nærmere :

... Nu falder noget andet for, han må sig lade lære
 med skovl at kaste gennem vold og vinterskandsen bryde,
 om han vil komme i behold og hus'-lyet nyde.-

(Men hvilken -skovl- har en mand, og da i hvis -skanse-?). For her ta'r nu Vor Mor sig solidt af ham :

- Her må jeg nu få så' til orde, som man òg ellers plejer
 at trøste på det lille nor, der over ende •stejer snubler
 og falder ned på gulvet plat : "Faldt du, slog du dig, barnet,
 rejs op! Kom hid! min snut, kom brat, jeg vil dig løft' af skarnet."-
 -Så' Kingo •tutter, •stritter hart, arbejder, puster, stræber, maser på
 at I jer i en •flugtig fart ad vejen hid kan slæbe; 'flyvende'
 så vil vi middel finde på, at styre jer ulempe :
 Jer kjortel skal vel løses fra de snebegroede •klempe; klumper
 er Eder et tinkande-skæg⁴ af sne på kæve vokset,
 vi med et fint balberer-strøg vil skære det af •oksel ... udvækst.
 Og om jer mund er frossen til af kuld' og blevet valen,
 vi vil den tø, og varme vil med gode venners skåler.
 Vi vil med grød og kagemad jer slunkne tarme made,
 med søden vand i •himmelblad jer kolde mave bade; den nye thé!
 jer panserstive lange rok da slejne skal ved gruen, (kappen tør ved ilden)
 og isbeflettet' hovedlok gå løs i varme stue.

⁴ Kendere af tidens lertøj har set den type kander, skæggemænd, med ansigt og indridset skæg under tuden. Her er kanden støbt i tin, med Tinkande-skæg!

Ja, marven skal i skinneben livagtig varme finde,
I skal forglemme frostens mén og kuldens harm forvinde,
og sige : “Lad kun Jule-Knud sin kalkepose ryste,
han får mig ej af døren ud, før vinters bånd vil briste.”-

Så fik tilsidst Kingo selv ordet, vøl og blivende dør inden døre.
Ham er det, som er på vej til en øm og omsorgsfuld kvinde. Dette
angår erotik (som vi ekvivokt har foreslået), og det har hun vage
antydninger om :

Han skal leve af biernes honning, eller af bare to -nødder- i et
blad ... Men sådan to er en almindelig tvetydighed, som *nuts* på
Engelsk ... Og det kunne, langt borte, minde om det sted, hvor der
ikke var noget figenblad, hvor alene to mennesker levede af en
naturs gaver og gik nøgne rundt i deres paradys, som Mand og
Mandinde, Eva med sin egen Adam.

Frapperende er det at Kingo præsenterer sig over for hende, ikke
som hendes dreng, (hvad visse barnlige kunstnere siden gør), men
som hendes lille barn, hvor hun er en håndfast og så øm mor i
hans genvordigheder. (Det dukker op igen, da han skriver sit sidste
kærlighedsdigt til sin tredje kone, ‘Candida’). Så langt tilbage og
dybt ind går hans elskende følelser.

Men lad os kort blive tekniske og litterært aktuelle: Her er jo den
nye snak om Det mængestemmede Digt, det er poly-vokalt! Endda
med længe skjulte identifikationer, for hvem taler først og sidst, og
hvem er hun dør undervejs i teksten! En Poet bliver omsider til Hr
Kingo,- en tjenestedreng, en lille røgter, en kokkepige, og endnu en
pige får ordet,- så taler husfruen, hun som venter den Kingo hos
sig, ... der tilsidst får ordet igen.-

Denne teknik, og så overgået, allerede her nede i 1660erne! Vi
kunne måske ovenikøbet mondanke kalde det for : karnevalesk,
efter litterær mode og Bakhtin? Halløj er der da i teksten.

I det afsluttende digt taler igen gårdkonen og gentager med sin
egen krop som målet, den optøning, opvarmning og glade fodring
han her har fået, i sit “G æ t H v i s Ø n s k e”. Efter den megen kar-
ruselérrende *nonsense* er dette den pure sur-réalisme. For kvinden styk-
ker sig elskovsfuld ud i al slags varmen genstande; og som følger :

O! var mit skød en •kakkelvra når frossen Kingo kommer, ovnkrog
lyksalig jeg mig sagde da •før all rosens blommer. fremfor
O! var min kind en kakkelovn for Kingos kolde næse,

den stegtes da til den blev brun, ja gern' ad •hende hvæsed. ovnen
 O! var min barm en •kakkeltud, mig Kingo nyttte skulle, fyrehul!
 sin lommemad og •hvedestrut dèr måtte tø tilfulde. fastelavnsbolle
 O! var min hals et lidet søm ret •hart ved ovnen slagen, tæt ved
 hans hosebånd og bukserem det skulle gerne drage.
 O! at det kunne •skikke sig, jeg blev et fyrebækken, ske
 det skulle ej fortryde mig jeg langs ad lagnet •treket strakte mig ud
 og varme satte i hver trå, hver fe'r, hvert strå til bunde;
 at når ham søvnen gik oppå, han om mig drømme kunne
 og sige ved sig, sagtelig: "Du dejlig sommer- •lille, -lilje
 når jeg engang får favnet dig, sig vinter vel kan stille."-

Kvinden der ønsker sådan, har som en anden *surréaliste* delt sig op i diverse objekter i inventaret: En kakkellovn i hjørnet; et søm ved ovnen; et fyrebækken i sengen, med dens lagen og med dyners bolster og dun; og fyldet af strå ned i bunden, i en gammel himmelseng eller åben alkove. Og da med -trå-, og det er tråd i linnedet, eller, Attrå hos kvinden ...

(Før billedlegen begynder, må man nok sé for sig disse gamle ovne : De var muret sammen af rundbundede potter, så de kunne sådan minde om fremspringene på en kvinde hér og dèr).

Hun er gjort til lutter ting, men ting handler og taler stumt til os.- Så til handling nu : Hans næse lægger sig mod hendes kind, i et første kærtegn, og det agéres via to slags gode spiser: Kinden er som de buede plader i ovnen, og næsen er nok et æble, der steges brunt så det hvæser! - Samme varme behandling får hans frosne lommemad og hvedekage, der blir tøet op som også han selv.- Brødet er som nu ved fastelavn en strut, en gul fir-stjerne.- - Varmen kommer fra hendes og ovnens fremspring, en lille skuffe ud, respektive barmen: Dér ligger man trygt til ved to nærende steder.

Manden ta'r så strømperne af, og bukserne i deres huse-rem, og hænger det på ovnens søm.- Derpå trækker kvinden op i sengen og strækker sig ud, langt hen over dens hvide lagen ... Så heder hun ham og det hele op, og helt til bunden ... Det er da gået fra eet udbrud, - O ! - og til et dybere udbrud, med den ene mund, og med den anden.

Der er gemt et sært og genlysende synsbillede i denne Kvinde-som-kakkellovn: En helt bar kvinde, der sætter sig med benene bredt ud fra sig, kan minde én om en gammel kakkellovn i et hjørne, SORT i alt dette Hvide.

Handlingen går uden en lyd videre til at han derefter falder hen i søvn, - og drømmer om hende ... Og her falder nu det andet brud i digtet sammen med det første brud på masken: Det hele er kun en drøm, fiktion! Det ender med : Når jeg, en gang, får favnet dig! - Men dette fiktive er begyndt med det samme på digtets andet ord,- O! var mit skød ... Og denne ønskets måde fortsætter ud til enden, dette er kun et hedt "Ønske" på papir. Og digtet er på særeste freudiansk opfyldelsen af dette, for engangs skyld en virkelig Wünscherfüllung.- Men hvad dog papir og ord gør for os alle i nød?

Der er desuden et par usynlige sløjfer uden om i digtet, og tre tydelige spring med fire landinger. Det første sætter af øjeblikkeligt i - dit skød, - for det er hvad Herr Kingo har siddet og tænkt på, mens han skrev. Men da springer han væk, og helt op til hendes kind. Det er jo kysk nok det. Kun er kinden den bare hud, og den er lige mod hans kolde næse ... Nu springer han modigere ned på hendes lavere og saftrige fremspring, barmen. Den er blot ligesom skødet dækket til af alt hendes tøj, endnu. Så han springer tilsidst op igen op til hendes åbent rejste nøgne hals.

Gårdkonen har ikke gået med sit eget society's bredt åbne cleavage med dets dun-rede og duft der luner én-. Men hendes hals er som Nota Bene et lidet søm. Derfor kan man finde den igen, men rent forvendt og aldeles over-opforstørret inde i Højsangen. Dær står den: "Din hals er som elfenbens- tårnet", ikke mindre, og langthenlysende. Og derefter kommer det begejstret i sangen: "Og dine øjne er som oasers damme, dine øjne som porten, med pludselig skygge om én, i alt mylderet, med tæt tryghed". For sådan er ordene eller den sansede mening for kendere af den gamle bryllups-opsang.

Senere lægger hun ganske rolig tøjet, uden at vi hører mere end eet ord om dét, nemlig: - mit skød -. For man sov den gang uden tøj på om natten. Først i de år bliver det fransk mode ude i Europa, at damerne går tilsengs under en lille hue og i camisol, mens herrerne trækker i nathuen og en Schlafrock eller sove-kåbe. Den krøllede alligevel op over knæene, og damens korte franske jakke lagde hende åben fra tærne op til navlen.

Men her ude på landet hvor vi er, lå man helst uden den daglige underste skjorte, for ellers gik alt utøjet i den, og videre til ens udetøj.-

Hvordan disse to venner da var sammen, det måtte en stakkels polak i tiden se og høre på, midt mellem alle pigerne på en gård, sådan : “De sover nøgne som deres moder har skabt dem, og anser det ikke for nogen skam, men klæder sig af og på i hverandres nærværelse, og undser sig ikke engang for en fremmed, men tager alle deres klæder af ved lys. Tilsidst tager de også skjorten af og hænger det altsammen op på knagen, og først nu, når de er splitter nøgne, låser de døren, slukker lyset og går ind i skabet for at sove.” Dét er alkoven m. skodder for, med alle mørkets hørlige gerninger.

Til Detektiverne. - Men vi talte vistnok før om skriften? sådan som man bør at gøre det nu i dens bevidstløsgørelser, og her om dennes komplet bare fiktioner! De er også paradoxe. Med en smule højere jargon: Gæt hvis Ønske står i ønskemåde i datid, og i en nutids fremtid ... Som vist med omhu og ømheder er hun nøgen/påklædt i øjeblikkelige overblændinger - samtidigt, og successivt. Tid er ophævet; og forløber. Uforenelige tildragelser går i eet: Metamorfoser sker i Kirke-Helsing! - Og vi har kørt dette i slow motion, frem og tilbage, og frosset de meget levende billeder. De er gode nok til det.

Og dog går der ligesom en let vaklen og en vigen inde i dette digt. Uden om driften tværs igennem det, som i disse fire spring op-og-ned. Næppe synligt markeres det med den duftige sløjfe, der bindes op først, og lige tilsidst. Den går fra ordene »Rosens blomster«, og det er poesiens udtryk for de pur-unge piger. Men konen hér siger solidt, at hun er lyksalig fremfor dem! og hun er sandelig fuldt modnet og åben. Sløjfen ender ude ved de ord: »sommer lille«, eller en Sommerlilje, som er det navn man dengang gav en vinter-gæk: For den gækker med sin lille sommer midt ude i vinteren omkring den. Og detsamme gør kvinden eller Kingo i digtet om deres vinter. Det siges og gentages, Var det bare, som vi her ser det er! Og altså, når du engang kommer-. Det er alt sammen kun fremtid ... For de to er det stadig en vinter i livet.

I blomsternes gamle sprog stod Rose som et tegn for elskov, ligesom Lilie var det for kyskhed. Eller anderledes sagt, for den nærmeste nærhed mellem to; ligeoverfor en distancering eller utilgængelighed omkring en ung kvinde. For faktisk er denne kone

i digtet en gift præstekone. Kingo måtte ikke dét med hende ...

Og hvem var hun! Det skal vi vide som Ekstrabladslæsere. Magister Kaj Bom med sine slang-ordbøger har omsider skarpøjet gættet gåden i overskriften. Dennes - Ønske, - med vores Ø, er en stavfejl i datiden for: Ynske, som altid var med et Y. Disse to bogstaver står 5 pladser fra hinanden, såmeget som antallet af tegn i navnet Kingo. Rykker man - g, - h og -y så langt, får man initialerne S. B. W, og det er lig med : Sille Balkenborg Worm. Den art spidsfindigheder elskede de tider. Hun var gift med Kingos arbejdsgiver, den aldrende og svagelige præst, Peder Worm. Der oppe i Kirke-Helsinges præstegård har de to gået op ad hinanden hver dag igennem syv år. Og de var forelskede -.

Forsåvidt har Kingo allerede i forvejen udslettet manden, da han ikke eet sted optræder eller blot nævnes i det forudgående digt. Og meget passende til den indstilling hedder det da Nævetud og : Knud Herud ! -. Ægtemanden er verbalt begravet allerede, ganske praktisk og meget ønskværdigt. Så endnu et ønske udtales ved stumhed : Dèn opfylder det.

Men konen siger selv foragteligt bag ude om Copernicus: - Forvisnet er hans døde skrog, hans kunst er vorden gammel-. Den store astronom var også præst, og Kunst kommer af at kunne, - konens gl. præstemand kan måske ikke mere? Så er det blevet sagt.

Ordene har gjort de ting vi her ser og følger, men Kingo gjorde først ordene. Så Herr Kingo skriver at : En kvinde taler til en mand - Kingo! Sådan har de nok allerede lagt bort titlerne? (Og udefter det sigte, gad vide om hun også videre frem bliver ved at sige sit Kingo til ham, og kun efternavnet? Om hun ikke, lige på det næstsidste, hvisker- Thomas ...).

Digtet er altså sat i maske, - men masken brydes igennem tilslut, hvor manden taler direkte, og sågte, til kvinden. Vi siger, det er under følelsernes pres, og de er dybe. Jeg kender kun eet sidestykke til et sådan lidenskabeligt maskebrud, og det sker i Esaias Tegners »Den älskade«: Et langt selvportræt er lagt i den elskedes mund, indtil den døde selv taler, hen over hende, ud-.

Den elskede var døbt Sille Lambertsdatter Balchenberg; hendes far var født i Ålborg og præst, og kom senere til Norge. Den unge Sille tog ned til København, i huset hos sin fasters mand, selveste Sjællands bisp, Jesper Brochmand. Han var længe kendt for sin

udbredte Huspostil, opbyggelige stykker til hus-andagter. (Højest uærbødigt fik den sit folkelige tilnavn : Jesper Husmands Brok-pistol). Vist i 1661 blev Sille den langt ældre Worms tredje kone, for en kvinde i præstegården var nødvendig, og sædvane var, at når præstekonen døde, tog ny præsten en ny kone, så var der sørget for alt og alle. (Poul Martin Møller skrev om ordningen i 'Lægdsgården i Ølsebymagle' så sent som i 1820'erne).

Sille fødte Worm tre børn, og tog sig af hans egne tidligere børn. Og mellem dem var den første søn, Jacob Worm, der kom til at spille Djævelen i hendes og i Kingos liv. Hun har egen arv, og hendes gode familie har meget gode forbindelser i København, hun selv fik en tidlig forbindelse med Peter Schumacher, den kommende store mand Griffenfeldt. Man kan tro, at det er sådanne forbindelser, der bringer Kingo embedet som præst i Slangstrup, selvom han ingen højere universitetsgrad har fået.- Måske fører hun til den videre virkning, at han blot et år efter hendes død begynder sit dobbelte, promoverende digteri til den ny konge, Chr.V. i 1671, og til hans førstemand Griffenfeldt. Og at han ser et nyt muligt spor opefter, og begynder at skrive de første salmer til Sjungekorets første del op til 1674. For inden hun kom ind i hans liv og genvordigheder, var han en yngre mand, der nød livet på landet med dets selskaber og forlystelser, uden nogen tanke om opstigning eller blot embede. Efter hende, og da hans dagligliv er bragt til ro ved det andet ægteskab, bliver han den ihærdigt skrivende og ærgerrige, verdslige og religiøse digter.

For man kan følge hendes nedslag i hans digte år igennem. I hans hyrdevise til hende står der frasen:- Når solen den stod op, forgyldte klippens top,- og det er i Barokkens clichés og i Silles Norge.- Sjungekorets sjette Morgensang fra 1674 begynder med de linier:- Nu rinder solen op af østerlide, forgylder klippens top og bjergets side.- Og helt fremme i 1695, da kronprins Frederik fejrer Nota Bene sit bryllup, står der her:- (Monarken) ser på bjergenes de solestrålede toppe.-

Indimellem er der hans brug af særlige norske glosser: Rendebakken hedder på dansk Kælkebakken; Bingse er norsk for Hunbjørn; og to gange i lange mindedigte, 1675 og 1678, er der passage om Norge og Nordlandene med en årlang vinter. Endelig træffer han glad i København omkring 1683 salmedigterinden Dorothea

Engelbrechtsdatter fra Bergen. Hun fik et højst bemærkelsesværdigt digt om kvinde-*emancipation*, foruden en lille galant strofe. Sådan løber disse litterære sidespor ud fra hans Sille, som han tragisk skulle miste. Og da han vinder sin sidste hustru, minder hun i fri og ubøjeelig karakter om hans første, og nu et liv fjerne elskede.

Men vi vender tilbage til Kirke-Helsing og historiens trange forløb.

Sille og 'Chrysillis'

Da kapellan Thomas ankommer til Kirke-Helsing er Fru Sille omkring de 34. Og der er andre end den store Balzac, som for livet var grebet af *une femme de trente ans*. Syv år gennem har den yngre Kingo derefter gået op og ned ad Sille i præstegården, altimens han tidligt og u-undgåeligt, var blevet forelsket i hende. Det blev hans jordrystelse og Nye Liv.

Til hende skrev han da sin prydelige og gribende lange arie 'Chrysillis', og med det navn ophøjer han Silles fornavn til et græsk, der betyder ca. Den gyldne Pige, i den mangfoldige genre Hyrdedigtet⁵.

Arien begynder med et ordspil og hans erklæring :

- Chrysillis du min verdens guld, min ene og ønskede skat,
mit lys i lykkens nat,

- og allerede er den mørke baggrund strejft ... Men han vil her sige hende: -hvor højt jeg elsker dig, bestandelig.-

- En hyrdedatter er du jo,-

og det stemmer, for faderen var pastor, og det er på latin, en hyrde for menigheden.

- Hyrden dig tog med sig tit op på den høje •hald klippe
(for Sille voksede op i Norge) :

⁵ Hyrdedigtene begynder hos Theokrit og Vergil, og endnu en utallig gang var dets kærlighedsleg i naturen nu på moden efter tyske forbilleder. Fra de faste kvindenavne i genren, valgte Kingo det som skjulte hans elskedes navn Sille, med sit Chrysillis, denne gyldne pige! Melodien, og det vanskelige korte versemål, tog han fra en tysk samling, trykt 1642 i Sorø (!), af komponisten Gabriel Vogtlländer, som hofmusikant hos den udvalgte prins Jørgen (med Marchen i BBC i 1940erne). Digtets temaer er lånt fra Søren Terkelsens 'Astree Sjungekor'.

- Når solen den randt op, forgyldte klippens top,
dig vækte hyrden ej, men gik sin vej,
hen til de fede lam; til dig, når aftenen kom;
da var hyrdindens skød, din seng så blød.-

Altså har vi her en far, der tar sin lille datter op på lien, og lader hende sove videre der, og når det blev mørkt, tog hende hjem til sin mor, hvor hun så puttede sig hos hende. Det er ømt billede på to forældre, der begge skøtter om deres lille, som det første, milde strejf af Kingos syn på børn og forældre.

Og så følger den første række af de to ting, der for livet var en ivrende besættelse for digteren, Skibe og Havet :

- Hvor tit har havet, dig til lyst, gjort grummen bølge •plat jævnt
og som krystalle glat. Du så på skibets rolig' bryst,
den rige handelsmand på den forsølved' strand.
Styremand ret ved land kasted anker, lod og •tråd. trosse
Sejlets pragt blev ned lagt, for den fattige fiskerbåd.
Da så du runden om, den kolde •fisker-kumm', hyttefad
hvor fisken •sprat og sprang. Da min Chrysillis så sprællede
boblen på vandet stå, opblæst •i samme pas som flygtigt glas. ligesom-

Så sammensatte og forfinede er hans rent dagligdags iagttagelser.
Og han fortsætter disse træk med sine to andre specialer, Vejret og Væksterne :

- Når Solen af sin gyldne •karm de ildestråler skød, mytens solvogn
og skyens tæppe brød, da middagsstunden blev så varm
at nogen fisk sin gang skød hen bag skær og tang.
- Flora da bød dig fra havet til sin •løv'-sal, poet.: skoven
blomster små strøede på gulv og bænke •dig til pral. til ære for
Træer, som bøjed sig mod dig med grønne flig,
rakte dig skyggen til mod solens ild. Det purpur rosentræ
lokked dig hen til læ, hvor haslen skjulte smukt den rosenlugt.

(Der sidder den lille under nøddetræet ved roserne) ...

Derpå følger Kingos sidste og utrættelige speciale, Dyrene, der allerede kom frem i hans ungdomsdigte (oven for med det plets kud:- nogen fisk-).

- Den kroned' Hjort og kåde Hind op knejsede og så
den grønne skytte gå krogrygget mod den sagte vind -

(dyrene må ikke få farten af ham med brisen),

de går derfor straks i spring og dans den skov omkring.

- Du da så, Haren sammenkrympet sad, hvor han •sprat, sprang op
når det krat knasede af skyttens tråd.

- Midlertid fuglen sad sikker bag bøgeblad :

Nattergal på •positiv leged i sit liv; danseorgel

rørdrummen var •bassist, bogfinken •tenorist bas, tenor

lærken •diskanten holdt, solsorten alt.- sopran

Så har vi kort fået to af barokkens yndlings-kunststykker, dyrenes ballet, og fuglenes kvartetsang, til et lille orgel. (De to træk gentager han i sit sene og sidste kærlighedsdigt 'Candida').

Herpå følger i strofe 6 en af Kingos mange senere Dagtider og hans sarteste iagttagelse af Natur ved Aften :

- Når stjernetæppet da blev lagt, og hver en flod blev fuld

af stjernestukket guld, og hyrden sine får så sågte

i aftensvalen drev og spor i duggen skrev ...

Hvem har senere sét og sagt det finere? - Men dette er et kærlighedsdigt, så der er her redt op netop luxuriøst, og jo himmelsk.- Det følges op af indtryk, som falder ind i de to elskendes senere møde, så dèr sætter vi det ind.-

Men nu bryder den unge Chrysillis op fra sin barndom :

- Skibet med hav og vind lagde sig venskab ind,

førte dig i sin favn fra fødestavn -

Og hun har Lykken med sig :

- Da mangel hyrdesøn elsked dig højt i løn ...

Omsider Coridon, op løft't på Lykkens trone,

fik dog din kærlighed, som hver mand ved.-

- Biografisk sagt, hun blir gift med en lykkelig pastor Worm. Men da sker det :

- Da jeg Myrtillo sad og sang hos mine får så små

ved •malet eng og å, jeg da så Dig frem gå farverig

i din vanlig' pynt og pragt. Strak mit sind skød mig ind,

det jeg nu må give magt : Blodet i mig blev •kaldt koldt

•målet mig hastig faldt, skamrødt mig ansigt blev jeg blev stum

og tanker drev, øjne forstirrede sig. Sindet dog sagde mig :

- Se hist, ej se dog hvor Chrysillis går.- !

Det er hans *coup de foudre*, kærlighed ved første blik ! (Og den varede 7 år).

- Jeg ved ej hvor mit Hjerte blev, det foer af brystet hen,
som stok jeg stod igen, i brystet dog sin mening skrev :

- Stå her, Myrtillo, stå, thi jeg fra dig må gå. Far nu vel,
Liv og Sjæl,- sagde Hjertet, foer så hen ...

(men:) - Chrysillis øjne blå som vej til Hjertet lå.

- Altså kunne han dog nå frem til hende-. Men hans hjerte ser da
i sin flamme hendes dyd, - eller utilnærmelighed som gift kvinde :

- En tusind-ægget tankepil mit hjerte straks bestak.

En dvalerik jeg drak, så hvasse sværd og •nagget fil skarptandet
som gennem sindet gik, mig gav ej Dødens stik.-

Han overlever! Imens disse dødsens redskaber gennemborer ham.
Han lever også videre i den følgende tid, dog, sådan var hans
tilstand :

- Søvn og slum' gjorde stum, dag og øje blev som kul.

Fantasi fandt dog sti gennem søvnens mørk' og muld.

Nu syntes mig, Jeg stod ved den bespejlede flod,

hvor jeg forbavset så, Dit ansigt stå.-

Ingen har vel senere i dansk givet så overvældende indtryk af den
akutte forelskelse i dens lammede psyko-fysik. Og underet er, at
når han spejler sig selv, da ser han Hendes ansigt, hans Jeg er
udslettet-. Det er som persisk mystik. Eller det er en gl. folke-
overtro, at når man gik i kærlige tanker, og så ind i spejlet, eller sit
eget øje, da så man der inde den rette elskede ... Det samme
indgår i Gustav Fröding beske digt, 'Flickan i ögot':

Om en mann har värme kvar at hålla av en kvinna,

skal denna kvinnas bild stå kvar på ögots regnbågshinna.-

Kingo drømmer endog, at han hâr hende, helt nær ved sig :

Nu syntes mig, jeg dig havde i min vogn hos mig,

hvor Lykken tøjlen lod til hånd og fod -

dvs. gav ham fuld handlefrihed!- Endelig mødes de i den suveræne
strofe 12:

Du mindes vèl den aftenstund jeg dig ved hånden fik
og ene hos dig gik.

•Endog at Månens røde mund udblæste kuld' og vind selvom
dog blusset frit dit sind.

Aftens tvang var ej lang, time var som øjeblik,

tiden flød, talen brød begge hjerters skjulte nik.

- Da blev den dulgte glød oppustet klar og rød,

Da bandtes venskabs bånd, da rakes mund og hånd,
god nat tog hver da glad og skiltes ad.

Hver dag var da så frydefuld, hver time fuld af *skæmt
al sorrig død og glemt. Ret som når Solens morgenguld
den melankolske nat bemaler skøn og glat. Når man ser
Solen ler fra sin trones østerkant, skygge og sky går fra by,
så' svandt òg sorgen hen, når jeg min hjertens ven
med øjne kunne se, da gik min ve; når du òg mig •an-så så' på
straks jeg om hjertet lå; du som min egen sjæl mig undte vel.

- Men ak! hvor snart den blege Had forgnistret lod sig se
og til stor hjertevé. Forblottede vi daglig sad
mod mangt et avinds stød vor •uven fra sig skød.-

Da dit blod ofte stod isnet og forandret • slet. helt ilde

Men jeg mig endelig ved mit håb dog gjorde let :
- Bliv, sagde jeg, kun ved; bliv, Uven, slem og led,
brænd fluks af avinds ild, bliv aldrig mild -
dog skal mit hjerte stå, som havets klippe grå;
bryd, storm; fald, mur og mast; Jeg står dog fast.

-jeg dog bie vil den himmelstemte tid, ...
 Gud bedst véd tid og •led. måde
 Bliv, Himmel, midlertid allesteds god og blid,
 giv glæde engang for gråd, giv lykke og råd.
 Stræb Verden kun imod, brænd af dit hidsige blod,
 Chrysillis elsker mig dog hjertelig.-

43

- Alt det Chrysillis hører til ... og det òg trolig elske vil,
til bål og ildebrand opslikker sø og strand.-

Det sker ellers først ved Dommedag i Verdens undergang! Men her er det om høj kærlighed, og da nærmere ved de afsluttende og brændende ord i Højsangen :

-Thi kærlighed er stærk som døden, nidkærhed hård som Dødsriget;
dens gløder er brændende glød, dens lue er Herrens lue. Mange vande
kan ikke slukke den, strømme ej skylle den bort.-

Håbefuldstutter han af :

- O du mit verdens guld, vær morskabsfuld.* (igen!)
Læg dig, min digterpen. Sov vel, min hjertens ven,
hermed Far vel, far vel, min søde sjæl.-

Og sådan gentager han sin afsked med hende, nu da hun er fjern fra ham ...

For han har ikke opnået hende. Det er den spredte og underløbende pointe igennem digtet. Den ligger i tre spejlinger og en aftenscene, og de løber sammen til eet mønster. Det første var om stjernetæppet (som for en seng?) og den tætte frase: -Stjerne-rubinen klar skinned i dit mælkekar.- Som altid hos ham forenes ophøjet og jordisk, og denne røde stjerne er Venus, selveste Elskovens Gudinde, i en spand mælk-. Så nære kommer disse høje genskær, dernede i en flygtig flade, nu så dybe og ugribelige ...

Derefter spejler elskereren sig, og han ser Hendes billed : Han er opgået i hende, hun er den Elskede, som han skal vinde! Men hun er kun en spejling og kan ikke gribes ... Og da mødes de to, og et nyt tema, Hånd, Hænder, væves ind i spejlingen og den nu gentagne røde toning :

- Du husker vel den aftenstund, jeg dig ved hånden fik,
endskønt at Månens røde mund udblæste kulde og vind ...
Da blev den dulgte glød pusted op klar og rød !
indtil vort hjerteblod i lue stod.-

Måne, glød, blod og lue fortsætter mønstret i rødt, og derefter siges det :

- Da bandtes venskabs bånd, da ræktes mund og h å n d :
God-nat tog hver da glad og skiltes ad.-

(Altså, først Månens kolde og fjerne mund, og nu hendes, nær og varm-). Men først ta'r han hendes hånd, nu helt nær ved hende, -

og begge to rækker de tilsidst hånden til afsked. Og dermed til fjernheden igen ...

Kingos sidste udbrud ligger lige op til vielsesritualets formel og dettes to spørgsmål: "Vil du leve med hende, både i modgang og medgang? - Og du med ham? - Så giv hinanden hånden derpå."

Den personlige passion, der taler ud af visen, finder vi igen senere og transformeret til sin kulmination i påskesalmerne o. 1690 om Jesu lidelser.

S u m m a for de tre digte til Sille.- Gæt Hvis Ønske handlede om det som ingen af de to i digtet nåede.- Chrysillis viderefører den umulige, fulde opnåelse. Dog, det afgørende omslag er sket: Han tager initiativet, så-at-sige ved hånden ... Derpå bliver det en gensidig udgang, begge to rækker nu hånd! - Der går et modvendt spil i Gæt hvis Ønske, hvor hun bliver den overdådigt initiativtagende, men der er samme fulde ligelighed i disse to's forhold.

Det er Kingos lidenskab og korte lære om Eros. Den plager hverken danskere eller tyve års sex-debatter om partnerskaber og navlebegloelse.

Der var langt til det håndtryk - og hvordan havde han det imens, og hun med? Det kan vi aflæse af datidens viser i samme genre.

Hyrderier som undertekst

- Chrysillis er en hyrdevise, og den blev yndet i tiden og i lang eftertid uden Kingos navn på den. Han var nået så vidt som en digter kan nå; ikke som et »navn«, men et værk. Og igen synges hans yndefulde ord og melodi i sangrepertoirerne. Ellers er denne lamentérende og larmoyante hyrdegenre ganske sunket bort i lydløsheden. Så konstig og temmelig kysk som den var, minder den om altfor mange senere Kærligheds Poësier, skønt nu-og-da yndig nok, eller rent fjantet. Til de tre hyrdenavne i sin fine arie-fortælling har Kingo trukket på disse yndede og kendte viser. Og systematisk bruger den musikbegavede digter disse tekster og melodier i sine lydelige anspiele på hans og Silles forhold. (Siden er det Bibelen han bruger som kode, også til skrappe udsagn, og i dennes under-tekster lægges hans mørkere bevidsthed ganske i dagen). Her-nu afdækker viserne baggrunden bagom den unge Myrtillo, en gammel Coridon, og denne gyldne Chrysillis - altså Thomas, Worm, og Sille. Men sangvist bliver Coridon/Worm lige

netop nævnt, som jo slet ikke i hele den lange 'Nævetud-'. Vi øjner en mester i fortællelser.

Det er hyrden Myrtillo, der taler i Kingos sang, og hans navn dækker den lille blomst, som var det klassiske tegn på uskyld, den hvide og duftende Myrte, som stadig bliver bundet i en brudekrans for alteret. Dette er da sigtet og målet, som vi med eftertryk skal se, Bryllup.

Alle tre navne er omtrentlig sammen i den ugifte "Koridons Vise til den skønne Fillis, da hendes utrolige Hårdhed ganske ingen Genkærlighed ville bevise hannem". Han foragtes, er forladt af sin kone, "ak, und mig dog et eneste kys?" - "Myrtillo han har mig bedraget, og dig fra mig taget!" - Her udtales en viss medfølelse med den gamle, men pointen er vel, Worm veed noget - og Sille kysser ikke ham!

'Myrtillo's Klage-Vise' er en solo af ham om hende: "Min rosens blom", for han trænges og længes, "fra dig jeg kan ej blive"(!) Men hun er rejst bort, han vil dø! og græder og klager; sådan som de vådt og lydeligt og så truende selvmorderisk gør, de hyrder.- Det er en klagelig vise at spille på for denne virile digter, den Elskedes bortvær er ude af situation, da jo Sille gik i huset, men, også han kunne behøve trøst, og hans dilemma antydes igen: Så nær - så fjern Sille ...

Som KRIstillis, med den betoning, dukker hun op i en lang historie med den ilde varslende titel : "Man må undertiden væge og hævne sig". Hyrden Lucidor er søvnløs over ingen kærlighed at nyde af hende, han har "våget, natten gennem", og pigen finder ham, sovende nu i engene og vil gøre ham "bang'!". Så hun blæser ham i øret med "pipen, som var noget lang, den han plejede lege på", hans obligate hyrdefløjte. Han vågner, og får fanget hende : - "Holdt, din lille tøs! "- og så kyskes de tilsidst, og lovende siger da hun : "Sov du ikkun tryggelig, ikke bliver jeg fra dig" (!)

Såmeget for disse kæresterier i engene, eller under middagsluren hjemme i præstegården - med kys ...

Coridon dukker igen gevaldig frem i "En Hyrde-Klage, over den ubarmhjertige Død, der ikke ville skille en glat ung Hyrdinde fra sin gamle Ruste-Fiil" (og det er en uduelig ældet mandsperson). Hyrden i klagen siger smagende om hende : "Slig en mundfuld honningsaft, som du liflig fører, giver unge hjerter kraft ... Skal din

honningsøde saft, som gør hjertet glad og sund, hans alene blive, og ham kysse give?” (Sådan at han altså lever længere endnu, thi, ak ve :) “Bundet er dit hjerte ved den gamle Coridon - Du er jo hans ægtekone ... (åh hun er gift) ... Skal du da, min hyrdinde, al din tid og dag slide med det gamle skind? Ak! det er stor plage!” -

Det er både mer og mindre menskevenligt sagt om Sille og hendes Worm, men, om natterne har altså hun sit slid i sengen med ham. Og i titlen ligger et skjult og forståeligt dødsønske over ham fra unge Thomas. For se nu kun : -“Se, han er af sten og stål, véd af ingen smerte : Mælk, og smør, og god koldskål smager vél hans hjerte!” - Nok smagte de ting vel også gamle Herr Worm, dog var han nu ganske skrøbelig og svagelig.- Men Hyrden kalder først og sidst og hele fire gange denne gifte hyrdinde for sin kone -. Ganske rationel, for da lå de to i samme seng.

De sidste to linier fra viser, der spiller ind som undertoner i ‘Chrysillis’, siger tyst : “Jeg sov i hendes skød ... nu hundred tusinde god nat.” Ganske det samme siger Kingos vise, og det er emnet i ‘Gæt Hvis Ønske’.

TRIO med BASGANG

Efter disse underteksters hårdere modspil til Chrysillis-visen, lader det til at Kingo har sovet ringe i en del år; at Sille har vægret sig og haft sit hyss ved nat; og at de to ellers havde deres tidkort og tôte-å-tôte, når de som sjældnest var ene sammen, uden alle øjnene i huset på sig. Men de har haft et vidt repertoire af signaler, når de sang teksterne sagte eller bare nynnede melodien, - da var meningen og henvisningen tydelig nok.

Et enkelt sexsymbol kunne springe i øjnene på en nyere tid, som er lige så lidt uskyldig som de dage var det: - Pipen, så lang, at lege på.- Men sådan gjorde iallefald bedre bondeforelskede her-og-der ude i høet, før de varigt begav sig til sengen derhjemme; og derefter gik til kirken med dens vielse og velsignelse.

Det var denne trekant, en trio med dybe mislyde i, - afmagt, mistanke, afvisninger, impotens. Men det bitreste var, at Herr Peder Worm vel stadig elskede sin kone inderligt og smerteligt. Først i deres ægteskab mistede de to deres førstefødte: Det var i det år Kingo kom i huset hos dem. Og Herr Worm prøver da på at digte om tabet, under denne slæbende overskrift:

»En åndelig Sang, hvormed en bedrøvet Sjæl ... ved hendes himmelske Brudgoms Mund trøster sig ... for sin hjerte-allerkæreste Hustru, hæderlig, dydig og gudfrygtig Matrone, Sille « : »Åh du er zirat for sjælen min, på dig er ingen rynke ufin (!) - du er en rose alligevel skøn, omend den står blandt torne, grøn - med dine skønne øjnes glans, har du mit hjerte og mig gansk' indfangen, og til dig hen-vend, din ælend har mig helt optændt (!!)

- jeg glemmer ej godheden din, du er mig kærligere end vin! - summa, jeg er og bliver din, du også skal forblive min!«.

Det er jammerligt skrevet, men det er sagt ud af hans egen jammer og hendes, hvor hun var den stærke af de to. Og rynker er smukke. Siden fik ægteparret nok tre små børn til trøst, og Nota Bene, kun eet hvert andet år: Så hensynsfuldt for den tid med årlig barselseng og spædbørns død, eller moderens-. Men hvordan har denne første og fælles viden været at leve med i glimt, for dé to følsomme mennesker i deres sorte nætter, irritationerne, det gravende begær ... Sådan skurren ligger under de glitrende bevægelser og den svungne melodi i 'Chrysillis'.

DISHARMONIER

Sladder og Død.- Ville Pastor Worm dog ikke snart dø! For samtidig og fra først af, er der de sladrende omkring de to ude i landsbyen. Kingo maler dem dyrisk af først i 'Nævetud-' :

'Om Skvadder-Klaus på klokkekam, samt Ravn og Krage galer!
og agter et uskyldigt Lam at lægge ned i dvale (at få dræbt det),
dog falder ej den mindste sten af kirketårn herunder,
og muren lider ingen men, var de end ti og hundrede!' -

Jeg er præsten, udenfor al sladder, der går heller ikke nogen skår af mig,- jeg, Kingo står, som det kamtakke tårn.

For kendere, og dem som da sang, er der grovere sager bag disse figurer og fugle. For i den gamle Fuglevise synges der: "Skaden er en skvalder-pose, han haver bagvaskers sind, i ærlige folks ære at hakke."- Og værre med den sorte grumme ravn : "Ravnen er en tyrann og tyv, berøver så mangt et kvæg sit liv, når det er hjælpeløs." Den sidder dær og hakker de bløde øjne ud, i det u-land Danmark. Men da har Kingo lige forud selv været grov:

- Lad hunden lette op med lår, imod høje alter •strippe; tisse
der bliver dog vel ingen skår i alterklædets snippe.-

(Lad dem da pesse på mig).

Da omsider bekvemmer Herr Peder Worm sig til at dø ved sommertide ... og dermed står Kingo arbejdsløs -. Men helt imod sine små chancer for advancementer, får han et længe ventet og fast job i sin hjemby. Der oppe i Slangstrup installerer han sig alene. For der skal gå endnu det pligtige sørgeår hen, hele tolv måneder, førend enken Sille og præsten Kingo kan indgå i ægteskab: Nu da han socialt er blevet hendes lige-mand.

I mellemtiden sker der ikke helt lidt: Han får arrangeret to arvesager, med videre økonomi, der altid sætter feber i folk; han får sat præsteenken ud af præstegården, hvor den rige dame holdt sig, - og han ægter ikke hende, som han burde efter gængse skikke, men holder fast ved sin Sille. Endelig rager han i klørne på den luerøde Had Selvanden, denne lede satyricus Jacob Worm, Silles stedsøn, og nu hans underordnede ved skolen. Og imens er Sille langt borte hos familie og gravid, hun nedkommer med en lille datter, Drude, nu efter Pastor Worms død.

K a p p e l a n / K a p u n . -

Kingo sender da til den måske lykkelige moder sit gavedigt, 'To Kapuner skikkede til en Barselkvinde'. Det var en skik at sende gaver til en kvinde, der havde overstået fødslen, og jo i live. (Som det ses i Holbergs komedie 'Barselstuen'). Kingo præsterer heri sin løsslupne humor igen, omtrent for sidste gang. (Vi minder om to indslag i Chrysillis, - Hver time fuld af skæmt,- og : Vær morskabsfuld-. Og det må hun være blevet tilsidst ved digtet). Men dette er optakten til det :

- Rødtavled' putte-ben, I tvende hønse-munke,
I tager god' nat nu fra min korn'bunke,-

For de er slagtede og de er kastrerede, eller sagt i en højere stil :

- I haver mist naturens •fryde-stene,- nosser
Dog skal sig ingen dèt indbilde eller mene,
at ærlige jomfru-høns ukrænket kunne gå ...
Ejheller skete det, fordi I skulle abe
•Italienerne på og i kapellet gabe; kastratsangere
ej heller, at I med den hellige Romer-munk

hos nonner skulle gå med •skalkekappen strunk. her, forfører-
Ejheller bar I horn i eders ægtesæde,
som tit Mads Hanrej gør, når hønen ville kvæde
for sit nygjorte æg, I skøtted ej derom,
hvo ægget hanede, det jer slet ej vedkom -

For de to kunne netop ikke gøre hønerne med æg ...

Det var den serie, og vi gør den op tilsidst. Den fortsætter nu lokalt :

- I var vort •sejerværk, når I fløj op •i rande. ur/ på hjalet
I derfor også fik så mange fandens bande
af søvnig Mette, når hun sprat og tvined op
og ønsked vel end lidt at lune hendes krop.-

Denne øjen-gniggende pige foer op med en ed, når de galede hende vågen ved daggry. Og måske sov den pige ikke lun og alene hver eneste nat ...

Men da følger der et helt personlige indslag, fra en mand der alletider følte sig forfulgt:

... ej nogen mand foruden fjende lever ... (Og følgelig :)
Så må I veltilfreds med eders skæbne være,
at man vil eder bort fra kiv og avind bære;
langt bedre er at dø, end leve hen i had;
hvor nu først kommer hen, han må vel være glad -

Et fromt, dystert ønske om død fra digteren selv. For disse to bevingede bli'r pænt behandlet i tilberedningen :

... Måske vel •gild en mø skal eder selv henrette, dejlig
og eder på et spid med rene hænder sætte;
måske I sejler hen, når som I nu skal dø,
i en safraned sø, rosine-suppe-sø,

og det er en rigtig syrlig-sød barok opskrift, som gode madlavere kender. Her dog med det sjældne, dyre krydderi safran. Eller i anden tilberedning :

- Måske med peberrod I bliver balsomeret
og eders nopped hud belagt og udstafferet,-
- f.eks. med små krusede manchetter om benene, som engang jule-
gåsen,-
og endelig med list og latter slipper af,
parteret med en kniv, til eders hvile-grav,-

og det er maven. Men, inden da :

... førend I nu døer, da breder eders vinger
og gør da trende gal, så det i luften klinger,
til sidste God' nat, og til et æres tegn,
at nu vor Dejlige kom hjem til egen egn,
så lykkelig forløst af hendes fødsels byrde.

Dør kom tilsidst adresseringen, Barselkonen. Og dertil hendes særlige nydelse :

Hun eders kilderben på sin tallerken får.

Og med det ønske-ben eller lår-ben får hun nok sin fornøjelse ...

At barselkonen er Sille, viser det overraskende - Mø - som først, for det ord bruges kun om en højere stands kvinde. Desuden blev hun faktisk gravid med sit sidste barn, og var muligt nok fraværende hos familie i København. Og frasen - Vor dejlige - er lysende diskret, der er ikke noget med 'Min' her ... Hans trøstende ord til kapunerne kan nok aflæses som et aftryk fra hans egne trakasserier og gesjæfter i Slangstrup.

Der er måske en underfundighed i, at det netop er kastrerede haner, han sender til barselkonen. For alle landsbyboerne vidste og huskede nok, at han 16 år gammel gjorde et barn på en pige der hed Karen. Den gamle remse går om Karen, Maren og Mette -, og så kunne det første navn være placeret ... Altså var hanselv så langt fra at være kønsløs, og desuden var han da Kappelán,- og det er det kærlige navn for En Husven, med den mistanke der står om sådan én. Nu var jo konen til en aldrende og aflægs præst blevet gravid,- kunne det også være den kønskraftige kappelán Kingo, som var den rigtige fader til dette barn? Sladder følger stadig sådan veje, og tidens digte elsker at spille på hinterlistigheder.

Han holder sig selv i humør med en brav serie af samtale-emner direkte til barselkonen. Så vi mindes igen hans to fraser i Chrysillis, -fuld af skæmt, og -vær morskabsfuld. Det er han, og emnet kan selv idag forbavse noget, nemlig følgende Sex-Katalog :

- 1, Kastrering og Kastratsangere - 2, (liderlige) Munke, og een Munk imellem (en flok af) Nonner - 3, Løstgængighed (utugt, utærlighed) -
- 4, Krænkelser af Jomfruer (mødommene crac) - 5, Mads Hanrej (med konens Elsker tilsengs)- samt 6, Hane på høne (copulation så det basker)
- foruden en sidste utvetydigt tydelig allusion til konen højest personligt.

SUMMA 1. + 2. + 3.

Vi kan nu opgøre de tre digte til Sille.- Om 'Chrysillis' kan forekomme distant og kysk, så bliver 'Gæt hvis Ønske' stigende nær på og kødelig, mens 'To Kapuner-' er åbenbarlig kras.- Men underteksterne til Visen går en del mere på huden, hvorimod Gådeverset i sit indre viser sig at være nokså distanceret, og detsamme gælder faktisk Gavedigtet. For hvor i de to første tekster den Elskede var nær men uopnåelig, så er hun i den sidste ligesådan, men nu fysisk fjern : Borte ... Den samme drift og frustration virker i alle tre kortdigte til Sille.

Men i kronologisk følge går der gennem de tre digte en stigning i tæthed, temperatur og emner, og i den følger man Kingos stigende indre blottelse og desperation. Det er føleligt begribeligt. For således som Sille står frem i sit lydende portræt i Nævetud-, har hun været et væsen af høj og munter finhed, åben ligetilhed, og en egen besættende styrke.

Hvis Ønsker gik da ikke i opfyldelse tilsidst: Efter ialt otte langsomme år, så nær ved og skilte fra hinanden, kan de leve sammen som mand og kone. Det liv går fra sommer til sommer, da dør Sille. Ingen ved længere af hvad, kun elleve måneder er de sammen. Kingo drikker sig halvt i jorden af sorg

DET VILDE ÅR i SLANGERUP

Hermed er vi nået til den person, der tre gange griber ind i Kingos liv, og det er Silles plageriske, lede stedsøn, Jacob Worm. Han var fra Worms tidligere ægteskab, faderen læste selv med ham hjemme, eller også hans kapellaner, så da Jacob kommer på latinskolen, går han igennem den på kun tre år, hvor normen var 5 år, mens skolen nu under svenskerne belejring dårlig nok fungerede. Samme evner og tempo er der over hans universitets-studium til cand. theol. og til magister theologiae i 1667, hvor hans afsluttende tale er sat på græske og på hebraiske vers! I den tid har han gjort hele 21 små disputere-øvelser på tryk, mens han sender to afhandlinger i manuskript til Frederik d. III, som også var interesseret i jødisk mystik, kabbalah, og for hvem Worm holdt en prædiken på latin. Det var kongens sære og særlige fornøjelse. Men inden Worm kan udnytte denne kongegunst, dør Frederik, og magtkampen sætter ind i korridorerne, så hans versificerede bønner-og-ansøgninger om

embeder skydes ud. Desuden har Worm på universitetet vistnok skrevet spidse ting om professorer, - som det første i hans senere genrer, - så universitetets porte er lukkede bag ham, han vil ikke få nogen universitær karriere. Han får blot ventebreve på små kirkelige embeder, dvs. han får først embedet, når dets indehaver dør. Men han er hver en gang glad og holdbar. Altså ender Jacob Worm klart og eftertrykkeligt frustreret som p.t. Rektor ved Slangstrup Skole, og pastor Kingo er der hans foresatte og tilsynshavende. Denne mand, der ikke har en universitetsgrad eller det lys af lærdom som Worm: En intellektuelt ogsåvidere inferior person! Men nu sat over ham selv.

Så de to ramler sammen to gange. I første runde gælder det reglerne for hilsener fra lavere personer overfor højerestående folk. De regler siger Worm at Kingo har brudt-. Men det egentlige var nok beskrevet privat : Skal en ansat hilse først på sin chef, eller, Bør en så vigtig overordnet som Kingo hilse først på en aldeles overlegen ansat! - Det mener Worm, og ikke med sædvaner eller sømmelighed på sin side. Og det ender med at føre til hans 'Kalot-Vise', og efter den til hans 'Kardinals satire'. - Der går mange detaljer til en forståelse af de alstre, når vi her lægger ud til sammenstødet mellem de to mænd.

SANGERKRIGEN mellem WORM og KINGO

Titlens genstand i visen, en Kalot, var "et slags små sorte huer, som bæres under andre huer eller hatte". Man hilste ved at ta' hatten af, men ikke den hue, så Kingo har korrekt beholdt den på, for den lignede på skaldede folk. Dog siger Worm :

- Han kan den for ingen aftage med hast, Hun varmer hans pande.-

Derpå rakker han Kingo ned i stand :

- Han er jo en mand, Er kommen fra bonde i ypperlig stand,
med finhed at melde er bleven til præst, -

Nå ja, faderen var væver, men drev vel lidt landbrug, mens moderen var af gl. præsteslægt. Alligevel, købstadspræst var han blevet, uden at være magister i theologien. Men, skaldet det er han :

- Nu håret er borte, hans hoved er blot.-

Og så kommer den graverende episode :

- Jeg så ham engang,
blandt dennem som ere i højeste rang; Jeg tænkte :
Kalotten han tager vel af, mens de ham tiltalte og hænderne gav;
Men ligesom halen den følger sin rott', så sad hans kalot.-
 - Det følger Worm derefter op med følgende omsorgsfulde,
hyklerske varsel :
 - Jeg mener, hoffærdighed slår dig omkuld,
Når som du ind kommer på herrernes slot, Tag af din kalot.-
- (Sådan gik det ingenlunde, men tilsidst stødte Kingo på andre højt
placerede folk og 11 teologiprofessorer imod hans salmeproduktion!
Men herom siden). Og Worm viderefører sin nedrakning af
ofret med skældsord :
- Du est kun en dreng, En slyngel, en lømmel, som gør sig så streng, ...
(du) est nylig udkrøbet fra skallen,-
- Han er som en kylling, altså et ungt og uerfarent væsen, men,
umedgørlig ! Og da får vi et prydeligt portræt af denne Ikke-noget-
som-helst :
- Jeg væmmes derved,
Du trykker kalotten i panden dybt ned,
så sidder i nakken der purvorne hår,
og du som en allik med hovedet står,
forvirret du synes, fordi du har få't den lumpne kalot.-
 - Der er træk i Kingos senere portrætter der sammenfalder med
karikaturen, men Alliker er små grå, spankende, latterlige fugle;
om man da har set dem. Dermed er vi nået til Kingos fortvivlede
reaktioner i Slangerup efter Silles død, for selv om episoderne
svæver i tid, så de kunne være hverdagslige og helt nære skandaler :
- ... Halsen han fylder med øl og med vin,
i kroen han ligger så fuld som et svin,
til galskab hans hjerne opspinder en tot, O fy! den kalot.-
- Og med genoptagelsen af sådan scener få vi den fuldt rullende
udgang :
- I kroen da gak,
giv konen kalotten og sig hende Tak!
Hun giver dig brænd'vin så meget igen,
som du kan fortære til morgen, min ven!

Du est jo en stymper, og ingen jorddrot
kast bort din kalot.-

Altså betaler Kingo, uden penge, uden jorder, for sin druk med den lille hat, og svirer fra han står op om morgenen. Og med indbidt infami slutter Worm med flere anvendelsesmuligheder for denne hovedbeklædning :

Gak aldrig dermed!
Men gør dig en fluesmæk' deraf vèl bred;
og når du i kroen har drukket dit øl,
tag vand i kalotten, og halsen i skyl;
og når du om natten behøver en pot'
da tag din kalot.- (Ja, just den-).

Disse groveste salver fyrer Kingo tilbage på i sit 'Svar på Kalotvisen', strofe for strofe, og nu med sine egne skældsord om Hr Jacob :

Du æsel, Du lumpen hundsvot (og det er en tævehunds kønsdele, med frasen her som det dunkende omkvæd til stroferne), og så : en okse, af studeforstand, med finhed at melde, en kikker i æst, (og det er rent ud en røv-kigger; hvilket tildels rammer Worms' satirer) -

og ufortrødent mere: - Du avindsfuld knur, (en misundelig skumler og knarvorn person), Dine øjne de rinder, (som tegn på uheldige egenskaber),- og ganske ligesom du : - Grisen den følger sin so,- og endnu værre :

- du lumpne Mads Fods (en mand minsandten med en tæves kønsdele), - Din bøffel, din snøffel (som endnu : Snøbell!), Din okse, din stud,-

- Du est kun en klør (bondedreng), en hyrde som nyligen vogtede søer,- - blandt heste og stude i rang, - og så forresten som et skævt hit :

- jeg kender dig ikke, dit pak! - Thi også Jacob er:- En allike,- og det er, i en blivende folkelig frase, At være så fuld som en allike, mens denne fugl den gang i bevingede ord stod for: "Et menneske som sladrer en hob i flæng, uden fynd og sammenhæng".

Kingos galde fuser ud i disse rå opfindsomheder; vi har isoleret dem fra. Men således kunne en sensitiv person traktere en glemt og aldrig genoptaget genre, Skældsordenenes bravader. Den florerede ellers i Reformationstidens verserier i 1500-tallet imellem Lutheranere og Katholikker mellem præste-mænd, og den er mig

bekendt aldrig taget op igen, men er idag henvist til gadeuordener.

Worm følger sit angreb op med et modangreb, et 'Contra-Svar på Kingos Calotvise', der igen følger hans strofer i indhold og udtryk. Og da kommer disse videre skandaliserende fakta frem :

Du ved vel engang,
hvorledes du var udi højeste rang,
da du udi kirken var skammelig fuld,
i prædikestolen du faldt jo omkuld,
de bar dig af kirken, med skam og med spot.
Hvor ofte du har målt rendestensdybet,
du arme Claus Nar! Brudt benene istykker; du mindes vel òg,
hvorledes det gik, da du (præste)kraven antog, din kårde blev borte ...

- Det var i 1661, og under gildet til den fest blev der drukket endnu meget mere end almindeligt var, også blandt præster. Til ære for hin Bælle-Gud, som Kingo ofte siden skriver moraliserende om. Endelig kommer der en privat og ligeså ukendt tildragelse :

Du mindes, hvor du og den Røde løb storm,
og dypped tilsammen, selv tredie, i form -

Denne Røde må være en ven, eller en pige, og der hentydes til lysestøbning i en lang form, så det er en genital episode. (Måske den henviser til dengang Kingo var 16 og gjorde en lokal pige med barn). Det er den beskidte trumf.

Så Kingo tier nu. Worm har ramt ham plat med disse hæmningsløse scener, der ikke kan skubbes af vejen med flere skældsord⁶.

Vi følger siden forholdet op imellem Kingo og Worm i deres sidste opgør. Men andenrunde i de to's kravål kommer, da Worm fik skrevet om Herr Thomas på bejleri, og det er den første, flygende Dada-digtning i dansk. Den er aldrig siden er fulgt op, selv i dendersens Modernismus.

Her følger de forviklede facts, og de falder i to faser : I den tid Sille er i live, og da Sille er død.

Uventet og heldig får Kingo som sagt sit søgte kald som præst

⁶ Kun to gange endnu skriver Kingo i skældsords-genren. En gang ikke personligt men nationalt, til en tyskfødt borgmester i Landskrona, for han gik som overløber og forræder over til svenskerne i Skånske Krig.- Anden gang er da han gendigter Noahs forbandelser over sin ukyske søn Kam.

oppe i hjembyen Slangerup. Og han bryder med reglerne, for han vil giftes med sin Sille, men ikke overtage den døde pastors enke. En efterfølger skulle overtage præste-enken, så hun var forsørget. For der gik i præstegårdene et stafetløb for de to skiftende køn over alder og ungdom: Den aldrende enke fik en ung mand, og som enkemand fik så han en ung kone. Læserinden må selv afveje kønslige tab og vindinger for parterne, men der måtte altid være en kone til at passe gården og se til folkene på præstejorden, for med den ordening var hun underholdt, og familien og da børnene bragt i god orden.

Da stöder Kingo på en hård enke, for hun nægter at gå fra præstegården, selvom hun har flere ejendomme i byen, så han må bo i en sognekirkes hus. Så er de to uvenner, Kingo og Soffi Amaliedatter, det er den hede første akt. Og han får sin Sille, og hun dør fra ham. Det er hans tragedie. Men dær sidder han med Silles børn, tre små piger, og skal sørge for dem, foruden for gården og folkene og driften, han må og skal ha' en kone i huset. Altså gør han brat omkring og bejler nu til Soffi, i en art society-farces tredje akt.

De sager udfører Worm i sin 'KardinalSatire', som er ualmindelig kompliceret i sine angreb på Kingo. Men i dens lagvise dunkelheder lader det sig aflæse : At der har været et parti i byen for Kingo, det har formidlet tilnærmelsen, og et modsat parti for Soffi; så Worm har selvsagt sluttet sig til hendes del. Og at hun med en sømmelig tilbageholdenhed har nærmet sig dette overbragte tilbud. Ja da, en ægtemand er en mand-. Da står Worms fantaseringer tilsøs, med Kingo som admiral for en konvoj, og Soffi som en stor koffardi-skude. Worm præsterer det mest flyvende Dada digtning i vores lyrik, og uden efterfølgere indtil dato. Han tager sit udgangspunkt i børneremserne, såsom Hønsefødder og Gulerødder, og det er Kingos frieri han slipper løs :

Han råber : Hej og Holla hvip! Hids op, hal ind, vor frue!

(Kingo vil ombord i hende)

- med •genskall svar :	ekko
- Min dullepip, af mund som •desmer-skrue,	duftende kræmmerhus
min desmerknap, min sukkerbold, min dyre runde perle,	
mit •røgepulver mod en trold, min pomerantse-skræl.	trolde oser!

min balsom-buddik, min •snut-lidt, min lyst for alle fugle : lille snut
pip pip, min stillids! min musvit! min lækker lille smule.

-Hun er nu den lugtdåse, damer snusede i for ikke at dåne af deres
stramme korset, og de luftige småting er blevet til Soffi, der just var
en stor skude, alt mens Kingo er livet forunderligt op, og han får
dette dobbelte portræt :

- Hvor tindrer nu hans øjensten, i brystet hjertet kildrer,
så glat som glas hans pandeben er, og hans ansigt •mildrer. smiler
For kort tid i hans pande gik vel femten Viborg-veje,
nu ser man ej den mindste •slik af rynkeskind om kaje. smule
Man hørte før hans kluk i kluk, og ve og vok om munden,
nu hanegal og •høje puk med nik og buk har vunden - overmod

- Og denne høje stemning fortsættes langt. For han har et mål i sigte :

- Han på Sofies skibs-rum sin •kås kan vel berede ... styre kurs
... krudtkammeret, om han får lov, (be)troes at bestyre,
om han med hel og halv •kartov kan flink og lystig fyre ...'kanon' ...

- Kommentar er næppe nødvendig, men Worm går nedrig videre :

... at han, som hollandsk admiral, kan da påny bespringe
et andet skib, og som en ka'l sin fane atter svinge.-

Dermed mener Worm, at Kingo altid har været ude på jagt efter
kvinder, såsom hans egen stedmor Sille. Men som om det var for
ligevægtens skyld, langer han drabeligt ud efter den ditto lystne
Soffi, der fra skib bli'r en hval :

- I rammer vel den kære •fisk, der på Jer krog vil bide, - hval-fisk-
en troldehval på •læster af fitt, om den sin kløftede hale 12 tønder
vil byde frem og spille lidt, hvad var man vel for ka'le
om man da linen slap, og løb, og fisken ej harpuned,
sig spared for det fitte-køb ...

Kommentator siger meget rigtigt at -fit- betyder Fedt, og da i
gigantiske mål, men vi andre kan tillige gadesproget ... Så Kingo
får et hurtigt sidehug for sin ængstelse ved sådan mængder af spæk :

- Hvo rædder er, det sjældent sker, at han beligger fruer.- (Alligevel :)
- Er end i-kneppet lås for bom, I går dog ind i gattet ...

Verbet betyder h'er -tilknappet-, sic, men ordet og indgangsstedet,
og da opknappningen, er groveligt tydelige. Her er da, med sådanne
verbale volter, hvad den sorte, usigelige barok i Danmark formåede
som mest briljerende. Enfin : - Han frygter ej for brudens lår,- og

caresserne kan begynde :

-At la' jer •pilke mellem tå, på foden at la' kysse, kilde
jer kilden •knokkel at la' •klå, i søvn jer lade dysse.- lem / klø

Worm ville nok idag være gået ind i pornoproduktionen med sådan evner. Han vender tilbage til de to's bryllup i 'Corollaria, 4. Anhang', og han ramser igen op i sit Dada, men nu afsluttende i et hidsigere tempo :

.-Rumlepotter⁷, vilde skotter, spil nu op til springedans, -

Kingos far var som sagt skotsk, og Worm går over til bruden :

- Træd i legen med din svans ...

Lad dig råde, lad dig •tråde, lad dig gi et dunk og •dop, bedække/stød
lad dig stoppe, lad dig proppe ... lad dig gi et duus og døns,

(dvs. sinkadus! + et puf) og et snus, som i erotisk leg til selskabsunderholdning :

lad dig kysse, lad dig •grysse, lad dig gøre munden fed, klappe
lad dig klippe, lad dig strippe, havgråskimlet, skaldede ged.-

Hun blir raget bar, og hun blir malket ud, Kingo er efter hendes formue !

Og det var den afsluttende grausame salbe, igen imod hende, hvis parti Worms havde taget. Hans dobbelte perfidi er uden mage: Herr Kingo som en sølle, liderlig mand i brudeseng, og enken Soffi som en enorm og lysten gammelkone.

Men Kingos virkelige interesse er hendes penge, det antyder Worm undervejs. For pointerne indimellem det sexuelle rabl er: Soffi har penge, overdådigt med fetalje for en sulten Kingo, og hun vil nu! Men den fattige Kingo vil ikke, for han og Soffi var i stram strid ved hans indsættelse. I stedet for gik han til en anden og konfliktfri mulighed.

DEN ANDEN FRU KINGO

En Enkemands Virvar

Pengene har Kingo nok fundet hos den han nu holdt sig til, men der er ingen elskovsdigte til eller omkring hende. Det var Johanne

⁷ Rumlepotter : Man overtrækker en lerpotte med skind, stikker en pind igennem midten, og trækker den op og ned med en jævelig larm, især til nytårsløjerne.

Lauridsdatter, som var datter af en gårdmand i Jylland, og efter 14 års ægteskab sad hun som enke, efter en forpagter på et kgl. gods ved Holbæk og tillige forvalter på en herregård nord derfor, i to solide placeringer. Manden havde før det været ridefoged på Søbygård, og var en gammel omgangsven med Kingos nære ven dør, Karsten Atke. Og således forbliver Kingo i et venligt og lunet miljø.- Det må siges, denne psykologisk forfinede digter var også en solidt praktisk sjæl.

Thomas og Johanne blir gift i 1671, han var da 37 og hans ny kone var hele 52, seksten år ældre, men, sikkert brav i huset. Ægteskabet var selvsagt barnløst, men også her sørger Kingo vistnok for stedbørnene : Han holder bryllupsgildet i Slangerup, da en steddatter 1675 blir gift med en arrig gårdmand og enkemand ovre i Merløse, i Kingos eget gamle Holbæk Amt. Dertil skriver han det rappe og folkelige, ganske indfølelse bryllupsdigt 'Mølle Borups Velkom', 1675, og det er en velkomstfest ved et bryllup. Det er om solid og hverdags Kærlighed, der blir sat på sanselige mundheld :

- Hvortil tjener det at elske uden elskovs alvorsspil?
hvortil duer mjød og •melske, når slet ingen drikke vil? sød blanddrik
hvortil tjener det at bage, når slet ingen ælter dejg?
hvortil tjener pandekage, når den ses og nyttes ej?
- Man slet ingen ting begynder som •jo til sin ende ser uden at det-
og hvor to hinanden ynder, ønsker de slet intet mer,
end at føre ud til ende deres forsæts kærlig' mål,
og at luen må dem brænde, som er lagt på hjertebål.
- Det er nu kun fjorten dage siden disse unge to
kom i brudevogn at age -

- nemlig til vielsen og så hjemme i ægtesengen.-Da kommer den ene part ind, den forladte mand, der har været stillet som Kingo selv engang var det, og da her-og-nu er ligeså virr :

- Manden er ej at fortænke, han har været enkemand,
han har puslet før i bænke⁸, og forstår hvad enkestand
haver i sig at betyde, lad ham få sin egen •vild. vilje
Hvo kan anke, at hans gryde syder dog ved egen ild (tvetydigt her?)

⁸ Pusle i Bænke er en juleleg hvor man skal gætte, i hvilken hånd den anden har nødder,- og det skal forstås erotisk og anatomisk.

Alting er jo dog af lave, ved man selv hvor vel det står,
hos en mand når han skal ha' (om)sorgen ene for sin gård.

Ingen ting vil vel sig skikke, når kun een ting ej er ret;

tvært er al ting, om der ikke nógen ting •i skik var sat. iorden

Så følger genvordighederne, også for en præst med sin kirkejord,
og de går i landlig og yndefuld *nonsense* i den ældgamle genre
Verden på Ho'det:

- Omend Drengen ploven kører, råber flux med "Hors, ia-hou!"
dog ved Manden, at der hører alt flux mere til hans plov. (tvetydigt?)

Man kan ej på fåret genne, at det vælter furen op.

Gås og gris kan òg ej tjene til at harve •klinte-krop. ukrudt

•Fjorings kalv kan ikke døje gå med gammel stud til mål, ét år gammel

hønen kan ej jorden •krøje, soen kan ej bage kål, pløje

hunden kan ej gærdet bygge, katten kan ej •rede grød, tilberede

hvalpen kan ej øllet brygge, Nisse vil ej bage brød.-

- Derpå får vi solidere fakta om gårdens drift :

Tjenstepiger, •sysledrenge, gør vel noget hvad de kan, tjenstekarle
det kan dog ej tjene længe for en fattig enkemand.

•Moder vil til gårde hentes, skal det ellers vel stå til.- Hus-mor

Denne Kingos anden kone, Johanne, følger ham siden ind i
ophøjelsen som bispinde i Odense og i adelstanden; og efter tre-og-
tyve lange års ægteskab dør hun da omsider Anno 1694, nu hele
76 år gammel. Kingo skriver 2 linier til hendes gravskrift med det
udbrud :

HER KASTET HVN SIN BYLT AF JORD I DENNE HYTTE

SOM GUD TIL SIÆLEN SKAL PAA DOMMEDAG OPFLYTTE.

Omsider- for da havde han længe været forelsket ... Men såsnart
han nu i 1671 er varende gift, med orden i sit hus og husstanden,
og sin egen tilværelse ved dag og nat, lægger han ud i nye
produktioner til sin støtte opstigen.

KARRIEREN BEGYNDER

KONGEN OG HANS HUS

Fra 1671 skriver Kingo fortløbende i tre spor : Til kongen og hans hus, til de højere og højeste folk i riget, og troligt nok på sine salmer. Som ung har han skrevet til de næreste venner og en sluttet kreds og kun eet digt er kommet på tryk, Ko-Klagen. Den skulle have vakt bifald på højeste sted, og måske fører den til hans stilling som sognepræst i Slangstrup. Men fra kun at skrive for lokale storbønder, skriver han til købstadborgere og godsejere, og ind til de høje personer i rigets centrum og regeringsstad København. Han hæver sit sociale sigte med digtene, og han når sin hensigt, i promotion, forfremmelse, og høj status: 1677 Biskop over Fyns stift, Adelstitel 1679, Doktor Theol. ved kongeligt brev 1682. Således er han eet eksempel på borgerliges opstigning nu under den tidlige Enevælde; senere og bedre kendt er Holberg, der bliver godsejer og baron.

Skellet i 1671 ses klart i metrikken, for derefter skriver Kingo aldrig i sin ungdoms lette fire-slags vers, eller i det muntre og løsslupne lune som de tit er gjort i. Det kommer kun igen i få og spredte komedier, i hans andre meget lange og tungere produktioner. De er enten i en dansk aleksandriner, på seks jambiske slag, -da dum, da dum-, med en ofte skæv pause ved midten. (Metret er også i andres brug beklagelig langt fra den franske alexandrin). Men i disse poemer når han til udfoldelser af største og betagende format. Ellers skriver han salmerne i varierede strofer med en skiftende metrik efter melodien til den givne tekst. De ender som langt hans længste masse af vers, og de medfører visse bitre og frustrerende tildragelser omtrent til hans død. De har gjort ham til næsten kun "Vor store Salmedigter". Vi har som andre en mer alsidig vurdering af ham, måske nok mere nærværende dags dato.

Kongen, Solen, Gud

1671 dør Frederik III og hans søn Christian V overtager direkte kronen. Den handling er centralt vigtig, for det er første gang Arvekongedømmet fra 1660 går i arv. Kirkens folk, som fuldt ud støttede Enevældens ordning, må vise deres loyalitet, og provst Kingo digter den op med sit 'Hosianna ved Christian V.s Salvning'. For derfra og til 1839 bliver kongerne salvede, som det Gamle Testaments småkonger, til tegn på deres indvielse af Gud

Selv, med Hans stilling lige over dem og nære samarbejde med dem. Intet mindre. Kingos titel er jubelråbet ved selveste Jesu indtog i Jerusalem. Gud Fader og tildels Guds Søn står da for Danmarks styre pr. kong Christian.

Men tiden og Kingo finder ingen konflikt imellem disse kristne symboler og digtets hedenske stil i dens kosmiske og mytologiske højder. Blot får han i sin apoteose sat en bøn om fred; den han aldrig skal se vare i hele sit liv. Altimens glosen "Fred" dukker punktvis op i hans lange digte om kongens bankerotte krige. Forgæves. Her stiger da Kongen op som en dansk *roi soleil* eller Solguden :

Kongen som Solen

... Man ser her som et spejl i Himlens store fæste	
en evig-•lenket fred til Verdens gavn og bedste ...	styret (ty.)
... Der træder Solen frem med prunk og konge-•fore ...	adfærd
I hvert et himmeltegn han frihed har at løbe,	
han kører frydig frem og bruger fluks sin svøbe,	
trods nogen siger nej, og hindrer ham en fod,	
ej Skorpionen selv tør stjærten vende mod ...	Scorpio
Han øser lys og lyst på alle stjerneflokke,	
han bukker ofte sig til Jordens våde •sokke	våd-enge
og stikker kvægnings kraft i Hendes kolde bryst,	
når Vinter-voldsmand har forkrænket hende og •kryst';	knuget
i luften gør han rent, når storm og stridige vinde	
opsværmer mægtelig med skyer grå og blinde;	
han gør sig mellemmand, og lader verden se	
at ingen må se surt, når han vil ene le.	
I havets dybe vom han tit sit •spir nedstikker	scepter
og udi fiske-sal en skål' net opdrikker.	
Så' løftes saften op om tronens gyldne ring	
og øses siden ud til alle tørstige ting.-	
Og når hans tronegang mod aften monne hælde	
... straks træder i hans sted hans dejlige donning frem.-	

For en gang skyld i kongedigtene kommer også hun ind som den rolige magt :

Dronningen som Månen

... Lad askefarvet sky på hendes ansigt ride,	
lad storm og store vejr kun heftig om sig stride ...	
hun alle •creaturer fra arbejd løser af,	skabninger
hun er de mattes liv og rette støttestav.	

Hun vandrer mangel nat og hører Verden brumle
og hvordan mennesken i mørke og dårskab tumle.
Hun ser vel mangel gang et giftigt stjernesud,
dog hende gør det ej det allerminde brud.-

(Tænder digteren på sladder om kongens elskerinde, Sofia Amalia Moth?) Påfaldende er at Kingo tilskriver dronningen sociale dyder, han altid søger.

Efter et forløb om drabelig historie og krigeriskhed siges det da om Kongen / Solen :

- Dit folk er stjerne-tykt, som om din trone står
og gerne til sin død for Kongens ære går.-

Og netop da kommer kommer Kingos anden, selvmodsigende bøn om Fred, lige op til en overrumplende intim besværgelse :

- Gud øse glædens krus på Kongens hoved ned
med lykke, vælde, fred i •overflødighed ... overflod
Gud styrke Kongens mod, Gud lad hans fjende rømme,
Gud lade livsens flod hans dronning oversvømme.-

Den sidste saftende bøn blev hørt, for året efter, 1672, kan Kingo skrive om 'Prinds Friderich hans Fødsels Tiid', med de bønner i åben konflikt:

- Gør Lykken til hans vogn, gør Sejer til hans vugge
Gør Ordet til hans die, gør Freden til hans skügge ...
(han) sejer-salig frem til hundred år at gå.-

Efter det høje poetiske apparat og retorikken bliver det derpå brat slående, så dagligdags og bedreborgerligt han ser på dronning, kronprins og konge samme år i 'Prins Friderichs Velkom':

Utrolig stor du est, dog liden er den smerte
som fødselstimen gør; du hastet ud at få
dit lege-spir i hånd, som i din vugge lå ...
en sang du hører nu
i Dannerkongens sal, af Kongens dysse-lu.-

Babyen leger med herskernes scepter, lissom en anden rangle, og Vor Fa'r Monarken synger Visselulle, for at få den lille til at sove. Sådan går såre højt og ganske nært i ét for denne overordentlige digter. Men direkte oven i det sender han sin afsluttende syv og tyve skuds kongesalut :

- Tænd tordenpiben an omkring på dine volde
lyksalig København, lad de metal'-trolde

ildsprude havnen fuld, af hine sejleslott',
og runge jorden til, at sige : Det er godt.-
Og det er Guds eget ord på alle Skabelsens seks dage.

Udflugter og skjulte Mål

Til kongens ære skriver Kingo sin beskrivelse af den genvundne ø Gotland. Læseren idag må ryste undrende på ho'det over disse lange, staccato stræk af en galopperende galimätias i geografi og personale. Men det er ikke Kingo det er galt med, altsammen har han skrevet ud fra sin kilde, Chr. IV.s historiograf C.C. Lyschander, i hans værk 'De danske Kongers Slægtetog fra Verdens Begyndelse' fra a. D. 1622. Intet mindre.- Og bag det ligger et svensk værk fra 1554, som er 'Historien om alle Gothernes og Svenskerne Konger', og dem kan forfatteren føre tilbage til Adam og Eva.- Det får han svar på i sin samtid med en dansk 'Tilbagevisning af Bagvaskelser', for kun Danmarks konger har den ædle ælde! Og den ser vi gentaget her-og-nu i fuld karriere.

Det træk rækker vidt og bredt ud i Europa, for overalt ville konger og herskere vinde så høj prestige som muligt ved at vise, hvor langt tilbage i tiderne deres slægt strakte sig. Til den ende forenede de tre litteraturer : Det Gamle Testamente, Homers Iliade, og Vergils Æneide. Det gjaldt også for andre magtcentre som byer, således blev London o. 1450 kaldt for Troy Nouvaunt, Det nye Troja. For da Troja faldt, flygtede Æneas og grundlagde Rom. Og da Noah kom ud af Syndfloden, i Den anden Verden, var det hans søn Sem, der førte slægten videre, lige op til Jesus selv. Og bag Noah lå Den første Verden, hvor Adam og Eva gik i Paradisets Have. Så simpelt-. Danskerne bruger samme trafik, og fører den op med Saxos kongerækker. Så er dansk sagnhistorie koblet på myter i hebraisk, græsk, og romersk tid. Således hylder man den regerende danske enevoldskonge. Nur Behändigkeit.

Dermed kan vi også forklare, hvorfor Kingo med fri og flyvende hånd digter fire lange, personlige og fyldige passager om Noah her på Gotland. Han var jo stamfaderen til verdens folk, og dermed i dagens lys her op til selveste Hans Majestæt Christian den V. af Guds Nåde.

Hele skriftet om Gotland er anti-svensk, sigtet er at lægge svenskerne ned verbalt, som de p.t. blev det i krigen. Og det sker,

for dem der løser disse forvirrende, indlagte gåder. Men hertil får andre og prydelige detaljer deres forklarelse, nemlig i heraldiken og rigsvåbnet. Den blå Løve, som går oven over de ni røde Hjerter, står for De Gothers Hersker, og det vil sige Konge over Svenskerne. Dette lå bare tilbage i 1400-tallets Kalmar-union under den første Margrethe, men det krav på herredømme blev således indtegnet (og det sidder der endnu).- Kært nok af en præstemand er omtalen af Gotlands våben, som gøres til et Lam på rød bund, og da Gotlænderne siden blev kristne, fik det Sejrens Fane, og den holder det om med et lille forben. For dette er tegnet på Jesus, det Guds Lam, som jo ofres og dermed sejrer. Faktisk var våbnet sat op med en Vædder, som var mere hedensk, og nu igen står der. Endelig er her: - en gul og gyldene, langstjertet Flyve-Drage,- og det er Bornholms våbenmærke. Den viser således tilbage til en anden befrielse af en dansk ø i 1658, men ved de behjertede borgeres egen aktion.

Teknisk interessant er det, at Kingo i et digt sætter tegn, som er klart visuelle, men også bærer en betydning, - for den som kender til den. Altså skriver han i en sjælden kode, og har vel kun to efterfølgere: Grundtvig sidst i Saxo-oversættelsen, -"Løvernes Kredsgang om Ishavets Blaa",- og da er hele værket en forherligelse af kongerne og Danmarks forntider. Den anden er læge Emil Aarestrup, en ellers fredsom poet, der i 1848-9 skriver sin 'Drøm og Virkelighed' til de National-Liberale, og stik imod sin foragt for den krig som da trækker op, opfordrer Kongen til at føre den, ved at gøre verbal vold imod rigsvåbenets heraldiske tyske figurer. Selv træder han da frem som nogen skjoldbærer med kølle. Kingo er dog også verbalt tildækket.

Såmeget for lange litterære hemmeligheder og en ynik visuel kode.

Konge, Mytologi og Sagnhistorie

Med en sidste trumf fra Bibelen kan Kingo bruge astronomi og myter som litterært stof for at ophøje kongen i disse hyldester direkte til ham. Men der kan, som det ses, gøres digtning ud af astronomi og mytologi, og desuden af sagnhistorie, og ud af den blanding bliver der en ynik enklave i Kingos digtning, med betagende flugt i visse passager. Det er i hans sene 'Festspil ved Christian den Femtes Fødselsdag' 1683. Det er eneste gang Kingo

skriver en god, direkte scenisk og dramatisk text, til personers fremføring af den, og tillige med solo-sang i arier (modsat salmer-nes kollektive afsyngning). Kunsthistorisk har han dermed nærmet sig to genrer i nærmere fortid og den løbende datid, den engelske masque og den franske hofballet. Disse foregik i fantaserende pragtudstyr, med udklædte mytiske og symbolske skikkelser, der reciterede eller sang teksterne som var skrevet til lejligheden. Musik-kendere har hørt de franske komponister (Lully, Couperin, Rameau), Milton's 'Comus' er et langt og vægtigt eksempel på genren. Men Chr. IV. kom til et højtravende optrin hos James I., hvor også figuranterne var sanseløst drukne, tæskede løs på hinanden, og faldt snorkende om på tronens trin.

I Kingos spil forener himlens hersker Jupiter sig med oldsagn-historiens Kong Dan, der omtaler og forherliger Christian V. Siden hidkaldes vindenes gud Æolus i dette lufthøje spil. Vi hidsætter ariernes overskrift og har raseret de træge overdrivelser væk, ned til det digterisk bærende, som i visse af fraserne er uforglemmelige for digtere.

Kong Dan taler til Jupiter om Christian V. (str. 4).

Torden og lynet, som du kun alene
havde i min tid i hænder og vold
har du ham givet, med gloende stene,
hvormed han bryder mur, brynje og vold;
dermed han klipperne brækker og dænger
og den treforked guds flydeslot sprænger.

Hvilket er havguden og hele havet!

Jupiter svarer Kong Dan, i sin strofe 2:

I en skyvogn kan du age
strålet om med Solens glans,
stjerneblus om natten tage
at ledsage dig tillands.-

Jupiter giver Kong Dan forlov at fare, og befaler at Æolus skal betjene ham med en sky, etc.

Du vejrets fyrste, blæs en tronesky her op,
der føre kan Kong Dan fra Himlens høje top
og ned på Jorden til den nordre verdens part,
Sol, bryd òg frem, beglans hans prægtig' nederfart.

(Kingo gør dog lignende igen og sløjt i 1690 for kongen og

tronfølgeren. Det er blot to arier, metrikken er løjerlig og brukken, og det ideologiske indhold falder skråsikkert: 'Gud kronede Kongen'; SIC).

Gud & Kongen

Efter disse bibelske og hedenske apoteoser bliver vi i den gode og rette tro, i militær alvor med krigene under den højeste magt på jorden og i himlene. For denne tid, og for en kgl. kirkes mand, var det givet: Gud var med Kongen, også i hans krige. Det var den faste rolle for Altets Herre, at man indtil 1918 bad om Hans hjælp og føring, når man gik mod sine fjender. De gjorde ganske detsamme, så dette var den kontrære rolle for Himlenes Hærskarers Herre. Men Kingo afviser siden furøst, at Gud Selv hjalp rigets fjender svenskerne. Tvært om, han bistod kun hans egen Chr.V. Som her ved Vismars belejring:

GUD forfægter selv Din sag og fjenden klemmer.

Tænk hvor den flåde fløj, som ud fra Stockholm gik

og store himmel-hug udaf Din Herre fik ...

... Thi GUD var admiral og gjorde dette brud.-

Han var da i denne nationale charge! Og Kingo indvier os i intimere forhold med 'Hans Majestæts Gudelige Tanker, før han landede udi Skåne':

"Gud Zebaoth, min Gud, krigsvåbens Gud og kæmpe,

som kan al Jordens magt som avn' og intet dæmpe,

for hvis almægtige arm en konge kan ej stå,

for hvem •guldspiret er som himlens legestrå ...

scepteret

- Du byder Englene dit hævnsværd at føre,

med dine tordenskyts al Jorden kan du røre ...

din munds den stærke ånd kan klipper sønderrive

og havets •bølge-blik til skyerne opdrive,

havblik og orkan

såsnart Du drager ud de skjulte vindes spjæld,

straks røres Libanon og norske Dovrefjeld " ...

"Hævnen hører mig til!" siger Herren.- Religionshistorisk er dette en Yahwe, som oldtidernes tordenguder, eller som i Jobs Bog. Hans tilnavn er Hær-skarers Herre, så udslettelsesernes Budbringere fra Ham, angeloï (engle) går til værket. Kongen sættes i from tvivl ved en så vældig, voldelig magt, men, Overguden placeres parallelt med Kongen Selv:

-“Vil du, al Jordens Gud, du himmelske regenter,
at disse hænder mig en sejerkrans hjem henter;
... Kom, kom, far over med, og før mig vel tilbage,
min hjerte-segled* Gud, og lad det Dig behage
at mine anslag ved Dit råd må gange frem,
Du prisen bære skal, når jeg bær sejren hjem.”-

“Læg Ham som et *Indsegl på dit Hjerte”, siger Det gamle Testamente. Gud giver og får visselig sejren. Thi efter den gældende statsret for kongen :

Kronen GUD gav dig på! - Til dine fjenders harm,
Så de til hjerte-vé skeløjede Dig må se
I lykke og sejre stå Ved Herrens egen arm.-

(Sådan siger de 2 Arier i kongespillet fra 1690).

Her arbejder nu firmaet Gud & Christian. Højere kan en kongerose næppe nå i tidens stil og højder, og derfor går Kingo varsomt med delicate fakta om en krigerisk og troløs konge, Chr. II, der iflg. krøniken, “satte Galge og Profoss for Hvermands Dør”. Man mente fejlagtig, at han sad som fange på det Samsø Kingo skriver om, og kun derfor berører han vurderingen af ham :

Han nævnes ofte vrangt Kong Christian den Onde;
dog kan ej sige det, klerk, borger eller bonde,
men mere slutte : Han så stor ej havde skyld.
Jeg vil ej røre mer ved den tillægte byld.-

En kongerose kan ikke nedgøre nogen konge. Og det berører slet ikke Chr.V, når Kingo flere gange nævner, at en konge dog dør, imens han selv ønsker denne konge liv i hundrede år. Stilen løber af med manden. Og det eneste punkt, hvor hans hjertedybeste ønske kommer til orde, er i den korte gløse, Fred, midti kongens og krigenes forherligelser, og de vidåbne rædsler. Hvad gør man i et autoritært styre! Man øver selvrensning og stopper sin egen kritik, for man er patriotisk, og står for Os som er Gode, imod De Onde! Sådan roser man herskere for deres ultima ratio regum, Kongers sidste Ufornuft.

KRIGENE og KRIG

Efter den Første Verdenskrigs svinerier og Anden Verdenskrigs rædsler er der ikke længere stemning for krige, mens vi lever videre i en Massakrernes Æra. Det kan være vanskeligt for os at

stille ind på en mand, som med energi digter om krig, som besættes af det helvede af energier der udløses. Men på samme tid opregner han nøje den gru der slippes løs, de lemlæstelser som følger med, og den angst der slår de hjælpeløse. Han ser, med et dobbelt syn, de der bombarderer, og dem som bombarderes isønder. Og han udtaler gang i gang sin medynk, sin gysende medfølelse. Han er bedre end Hemingway, og man kunne holde hans billeder op idag mod fotograferne Robert Capa og Werner Bischof, når de så krige og de krigslidte, de ramte og prisgivne. Som krigsreporter ville Kingo aldrig få visum til en slagmark nu og ud i nær fremtid, eller adgang til et TV, han føler meget for stærkt. Og sådan vil vi følge ham ind i den mest rystende krigsdigtning på dansk.

Og vi spør': Hvordan vidste han alt det! Han var aldrig ude i krig, han kendte kun en (svensk) besættelses overgreb, har han da spurgt nogle som var ude i det? For selv soldaters tro på, de dør ikke nu i krigen, det ved han. Vi må sige, Det er en suveræn digterisk fantasi, som driver disse syner.

Så vi går ud i 'Hans Majestæts første og lyksalige Ledings-Togt', 1676, og direkte til kulminationen ved Vismar. Byen ligger øst for Lübeck, den var under svenskernes forbundsfælle Gottorp, og krigskunsterne begynder :

Belejrning, Bombardement

- Den danske landsknægt sig vèl snart fik nedergravet,	
og den kanin'-kunst, ned i jord at bore sig,	
med mangel •krinkelkrog, blev øvet mesterlig.	i zigzag løbegrave
Så med en huj og hast blev staden rundt omringet	
og •blodofanen om de væbnede volde svinget,	angrebssignalet
trompet og trommeslag de buldred døden ud,	
det var din bejler-sang for denne trodsige brud.	
Her (op)kastes •batteri, her tog man for at spille	volde til kanoner
en kugle-springedans, og luften •gennemdrille	tumle igennem
med tusind tordenskrald, som alle skyer brast.	
og himlen skulle straks på jorden •blevet kast'	somom den blev-
Her satte man òg an med grumme •fyremøsser	mortérer
med de granat'-slug og grydemundede bøsser,	
tre-fire hundred pund hver gylped fra sig utt!	
som luftefløj for det mirakel-mægtige krudt.	
Men hvor den tørnede og faldt på fjendens huse,	

den bistre •bøddelbold begyndte da at •bruse kugle / explodere
 med sådan overmagt, med sådan brag og brud,
 at hver som dør var nær fik Dødens visse bud.
 Det holdtes dag og nat, her vistes ingen hvile
 for hine •blidekast, Du blev alt ved at ile her, kanonskud
 med ild og lue til at knægte fjendens magt,
 at bløde ham i hu og gøre ham forsagt.-

En moderne regulær nedslidning med artilleri døgnet rundt ...
 Derpå giver Kingo en lovprisning af de hårde danske bondedrenge
 i felten, og lader Kongen holde en høj og lang tale i spærret tryk.
 Så går hans soldater til det igen, og Kingo liver nu op med et lyrisk
 indskud om soldaterne :

Vilde Dyr

Hver til sit folk og post, som hver i hu var høj,
 man ved ej om han gik på fødder eller fløj.
 -Fast ligesom man ser dyrekongen Løven brøle.
 når han er bleven harm og blodet ej kan køle,
 hvor løveungerne de •tværer hist og her er sure
 med •ildfunkende syn, og tænker Hvad er dør! gnistrende
 Kan de da blive vår udi de rised' buske ris: lav skov
 en avinds dyreflok og noget sligt utüske
 straks vil de lade se sit usky myrdemod.-

Det er en høj gejst hos Kongen/Løven! og disse mordlystne
 menige, siden det øsede ned og folkene lå - i hjasket regn'-sky-.

Men så får de forskellige ideer om midler til erobring, nye
 påfund om død!, en pontonbro til moradser og voldgrave, en solid
 murvædder, og så én tekniker, der ligesom nutidigt hitter på,

- hvor håndgranaten kan
 med mer end snese skud •udhvistes fra en mand.- kastes ud

(Kuglekasteren var dog opfundet sidst i 1500-tallet. Danskerne er
 ikke helt med på en gammel destruktiv mode i *smart bombs*).

Med sådan påhitsomt grej går man omsider til

Storm på Byen

Da blev den hårde storm, det varme blodebad
 med dødsens •tru beredt mod stolten Vismar stad. trusel
 Herpå begyndte straks granaten ild at sprude,
 kartovens bomre-bas al luften fuld at tude,
 muskettekuglen da så' •knatrede og faldt lyden af salt
 som når man kaster •ild med hænder fuld af salt. på en ild

Ild, røg og regn og rusk har dagen så' beblandet
at Solens øje kan ej skinne over landet ...
Soldaten dog sin post i sigte får,
til hvilken uden frygt han velbehjertet går.

Det siger Kingo og derefter, med klare øjne og præcise ord, slipper
han hele krigens horror løs,

Gru og Lemlæstelser

Lad hagle jern og bly! Lad her fem blodig' fingre
afhugges fra en hånd! Lad der en arm omslingre
bort fra sit •lænke-led! Lad her et afskudt ben bindeled
høj-rosen-farve den •næst lagte kampesten! nærmest
Lad dør et hoved henad jorden hastig trille
og blodet dansende i sandet om sig spilde!
Hver •hjerterfuld soldat han tænkte dog ved sig, behjertet
at han blandt andres død var selv udødelig !

Kongen gør da sin fromme indsats i disse slagterier :

Du sukked til din Gud, så fjenden svandt som dugg.
... Dog af slet ingen flugt de danske ville vide,

-Det siger Kingo stik imod fakta, eftersom det første angreb førte
til at troppen flygtede i vild forvirring. Dog, han arbejder på det
officielle materiale, *press release*, som det igen er blevet vanen i
krige. Allenfals, soldaterne render i nye angreb op over de forreste
volde, og omsider fremtvinger de

Overgivelsen

Kathændede de kom i fjendens for-del op
og fik ham endelig så til at •holde trop. makke ret!
Da fredens hvide flag man ud af tårnet hængte
og hver i staden sit gevær hen fra sig slængte,
om nåde bad da den, som forud •gik på tru, var truende
og den som før var vild, da simpel blev og blu!
Da Døden stod beredt for alle stadens døre,
ild, mord og brand med gråd man kunne ej aftørre,
om ej Din mildhed dem midt i Din vrede •fik her: gav-
en frelses tilsagn og et nådigt konge-nik.
Du kunne blod for blod i tusind strømme taget,
og hver mands blod dit hævnsværd uddraget,
men dèt var kristeligt : Du trådte med din fod
oppå din fjendes hals, og skåned dog hans blod! -

Sådan fornemmer de tabende det, og jo alle civilisterne i en by,

som idag kan se frem til kaos, udplyndring, massakrering, mishandlinger. Men denne konge og krigsherre overholdt på den tid krigsreglerne. Dog, fjendens civile tab foreligger ikke talt op.

Krigene og Vejret

Efter Vismars erobring hviler soldaterne igennem vinteren indtil foråret :

- Da •Toor begyndte nu ved Solens stigevarm Tormåned Marts
sit ised skæg at tøj, da tog man til at larme
på trommens rumleskind, og til at vække op
den danske landsknægt, som nu havde hvilt sin krop.-

Men kongen selv hviler aldrig :

- når andre sov velt sødt
og snorked natten hen på bolsteret så blødt,
da brød du søvnen tit, ja tit når hanen galed,
og dit gemak det var med nattens sværte malet,
ja, når det knøg og fæg af bidsken sværme-sne
du din årvågenhed lod da så ofte se -

Kongen tar da på Tøjhuset med dets kanoner og bøsser og til Bremerholm med skibbyggeriet :

På Holmen •pink og pank man uophørlig hørte, hammerslag
den ene •vegge på den anden hastig kørte, kiler
hver dag var luften fyldt med bådsmands trælsom Hov!
der færdedes oppå den store sejleskov ...

Og da springer våren ud og flåden står tilsøs :

Da Avril (•hvege-vejr) begyndte nu at •slude, ustadigt/sludfuldt
og knopper fanged an grønmundet ud at •trude; svulme
da marken tog igen sin grønne kjortel på,
og Vinter måtte til en •krabbe-gang at gå, baglæns, væk
da gjordes flåden til i Østersø at sejle,
til Sejers dyre Brud med blodig mund at bejle.
Kartovers kugle-slug af hendes sideben
lå trappevis og ud, med proppet mundegren :

(= Ud af skrogets kanonporte stikker de fuldtladede kanoners munder).

Det var en lyst at se, hvor skibene de brød
den bløde svømmemark, hvori de fløj og flød.-

Niels Juel og Bjælke er admiraler, og de to begynder nu

Jagten :

- Imellem Born'holm og Skåne blev de vår
to vakre orlogsmænd af svenske sejlekar :
- Som når en støver har et rov i skoven snøftet,
og derpå gram og grisk har givet hals og •bøftet, gøet
hin raske mynte det •optrækker i en fart, indhenter
når han er strikkeløs, og det indhenter snart,-
de lette sejlere så' efter dennem iler ...
de hisser sejl med frygt og priser deres vind,-

Men, kort og militært, begge skibe bryder i brand i havnen,

- så svenskens Kærlighed
vor Bejler gik til hånd, som dog var harm og vred.-

Skibet hed 'Caritas', så det var dét krigs-erotiske ordspil en gang til.-

Den næste træfning står længere nordpå sidst i April :

En dag mod aften, da som solen var på hæld
og stak sit strålelys bag vesterdal og •dæld lille dal
vor mandig' Juel han da ret under Gulland lander
og under Karlsø han sin modig' havhest vander.-

Så udskiber han sine folk til et angreb på fæstningen :

Da sprang vort folk i land fra sluppe, skib og båd
og skøtted ej om buksen blev lidt våd.

Så hjemligt gik det for sig, selvom modstanden var talstærk :

Seks hundred mænd
i marken færdig stod med dræbesværd om lænd ...
(Men:) De frelst sig med flugt, og sine, da det gjaldt.
(Og:) De Gullands landsmænd da med hjertens glæde komme
og glædes ved den lyd udaf den danske tromme,
de din monarke-hånd vil gerne kysse på.-

Sådan var nu den store ø Gotland erobret for Chr. V. efter tabet i 1645.

Som man ser, de store slag og de små tildragelser er lige nære
for Kingo, og helt rørende er den velkomst han giver øen, først i sit
lange digt om den. For den tiltales dér i indledningslinien som en
højadelig kvinde :

Velkomst til Gotland
Navnkundig' Guthiland, bekendte Sø-Fyrstinde ...
Hav tusind tak for sidst! Eja! hvor er det længe
fra sidst vi taltes ved udi de fede enge:
Du •tøsser femten år har fundet vinterkuld næsten

og ej • udfrosset dog din gamle herres huld! er stadig trofast
Hin hule Østersø vel haver på dig skummet,
og Nordens buldreblæst i din skove trommet;
så mangeln hagelsky har danset på dit land,
dog stak alt Danmarks sol så mildt i dine vand' ...
Den tid vi skiltes ad, din tand i læben bed
og slutted dit Far Vel, i gråd og lydighed,
velkommen nu igen! -

Og nu er øen blevet en bondepige i huset Danmark, og minsandten
om ikke vejret på øen også er dansk !

Samme skred fra højt til jævnt sker, da sagnhøvdingen holder en
retorisk tale til de unge mænd, som skal drage ud fra overbe-
folkningen i Skåne til nyt land, og ender med hele tre folkelige
mundheld.

Til Heltene

- Her står I, vore børn, vort liv, vor lyst og ære,
en udvalgt kæmpe-sæd, som Evighed skal bære
på Ryets vinger, mens den himmelbygning står,
og Sol og Måne om på Stjernevolden går ...
thi sjældent ædles mand ved moders egen grue. arne
Langt bedre er at gå frimodig til sin grav,
end gå med hundebidt og skamfuld betlerstav.
Gå derfor dristeligt kun Døden under øje,
tit kan behjertet mand fra Dødens pil sig bøje;
Den mand ret aldrig glad en stund i marken red,
der for hvert tordenskrald sin hest tilbage vred.-

Da er Goternes stamme allerede draget ud fra Holsten til Jylland
og Fyn, og de kommer i Kattégat ud i en luende aften som denne :

Et sælsomt Havvejr
(De gik) forbi Knudshoved, Fyns den lille lande-tud :
Dér knejsed Sprogø op, hvorpå de kunne hvile
og deres fiskegarn mod solens varme spile.
En dag mod aften, da som Solen ville gå
og •to sin vogn udi de vesterbølger blå, vaske
da ulmed havet op, og som seng'klædet bugned
en bølge sagtelig udaf den anden slugned bølge går i bølge
endog der rørtes ej den mindste fjer på land,
dog vuggede sigselv de dybe Bæltevand'.
Så dunkelrød en ring omcirkled Solens øje,
jo mer Hun ville sig mod Vesterhavet bøje,

sindigt
rager op

Men videre finder stammens flåde Bornholm, og står nordpå i Østersøen,

‘nul sigt’
ikke gav-

og raven blev pilot for hver en styremand, indtil de ankrede just under Guthiland.-

Og ad denne lange omvej over søen er vi tilbage hvor vi lagde ud i Gotland.

Vi går igen ind i de løbende krigshandlinger. Krigen i Sverige var kun mulig ved at flåden havde herredømmet på havet, og da Gotland er sikret, går søkrigen videre syd derfor ved Øland, og her

står den 1. juni et søslag, som Niels Juel leder. Men optakten til det er en af de fineste højsommer-skildringer af havet og den lyse nat i dansk digtning. Her ligger fiskeren ude og røgter sit hverv :

- Hids sejlet op igen, jeg hører vinden suser
og over bølgerne med en mild hvislen •ruser; farer hen
den dejlige sommernat så dageblandet er,
at vi ret magsomt nu igennem bølger skær'.
Den blomsterfyrste Maj så kold i sejlet hænger,
og intet •takkel dog med strid og storm udsprænger; tovværk
Sankt Elms' Ild så tynd i •skøde't brænder klart, tov i sejl
måske vi har en storm at vente meget snart.
Her flyder ved vor båd de stjernes kud så fede,
marsvinet boltrer sig og venter solens hede.
Oppå vor kastekrog den spraglede makrel
gør sine nemme bid at vorde os til del.
Ved åren løftes op den •ild-dråbede bølge, morild
en dejlig dag der skal (vil Gud) imorgen følge.
Det sølvgrå dagens skær jeg nu i Østen ser,
som gennem Nordens •guld med dejligt øje ler. stjernesvær
De lyse stjerner nu mod solens opgang blegne,
de kuldestive tove begynder nu at •vegne, slappes
hist pippet solen frem, giv, Gud, en lykksom dag,
ledsage du mit skib, befordre du min sag.

Da kommer omslaget, for fiskeren aner nu noget i horisonten :

Men sel! hvad ser jeg der? hid min glasøjede kikkert!
jeg ser af havet sig mangfoldige •stænger stikker; mastetoppe
jo mer jeg glider til og efter dennem ser,
så vokser deres tal og størrelse desmer,
jeg ser, nu ser jeg klart to store sejlertroppe,
som næsten alle sejl i toppen haver oppe,
jeg ser det danske flag udaf vor admiral -

Og så går søslaget på, med sine sprængende rædsler :

... En underlig tumult, hvor de ret nu vil køre
med bads og bumper på jernplanket skibevom ...
De da med fyrighed oppå de svenske pusted,
og deres hovedhår med ild og lue krused,
så de ad søen hen med blodige fingre drev.-

Så grueligt ender denne tyste havidyl med en dansk søsejr. Den får en lang bøn med sig til - den Almægtige Gud, som i de stolte

vande råder.- Amen.

Efter gudstjenester ombord på fregatterne med denne gudelige tak, følger igen to korte søslag, med denne mytologiske og klart sete idyl ovenpå :

- Vel! Natten er forbi! Og Morgenrøden drager
sin safrankjortel på, det nu så dejligt dager,
og Solen mildner med sin lyse strålemund
på •rage Stevens klint, guldmalerskov og lund.- stejl

Så står Kingo digterisk tilsøs i Østersøen igen, og vi går energisk videre i søkrigen, med en hilsen til kongens yndlingsbeskæftigelse,

Parforce-Ridt og Slag
Midsommers første dag jeg ser af himlen blinke,
jeg med min jolle vil så sagte efterhinke.
... Se der! Gud hjælp nu vel! der ser vi Svensken flakke
vel femti sejlere stærk på slibrige bølgebakker.
Jeg tror dog ej, at de i sinde har at •stå, blive liggende
men de så for en vind vil os af syne gå.

- Som når den kronede hjort med sine raske flokke
går spankende omkring i engens våde •sokke, morads
og den Kong Christian til hest kan blive vår;
den sprætter, springer, og om skoven hastig far’;
omsider dog udaf hans raske hest •optrækkes indhentes
endog dens lette ben og alle sener strækkes,
indtil Han fuglesnar gør hannem stien trang,
og derpå giver den et blodigt fald og •fang. dødsstød
Dog, de skibe - kun bagstavn mod de danske turde vise,
endog som fuglen de med vinden hastig fløj
og skød som pile bort med deres sejletøj.-

Vi får således *lyrical reliefs*, lettere indslag af lyrik, imellem de heftige og voldelige stykker, og sådan er balancerne i forløbet helt hertil. Da kommer vi til det bloddryppende Søslag ved Øland, men førend vi har fået alle gruelige detaljer, ytrer Kingo med en naiv patos sin medynk med disse Massakrerede Svenskere :

- Min Sanggudinde, du vel skælv må og grue
den dag, den grumme dag, i tanken kun at skue.
Jeg ved du •færdig er at dø og dåne, når er lige ved
du ser den dag’s blod og skrækkelige sår.
De sår, de kristne sår, som da blev skudt og hugget,
da man kun •idel blev i blodige bølger vugget, hele tiden

da mangel ædel sjæl udsukket sit far vel
 og nødig gispede op sin dyrekøbte sjæl.
 Men glæd dig dog igen og lad dit hjerte frydes,
 at kongens folk's blod med sparsomhed udgydes.-

En taktisk tilføjelse, men, med helt den samme medfølelse som han
 viste ved byen Vismars overgivelse. Derefter ta'r så hans digteriske
 dæmon ham,

I et bragende Søslag	
Som begge flåder nu var til slagordning • maget,	ordnet
og •blodefanen ud på begge sider slaget,	slagssignalet
•klarinen blæste strid og kedeltrommen gav	trompeten
sit grydebaskede bum til mangens død og grav :	
Frem sejler 'Christian' imod den 'Svenske Krone',	
det store sejlebæst, vandbygte skibs'-trone,	
og den han byder til sin kugle, ild og sværd	
og tænker, 'Kongen' han er jo en 'Krone' værd !	
Hver kugle som oppå dens stærke sider klemte,	
den havde et eftertryk af Christian den Femte.	
Så' i et øjeblik der gjordes kort og godt	
med det søpralende havbjerg og sejleslot.	
Thi som den skibs-hval sin store vom vil vende	
en anden side til, vor 'Christian' at brænde,	
på siden væltes den •ufamme sejletrold	umådelige
og gylped ingen ild, gav ingen •hævne-told.	gengæld
Nu hver bekymret var, af meste magt og vælde	
at redde 'Kronen', som så yderlig mon hælde.	
Hjælp' Gud! jeg korsør mig! Hvor den i luften •smald	smældede
med et forfærdeligt og grusomt knag og knald.	
Som af en tordensky, hvor kulde og hede trykkes	
i hendes våde bug, òm •regimentet rykkes	ordnen nedbrydes
omsider ilden dog vil have rum og plads	
og sprænger skyen med et skrække-bulderbads,	
så der en •ever gnist (hvorfra, Gud ved det) rammer	bitter
udi det fyrehus og svovlede krudtkammer.	
Et tusind mænd og mer ved krudtets fængefut	
slog tordnen slet ihjel udi et kort minut.	
Den stærke lynild af hver naglet planke brækket,	
som rundt omkring var om med ædle hjerter spækket,	
arm, hoved, ben og lår fløj udi luften op,	
men alle fik sin grav i havets •slibrig' krop.	upålidelige

Og med overnationalt højsind sætter han en Gravskrift over disse fjender. Igen har Kingo rørt ved krigens inderste, splintrende destruktion og gru.

Men det er ikke det hele, for søslaget bliver ført til ende af Niels Juel og hollænderen Tromp, der var i dansk tjeneste som admiral. Det sker med en sidste, detonerende katastrofe :

Herpå begynder da til flugten sig at •mage	ordne
den svenske skibehær, men, Tromp vil den skal smage	
endnu en drik udaf hans •kobberpibe skål,	bronze-kanoner
og Juel han stræber, dé får deres •fulde mål.	en skål til randen
Den anden admiral udaf den •gule flagge	svensk fane
de frisk begynder på med kuglepík at •nagge.	hakke, som fugle
Han er òg ikke sen igen at skænke dem	
af •kobberpote-krudt og kugler som har klem;	bronzekanon
Al luften blev en sky af de røghalsed •stykker,	kanoner
af hvilken lynild sig med heftigst bulder trykker.	
Ild, •regimentet har, udi den våde strand,	styret
og havets fiske •toes i blodeblandet vand.	vaskes
Skrig, skrål, og pive-av! trompeten •overstiger.	lyder højere end-
Bads, bulder, bummer, buds, metal'struber skriger.-	

Kingo driver sit barokke sprog ud i excesser af lyde, for at måle sig med den indre larm han hører. Og slaget strækker sig videre til sin kulmination, mens Kingo måler det ud med et maritimt ord for tid, Glas = en halvtime, som er den tid sandet er om at løbe gennem et timeglas; her da halvanden time :

'Tre glas i denne strid randt ned med timesand,
då manges time kom og skilte krop og ånd.
Det svenske riges •"Sværd" blev ved at om sig •hugge, fyrede videre
dog blodet strømmet ud af alle skibeluger,
indtil det som et vrag blev mast- og rednings-løst.
Då admiralen bad •kvartér, som før var bøs. om pardón
Det blev ham også skænkt! Men som til hans ulykke
en dansker brander* sig til hannem ind mon trække
i denne søtumult, og tændte hannem an;
så blev han Dødens rov og ynkelige ran.-

(En Brander*, eller brandskib, er et mindre skib fyldt med brændbare sager, som skal stikke fjendens skibe i brand. Skibet var dog hollandsk).

Igen viser Kingo med sin ynk over disse prisgivne søfolk,

I Katastrofen

- Hjælp' Gud! hvo kan dog ej i blod og hjerte gyse,
hvo kan al kærlighed så ganske fra sig fryse,
at man i medynk jo vel ved sig tænke må,
hvor jammerlig en død kom dette folk oppå.
Her var kun Ild og Vand de onde herskeherrer,
de begge gramt og grisk sin helvedhals udspærrer :
Den som var skambrændt, han nedstyrter sig i strand
og søger nåde-lædsk' udi de grumme vande.-

(Men der var ingen nådig vederkvægelse i havvandet).

Her rider nogle på den afskudt' mastestage
som blodbesudlet er, og •færdige at forsage, lige ved at give op
de råber himmel-højt, •Hjælp, Jute! red mit blod!' Jyde
og salter havet med den salte øjenflod.
Af seks mål hundred mænd og velbevæbnet knægte,
dertil fem gange ti, som mandigt turde •fægte kæmpe
kun et halvhundrede igen opfisket blev,
men resten blev forbrændt og bort med bølger drev.

Tabstal : Af 650 svenskere blev 50 reddet.- Og udslettelserne går videre :

- De svenske skibe, som er mestendels •forskudte, skudt istykker
de flakker om, frygtagtigt, vingebrudte :
Nu stikkes et udaf dem selv i bål og brand;
nu strander nogle, som af ingen hjælpes kan.
Det kostbare 'Æble', som de Danske havde plukket,
helt vanskeligt og ret som åndeløst sig røkked
igennem bølgerne, til, i de svenske skær,
det segnede og sank, og blev så evigt der.-

Med en oprørende volte ender den troende kongeroser således :

Så' har du, Christian, din Herres hjælp befundet
og dette søslag med en evig ære vundet.-

Kongen og Vor Herre har tilsammen bibragt disse tragedier.

Endnu en gang bidrager Kingo til national opbyggelse, men da sker det med en flom af udskældninger, som den gang han æreskældte Jacob Worm, og igen hvor Bibelens Noah svovler over sin utugtige søn Kam :

“Begrædelser over den danske og svenske tvetulle, Valentin Korn, værdige etc. og velfortjente etc. fordum og forløbne Præsident i Landskrone, hans tredie Hosianna.” 1676.

Denne Korn var tysk-dansk, men han havde med dette 'Hil dig, du Herrens Mand', hyldet den svenske konge, så han var forræder! (Tillige kaldes han allerede i overskriften for Bisexuel). Og nu regaleres han videre i salver af en bragende Skældordspoesie :

Du danske •klinge-Korn, og Sverrigs brændenælde ukrudt/Ordspill!
Hr Præsident (med gunst og •reverents af melde) ærbødighed (ironi)
Ej! sig mig dog hvad brems din •asenpande stak æsel-
den tid du først udaf poeters kilde drak! ...
- Vi ser dit gumle-rim, din rime-tyggemad,
halvt dansk, halvt svensk, udi dit ønskes snyltefad,
dit "Hosianna" tit •mig kommer til at græde. får mig til at-
en kælling hoste må, der •færdig var at kvæde var lige ved at-
og næpp' kan holde fast, for din poete-slim,
men vander øjne ved dit pluk-fiske-rim.

Derefter følger denne serie :

Du est en •løbeskytte landstryger
en •ludring, •lurifaks, en flakke-vibes blod, pjalt ; slubbet
af hvilken aldrig var en stridbar ørn opgroet.-

(Et mundheld siger, "Ingen Ørn kommer af en Vibe". Og Korn er i familie med Viben: Den var i folketroen forbandet, fordi den ved Jesu korsfæstelse skreg: "Pin ham! pin ham!" Til straf flakker fuglen nu omkring og må kun sætte sig i træer!).

Videre dømmer Korn som Aben om sig selv, har desuden et skalkehjerte, og han gylpegræd og hikkede, da Kongen drog mod Skåne, så han burde løftes i parykken, dvs. hænges. Men han vil snart falde baglæns ned i den grav han selv har gravet !

Desforuden bliver han snart : - Feltmarskal for svin i Lappeland,- og videre tituleres han : - Du katekismus-drog, du syriske spottemule,- dvs., han kan ikke Første Troesartikel, og er en kristendoms-bespotter.

Korn har nemlig talt om - "den gamle Svendske Gud",- hvortil Kingo højstemt siger : Er Gud ej altid Gud?-

Han er hvert folk's Gud, og dog er Gud kun een.-

Men in casu og i krigsdigtene, er han ene Danskernes Gud. Digterens raseri og gloser er noget stærkere end hans logik som kristen og kras teolog.

Til alt det var Korn tillige : - Trommeslager for troldkonerne i Nord, (for de trommede, når de shamanérede ånderne op), og han

er dertil sådan :

- Du kan på møddingen det rene guld op drage,-
altimens han vender om på hebraisk SUS, hest, til det romerske
SUS, svin. Den belæste teolog bruger også sin lærdom til ned-
gørelserne af Korn, her fra krigerisk gang og til en gryntende
orne.

Kingo ulejliger sig med en dokumentation ved at aftrykke hele
Korns 'Hosianna', i et forunderligt halvtysk gammel-svensk. Ud
igennem det aktstykke skummer han tøjlesløs i sin nationale furia.
Der har været bidsk glæde ved hoffet og hos alle rigtig gode
danske over denne hans indsats.

To år senere bliver Kingo dog ganske blid i sin ironi og hån, da
han skriver

De Svenskes Far Vel fra Tyskland', Anno 1678

- Tak Rostock, vi har smagt
dit vidtberømte øl, indtil den danske vagt
slog tap i tønne, langt før dét kom i vor agt ...
Vi drikker eders skål, sidst her fra Usedom.-

Slut nu, - men de havde da gerne siddet ned dèr og pokuleret
videre.

Helt mild og overstrømmende bliver Kingo i sine poetiske kilder,
da han igen skriver en komedie-scene, som dem han havde sat i
sine ungdomsdigte. Den udfoldes i :

Til hans Kgl. Majestæts tredie Felttog 1678,
Et allerunderdanigst Lyk-Ønske.

Begge dele nok så nødvendigt, da han med et mundheld markerer,
at to års felttog ikke var blevet nogen succes :

- Velan! den tredie gang det må på fjenden gælde
Man ej et vokset træ med første hug kan fælde,
man får at bukke sig og stadig hugge til,
før hin sky-groede top mod jorden bralre vil.-

Og så kommer hans scene, som man kan sammenligne med
Holbergs "Den politiske Kandestøber" :

Om Stuefolk og Strategi
Det kan ej altid gå så jævnt, som mange tænke,
der fører krigen kun på deres stuebænke
og en slagorden kan afridse på sit bord,
hvor kridt og regnekul kan hjælpe store ord.

Det er så såre trygt at •skulke i sin stue -	skjule sig
når •bly-bisværme vil med Dødens brodde true -	kugler!
og siden knejse frem, og sige os hvordan	
man skulle stillet sig op på den •fægteplan.	kampplads
Det er så meget •gjent, imens man suppen søber	nemt
når •hønsepølser man for bøsse-kugler støber,	ekskrementer ...
at vise, hvor man kan gå lykksomt •på parti,	på krigstog
om fjenden var så tam, som kål med flæsk udi ...	

Men kongens mislykkede krig har sin vide og høje årsag, nemlig :

- Den hemmelige synd gør offentlige stød,
den, og ej fjendens sværd, er landets langsomme død.
Var kun vor blodige synd udvasket for Guds øje,
sig sværdet skulle vel i Kongens hænder føje.-

For tidens tro var den : Uheld i en krig skyldtes borgernes skjulte synder! Kun i et syndefrit folk kunne Kongen sejre. Dette umulige beder da Kingo om. Thi, som vi skal se, i Mindedigterne er alle i Synden ved Adams fald, i Salmerne huserer det par Synd og Satan ihærdigt sammen. Så hvordan kunne denne krig lykkes?

VEJR og TIDER

Vejrliget har upåagtet trukket sin linie gennem krigens tildragelser, særlig det besværliggørende, gennemvåde vejr, og Kingo følger det op måned for måned i Anden Anhang til 'Chr.V.s Ledingstogt', 1677, og med en interesse helt for sig udover disse fashionable og ældgamle nyheder :

A u g u s t

Hvor glad og frydefuld oprandt den morgenrøde,	
da Høstemåned fik sin kurv med sommergrøde	
indsamlet, omendskønt det regnede og •drøb	dryppede
at undertiden man bag •aksetraven krøb	negene
- en høst, en kongehøst, vor Dronnings livets frugt	
var lige den tid moden, af sin stamme pluk't.-	

Hendes Majestæt er omtrent blevet gudinden Pomona for æbler og haver. Og Kingo får faktisk, så længe forinden 90er-lyrikerne med deres sarte nedbør, skrevet om dette endemiske vejr i Danmark, regnen ... Han har dog kun et massivt barok ordspil tilovers for den følgende måned :

September

Du ville ... fluks i Fiskens bolig pløje
og prøve hvad for fisk dit Store Bæltehav
for kongers vide garn i Fiske-Måned gav,

-det var billedkalendernes navn på den niende måned. Det blev så samme måned til en lille erobring af Rügen. Men nu står vejret ud i sine helt egne katastrofer, som det kan ske i Danmark, og det rammer et af skibene under fredelig returnering, hvor det møder et hav i fuldeste vildskab :

Oktober, Orkan, Forlis.

Men, Sædemåned, O! hvad havde du i sinde? ...
hvad forbund havde du med grumme Bæltevand
hvi var al luften som en storm'blandet strand?

... hver bølge truer med en død og dødens frygt,
hver susevind har magt at gøre en viis forrykt!

her •hveger landets håb og fyrste på en •smakke flakker om,
som må i stormevand og dødens fare flakke! skibet 'Prins Georg'

•Van Osten blæser ud! ak! i det grumme hav! ... en hofmand
Hans sygdom var en storm, og vand hans død og grav.

... Og Bælt, •Din tjenerstrøm, imod Dig turde vræle, Kongens-
hvor havet rejste sig, og stod som i en ild,
og hver en bølge var trodsmodig, vred og vild!

Den regn'fulde luft med grumme skyer •muded, grånede
så hårdt og hæsselig nordvestenkuling tuded
og førte sky på sky, med slige pustestød
at Dødens grumme magt på hver en bølge flød!⁹ -

Men atter våres det ved »Chr.V.s Igenkomst fra Holstein til Fyn«,
og det er i 1679, freden med Sverige i Lund er sluttet, det er igen
April måned, og alle væsener ønsker her monarken

Til Lykke - :

- Red ud dit blomstertelt, du Kongens fødemåned!

Bedug nu krafteligt den jord, hvor før lå dånet
den vintertvungne rod! Dryp ned til velkomsttegn

⁹ Virkelig?- siger en nutidig rejsende med færgen fra Warnemünde. Men havet var farligt og fregatterne ikke særlig sødygtige, forlis lurede på dem i hårdt vejr. Kun eet eksempel : Ostindisk Compagni sender 3 skibe ud på 4 år. Det første strander allerede ved Anholt, det andet strander på Læsø, mens det tredje når så langt som til Færøerne, førend så det forliser.-

mod Kongens komme med en frugtbar •kvæge-regn	læskende-
Smil så, du Himmelsol, med dugfuldt •pipe-øje	det titter!
bag askefarvet sky! Lad dine stråler bøje	
til jordens •grylle-frø, at det kan hjerte få	spirende-
og for sin Konges fod smukt himmelfarvet stå!	
I luftens sangere, skov-engle, markens glæde,	
I vilde fugle, se til I flyver fluks tilstede	
når Kongen kommer! til at fløjte færdig hen :	
Velkommen, Christian, velkommen hjem igen !	
... Hans hånd tog gerne imod Fredens oliekvist,	
Han nå med ære, det som hver mand ønsker, Fred !	

- Det er en lettere risikabel ytring, for ved freden med Sverige det år mistede Kongen de gamle danske provinser. Og freden holdt ikke;- for hver mand.-

Men selvfølgelig yder Kingo sit »Chr. V.s Velkom til Fyn« (1681?), og det i devote hyperbler, med et erotisk og næsten frugtbarheds-kultisk indslag, Kongen befrugter Fyn! - Men dertil en moderniseret dyrefabel, for Bien er blevet Guldsmager, og det var en mani i tiden og altid med bedragerier ... Ingen turde dog ønske sig mere end disse opsving, med hele Naturens tjenstvilligheder overfor Kongen :

-Tak, Vandefyrste Bælt! at du din Konge førte	
udi den bølgebarm, at •vandevognen kørte	skibet!
på din skumkrused ryg, hvori Monarken sad,	
som ene gøre kan hver mand i hjertet glad.	
- Bryd op dit rige skød! du grødefulde Dronning!	
Fedbugede fynske jord, her træder frem din Konning!	
Lad blomster tidligt ved hans tilkomst spire frem!	
og lad al sundheds luft ham følge hen og hjem.	
- Du flittig' fynske Bi! Du honning-virkerinde,	
forborgne alkymist! lad søde strømme rinde	
på Kongens læber, som med nåde-sødmet røst	
så gerne rører sig den fattige til trøst.-	

Endeligt da, Kingos eget humane sindelag, i hans megen forsorg som biskop.

Det der virker kuriøst på os for en så mådelig konge, det digteriske maskineri i hyldesterne går os på. Men der er også et umiddelbart oplevet vejr i forløbene, af et altid sensitivt og vågent væsen. Hvilken anden dansk lyriker siger så mangfoldigt om vejret,

Vejr plus Mytologi er der, da Kronprinsen i 1695 henter sin gemalinde hjem, der går i sort dragt efter et dødsfald :

Til side kaster hun det lange sørgeflor ...
Hun ser som Solen, når den gennem skyen kiger
og over regn og damp med kraftig varme stiger,
fordeler, tørrer og fordriver dunst og mørk'
bestråler, varmer og bortjager nattens ørk.-

- Vis Solens ansigt frem af purpur morgenrøde
dog ved man ej, om jo en sky kan hende møde
fra det hun prægtelig op på sin trone går,
til hun i vestervand toer ud sit strålehår.
... Jeg vil i tanker ej den tynde luft bestige
om hvad der sker i det foranderlige rige,
hvor torden, blæst og regn og sne har herredom
og veksler deres magt med stor forundring om ...
Hvor mangel vågner sund og ser, hvor Solen ager
i Morgenrødens mark, men hjertelig beklager
at Aftenstjernen har set hannem fuld af men,
af sygdom og af sorg, ja brudt på arm' og ben!
... Vi rejser friske tit på rette fare-vej,
men hvad os hænde skal ulyksomt, ved vi ej :
En fugl, en tordensky med bugen fuld af lue
kan gøre på vort liv og al vor sundhed vag.-

- Så triner Dagen frem, af gylden morgenrøde,
sit ansigt viser først, før Middag den skal møde
med solens fulde skin. Man får et køletegn
ud af en • hvistel vind ålt før en frugtbar regn.

hvislende-

Selvsagt er det mest de højeste personer i riget, der delecteres med en indramning i mytologi. Således til Kongen ved Nytår 1690 :

- Du Tidens køresvend, som Sol og Måne driver
ved Himlens tøjle, og alt i din cirkel bliver,
spænd frà det gamle År! vælt i Bagtidens slug
alt af dit agelæs, der ej bør have brug!
Spænd for Nytår igen, op ad •Stenbukkens bakke, stjernebilled
Rend, til du ham igen i hasen ind kan hakke,
når du har faret om og set al Nordens egn
lyksaliggjort udi hvert tidedål og tegn.

Til gengæld er det her set og sagt med en hidsig energi fra
arbejdskørsler ude på bondelandets veje. Men passende luksuøst,
endda intimt digtes der i høj stil ved Kronprinsens forlovelse i 1695 :

- Bind op dit sorte slør ved sølvdagskærets hoved,
du zobelbrune Nat, nok har nu Verden sovet;
frem, Morgenrøde, frem og purpurtæppet hæng,
mens Solen den står op fra din •safraned seng. gul
Spænd for din gyldne vogn med de beflammede heste,
kør på vor horisont og himlens hvalte fæste,
Planetekonge kør, at Norden frydes må ...

1696 får Kongen sin Hilsen ved Nytår, og da er en hofembedsmand
nokså kuriøst kommet ind i mytologien med sit lille hverv :

- Så slog det gamle År i aftes hastelige
sin dør i baglås, og fra tiden måtte vige:
ej eneste minut det måtte mere få,
men fløj, Gud ved hvorhen, i en usolet •vrå. krog
Guldnøglen det dog nu Dag-Kammerherren førte
ved Aftenstjernens bud, hvorefter Solen kørte
ad Morgenstjernens vej, og Verden til behag
oplukket Tidens dør for denne nytårsdag.-

Så sirligt og stortalende kan et årsskifte skrives op.

Vi hverken kender eller bruger nu det mytestof som her
blomstrer, så vi foretrækker direkte sansninger. Og da vi er i
himmelske fænomener, går vi videre til den stormende elegi om
Lindenov-familien med sin indledning i dette non plus ultra:

Uvejr og Katastrofer
- Ser du i luften op til himlens stjernebue
da er øg fare dér med rædsel tit at skue;
hin sorte Tordensky, der svangret er med ild
udi sin dampede bug, er fæl og helt umild;
som pil af buen Hun sin lynens vrede driver,

der døder folk og fæ, ja splitter, borer, river
i klipper, skov og mur, med sådant brag og brald'
som Himlens Tøjhus og dets fyrværk gik i smald.-

Billedet er taget fra det kgl. Våbendepot ved Kanalen i København med dets sprængstof-lagre, men nu med aldeles himmelske eksplosioner og drøn. Krigen er ikke langt borte i dette repertoire af sammenligninger fra naturen.

Men kulminationen i hans naturdigte i intimitet og overraskelser er et om vinter. Kingo er igen som i 'Nævetud-' ved denne flygende årstid, og viser igen op til vore to vinterlyrikere, Blicher og Aarestrup. Digtet fra 1684 er til vennen Bolle Luxdorph ved hans nye ægteskab og ønsker om børn. Titlen, 'Fynske Mercurius', spiller på den avis' titel, som Anders Bording i mange år skrev såmænd på vers, 'Danske Mercurius'. Denne mytologiske figur er gudernes sendebud med små vinger på hælene, og han er her

Postbud i Frostvinter

Hvad bær du, vingede Post, mens du så monne haste?
Er sækken fuld af nyt, mens dansende du kast'
den fra dig med en •hvij? Spænd vingen fra din sko i huj og hast
og tag ved varmen dig en lille •futte ro. lunken
To' dit rim-groede skæg og lad de •vandglastappe istapperne
formelte om din mund, kom, hæng din stive kappe
som frost har hærdet, hæng den ved din skorstens ild,
imens du er så kold og dog så vakker •mild. glad
Hvor slap du over Bælt? Er det forseglet blevet
at vind og frost, og til en marmorvej opdrevet?
Er kuske færgemænd? Er vogn òg kanebåd?
er vind i hestehår og svøbes •klunte-tråd? tråd m. klump i enden
Er Øst- og Vester-sø nu med et frost'•-bælte Kattegat
så hårdt opbundne, at de ikke sig kan vælte
i Kongens Bæltestrøm for ise-glasset bro?
Vil den treforked' gud på is nu sætte bo?- havets Neptun

De pensionerede, der levede gennem frostvintrene først i 40erne, genkender kanerne med heste for, som kørte over den faste is på Storebælt. Men både Gudernes Sendebud og Havguden er her gået på isen i dansk farvand, de to hygger sig nu lunt inden døre.

MINDEDIGTENE

EN SAMFUNDSDIGTNING

Pessimisme og en individuel Etik

Kingo levede det meste af sin tid på landet og har skrevet fyldige digte om bøndernes liv, så man kunne tro et verdsligt jordeliv var solidt og såre godt. Men i Kingos Mindedigte indtræffer dets endeligt : En person er død, Døden har nået ham eller hende, og den rammer nu de efterladte i deres sørgen. Men hine vil forlade denne verden og i trøst og tro gå ind til det evige liv. (Dær op, fra ormene i graven). De afdøde lever nu videre i mindet hos deres nære, for deres liv har været lødigt ved dyd og eksempel, visse er endog fremskudte og tjenende folk, dem som alle kan se, de bør berømmes i folket.

Her må bemærkes, at det er ikke alene er for sin promotion at Kingo skriver mindedigte, for talrige af dem er gjort sent, imens han var biskop, så de har kastet glansen af hans egen status over de berømmede. Og inden dette høje stade, jo ved hans navn som digter i landet. Et stort antal af digte er tillige rettet til personlige venner i nærmere forhold, og det mærkes på hans intime tonefald.

Alligevel er der en slående forskel fra en senere tids erindring-digte, især overfor såkaldte kolleger, hvor man lyrisk følsom drager den afdøde ind, med strejftanken om sin egen død ved begravelserne. Men hans er en fixeret genre, og modtagerne har en litterær forventning om det som ydes, endda i så lange poemer som disse ofte er. Datidens læser har kunnet glæde sig over selve den digteriske længde i disse præstationer: Så meget var altså deres kære bortgangne værd.

Endelig er der tre digte, som han har skrevet på bestilling; de to om en ung pige og en olding er sagte vittige, mens det sidste er den enorme og gribende orkan, der volder familien Lindenvos tragedie. Vi begynder da i den sluttede kreds inderst i alle samfund, som er Mand, Kone og Børn, med den personlige etik der er gyldig mellem dem, og de stærke indbyrdes følelser den indebar. Vi kunne minde om den smerte, han selv havde følt ved tabet af sin Sille. Så han gør en dyb følelse fælles for alle de sikrede lag i samfundet, om bund-klasserne digter han kun lidet, så vi ser de samme udtryk og relationer for De Højeste som de Mellemste Stænder.

Vi kan lægge ud i storbondestanden med forpagter Karsten

Atkes kone, Helvig Draguns, der døde i 1674, og det er skrevet med en mangeårig vens nære viden om hendes karakter og tilværelse :

- Så har du slidt din tid, o salige matrone,
Din husbond fattedes ej i med- og modgangs-tide
en engle-trygger ven, hvorpå han kunne lide,
imedens du var •queq, og dine børn de ej' i live (E.: quick)
en moder savnede, til tugt på dyders vej ...

Dertil følger han en GRAVSKRIFT og gentager i den : - Ære, dyd, forstand har boet i disse ben.- Det er et træk ved kvinder, som han hele sin tid gentager og har værdsat. Det lyder ikke ganske nutidigt om kønnet, men, nogenting bedre? For sådan var han og dé lige stillede i intelligente personers samvær.

Påfaldende i disse Mindedigte er det så ofte konen dør før sin mand, da det går imod de nu almindelige levealdrer for de to køn. Men måske er sådan kone død ved barsel og dens følger. Således mister i 1676 magister Borneman sin kone, blot 25 år gammel, og efter en pinende lang sygdom, og Kingo taler da til den døde og om hendes mand :

- Så har dog Døden ramt dit dydefulde hjerte
og drevet ud den sjæl ved langsom vé og smerte ...
Hvor tit med suk og sorg, med salte tårer i øje,
har dog din hjerte mand beset din trælsom' møje
oppå din sotteseng! Hvor tit hans hjerte sig
har overblødt af sorg, alt for at hjælpe dig.-

Hjælpeløs og stadigt hjælpende har manden set hende gå til grunde. (Enhver lykkeligt gift mand ville gøre som han idag). Ikkedestomindre, efter så opslidende følelser, gifter han sig hurtigt igen.

Vi går videre op i rangen til admiral Gedde, der i året 1698 mistede sin kone, med adelsnavnet Løvenhjem, og igen taler Kingo til den døde frue og igen om den sørgende mand, - og nu om flere :

- Din mand, din brave mand, der hjertet havde skåret
udaf sit eget bryst, før han dig skulle •ombåret. undværet
Hans suk de følger dig, hans tåre falder på
dit liv og levninger, dør vil han dennem så'.-

(Det er rettet til en søulk, som næppe hver en tid havde været afholdende).

Og her kommer parrets børn ind :

... dine børn, som du ham haver efterladt
de dine kære pant, er nu hans bedste skat.-

Glosen er også økonomisk, og vi skal se hvordan sådan formue blev placeret.

Men ved søhelten Niels Juels død taler Kingo direkte til hans enke med disse nære og trøstende ord :

- Han er dog ikke død! Han i dit hjerte lever,
endskønt det •veener sig, og ved hans afsked bæver ... klager
... Du ser ham daglig sig i eders børn afmale,
som slægter på hans dyd ...

Kingo har rost hans soliditet og jævnhed flere steder, så vi har lov at tro hans ord til enken. Samtidig er børnene ridset op som lignende deres kære far. Ellers hører vi mest om dem som afkom og avl af ægteparret.

FAMILIEN OG BØRN

Datiden havde endnu ikke opfundet Barnet som Barn, det var i dress en miniature-voksen, som hos maleren Chardin med hans ømme blik for de små teenagers. Som selvstændige levævæsener bliver børn til i den franske overklasse op mod midten af 1700-tallet, indtil de får deres kendte og dubiøse behandling i Rousseaus "Émile" 1762. Vi må altså kreditere Kingo for hans tidlige og nære billeder af et opvoksende barn, en dreng som ham selv engang, men også af en lille laber backfisch. Og han taler som om det var en inderlig erindring om spædbarnet ved sin mors bryst. Og een gang hører vi om en mors ømhed for svøbebørn og omkringtullende små. Hun har tid til det, for i de højere stænder havde man adskillig hushjælp, og endda amme, så fruerne kunne nyde deres børn, og det gør den unge kone i Lindenov-familien, imens manden er hjemmefra :

- Men om jeg havde børn, der bundne var i svøb,
og andre der omkring i gangevognen krøb,
da kunne jeg i lyst med dem min tid fordrive
og de, som dine pant og søde gidsler blive.
Jeg kunne tanker òg med dennem hen forsla'
indtil du kom igen, jeg var fornøjet da! -

Så konen snakker endda fornuftigt med disse større børn. Ganske nutidigt.

Men Børnene var Fremtiden, dvs. i en fortsat succes for familien, og især for de højest placerede folk. Så Kingo nærer de videste og næreste ønsker for Greve Peter Griffenfeldt, måske pr 1674:

... Gud lægge hundred år til dine levned's dage,
og lede til din seng en hjertens engle-mage,
som kan formere dig din lykke, lyst og liv,
at Danmark have kan en evigt-livet Griff.-

(Hans valgte adelsnavn var ikke beskedent, for fabeldyret Griffen er en løve med en ørns vinger, og var således konge over både de firfødde og fuglene. Her var dette væsen sletikke evigt, for Griffenfeldt faldt allerede året efter).

Dette samfund hvilede da endnu på Den bredere Familie's grundlag, så en familie i dens sammenhold blev ført videre af børnene. Sådan tog den forrige generation sin hjertelige del i deres egne børns forbindelse, og derpå i børnebørnene. (Som ældre idag). Her er nu den gamle Lützow, som står med sin datter og hendes mand, og føler sig ung igen :

- Den gamle faders ånd dér højfornøjet stod
og så sig nyfødt an udi de unges blod -
og: i tre kære børn, som var hans livs den bedste part.

For to ægtemager var døde fra ham, så han sad tilbage med to døtre :

I begge kunne han sig selv lyksalig skatte,-

og tillige da ved disse to unge mennesker :

»De blev et ægtepar til begge huses glæde« - Nemlig Lützow og Lindenov, begge slægter med placeringer som amtmænd. Her strejfer vi familiernes sammenknytning ved de unges ægteskaber, og det træk er gennemgående i datidens drift efter forbindelser og opstigning. (Som stadig i sammengiftede formuer indenfor pengeverdenen).

SAMLIV I ÆGTESENGEN

Middelpunktet i al sådan tilvækst og forgreninger var dog en mand og en kvinde i deres næreste samkvem i dobbeltsengen. Således for Erik Banner, der mistede sin kone Kirsten, født Lindenov :

- din så ædle mand, der halvdød for dig blev!
Du var hans krone, liv, og ægteseng's smykke,
hans alderdom's trøst, han yndige lyst og lykke.-

Tilsvarende siges til vennen Bolle Luxdorf i 1685 :

... Gud har hans frue signet
med en så dejlig søn, der har hans hjerte kvæget ...
Til lykke med din søn, dit liv's håb og ro,
kys din vinranke, som så frugtbar ville gro,
at hun omsider dog med glædesdruer ville
din smerte med sin sorg og fødselssmerte milde.-

Kingo siger ligeså om de to unge Lindenovs, - med en bufferlinie imellem,-

... Med ord det ikke vil sig lade nok udsige,
hvad fryd i ægteskabs det tugtige Himmerige
blandt børn og fædre i Guds frygt anstiftes kan,
den er på jorden næst ved Engles frydestand.-

Men åbenlyst siger, Nota Bene, unge Deliana selv til sin mand Laurids :

En brudeseng har os engang i glæde sanket.-

Glæden er beggesidig, og et ægteskabeligt samleje kan altså være salighed. (Forhåbentlig stadig). Kingo viser op i årene ganske samme sanselige viden som i sin ungdoms digte.- Siden skal vi nærme os den første tilnærmelse mellem to, efter deres bryllup, i lykønskningerne til det.

DET ENKELTE INDIVID

Fra familiegruppen drager så Kingo synet ind om Det enkelte Individ, men følger det hele vejen igennem livet i alle slags sorger og bekymringer. Det sker da familien Schøller 1669 har mistet deres lille datter Anna på 8 år :

Alle Livets Aldre

- Det er et honningliv ret midt i dødens galde
at man de frommes støv kan som fra døden kalde ...

Vort liv er ellers surt, og i vor fødsels glæde,
som andre mores ved, vi selv tar på at græde ...

Når vi på moders knæ smiløjet smaske-suger
med tandløs gumme de Naturens mælke-druer,

en •orm i livet snart gør slig knib og sår

mavepine

så hun for •milder-barn en grædedægge får.

smile-barn

Når i vor •gangevogn vort snuble-knæ vi sætter,

småbarns-rollator

og ruller os herom på de forordned' pletter

udi en ringe jord, man med et æble kan
 os lukke runden om, til øjet står i vand.
 Så glad en barndom er os aldrig udi vente,
 at Lykken vil sig ind i hvert vor fodspor prente ...
 til vor vankundighed en sorrig ofte trænger
 når grædestuen man med sørgetøj omhænger,
 fordi forældre skal til graven • iligt gå, for tidligt
 tit før vor egen sko vi vèl kan drage på ...
 Hvad har vi dog, som i vor ungdom kan os glæde!
 når af vor moders skød og • duntze-knæ vi træde. dunke-

(Som i barnelegen Ride, ride ranke; ganske som endnu).

På sundhed kan vi ej vor levelængde sætte ...
 Om Himlen har os held og hulde venner givet
 som hjælpestøtter og • rygstykker her i livet rygstød
 hvor tit må den, som før gik udi venneval(g), m.mange venner
 • hjertkippet enlig stå blandt venneløses tal ? ængstelig
 Nu • himmeltages tit vor bedstes ven og frænde, dør!
 nu kan sig Lykkens Blad snart for vor broder vende,
 så han ej hjælpe kan; nu kan en anden få
 et • lykkespring, så til hans dør vi ej tør gå. før høj succes
 Hvad møder ej udi det kærlige ægtesæde,
 som højden er udaf vor verdslig' lyst og glæde?
 Der er, Gud ved, der er et hvidt gardinehæng
 udaf bekymring om den glade brudeseng;

(Nyfødte og mødre døde hyppigt i ægtesengen, hvor også samlejet foregik, og som på hospitaler idag blev der trukket et forhæng for den døde).

Der • piper sorgen med den ønskede livsens grøde spirer
 i frygt- og håbnings børn; der ser man hver dag • møde gøre træt
 den flittige fædrehånd i megen arbejdssved
 for børn, som ej endnu af næringssorger ved ...
 Der øses jammer ud i lange, lange bække,
 som kan til mange år og mange sjæle strække.-

Hvilket skulle bevises, og antagelig trøste forældrene nu i deres sorg, når de her så' det stille monomant opregnet, hvor meget sørgeligt i en tilværelse deres egen lille pige havde undgået.

Men således er Kingos sortsyn på livet her i verden, i hans Mindedigte og parallelt i hans Salmer. Han nærer en gennem-drevet, så at sige tvangs-styret pessimisme overfor al jordisk

ubestand, og han lægger den frem med en utrættelig verve og løbende tæthed i føringen. Hertil bruger han sine elskede registre af emner, Menneskenes Aldre og deres Hverv, Planter og Dyr, Himlene og Havet, en fjern Geografi, og selvfølgelig Mytologien. Når han skriver om Dødens Triumf, sker det også digterisk triumferende.

I ét eneste er Døden mild, helt stille og ønskelig, og den rettes til en ven i familien Schøller, Højesterets-assessor og borgmester i Køge. Det går om alle samfundets hårdt slidende typer, de som omsider er nået til dette :

Døden som en endelig Hvile.

... Så hård er aldrig end en jern'-brystet Kæmpe
i marken skikket ud, til fjendens magt at dæmpe;
når skjorten barket er af støv, af sved og blod,
han skal jo sande det, at hvilen dog er god!

Så længe tvinges ej den lærdoms- •gerrige hjerne begærlige
med meget nattevagt, og sildig aftenstjerne,
der gives jo et nik oppå den tyggede pen,
og hvilen bliver dog en helt kærkommen ven!

(Dvs. han nikker dog af søvnighed, i sit besvær med at forme tankerne).

Den timebundne mand, Daglejeren, han sukker
og søger efter ro, når arbejdsbyrden bukker
hans •værkefulde ryg, omskønt hans løn er guld, (?) smertende
en søvn er dog så sød, og hvilen sukker-fuld.

Lad Sejlingsmanden langt omkring i verden flakke
på havets rige vand og farlige bølgebakke
for •Ophirs skønne guld, som tit gør lidet gavn; Guldland i G.T.
dog ofte købte han for guld en rolig havn.

Trælbunden Bondemand, som mest for andre sveder vorned bonde
og med sin fattige plov for andres rigdom leder,-
om tit han går i seng, spist af med vand og brød,
oppå hans puss og pjalt er dog hans hvile sød.

Så' stunder alle til sin rolighed og hvile ...

(Ordelskeren Kingo tilføjer her sin egen Fodnote:“(a) Puss kaldes paa gammel Danske et Vor af en Dyne eller Pude, som er forslit, og ingen Fyld udi“).

Derpå fortsætter han med sin misantropi, nu overfor (falske) Venskaber :

... Lad venner favne dig med bøje-kærlige arme
og skjul dig mens du kan i deres elske-barme,
lad dem kun sværge, det de for dig ville.-

Sådan bliver han nu og da ganske nær og eksistentiel i sin betragtninger over forskellige Mennesketyper, som det sker ved E. H. Holk 1672, med et glimt af vid og med en flygende katalog. Men der lægges summarisk ud, med sæt af modsætninger :

- der gøres ikke skel
imellem kronede folk og slæb-opvante træl ...
-En fra sit barnesvøb fra Verden takker af,
en anden mange år må •skildre for sin grav. stå skildvagt!
En drikker Døden ind, blandt torden, sværd og lue,
en anden dåner, når der røres ej en flue ...
... En tager afsked glad fra fattigdom og møje
og lukker veltilfreds sit gråd-tilvante øje,
en anden stritter hårdt mod Dødens sidste •med mål; angreb
udi en cirkel fuld af al lyksalighed :
Så' skal vi alle med! Det hjælper ej at græde
og vore fædres vej med bange mod at træde!
Et trin vel over går! så får vi Himlen fat,
og livets rette sol går op af dødens nat.-
Dyd, ære, kunst, forstand, mod, rigdom, verdens lykke,
armod, •van-vittighed, misgunst, og krøblings krykke, u-forstand
er skrevne lige højt på Dødens regnebræt ...

Den håndskrift er dog skarn, som tegnes kun på hø! - Dødelighed

Det jordiske regnskab slutter for enhver på Nul, og enhver får Det evige Liv: Herren gav, Herren tog ... og Han gav dobbelt til dém Han hidtil havde givet? Det må være opgørelsen af denne luther-ske version af en gammel tanke om *Death the Leveller*, døden der jævner alle lige: Sådan at der ikke skal findes Høj eller Lav på jorden! - Tanken gik på revolte, omvæltninger i samfundet : *When Adam delved and Eve span, Who was then the gentleman!* Adam var bonde, Eva spandt : Der var ingen Adel bagefter Paradiset.- Men opstandene imod adelens uordener blev slået ned i Europa, i Tyskland med Luthers hujende bifald, i Danmark 1534 den sidste gang : Eet år før den ny, rene tro kom til os med sit ligeligt evige liv, velfortjent eller ikke fortjent.-

Påfaldende er det, når Kingo flere gange optegner den adelige type Krigeren i sine mindedigte. Heri går hans krigspoemer igen,

nu med personportrætter i ord. Sært nok, synes vi, at det første gang 1672 er for en kvinde, Elisabeth Høegh Holk. Men hun var gift med en generalmajor. Så det sker for ham med maskulin bram og brask, og vejen ud :

Til Heltens Død

- Hvor højt at mange har sit heltehoved båret ...

Hvor mangel heltesøn og løvehjertet kæmpe

tør byde brystet frem mod største døds-ulempe!

ja sætte liv og blod på odden af sit stål,

blandt kugler, ild og damp tør drikke Kongens skål!

Dog følger det, at dø, med hannem som en skygge,

så højt hans ædle kød kand ej fra Ormen bygge,

at Den jo gnave vil hans harnisk-vante hud,

når fanen, sejrstejn, er Gravens mærkeklud.-

Besyderligt er det han to gange sætter En Kriger i mindet om to jurister, begge to Højesterets-assesorer: Hans høje støtte Peter Reetz i 1674, og i 1677 C. C. Schøller af vennefamilien. Den første med dette minutiøse syn :

- Hist ser jeg skjold og hjelm og harnisk hænge oppe,

som vunden er med blod, den svage edderkop'

gør dør sit spindelvæv, hvor kæmpens skuldre sad ...

Tre år efter er det sagt med en sansning lige på kroppen :

... Så hård er aldrig end en jern-brystet kæmpe

i marken skikket ud, til fjendens magt at dæmpe;

når skjorten barket er af støv, af sved og blod,

han skal jo sande det, at hvilen dog er god! -

Men i 1675 går billedet ind med slagpladsens voldelighed, og det er til den militære Frederich Thuressøn, som leder af borgervæbningen på Københavns volde under stormen på byen i 1660. (Ham havde Kingo fjerne familieband til, for han var fætter til Silles fader) :

- Vel haver mangel helt omgjordet sine lænder

med seervindings sværd, og badet sine hænder

i fjendens varme blod, og gjort sig voldefast

mod voldsmands stormeløb og deres •blidekast:

... Lad kun i drageblod din skarpe •degen hærde

... en •orlogs-mand ... hvor frisk han ofte stod

og så sin lyst udi sit eget tappe-blod ...

Skud
sværd
krigs-mand!

Ej nogen fandtes der, udi sin hu så blød,
han gik jo, som til dans, mod den skinbare Død.-

Det var de heroiske vintre. (Og de bragte ikke borgerne politisk magt, men førte til Enevældens indførelse og dens små 200 års lange varighed).

Men vi gik fra to høje Jurister først, og C.C. Schøller bliver udførlig omtalt og rost for sin retsgerning i 1677 :

I Ligelig Ret

... Du sad med ære i den Højeste Rets sæde,
thi du med ret og skel den •nedrige ret beklæd'd Underretten
i mange gode år, så ingen i din hånd
med guldet gjorde ret til urets bøje-vånd.

(Ingen bestikkelse fik ham til, med det mundheld, "at bøje retten").

Din handling redelig og rigtig var med alle,
du lod den fattige ej forgæves på dig kalde
om hjælp og redning, du lod ej hans sukke gå
med hævneskrig op til Guds port at banke på! -

Sådan idealiserer Kingo her Enevældens Ret med en social Ligelighed. Med de indicier der tangerer hamselv, kunne vi tro det : Vennen Atke kom i proces med den formidable finansminister, og sent men kontant fik han sin ret, og sine penge tilbage! Ligesådan med Jacob Worm, der ikke bliver henrettet, men deporteres som majestætsfornærmer, men, politisk ufarlig.

Kingo når abstrakt at skitsere endnu en jurist og hofmand, endda de to ofte var stødt sammen, og det er Marcus Gøje i hans gravskrift på Herlufsholm. For han blev sent Stiftsbefalingsmand over Lolland, og øen lå under Kingos embedsområde for kirker og skoler. Selvsagt er det uden en gnist af nag, og så kort og solidt står manden frem på sin kirkes tavle :

Her hviler Marcus Giø, den sidste mand af stammen,
gudfrygtig, lærd og viis, godgørende uden •brammen, praleri
retfærdig udi dom, rettalende uden •sky tilbageholdenhed
for den betrængtes sag, så der deraf gik ry.-

(Vi må da sige: For digte i genre gælder Genrens Regler, og de forventede følelser i den; ikke digterens private. For dette er officøse vers for enhver at læse. Vi er langt fra Den følsomme Tid og al slags Romantik lige til dato).

Vi kan for den bedre sammenhængs skyld indføje centrale linier i de 'Overskrifter til Københavns Bything', som han gjorde i 1688. Heri gælder det, for alle at se på stedet, om de personled, som indgår i rettens udøvelse. Disse styrets centrale folk skal som enkeltpersoner antage og udøve en korporativ etik, for ovenover dem er de højeste myndigheder Kongen og Gud Selv! (Forbavsende for os idag). Kingo lægger ud med et af sine kærneord :

1., Loven

Du rene danske lov, du rettens søde kerne
du al retfærdigheds • nordledings lys og stjerne ... nl. at styre efter
... Din grund, din orden, og din •billighed i domme retfærdighed
gør afsky for en •skalk og trøst for alle fromme ... slyngel
Gid du for ret og skel i evighed består.-

2., Dommerne :

... Her har du Kongens lov, her har du myndighed,
fra rettens rene •spir som ingen uret ved ... scepter

3., Sagvoldere :

Alt det som klammeri og kiv og trætte volder,
det er for dit og mit, hver på sin mening holder
at han udi •sin pung kan få sit hjertes agt. en sag om mine! penge
... Gud styrker retten ...

Den tro føres videre i 4. om Vidner, med en trusel på deres evige liv :

I vidner, I som skal de mørke sager klare ...
I vel må grue, når at eden læses op ...
Her står den Sathan, som vil helvedlænker hænge
på hver løgnagtig sjæl. Thi vidn I ret og klart,
det gælder eders sjæl og Himmeriges part.

Og det slutter med dødelig jordisk trusel til 5.,

Prokuratorer

... I som retten vil med uret overdække,
og sandheds kraft med en løgn-•svadsig tunge dække, ævlende
I er ret Helveds pak og Sathans egne børn,
der burde stikkes op for krage, ravn og ørn ...

De burde hænges, så rovfuglene æder dem i galgen! Og han ender med denne stille og forvissede udgangslinie :

Så nyder her enhver òg samme ret og skel.-

De som bryder retten, sætter sig op mod Kongen og mod Gud

Selv, og de to er garanter for retfærdigheden i København og i riget. Sikret af den ret lever borgerne deres daglige liv lige til døden. Og retshistorikere vurderer, at den nyredigerede Danske Lov af 1683 førte til en overvejende ligelig udøvelse af ret i landet, og som væsentligere, dens straffbestemmelser var afgjort mildere end i de fleste af Europas lande.

Så vi vender tilbage til Mindedigtene. Det kan udlæses af dem, at Kingo lagde klar vægt på disse de mindede i Social Indstilling, som Kristelig Pligt; således som denne også indgår i hans Salmer. Vi må bifalde det, her i Herrernes År 2003. Det forekom, at de formuende satte store beløb af til godgørende formål. Den militære Thuresens testamente gav 6.000 sletdaler til latinskoleelever og fattige sengeliggende i København og i Ålborg. Og den omsorgsfulde, varmt troende Kingo tilføjer trist :

- Hvor mangel i sin pung er blevet verdslig-viis
fra den tid Danmark fik for Skærsild Paradis, -

Det var helt tilbage ved Reformationen i 1536, hvor al papistisk overtro, og med den forsorgen, blev bortskaffet, da klostrene blev inddraget i de kongelige godser. Men professor Borck oprettede af sin arv et stadigvæk bestående kollegium for studerende ved Københavns Universitet. (Sådan tænkte man om øget viden og ekspertise i dé fjerne tider).

Hvad Kingo tænkte, om dem der ikke gavner andre med deres Rigdom, men øder den, mister den, eller bli'r hadet for den, det får han sagt i 1683 ved Magdalene Hussmanns død. Selvom hun var gift med en ganske givet velstående mand, for han var Direktør for Øresundstolden :

Rigdommes Farer

... Af rigdom ser jeg ej, at nogen kan sig rose,
den er som hængedynd i verdens vilde mose :
En ælter sig deri, dør går hans kræfter bort,
han træller latterlig for andres vin og kort.
En griber om sig vidt, får sjældent søvn i øje,
og tænker, rigdom skal ham til sin død fornøje -
just flyver den sin •kås, og han står slap igen
da næpp' hans egen søn og datter er hans ven.-

kurs, væk

(Han havde jo i Slangerup haft med arvesager og deres ophidselser at gøre).- Allerede 1675 udsiger han samme morale om udsvævel-

ser over Sjællands bisp, Johan Wandall, i folkelig tale og med bidd :

Mod Gnier og mod Udsuger

Hvi træder den dog op til •ti mål ti års trapper 10 x 10 = 100 år
hvis liv er hjavset hen med idel lyste-lapper?

Hvi trives dog så langt hin svulnede bælle-Gud
som gråhårskronen får, før han fra •Hel får bud? Dødsriget

Hvi lever ravne-langt hin penge-•kure-drage ruger på penge
der i sin næstes sved sin bedste drik mon' smage.-

Han var imod Udbytttere, med et nutidigt ord Eksploiterer, så mandens sociale etik gør ham ganske nærværende idag. Men han levede i sit nøje lagdelte, hierarkiske samfund, med jævnthen uoverskridelige skel imellem Top og Bund, mellem højeste stand og de lavere stænder. For ham selv lykkedes det dog at stige op i stand og status, som Kgl. Doktor, som adlet, og som Biskop og regimets høje administrator. Følgeligt er hans skel i rang og klasse tit summarisk to-delt i mindedigtene. Ultrakort og sanseligt står det over C. Bartholin i 1670 :

- Det ej kendes kan, hvor kronen den har sidt'
og ej hvor vadmælstrævl er over ryggen slidt.-

Men i et langt og detailleret uddrag kommer det 1670 for Sophia Sehested, som var gift med hans høje støtte, kansleren Peter Reetz :

- Ak, forskelsløse Død! som nu gør troner øde
og støder guderne hen under til de døde,
og lægger herrespir ved hyrdestaven ned,
så begges ende står i støv og usselhed.

Nu gør du blinde hug, og kaster om en nælde,
nu skammer du dig ej et cedertræ at fælde.

Nu gæster du så snart i gylden herresal
som udi sygehus og fattighospital.

Nu skærper du din le, i flæng at nederhugge
nu den gråhærdede mand, nu barnet i sin vugge,
så' kan ej noget kød dit tyranni undgå.

O livs fortrædelighed! Hvad er det da at leve
mens ingen forskel er imellem dreng og greve
i Dødens mord og vold! Bort da med verdens pragt,
alverdens guld og gods bør stemples med foragt.-

Bør, så vist,- altimens alle topfolk, især i styret, skrabede korrupte formuer til sig. De vidste, den gang som idag i verden, hvad kontant politik går ud på.

Imellem Top og Bund har han allerede fra sit første mindedigt fra 1661 en righoldig række af Typer i Samfundet, og fra første begyndelse er hans genre sikkert lagt ud til de senere talrige gentagelser og variationer. Der er det lettere pikante ved dette første udlæg, at han ikke kendte modtageren personligt: -Jeg hannem aldrig mer end udaf navnet kendte-! For Caspar C. Schøller var administrator for et adelskloster, men her ud fra får Kingo tætte og nære forbindelser til familien. Vi lægger ud i hans sociale vandring :

- Så bliver intet mer af mennesket tilbage når han har slutet til sit levned's •føje dage	korte
end kun det blotte navn; det øvrige forgår og som en flygtig damp for Solens ansigt står.	
Tag bleen ikkun frem udaf din barnevugge, læg jordeskjorten ved på din ligkistes lukke,	
og regn os rigtig op, hvad mellem begge du af Lykkens fejreste kan rigtig komme ihu!	
Har du på Lykkens hjul i •gangevognen aget	som lille
og din oprindelse fra store herrer taget;	
har du det gyldne •spir omdrejet med din hånd	scepter
og folkehjerter haft såsom en vride-vånd.	

(i.e.: Har du haft magt til uden videre at bevæge folks følelser).

Har blanken skjold og hjelm dit fædrevåben prydet og Lykkens •fyldehorn er over dig udgydet;	overflødigshorn
har du med eget sværd dig hugget vidt omkring og dermed trinet højt i Verdens falske ring.	
Har du din lykke søgt ved megen nattevågen og haft din verdens lyst udi din pen og bogen	
og dermed ført dit navn til den ukendte mand, ja, rejst dit rygtes stol i Verdens lærde Land.	
Har du med stor fornuft en vigtig handel drevet og dine lænders børn ti tusinde •bebrevet	i arv
af •mulden-hjemlet mønt og øjenkære guld,	blir kun jord
hvoraf din kiste var så overflødig fuld.	til overflod
Har også du dit sejl med hver en vind opvundet og brødet søgt, så vidt som Verden den er rundet,	
ja •halket dig med •strut i mangel havnebugt,	slæbt m. slid
hvor farligt vand og vejr har mangt et øje lukt.	
Har du din faders jord med egne øksne pløjet og med din malkeko har været vel fornøjet.	

Har du dig også født kun med din hyrdestav
og baget tit dit brød udaf det ringe • drav: mask, bærm
Vær, hvem du vil, du skal omsider lægge
alt hvad du haver haft indenfor gravens vægge.
Man navnet ene skal tilbage blive hér,
når venner dig har gjort den skyldige jordefærd.-

Dette er serien sat på navneord: - Stormænd, krigere, lærde og skrivende folk, handelsmænd, søfolk, bønder, og hyrder.-

Kingo er en ynik lyriker med et usædvanligt overblik over lagene i sit samfund, og han sætter, som ingen anden senerehen, den viden og interesse ind i digte. Og vi mærker os den private notits : En skrivende person bliver kendt viden om af ukendte folk ...

SYGDOMMENE

For visse af de døde der mindes, eller får en gravskrift af Kingo, står der at de led af en Sygdom, men vi får kun i to tilfælde at vide, hvad de led af. Han havde ingen digterisk interesse i diagnoser eller tidens middelalderlige lægekunster, men måtte som andre leve eller jo overleve midt i endemiske lidelser, akutte epidemier, og en gudsforgående hygiejne. Blot strejfer han -Iglér-, der brugtes til Kopsætning, og sugede Det Onde Blod ud af patienten. Derfor kreéerer han da også en idealtilstand i sine Utopier, hvor der ingen Sygdom fandtes, og her anfører han-Vattersot (hydropsi)- Svindsot, (T.B.?) - Koldeflod (der bare er udflod, eller som værre, gonorré, og jo dertil :) - Den franske Syge,- det er kort sagt Kønssygdommene. Endelig og ganske jævnt, -Snue. Selv får han det som læser, og ta'r snus imod det i et lille husligt vers :

- Min ven, spørg mig ej ad, hvortil den hakkemad
og lugtestøv mon' due.
Den er af lærde mænd for hjernen dygtig kend',
thi de har ofte snue.-

Desuden får Hans Majestæt et anfald af- flakkefeber, såkaldt Anden Dags Koldesygge, en malaria med anfald af skiftende kulde og hede. Vi kan udpege midlerne, hans digte bruger til at omskrive sygdommenes plager. For som gentagent sagt, Ingen tør forlade sig på varende sundhed i livet. Men til Magdalena Hussman siges det, hvor hastigt sundheden kan forsvinde, hvor hidsige og nedslidende sygdomme kan være. Det sker med en lyrisk passage, en kompakt

katalog over Katastrofer, og et rystende set billed af en Jagt :

- Hvor mangelen vågner sund og ser, hvor Solen ager
i Morgenrødens mark, der hjertelig beklager
at Aftenstjernen har set hannem fuld af men,
af sygdom og af sorg, ja, brudt på arm'og ben! ...
Vi rejser friske tit på rette farevej,
men hvad os hænde skal, ulyksomt, ved vi ej.
En fugl, en tordensky med bugen fuld af lue,
et stubbestød, en brink, og en grønhættet tue,
kan gøre på vort liv og al vor sundhed vrag ...
Jeg intet røre vil, hvor mange sygdomsplager
det usle menneske til gravens kule jager.
- Som når en hidset hjort i et morads er fast,
og mange hunde er strikløse på ham kast't;
en i hans strube ham med bidske tænder falder;
en anden giver hals, og efter flere kalder;
en hænger hannem i hans blodig' ørelep;
en bider ham i ben, omend han får et •skræp; skrup, spark
en springer ham på ryg med skarpen tand at rive;
en anden slider, så hans indvold går af live(t).
Så' holder de ham fast med glam og bid og tvang,
til skytten giver ham det sidste dødsens'fang.-

Og det er et skud, et stik med hirschfänger, og dyret er dødt.

Men mange, vist især kvinderne, må trækkes med et langt og pinefuldt dødsforløb. Der er de gebrækligheder, som årevist plager især ældre mænd, såsom podagra. Tiden havde den overtro, at sådan gigt kom af vellevned, og stille druk. (Men tiden drak i overmål, og drukkenskab var en pligtig selskabsdyd). Så han advarer både den gamle Lüzow og vennen Luxdorph imod sådan levemåde og dette resultat.

Og som visse ånder gør det idag, modsiger han rent overdådigt sig selv. Så ofte advarer han mod Bælle-Guden, han selv havde ofret til som yngre, og lige dær forherliger han vin i strømmesvis. Det er 1686 til en gæv kriger i Norge, Christian V.s uægte og adlede søn, Ulrik Frederik Gyldenløve, og det sker tværtimod på hans sundhed :

- Mens vinbær-elfen går, da vil vi sejl opvinde
og ønskesnekken ro til Gylden-Løvens minde.

Lad Misgunst drikke vand og vattersottig døl

Vi får hans skål udi en lækker drue-sø ...

Og sådan står vi ud på disse susende homeriske vinfarvede havstrømme.

DYR, PLANTER og LIVET

Så langt har vi bevæget os i et samfund og imellem dets mennesker som direkte handlende og følede i mindedigtene om dem. Men også verden uden for menneskene kan bruges til at tale om dem og om *la humaine condition*, livets uvished og den ventende visse død. Der ude er alle dyrene og fuglene imellem planterne, og over dem står luften og himlene, og nu fører alle de deres skiftende tale om levende og døde.

Om Kirsten Lindenov i 1678 får vi først en lang udrejse, som vi sætter ind senere, derpå taler Kingo om Fuglene og Døden som urimelig Ransmand :

... den sorte Skytte

tit træffer på et stort og •uskattérligt bytte

uvurderligt

og rammer tit den sjæl, der burde være fri

og efter ønske gå Hans ran og ram forbi.

Som Fuglefænger, når han sit garn udspænder,

en faur fløjtefugl sig ønsker helst i hænder,

han heller Lærken ser i fangebur og •stavn,

til huse

end tyve-Glenten og hin sorte •klukke-Ravn

dens skrig

Sødstrubet Nattergal han tit på busken fanger,

så dens majmåneds lyst forgår med sorg og anger;

men •gulpe-Kragen får forlov at blive grå.

dens kra-kra

Nat-uglen (Tudevom) kan også sig begå.-

Såmeget for de grimmere mennesker, der bare lever videre, og derpå skifter Kingo register til Planternes Verden :

- Som øksen Libanons lugtrige Ceder kaster (om)

mens den dog ej så hart med Tornebusken haster;

som grønne krone-Lind må ofte fældes om,

-Lind/enov!-

når •trøske-Bøgen får en mere langsom dom;

råddenskab

når Rosen rives af, når den af duggens dråber

fuldt perledryppet er, og sin udspreddning håber;

når Eddernælden kan i fred og frelse stå,

indtil den kan sit frø fluks runden om sig så.

Som Lilien man ser af stilken ofte brydes,

når hendes dejlighed og lugt først skulle ydes,
da Tordenskræppen man forbi så ofte går,
til hun en purpurtop i burre-kronen får;
som •bryste-sund Viol den trædes under fode, et medikament!
og Liliekonval tit rykkes op fra rode;
som Nelliken den tit afnippes fra sin kraft,
imens Skarntyden gror alt fuld af giftig saft,
så' Døden ofte gør så mange •slumpe-smerter i flæng
og dødelige sår udi de bedste hjerter.-

Så er Kingo tilbage ved menneskene, unge og gamle, med to videre bibelcitater.

For bispén Johan Wandall, der gav trykketilladelse til hans første salmesamling, udtaler planterne en modsat pointe, Høj og Lav står begge lige overfor Døden :

- Gud høster når han vil, såvel sit Hvedekorn
som Brændenælden og kat-kloet Kragetorn.-

Men Vitus Bering, der bl.a. var botaniker, holdt de højt og lavt vurderede planter lige værdifulde for den som priste Skaberens værk :

(Guds) •Kardetidsel ham så højt i tanke stod kardebolle
som bedste Roser og Vinrankens drueblod;
så stind var aldrig Torn, så brændsom ingen Nælde,
så •klam var Burren ej, de fik jo dog at gælde vedhængende
udi hans Skabers pris, hans pen det maged så'
at man en Rose fik udaf en •Kragetå.- ranunkel

Planterne er dels planter og dels metaforer for menneskers liv og død.

Da Kingo i 1683 skriver for Magdalena Margaretha Hussman, sætter han et astronomisk og himmelsk register ind, med en mytologisk indgang, og nu om hastige og flakkende skift :

Omskiftelse i Tilværelsen

- Vis Solens ansigt frem af purpur-morgenrøde,
dog ved man ej, om jo en sky kan Hende møde,
fra det Hun prægtelig op på sin trone går,
til hun i Vestervand toer ud sit stålehår.
Man ser jo vel, hvor taus den hornede Måne løber,
når jordens folk de sig i soveklædet svøber,
Han render i sin kreds og •vokser åf og til, fra Ny til Næ
og i sit spejl vor •forandring vise vil. fra små til store
Jeg tror ej Himlen har, på sin •safired' bue, blå
en strålet stjerne med så klart et smil at skue,

der jo har drukket tit af Jordens vædske-svamp
og •givet fyr oppå den nedrige svovledamp. flammet op
Jeg vil i tanken ej den tynde luft bestige,
om hvad der sker i det foranderlige rige,
hvor torden, blæst og regn og sne har herredom
og veksler deres magt med stor forundring om.-

Siden kommer vi til hans sexismes, men det er påfaldende at Solen, som var Kongen, og Månen der var dronningen, her har skiftet køn. Så går han over til det urolige H a v, i lange følgende passager, men her har vi igen denne lyriker om vejr, som altid skriver det ind i sine digte.

Det længste, mest skiftende og usædvanlige register trækker han ud i mindedigtet over Laurids Lindenov 1690. Det lægger ud med en astronomisk mytologi, og er om alle de ting der ikke kan tælles :

I V e r d e n s K v i d e

- Så vidt som Solens vogn om firmamentet render,
og Månens veksle-lys sin fakkelskreds antænder;
så vidt som stjernerne betindre nattens ro,
så vidt, så langt og bredt har •vanheld også bo. ulykker
Tæl regnens dråber og tæl sneens hvide fluer,
tæl perledug i eng, tæl gnister over luer,
tæl havets sand og løv i skoven, om du kan,
let skal du tælle da hver sorg i Verdens Land.-

Det onde opstod, da Adam og Eva var ulydige mod Gud i deres Syndefald. Men dette første Paradis faldt, så Døden og det Onde kom til verden, og den tanke forfølger han. Men nu er han igen nede i Danmark, og hans religiøse kultur-pessimisme slår ud. For han tror ikke på en kultivering, der kan ophæve dette ydre Ondes farer. (I salmerne ved han, de medfødte onder i menneskene fjernes aldrig). Så her gør han en intens og varieret serie om Ondt, over alt og uafhjælpeligt og til alle tider; såsom mordere, store vilddyr, giftige øgler, eller ditto insekter. Og for denne ene gangs skyld er disse helt små med imellem hans mange dyr.

Det O n d e s N æ r v æ r

- Gå ind i skoven og det øje-morsomt grønne,
hvor alle træer står omkronede og skønne
af al majmåneds pragt, som Solen har forgyldt,
og •skygge-skildret, men glem ej din sorrigs bylt. chattéret

Lad fløjterne du kan af Nattergale høre
med søde slag i slag, ej fylde så' dit øre,
at du ej tænker, at en giftig Orm kan bo
i dette løvkapel, dens brod du ej kan tro!

Frygt at hver tykning kan din Mordere bedække,
og Døden bag en busk kan sin •snaphane trække,
der giver dig din •rest og deler dig til •stavn, gevær
så du et ådsel er (måske) for ørn og ravn! død; dræber

Der bo de grumme dyrs og bæsters vold og vrede,
som efter mordgevær •tør ikke længe lede; behøver ikke
med kløer, tænder, og med horn de væbnet er
og deres dræbe-tøj i skummel mine bær.

Lad være, kunst og vid og trusel kan det lave
at òg en vild natur kan føres under ave
ved menneskehånd og bud, så de kan spage stå;
dog er der fare, at de ufærd pønser på.

Lad Løvehvalpen af din hånd sin føde tage!
Lad den •bagbundne Bjørn en gøgleklædning drage! som dansende
Lad Ulv og Ræv udi din lænke bindes fast!

Dog ligger der i hver en morderskalk og gast.
Ja mer, en Brems og Bi, en Gedehams og Flue
med snur og brum og bid tør mennesket òg kue,
ja den subtilig Myg gør su'e kongers blod,
til tegn at Adam slet sit scepter forestod. i Syndefaldet

Gå i den prægtigste og største konges have,
der er òg Maddiker og Orme op at grave;
der tør hin Snærre-Orm sin lejr i træer sla'
og Padden spy sin gift ej såre langt derfra -

- dvs. en hvæsende snog, og den ansåes for giftig ! Ligesom det var
folkelig overtro, at padderne var forgiftige.-

Derpå skifter Kingo registeret op til himlen, og deroppe er :

Uvejrenes Vildskab

- Ser du i luften op til Himlens stjernebue
da er òg fare dér med rædsel tit at skue;
hin sorte Tordensky, der svangret er med ild
udi sin damped' bug, er fæl og helt umild;
som pil af buen Hun sin lynens vrede driver,
der døder folk og fæ, ja splitter, borer, river
i klipper, skov og mur, med sådant brag og brald'
som Himlens Tøjhus og dets fyrværk gik i smald.

Dette er stadig Det kgl. Våbendepot ved Kanalen, men, med sprængstoflager!

Fra elementet Luft går han videre til Smittende Dunster, der ifølge tidens lægelige overtro bragte Sygdomme og Død :

- Jeg taler intet om de mange giftige dampe
der •fænger luften tit, og mangens leve-lampe smitter
udslukker hastig, ved utallig sygdoms pest,
der byder Døden på vor usle krop til gæst!

Fra Luftens element¹⁰ går så han rask over til Vandets element i Havet, hans højt elskede tema, som han ofte og reelt forbinder med Fare og Død :

- Far du på havet ud (hjælp, Gud!), hvad modgangs bølger
hvad fare, nød og død, der på hinanden følger,
så vidt som havet kan omkroge jordens bold,
véd hele verden om dets grumme magt og vold!

Herfra kan vi lægge ud på Kingos vide udflugter Udover Kloden, og de er sjældne hos danske lyrikere; på nær Johannes V. Jensen i 'Rejsen omkring Jorden' fra 1906. En særlig forkærlighed har Kingo for Norge, som var hans elskede Silles barndomsland, og to gange fantaserer han over dette fjeldland. Her i 1675 for Susanne Tønder, gift ind i vennefamilien Schøller.

Det himmelhøje Norge
... Kig òg imidlertid bag Nordens mørke fjelde,
hvor Herrens almagt står i klippers år og ælde,
hvis horned' kamme sig snart op til himlen skrår
og med utrolig højd' fluks over skyen når!
Man skulle tænke det, at om man kunne stige
fra dødens vilkår op, i dette jorderige,
da skulle det vel ske udi det klippeland
hvor højst i luft og længst fra jord man vandre kan!
Men ak! den grumme Død sit regimente strækker
til alt som ånde har, og Adams børn optrækker,

¹⁰ Associationerne går glidende ud fra den græske Elementar-filosofi om de 4 temperamenter, de 4 legemsvæsker der bestemte dem, og de særlige sygdomme som disse bragte, og til de 4 elementer i hele verden. De spring i tanken som vi ser nu, er bundet i den tids faste tænkesystemer.

omend de bor så skønt som i et Paradis,
og om de gled end hen på længste Nordlands is.-

I et andet digt går han endnu videre imod nord til Grønland, hvor der allerede kom danske handelsskibe, og vi får et glimt af en eskimo og en igloo. Men undervejs har han, -for kontrastens skyld?,- strejft negrene i Afrika, dvs. fortet og handelsstationen Christiansborg på Guinea-kysten (nu Accra, Nigeria). Det er 1678 for Kirsten Lindenov, gift med gehejmeråd Erik Banner.

Troper og Polarland

... Om, for almindeligt, og hver mands suk og klage,
vort sørgesejl vi vil i ræn højt opdrage,
da støder vi på hver en bosat folke-ø
og ser, at intet land har •andet kød end hø alle mennesker dør
Rejs hen og spør dig for, hvor solens •brynde batter solbrænder
sort•puslet morian. Sejl dig hvor solen •natter smusket/er nede
lang tid og kan ej tø, for •højen vintervæg, ca. skyhimmel
de frosne nordmænds og grønlænderes ise-skæg:
og hvor du kommer, skal du det i sandhed finde,
at alle huse har sin død og sorrig inde;
såvel dét, som der kan af solens stråler le,
som det der snetækt ej kan af glughullet se.-

Derfra vender han direkte hjem til Danmark med en overdådig dobbelt serie om fugle og planter. Den står oven for.

Men endnu en gang 1695 gør han en sådan global sejlads i 'Den sejlende Venus', da kronprinsen skal vies til en nordtysk fyrstedatter, og hun hentes hjem med en flådeafdeling :

- Til Daneborg og hen til Péru skal I ikke omsejle med
•omkrøje Verden, så havhestene skal drikke fregatterne
den *Indianske Sø, thi dette går ej an
for guld at hente fra den •sodede Morian.- her, en mørkhudet

Med en flyvetanke går ruten langt ud i øst og vest, fra den danske fæstning med faktoriet i Ostindien, og helt frem til Stillehavet, hvor *Indianere bor. Man mærker sig, at denne økonomisk interesserede digter også tangerer den danske kolonihandel i Vest-Afrika og i Fjernøsten.

Et af sine righoldigste og længste poemer tilsøs skriver han med god ret til søhelten Niels Juel. I hans gravskrift inde i Holmens Kirke i København står manden selv frem med dette mejslede og

monumentale Ordportræt :

Stå, vandringsmand, og sku' en søhelt an i sten,
og er du selv ej flint, ær da hans døde ben.
Thi det er Herr Niels Juel! hvis marv og ben og blod
med fyrigt hjerte for sin konges ære stod!
Hvis manddoms bedrifter i så mange søslag¹¹ står
og gennem hav og luft og land med ære går!
En mand af gammel dyd og dansk oprigtighed,
af Ja og Nej og hvad man godt og ærligt ved!
Hans sjæl den er hos Gud, hans bene i denne grav,
hans navn i minde, mens der findes vand i hav.-

Da denne internationalt erfarne søkriger dør, skriver Kingo over ham sin

'Samtale med Rygtet' (ryet) om Hr Niels Juul, (1697?).

Da den sluttelige pointe er, at han vil være kendt til alle tider her i Danmark, lægger Kingo en modsat passage ind om altings forfald, med hans egen titel :

“Verdens Ubestand “
... De hovedstæders tårn langt under jorden dukker
som før mod skyen stod, og Tidens grav tillukker
med græs og ukendt sten, og tidesamlet grus,
hof, mure, kæmpeben, paladser, mand og mus ...
hvor Hovmods fyrtøj verden stikker udi brand,
ved krigens luer at blodsøle land og vand ...
'Spydstagen gør sig ret ved overvold og magt!¹²
Da ser man ådseler og skrog af faste stæder,
ringmure sprængt, ja kunst, og love, gode sæder

¹¹ Juel har sin plads i søkrigshistorien, derved at han under søslaget i Køge Bugt som den første brugte the *Nelson touch* i Trafalgar-slaget 1807, nl. at bryde fjendens slagorden op i to grupper ved et vinkelret angreb på midten, ind på nærmeste kanonerende hold, og så udslette den sidste deling. Resten gik med vinden agten ind og kunne ikke tørne om til hjælp. Selv gik Juel bidevind, med vind ind fra siden, og den manøvrerede han sig til. Med Ewalds ord: “Niels Juel gav agt på stormens brag, nu er det tid!” - Således har vor Juel bidraget til en moderne, raserende krigsførelse.

¹² Mundheldet siger : Retten sidder i spydstagen. Eller bedre : Magt er Ret. - (Salig formand Mao forbedrede det til : Magten sidder i bøsseløbet. Nutildags sidder den over for borgerne i vandkanoner og pansrede mandskabsvogne).-

samt Kirkens Fred udi landflygtighed at gå
med tusind grædere, som Kristi kors har på!

(i.e. 1685 blev de reformerte huguenotter uddrevet af det katolske Frankrig).

Efter dette historiske register, og helt tilbage til Bibelens fire monarkier, skifter han spor op til nutiden i en ny formel :

Samfundets Kontraster, Dødens Triumf

... Hist holdes bryllup, og der spilles, danses, kvædes,

og næste dør derved en jammers kvide kvædes;

hist • trodser nogle, som har brød og rigdom nok,

er overlegne

her • kvider en af sult sorthungret armods flok!

klager i sorg

Hist render tusinde på Lykkens hest og rejser

sin flagrefane højt, og over andre knejser !

Her ligger ti for en, som modgang ud har slidt,

hvis lykke • Avind har rent ud til hjertet bidt.

Misundelsen

Hist ser man tusinde til verden nøgne fødes,

og her jernklædte mænd i tusindtal at dødes,

for alt det, som har liv på hele Verdens Ø,

er intet, intet, som kan hjælpe for at dø.

Fra krone-scepter-mand og til den ringe hyrde

er samtlige lagt på den synde-•sold og byrde,

-skyld.

fra dronninger, til dem der malker deres får,

véd Døden ej forskæl, men til dem alle når-.

Derpå slår han om til sit uundslippelige yndlingsemne, H a v , nu så meget som

Verdenshavet

- Om jeg på havet en skibsrejse ville gøre,

mit søkort bruge, og i • flydevognen køre,

skibet

og storm-ført gå hen, hvor bølgen mest er • kåd,

ca. vild

med sejleflugt så vidt, som Verden den er våd.

Om nu Columbus og Amerigo de kunne

samt Magellan og Drake mig deres skib forunde

at flyde verden om, og • vittigst lede op

med størst viden

fler • ledemod til den så gamle Verdens krop.

lemmer = ny lande

(Kingo ved, at hans læsere heller ikke den gang vidste om de fire

- Om der end sølv og guld af Jorden kunne flyde
foruden arbejds tvang, og havet kunne skyde
så perlerig en strøm, som •uskattérlig flød,
findes dèr iblandt den algemene Død.
Og om de øer¹⁴, som lyksalige beskrives
jeg end i sigte fik, og mente der at trives,
der findes deriblandt den algemene død ...

uvurderlig

... jeg gruer for det hav,
det falske hav, som òg er Dødens løbegrav.
Nu lader det sig i blikstilhed dejligt male,
og solens stråler på sit •bliants tæppe prale; sølverne
der ankrer tusind skibe, hver som en kongebrud
og deres prægtige sejl ved solen tørrer ud:
Nu stinker det, og fra sin afgrund heftig fører
sin vrede bølgetrop, der •hart ad himlen rører, næsten
bestyrket af en grum, sky-sværtet himmelstorm,
som al naturen gik fra sin •forenings form. helhed
Hist ser jeg nogle nå sin havn med megen møje,

Genoveseren Christoph Colombus sejler i kgl. spansk tjeneste ud efter søvejen til OstIndien, men finder først på sin 3. rejse i 1498 fastlandet, som han altid tror er et forland til Indien. Hans navn på øerne mellem syd og nord, Vest Indien, er blevet hængende. - Italieneren Amerigo Vespucci besejler 1502-07 Syd-Amerika, og hans fornavn giver begge kontinenterne deres navn. - Portugiseren Fernando do Magallãnos sejler gennem den sydligste passage, Magellan-strædet; han dør på en af de aldrig sete øer i Stillehavet, mens hans folk når hjem efter denne første verdens-omsejling 1519 - 22. - Englænderen Francis Drake hærger spanske kolonier ved California, og gennemfører den anden verdens-omsejling til 1580. I 1588 er han næstkommanderende ved søslagene i Kanalen mod den spanske Armada. - Vi tilføjer at Kingo, som en selvfølge i den tid, bruger sin viden i digtene, med sådan flugt. Det gør han nu han er 6 år fra sin lidende død.-

115

går skibbrud vel forbi ved Himlens store øje!
 Her strander mange, som af ingen redning ved,
 lemlæstet, druknede med skrig og usselhed.
 Her ser jeg sejl og mast og ror i grummen bølge,
 som ej skibsmesteren har længre kunnet følge;
 her er •uhjælpssom vrag, og dér en anker-tand hjælpeløst
 slidt fra sit tov, og bidt sig ind i havets sand.
 Hist ser jeg luer sig alt mer og mer at tænde,
 som den •treforked gud man agted' indebrænde Neptun
 udi sin flydeborg, det vandrige element,
 og have både ham og fiskeriget skænd't.
 Her ser man damp og røg med lynild og med torden,
 som Havet var mod sin natur et fyrsted vorden,
 hvor Ild var mester, og Neptun, den savleskæg,
 sig fjælte bag en nys •fyr-stukken bølgevæg. sat i brand
 Her lader det, som fluks var Dommedag for døre,
 det våde Rige, som er nabo med det tørre,
 gør jordskælv rundt omkring, hin grumme trolde-hval
 •landløber frygtsom, at hans vandhus brændes skal. strander
 Her strides, vindes, og hist mærkelig forlises,
 hér triumferes, dér en hob af søn •vises, bortvises
 forfølges, splittes ad, og havet renses ud
 ved Dødens luer af det kugleposede krudt.-

Derfra følger hans omslag til slutmålet, Niels Juels ærlige ry udover døden :

- Men, den som kan dér fra sin sejerfane føre
 og sin taksigelse til Himlen ydmygst gøre,
 kan Døden ikke dog på nogen •stilstand tro, tiltro våbenstilstand
 at Han jo •sidder ham på hælen i sin sko. han har Døden i hælene
 Det er så gammelt nu, at Døden daglig hvæsser
 sin dræbepil, ej stand, ej år, ej køn •forgætter, glemmer
 Han tuder Postens horn tit fuld af sorg og nød,
 ak, ligeså idag, at Herr Niels Juel er død -
 (om død det kaldes kan
 at gå med ære bort fra Død til Livets Land).-

Endnu et Havdigt skriver Kingo til Niels Juel, efter datidig vane på det internationale Latin. Her ses hans evner på et fremmedsprog,- ikke mange digtere i Danmark har formået lignende,- og det er tilmed et eksempel på Renaissancens højtsvungne retorik i flygende flugt. Her er en lille del af oversættelsen :

... Sig, hvor ofte han med uforfærdet bryst og kraftig hånd førte snublende skarer over Tethys marker (havgudindens rige), ført af vindene mellem skove, der bølgede frem og tilbage på vandfladen og frygtelige ild-bugede flåder. Lige så mange skibe der var, ligeså mange kimærer (ildspyende uhyrer) ville man tro havde indfundet sig og havde bygget rede i de codånske sunde. Men som en anden Bellerofontes (uhyredræberen) tog Juel dem til fange med sin hævnende højre, dukkede dem, og førte dem bort i triumf.-

Sådan var den Lærde Poesi, dvs. de folk kunne deres mytologi på fingrene og brugte den med effekt og bravour. For os er det fodnote-digtning, den ligger i stortalenhed, og ses sidste gang hos Johannes Ewald. Den huer stadig ikke de danske, mens de har lagt en anden radikal 50er-digtning langt bag sig.

Men også Juel går til Himlen med et lille dansk grin fra Kingo, der som baggrund for søhelten med hans solide og stilfærdige væsen indsætter en lille, og nu i hans sene år sjælden

Komedie-Skitse

- Han gav enhver forlov at bryste sig og sige, at de har ene lært den hårde kunst at krige, med grum stortalenhed, sålænge tungen går blødt op i lækker vin! men er dog siden •får.	dumme, mæh!
De tomme tønder gør i stormen største brummel, den fejge krigsmand gør bag ovnen største tummel; den frygtsom' bondehund, han hidsig •bjælde vil; den støjer mest, som mindst •tør lade trøjen til.	bjæffe "vover trøjen"
Den brave Herr Niels Juel sit bram-sejl aldrig førte blandt stuesnak, og ej i prale-vognen kørte.-	

Efter sin højt flyvende retorik spiller Kingo over tre folkelige mundheld, med en set landlig scene, og ender med en feed Kældermand, et ordspil : Et Bramsejl er et sejlskibs øverste råsejl, og At bramme betød at prale. Og måske kørte Juel ikke i nogen flunkende karosse.- Så er vi igen efter Kingos vane nede på den landlige og brede jord igen.

BRYLLUPSDIGTE

Vi har set hvad en ægtefælles bortgang førte til for sorg hos den efterladte mage og de pårørende. Her ser vi nu, hvad foreningen af de to førte til, og hvilke virkninger et bryllup havde på den ene og den anden part. Mest glædeligt for mændene, men nu og da førte barnefødslen til konens død. Barokkens poemer til bryllupsfester var yderst kødelige, mens Kingos digte er så temmelig diskrete, men da tydelige nok om den sag.

Eet af de digte skriver han allerede i december 1672 til Henrich Borneman og Susanne Worm. Magister Borneman var da Rektor ved Vor Frue Skole i København, og han gik med et datidig udtryk "adspredt", eller han skar en elskets navn i træerne, som unge folk gør det endnu :

- I skar en "tankespån" af barken på de linde ...
 I ledte småligt blandt den rene jomfruflok
 om et dydpriset navn til jeres •rimestok. kalender, her: liv
 Af Intet Intet blev! Suk blev i luften henne ...
 I hørte tit en dreng i sin Grammatica,
 men blegned ved de ord, som ender sig på a -

For det er hunkønsord! - som om han blev vækket i sine drømmerier? - Men så blev han gift, og han skal nu se at få et barn fra Juli og til Jul! :

- Men nu er sorgen slut! Om sig Skærsommer ville
sin blomsterrigdom strø i eders bryllups gilde,
den iseskæggede Jul skal lade eder se,
at dejlige blomster òg kan skjules under sne.
Eet vil jeg spørge dog : De lærde folk tør sige
at •Mælkevejen har stor magt i Kuldens rige : hed “Vintervejen“
Fornem det nu til •grands og lad mig så forstå til punkt og prikke
om brudens mælkevej er òg af arten så’? ...
(Gud) pynte eders eng med yndig blomsterlugt,
så jeres juleleg ej bliver uden frugt.-

Kingo siger her direkte, Julelege var erotiske, og denne leg dufter af køn. Men allerede to år efter, uden mælk i brysterne, døde Susanne og var blot 25 år gammel. Og Bornemand, nu provst ved Vor Frue Kirke, giftede sig igen.

Sit første bryllupsdigt skriver Kingo i 1671 til en hjertensven og hjælp for livet, Bolle Luxdorph, oversekretær i Danske Kancelli. Han ægtede kgl. historiograf Berings datter Jytta, og til disse

damebladsoplysninger tør vi sige, at det øvrige ikke ville stå helt som her for de snobbende idag. For nu lægger de to ud, og som i sine ungdomsdigte skriver Kingo om de to's nætter og deres nærgående skærmydsler :

En intim Komædie

... Den dag jeg ønske vil højsalig at oprinde
og gøre jeres sejl af Lykkens bedste •tvinde; tråd
det Gud Selv hisse vil, til eders skib kan nå
sin havn i fryd og fred, med Æren højt i •rå. sejls tværtræ
Men om forladelse : Jeg ser vel dog en trætte
vil snarlig yppe sig; dog vil jeg ikke sætte
ondt blod blandt ægtefolk;-
Dog bryder man ej plov i alle stenede •vrætter - jorder

og den frase er tydelig nok tvetydigt. Men nu ta'r det fat imellem de to, og Kingo bruger igen de to faste komediefigurer, Bonde Jeppe og hans Lusse :

Tit •nesses Jeppes skæg af Lusses milde fem, nappes
endog han gerne lidt òg ømmes ved det klem.
... Der falder tit et ord, som synes være tvært
og smækker kun som skal, brudt for en sukkerært.
... men han med hende vil dog være ganske •kvær tavs; diskret
måske han mere ved end jeg tør sige her!
Så går det først en an! Han truer han vil tale
hvor ofte han i nat kund' høre •hanen gale, kok cock
og andet mere til, som jeg ej nævne kan,
der ofte hænder sig imellem kvind' og mand!
Hun tør òg sværge højt, ved Nødder udi hænde en leg (nuts)
og sige: I skal få, etc., så har dog vreden ende!
Omend der vanke kan på hånd et lille smæk,
så er det dermed gjort alt med Den lille gæk. (tvetydigt?)
(Men:) Når solen længste dag er gangen under lide,
måske at bruden da vil tænke tit i løn,
Det ned ad bakken er med hendes første søn!-

Ingen lades i tvivl om hensigter, adfærd, og udfald. Denne gang holder Luxdorphs kone hele 13 år, før hun dør. Så Bolle, og det var hans fornavn, gifter sig nu i 1685 opefter med en general-admirals datter, Frederike Amalie Adeler. Kingo slår sig løs i genren Almanak-digt igen, som i sin ungdoms' Nævetud-, og to enklere udslag af hentydningerne herfra er bårne af avling : Dels at Gasen

skal være hos Gåsen, når hun skal lægge æg; dels om en Rusefisk, altså 'en nøgen fisk,' der trænger ind i en smal åbning i en særlig 'ruse'.- Det er ikke digteren selv der har fundet på det, men en ven af de tre parter, som i et brev ivrer for, at han endelig må huske dé to ting! Denne jurist, Mule, får sit Portræt i to rappe linier :

- I ved, han er så fuld af artig • pudseri Skjæmt!
og ret som en Fransos, • hvipsindet, lystig, fri! et livligt hoved

Så giver Kingo en oversigt over Bolles tilstand, dengang hans kone døde det forrige år, imod hans flyvende opsving nu ved det nye ægteskab :

- I fjor da fandt han is! da var der liden varme,
hans hjerte • hartad frøs og blodet i hans arme. næsten
Nu ved han intet mer af noget sørgetøj,
just med hans bryllupsdag hans lange sorrig fløj!
Nu ratter han sig vist! nu er han væver bleven,
kortvillig, elsket, køn, artig, frisk og treven!

(dvs. Han strækker sig velbehagelig og er munter, osv., og energisk,)

Nu, siger man han er, ret som • tilforne, • mild før/ glad
og mod sin unge brud så ganske gæv og • gild ... fortræffelig
Tillykke, hjertens par, i evighed til lykke,
Gud eders kærlighed med ønsket frugter smykke.-.

Så vi ender igen, hvor ægteskabet om igen begynder, med børn.

Endnu en gang møder vi død i et ægteskab og så en ny ægtemage, og det er højst interessant. Det sker for landsdommer Poul Eggers, der 1691 bliver gift med den 24årige Anna Schøller. Da hun dør syg, 7 år efter, skriver Kingo en Gravskrift, mærket af den sødhed, som lægger sig i hans sene salmer :

Jeg næpp' tre gange otte år I verden var, før jeg blev sår'
af dødens grumme pile.
Lod fader, moder, børn og mand i hjertesorg og syndestand.
Men jeg er tusind mile
flytt' op fra synd og sorg og død til Abrahams det søde skød,
hvor nu min sjæl sig fryder.-

Det under man hende, og tilfældet tillader Gynækologiske Betragtninger:

Fru Anna blev gift, da hun var 24, og døde da hun var 31, efter

7 års ægteskab. Hun var da gift ialt 85 mdr, og i den tid fik hun 4 børn, dvs.: i 63 måneder var hun befrugt og gravid, og i de resterende 22 måneder passede hun børn, hvoraf de to yngste døde. Kun en lille fjerdedel af sin gifte tid var hun uden barn i maven, altså var der kun 4 måneder imellem hver ny befrugtning. Amningstiden giver en vis beskyttelse mod graviditet. Men i 6 år passede hun børn imens, og havde sorgen ved at miste de to sidste. Det var en ung børnekones liv i en tid uden anden beskyttelse end mandens afholdenhed, der selvsagt ikke forefaldt. Og som hende, mange andre koner ...

Efter sørgeåret gifter Povl Eggerts sig igen, og så højt tilvejs som man vel kunne komme, da han 1699 vies til Jomfru Sofia Amalia Moth, der havde været kongens elskerinde. En sag idag for paperazzi. For os var hun næppe jomfruelig efter monarkens brug af hende, for det blev til fire børn, der adledes under navnet Løvenhjem. Men glosen "Jomfru" var dengang ikke anatomisk, og den angav alene, at en kvinde endnu var ugift. Nu bliver Sofia Amalia da borgerligt og lovformelig gift.- Eggerts er Kingos ven eller hjælper i Kancelli-rådet, så han sætter sig til at digte, da han nu selv blir oplivet af nyheden :

(jeg) før var tung i sinde ...

(han) tog de luner bort, som før min tanke brød,-

For biskoppen sad med sine lange plager om 1699-salmebogen, og sin sene sygdom. Så han skitserer dette paragon af en kvinde :

- Thi dyd og tugt, og hvad der kan en mand fornøje,
i Herrens frygt, det ser og stråler af hvert øje
i hendes ansigt; og der bor i hendes barm
så fromt et hjerte, som der tages kan i arm. ...
gid Ordet som blev Kød selv sige dertil Ja ...

Det er de første ord i Johannes Evangelium om Ordet og Jesu Kødvorden, så Guds Søn Selv billiger vielsen. Sofia kan også fornøje denne borgermand. Så vidt vor dignitar, der hylder Kongedømmet af Herrens nære Nåde.

Men næsten løbsk bliver denne mand i sit dødsår 1703, da han hylder den nyligt adlede arkivar og litterære samler, Frederik Rostgård. Thi han gifter sig med Conradine Revenfeldt, som var uægte datter af storkansler Conrad Reventlov. Han lyste hende i kuld og køn, med et jo afledet titulært navn.- Hun blev forlovet

væk kun 13 år gammel i 1700, og hun blev gift 1703 i 16 års alder, nu altså kønsmoden. Det var i små tohundrede år giftealderen for små piger. Så, altfor unge mødre er ikke nogen nutidig nyhed. (Vi gentager : For de højeste i riget gjaldt intet mådehold i ægteskabet).

Personlig interessant er det, at Kingo lader bryllupshilsenen bringe i en konvolut med fransk påskrift, efter at han altid ved spredte lejligheder har talt nedsættende om de franskes manéer og deres høflige sygdomme. Han har da så gammel og svækket lært sig sproget Fransk. Så her kommer han med sin lange vits, *très français*, om de 9 Muser : Ekvivok fortæller han om disse klassiske kunstfigurer, som jo Rostgård dyrkede i litterære arbejder. De piger har noget de skal sige til brudgommen, for med ham holder de :

Et Intellektuelt Harem

(Sig) han forlovet er just med os alle ni,

hvor, pokker! er han da fra ægteløfte fri.

Hvor mangel mangel nat har han ved lys og lampe

sig sneget til os ind, der var ej søvnedampe

som kunne hindre ham, hvor træt han var og kold,

han havde gjort os jo fuldt nær en overvold. ...

(Gid) vi med hannem i hans inderkammer må

endnu så vel som før en dyds-forlystning få.-

Det der lægger op til en overvældende polygami, men, dydig og alene litterær. De 9 ønsker da parret:- fryd og frugtbarhed,-børn og vellyst, og Kingo siger i eget navn overdådigt tilsidst :

- Gå da lyksalige til eders brudeseng

og lev I som udi en fuld Maj-måneds eng.-

Dette salige ønske sender en sygdomsramt og døende mand.

Med sine tiltagende år sætter Kingo dog grænser for aldersforskelle i alder mellem brud og brudgom, og om det skriver han to interessante digte. De angår hans ældede ven, professor Borch, der var i 60'erne, og hans forelskelse i en pige på 15-16 år, den lille Malene Worm. Pigens mor er i begges høje venskabskreds, så hun er gået til Kingo og be'r ham først i 1689 om at skrive det afvisende 'Fødselsdagsønske'. Så Kingo lægger ud i Maske som en 15års pige :

- O søde Borch, som mig nu elsket har så længe,

tænk ej, at barnet skal mig alt i ærmet hænge,

(dvs. at jeg ikke opfører mig eller fatter bare som et barn,)

og at jeg som en gæk kun lader alting gå

og ganske ingen ting kan velgjort skønne på.
 Nej, nej, jeg kysser på den hånd, der har mig været
 så huld og høflig, og så mange gange æret
 med mere godt, end jeg i hast kan tegne nu,
 dét jeg dog til min død skal komme vel i hu ...
 Gud lade nu (Borchs) år fra alle farer stige
 til megen ære, og til mer end jeg kan sige,
 så vel som han det har fortjent • med billighed rimeligt
 og min Fa'lille og Mo'lille at sige ved.-

Det der er blød ungpige-jargon, som også fandtes den gang.
 Derefter svinger denne ingénue sig op til det selvglad charmante :

- Men når det ære-hus, det hus han har i sinde
 at nu vill' bygge op, som siges : En Mandinde,
 en Jomfru, hvad det er, skal sættes oven på,
 O, fromme Borch, ô lad da mig, din Datter få
 den ære at, når det er færdigt, den må ligne
 Mig, som dit elske-barn, så skal jeg dig velsigne;
 og hvær skal sige, når vi begge er i grav :

Der står det Barn, som Borch han holdt så meget af.-

Sagen angår det kollegium, som professoren havde testamenteret
 midler til, og det består endnu, men der skulle være sat klassiske
 statuer op i haven, og en Minerva-statue, som dog aldrig kom
 'oven på'. Men Malene glæder sig til at denne viise og krigerske
 jomfru-gudinde skal minde om hende selv ...

I Ko-Klagen talte Kingo i Maske af adelige køer og en tyr, men
 her er han krøbet i en ungpige og gi'r hende i kælent sprog og påhit.-
 Man kan overse, at han får placeret pigen kun som Borchs -
 Datter-, og sådan én gifter man sig ikke med. Han er dog en slags
 af Fa'r, hele 49 år ældre end Malene.

Den forelskede professor dør i smerter fra en meget stor
 nyresten; Kingo skriver en strofe om den kuriositet. Men der er
 testamenteret 600 Rdl. til pigen, Til kjerlig Amindelse, og Kingo
 mobiliseres til en tak fra pigen til afdøde. Med et forbehold, fra
 kærlighed (eller begær?) over til kun venskab :

- Førtiden blev jeg elsket; for tiden jeg bedrøvet
 må sørge, for min Ven er mig så • slet berøvet aldeles
 Jeg ved ej, Kærlighed, hvor vidt den strækkes kan;
 men Venskab bandt mig dog til en fuldkommen mand.
 Du søde Borch, jeg ved, du elsked mig så såre,

jeg favner døde krop derfor med tusind tårer.

Imedens du var til, da holdt du nok af mig;

• thi, nu du borte er, jeg holde skal af dig.

derfor

Væl gjorde du mod mig; mod dig Gud gjorde bedre,

du ganget er den vej, som alle vores fædre.

Jeg siger dig : Far vel! Du farer nu aller bedst,

og for din gavmildhed er Himmelen din rest ...

- Underskriften skjuler i sine initialer pigens navn : Klageligen stillet af den som S ørger M eget W emodelig = Susanne Malene Worm ... En psykolog, og en mand i verden som Kingo, viser sine delicate evner på begge felter.

KØN og KVINDER

I ungdomsdigtene er Kingo mere end åbenhjertig om de mandlige attributter, deres udseende og brug hos tyren i Ko-Klagen, ligesom deres sørgelige fravær hos de To Kapuner. Men kun indirekte og billedligt taler han om kvinders nøgne udseende og labiale åbning i Gæt Hvis Ønske og kapunernes Gravskrift. I Mindedigene har han flere henførte ytringer om ægteskabeligt samvær, men det er to's indbyrdes Eros og agapē, hengivenheden og medfølelsen, som er gennemført bærende i et samliv. Som det fra først af var i hans intense kærlighedsdigt 'Chrysillis'. Dette er menneskepar, der lever sammen nært og lodret. Og fra først og til det sidste i hans digtning er det begge køn, der gensidigt og begærende drages ind i hinanden. Kun i alle salmerne med deres rent ud compulsive faste par, Synden og Satan, er der hentydninger til den kødelige fristelse og dens steder. Ægteskabet er det bånd, der ene frisætter begæret : Ingen skal leve i brynde, sagde munken Luther, og giftede sig med nonnen "meus Käte", og det er masculinum ! Så havde han fået sin tro hovmester ved bordet og i sengen.

Det påfaldende er, at Kingo vurderer kvinder etisk og intellektuelt, men sjældent æstetisk, de er ikke konventionelt kønne, smukke, bedårende, o.s.v. I to tilskrifter på graverede portrætter af en kvinde er der antydningen af at damen har set godt ud. Det gælder Catharina Hemmer i 1694 :

-Sæt brystet blomsterfuldt af alle ting, der sømmer det ædle kvindekøn.-

Men langt og overdådigt siges det 1672 om et stik af den døde fru Elisabeth Høg, og hun var blevet malet af selveste hofmaleren

Abraham Wuchters :

- I hendes nakke rids en sky, lad dagen derigennem gry,
at udaf hendes ansigt må et lys af alle dyder gå ...
Sæt himmelnåder der omkring udi en tusindstrålet ring,
lad Himlen derigennem se og Engle af hendes øjne le.
Sæt deriblandt en dejlig vår, af hver de blomster han formår ...
Mal Døden under hendes fod ... hvor Han med skam forsvandt.-

Lutheraneren gør hende næsten til en katolsk ikon, Maria i Stråleglorie.

Derimod har så at sige alle kvinder Forstand. Det har såvist også han, og han tilskriver sine omtalte mænd den samme åndsevne, så også på dette væsentlige felt står kvinder og mænd lige. Kan man tænke sig det idag! Man havde altså forstandige samvær med det andet køn, Lov og Pris! Det antyder han i et lille improviseret vers, for han kunne også gøre improvisationer, og denne er fra en middag hos Schøllers efter 1683, hvor hans særlige yndling, salmedigterinden Dorte Engelbrechtsdatter, var hans borddame;

- Jeg skulle rimet før, men vidste ikke hvad:
For Mesterinden mig så nær på armen sad.-

Han og hun har været helt væk i at snakke sammen. Da hun i 1685 har skrevet en samling salmer, skriver han om den til hendes portræt : - Kvindens skjaldre-pen fortjener laurbærgrene.- Og den ros udvider han til en rimet epistel med en formal overdrivelse, flere komplimenter, og tilsidst en overraskende omvæltning i kønnenes gerning :

- Gå nu, gå hen, I ni berømteste gudinder
at bukke eder dybt for en af Nordens kvinder,
en Dorothea, som det navn og nåde bær ... i.e. "Guds Gave"
at mesterinde hun blandt skjalde kaldet er! ...
så hendes skjaldrestil er flydende og let,
utvungen, pyntelig, og mer end kvinde-net.
Vi mandfolk hidindtil, måske, har haft i tanke
at ingen uden vi den •nysling kunne banke, knække den lille nød,
hvori den skjaldrekraft og kerne proppet lå;
men pyt! se nu kun, hvad en kvinde hitter på!
... Hun skal blandt skjaldre få sit navn og æresæde ...
Gå, tag nu hendes rok, I karle •drøsse-pinde, drøg!
som ej studere vil, begynd I på at spinde,

gå hen og sæt jer ned at hegle hamp og hør!
mens hun sig priselig med pen og hjerne gør.-

Efter teksten er det særlige for mænd at digte, mens kvindernes traditionelle arbejde igennem årtusinder var at spinde og væve. Her vender Kingo om på disse *rôles*, samfunds-funktioner, så en kvinde gør mændenes særlige hverv. Og de mænd som er sløje driverter, de kan sætte sig hen til kvindearbejdet.¹⁵

Kingos passus er vort andet Kvindesags-Digt, for det første er fra 1647 og af Anders Bording, hans meget lange 'Lærde Kvinders Forsvar'. Det digt taler for at kvinder ikke bare skal spinde, men de skal skrive og læse bøger, så de blir kloge, også i ægteskabet og i samvær med andre, og endda vidende om videnskaberne! - Efter Kingo kommer først i 1700-tallet Holberg med Peder Paars' Nille, Zille Hans Dotter, og da Niels Klim med kvinders placering uden for hus og hjem, i alle slags højere offentlige hverv. Dertil hans rappe og snilde Perniller i komediernes intriger.- Disse stykker i social kønshistorie er faldet i glemsel.

Ellers tilskriver også Kingo alle gifte kvinder Dyd, en uviss glose, der nok betyder at de opførte sig, sådan som de havde at gøre det i deres ægteskab. (Også majestætens elskerinde tilskriver han, med en skinger smiger, Dyd, dengang hun blir højborgerlig gift). Og vi kunne tilføje et højt faux pas i et hyldestdigt til J.S. Sehesteds 'Dyders Prøvesten' 1671 hvor hun, Dyden, foretager sig adskilligt uventet, og især dette :

Ynkværdig' himmelbarn, Dyd, sig mig dog hvorfor
du tit så pjaltet går på sultne ben og lår ... (SIC).
Dig kunne Himlen vel klædt op i fineste silke
og sat dig højt tilvejs blandt prægtige ceder-stilke ...
Han kunne til dit skød òg ladet guldets regne ...

Det er dog næppe dydeligt, at Jupiter regnede lige ind i skødet på Danaë? Og Sehested er idethele en tvetydig og noget anløben

¹⁵ Man spandt vævetråden på en rok, og en børste med hår af ståltråd, en hegle, kæmmede materialerne til spindingen lige og glatte.- Ideen har han fået fra en klassisk myte : Helten Herakles kom til dronning Omfales hof, tog kvindekæder og pynt på, og begyndte på det kvinders arbejde, at spinde. Imens gik hun med hans løveskind og kølle, også til de to's tête-à-tête. (Men hun havde købt ham som slave og fik på tre år tre sønner med ham).

digter til at rose for Dyd, thi han skrev også en sonet om onani.

Endnu mere luftigt gør Kingo kvinderne til - det englelige køn-. Men i hans salmer er Englene de som vogter over mennesker og boliger, så med den allusion er kvinder i en gudgiven placering som husets moder.

Kuriøst er det, at han som massiv lutheraner siger om et par kvinder : - De, som er i helgen-rode,- og det er på listen over katolske helgeninder. Hvilket for ham betyder, at de er af en særlig og høj kvalitet, og det kan nok siges om hans sidste kone, Birgitte Balsløv.

Efter disse ophøjelser går han over til en jordisk og mere end kuriøs placering af kvinderne. For de er - Skjoldmøer.- Rent bizart er det, da en nyfødt prinsesse placeres som en sådan skabning. (Har han tænkt på, hvor hårdt det er for et fuldbåret foster at blive født? Ellers har glosen sin ræson i kvinders religiøse tapperhed under lang og nedslidende sygdom). Alligevel, denne lille kvinde døde kun elleve år gammel :

- Ellen Thestrup som en skjoldmø Døden jøg
og i sin Frelzers tro ham trøstig under slog.-

Hine norrøne væsener træder også op i Kingos ø-beskrivelser med deres stof i sagnhistorier. Der kommer de, - en stridbar kvindeflok,- på krigerisk vandring gennem Europas geografi ud i Asien. Endelig får de deres mytiske placering som - Amazoner¹⁶ :

... de skjoldemøer mange
som gjorde Grækerne i strid så ofte bange:
De kvindekæmper tit mod mandekæmper stod
og trådte deres hals med dristig kvindefod.-

Gad vidst, hvor meget af Herodots lidet trolige beretning om disse kvinder han har tænkt over, da digteriet sådan løber af med ham?

Spørgsmålet angår citeringer, hvor kun overfladen eller et enkelt punkt indgår i tekstens brug; resten er glemt og tavshed. Her angår det ukuelighed og selvstændighed hos kvinder. Det er rigelig nok

¹⁶ Den berejste græker placerer Amazonerne ved Sortehavet på de skytiske sletter. Der levede de med deres egen dronning, og fangede mænd, som de hase-skar, så dedér ikke rendte væk, og kvinderne kunne få børn med dem. Tillige skar de venstre bryst af, så bustrengen passerede frit, når de skød med bue: "*Le sein brulé d'une antique amazone.*" (Mallarmé). "Det brændte! bryst på en oldtids amazone."

og usædvanligt i et land, der ikke havde nogen *salons* eller Blåstrømper, de lærde franske kvinder med deres kvindebevægelse.

Fra myte og sagn går vi videre i hentydningerne til kvindelige væsener, nu som Skibe under Sejl og med kønsprægning, og de bevæger sig fejende overalt, udigennem hans værk:

- Du lod i gylden rå det slappe sejl ophisse,
som svangret blev af vind, og peb udaf sin trisse.-

Det sete billed er råsejlene, som svulmer op for vinden som en gravids bug. Med et ordspil på et skibs Jomfrurejse, og en jomfru der skal giftes, siger han med et intimt gyngende udtryk :

- et jomfru-skib, der aldrig haver mand på nogen bølge ført,-

og han fortsætter expansivt :

... Gud blæser ind
i alle sejl og skød lyksaligheders vind ... ,
... hvert skib skal veje fluks de prægtige flag ud,
ret som det var en høj, udpyntet kongebrud,

-For her er 'Den sejlene Venus', da kronprins Frederik henter sin brud hjem.

Een gang får hans billed med skibe den videre forskydning i bryllups- og mindedigte hen til børnene, og det sker ved Kronborg, som han ser :

- (med) ilden i din barm og torden af dit bryst.
Jeg ser den stolte sø din faste fod at kysse
og dine sejlebørn udi sit skød at •dysse blunde
ret op ved dine knæ, så de sig helse må
og dine lyned' blink vel nøje passe på.-

Billedet er dobbelt forbavsende, ved sin huslige intimitet, og med sin urimelighed : En så larmende høj mor for de små skibsbørn at sove hos.- Men som koffardiskibe skulle de 'helse', dvs. sænke topsejlet, og som metaforiske børn gå roligere frem og passe på mors hævede stemme. Dette er Barok som radikalt billed, men som en global pan-erotik står der også et ungt forførende Øresund udfor samme Kronborg, SIC :

- Da Verden jomfru var og ingen havde bolet med hendes herlighed.- Senere igen på som verdens skabelses anden dag, er nu Havet blevet Vor Store Moder, og øerne skyder som ved en fødsel op af hende. Er nogen andre danske gået så grænseløst vidt ud i

elskende fantasering. Eller da indefter, hvor Kingo skriver sit ejaculatorisk fromme ønske til Kongen :

- Gud lade Livsens Flod hans Dronning oversvømme.- Ligeledes skal Kongen hel rituelt befrugte bugen på den kgl. fynske jord :

- Fedbugede fynske jord, her træder frem din Konning!

Bryd op dit rige skød! du grødefulde Dronning! -

(Det er som et helligbryllup i frugtbarhedsreligionerne, præsten parrer sig foran alteret med præstinden).

Men også den kongelige Sol deltager i disse kvægende opvarmninger :

- Han bukkes ofte sig til Jordens våde sokke våd-enge

og stikker kvægnings kraft i Hendes kolde bryst,

når Vinter-voldsmand har forkrænket hende og •kryst't.- knuget

Vi har foregrebet Krigens macho voldtægt, som her udøves af Vinteren.

Alligevel går Kingo en gang videre og ud over al plí og anstændighed, i de chargede ordspil som Barokken yndede. Det er i et Lyk-Ynske til nu Kansler Griffenfeldt, 1674, da han er blevet chef for det Kgl. Akademi :

- Tænk, at vort Akademi at sætte i stand og •stavn på fode

Her er den Moder, her, hvis bryst du selv har pattet,

her er Hun, som diamant, udi Din ring indfattet!

Du, som var hendes søn, er blevet hendes mand,

at alle hendes børn dig Fader kalde kan.-

For nutiden er det idè-spil oidipalt og ubegrænset promiscuøst: Barnet elsker med Mor, og alle hendes børn, héfra som dêfra, får den 'Far' tilskrevet. Dermed er vi ved brugen af erotiske ordlege i nokså abstrakte fænomener. For Kingo har erotiserende træk ved en polemik mod katolicismen. Salme-digteren Johan Brunsmann har gjort en samling, (og siden optager Kingo syv salmer af ham), men i et hyldestdigt siger nu Kingo om Guds Kirke :

Hvor slet var dog din stand, den tid Du måtte •nyne brumme
oppå den romer-streng, og lå på Pavens dyne ... (!)

... så førte Gud dig ud af Pavens trylleskole,

at ej du skulle mer med Antikristen •bole.- Nu: bolle

Men i Maren Berings gravskrift, som kun skal være opløftende, går han lige så vidt i erotismer :

- Der tog din Jesus dig og gav dig kors ihænde,
hvorunder han som brud dig ville kysse og kende! -

I Bibelen betyder det ord At kende en Kvinde, at ligge med hende, copulére. Så vi er på vej ind i Pietismen og dens ømme excesser.

Vi er hér til gået ud fra en kvindelig part, med een undtagelse. Men et andet billed udgår fra manden, det er højst macho, og det bruges ved krigen. Det er Krigeren overfor sin Fjende, som bliver til en Kvinde, så hans forhold bliver en voldtægt. Dette foregår: - i krigens farlige brynde,- i det flammende begær. Der er et par eksempler i krigsdigtene, og her tilsøs :

- Da •gjordes Flåden ud i Østersø at sejle udsendtes
til Sejers dyre brud med blodig mund at bejle.-

Et grumt åsyn, men endnu kun i bejling, og den går nærmere på i landkrigen, ikke just med serenader under balkonen :

- Trompet og trommeslag de buldred døden ud
det var din bejler-sang for denne trodsige brud.-

Den længste sammenligning er fra indskriften for Niels Juel i Holmens Kirke om Søslaget ved Gotland.Vi forenkler dens anti-logik til pointen alene :

- De kugler, som han til din fæstning overkaste'
med lue-vinger, var kun, som soldat at haste
og blusse lidet for at få din kærlighed;
men da du nægted den, da blev han fyrig vred,
og under ild og bål og brag begyndte at larme ...
thi Juel han tog dig da med vold.-

Så er også mandkønnets voldelige drift kommet i dette videste repertoire.

Og hvis vi jager symbolerne videre, kommer vi til de talløse kanoner i krigsdigtene. På platteste freudiansk aflæses de kun som en erectus i ejaculation. Deres brag, chock'et, den uhyrlige energi til just destruktion - det går ikke ind i de konventionelle symbol-onaneringer.

SALME - SAMLINGERNE

Salmer er som genre ikke et læserstof og næppe lyrik, men en voksen-pædagogik til at indlære troens indhold, ligesom den prædiken de ofte gentager. At sige, dersom de syngende heftede sig ved ordene i salmebogen, og ikke blev ført med af melodien strømme. Og det kunne man spørge sig til, når man havde sunget morgensang i skoler eller forsamlinger: Hvad blev der så her sagt? - Desuden blev versene en gang terpet ind i børnene, der ikke forstod for meget af indholdet, men huskede stroferne livet igennem og glade sang dem. Ikke desto mindre består der volume-ner af salmer eller fromme sange som en væsentlig produktion i den danske digtning, visse af dem er betagende, og fremfor mange, Kingos mest kraftige og livfulde.

Allerede 1674 følger hans første samling ovenpå hans yngre verdslige digte, Åndeligt Sjunge-Kors Første Part, med flere genoptryk. For den fik Kingo kgl. privilegium på at fortsætte samlingen.- Først 7 år efter følger hans Anden Part i 1681, igen 8 år senere Vinterparten i 1689.- Efter 10 års officiose blokeringer kommer da hans sidste digte i Den ny forordnede Kirke-Salmebog i 1699. Det er fem år før hans død som 65årig i 1703.

Det er en overvældende produktivitet, og den løber samtidig med hans talrige og lange verdslige digte til kongen og hoffet, til kancelliernes folk og det høje borgerskab, med hyldeste og vennehilsener, mindedigte og bryllups poesier. Alt dette, imens han betjente sit kirkelige embede, og fra 1677 administrerede det vidt omfattende Fyns Stift som Biskop, med overopsynet over skoler, og de milde stiftelser hvor de fandtes. Han er en af de få digtere, der også var en myndig, effektiv administrator, endda i statens tjeneste, både digter og bureaukrat.

Der er også distinkte forskelle på disse 4 samlinger. Den første i 1674 kunne man kalde for generelle salmer om troen, og den er komponeret over 7 Morgensange, 7 Aftensange, og 7 Davids-salmer for en person som gør bod (og om det sidste er der særlige ting at sige).

Den anden samling i 1681 knytter sig nu direkte til de hellige tekster i Gamle og Nye Testamente, så de er gentagelser af præstens prædiken over dagens læst. (De får en sammensat psykologisk interesse for den syngendes forhold til Det Hellige). Her findes vi to af Kingos mest berømmede salmer, -Sorrige og Glæde, de vandre til hobe,- og hans monumentale konstruktion, -

Far, Verden, far vel.- Desuden knytter salmerne sig til den ritus at modtage sakramentet, Jesu kød og blod. Og dertil kommer en ny genre i de ganske korte Hjertesuk, hvor Kingo for første gang udfolder en eminent evne til et sammendrag af dagtekst-og-salme, intellektuelt lidenskabeligt.

Men tillige går teksterne ud af kirkens rum og ind i hjemmene til Bord-Andagt, bordbønner før og efter et måltid, også for de små børn. De går videre ud til et par Rejse-Andagter og en sang For Søfarende. Dermed har Kingo bevæget sig ud i det farlige område for troen, som var de fordømte sekterere, de der fortsatte deres særegne opbyggelse ude af kirken og efter deres eget hoved. Det tar vi siden op i den pikante og politiske forbindelse om tro og fornuft (og da frihed).

På denne samling 1681 fik han for sigselv og arvinger tyve års eneret i Danmark og Norge, med straf og bøde for eftertryk og salg af salmerne, og bøden gik til milde stiftelser.

I 1689 kommer så den mest voluminøse samling med Vinterparten, der omfatter over 500 sider. For nu er også andres gamle og nye salmer medtaget, mange anonyme eller af ganske ukendte salmister, og enkelte står endda i det gamle frie, fire-slags metrum. Også dem havde Kingo fikset op. Men, som en anelse mistænkeligt, også en del salmer af hans promotor, bisp Johan Brunsmand, og hans nære ven i Odense, Elias Naur. Dertil en række tyske oversættelser, og som det sig hør og bør, en lang række af troens grundlægger, Martin Luther. Enkelte ny-oversatte han selv.

Denne samling er også på det nærmeste bundet nu til vinterhalvårets prædikentekster, og de samler sig om to højdepunkter, Julen med det store Jesusbarn, og Påskens sorte drama med Jesus lidelser og død. Det nye er to korte mellemstrofer på et vanskeligt metrum, de følger højtiderne, og Kingo koncentrerer igen virtuost evangeliernes og salmernes tekster.

Men nu skrider elleve professores theologiæ ved Københavns Universitet ind mod samlingen og dens monopol, og der går 9 år hen, førend Kingo får en ny eneret på samlingerne, og kun for ti år. Det var en langtrukken plage for ham at blive sat på sidespor, og miste udkommet af de mange udgifter han havde gjort sig, for at skaffe smukke typer til sit eget trykkeri, med en udsøgt sætning af titelbladene. Selv nævner han i sine breve, at han havde tilsidesat

de gamle og elskede, men også sløje salmer, og han var blevet anklaget for grandiloquentia, stortalenhed. Det lyder som en klassisk og forblivende dansk indstilling. Det må have været de højspændte Davids-salmer og lignende, der har stødt disse Troens mange og høje universitets-væsener (Selv har vi kunnet se en hidsig kritik nede fra imod ny og radikale udtryksformer i 50erne). Alt det kom oveni Kingos binding til en ældet kone, og sin langvarige forelskelse i en ung kvinde, hun der blev hans sidste hustru og tro plejerske indtil døden. Højt var han nået i sit liv, men han nåede kun det halve udbytte af sin overvældende salmeproduktivitet.

HØJE BØNNER i SALMERNE

I tidens etablerede stats- og konge-kirke tales der i salmerne først og langt om de troende og deres troesliv, derpå indsættes som endnu i prædikenen bønner, først for Kirken, derefter for Kongens hus og for hans Råd, og disse gentages i salmerne. Derved kommer Kingo til at gentage sine kongehilsener og sine krigsdigte til denne krigsgale konge. For deri flakker han imellem jubel over krigen, og sine overséelige indskud om (Fred). Sådan som her :

- Gid vor Konges arvestol måtte evig, evig være
sejer, salighed og ære ! ... (men lige derefter:)

Vore landemærker stå muret om med Fred og lejde. (1.Morgen)

Derpå fortsætter han udførligt i hele to strofer med Freden :

- Gør vor Konge stærk og stor, sæt hans lande i Fred og flor ...

Driv vor Fjende selv på flugt,

lad ej •vådeild og vand blive herrer i vort land, fæle brande

lad ej hunger, pest og plage korte vore levnedts dage.-

Det er et knapt resumé af krigens følger, og derfor, med et kristent udbrud :

- Lad din Fred og lejde blive lås og lukke for vort land,

lad ulykker over drive, knus du Satans løvetand!

Lad enhver i Fred og ro under Dine vinger bo.-

Men så slår han om, tildels efter Kongens higen, og nu med Guds indgriben :

- Gør du vor Konge mægtig, stor og stærk!

giv Sejer, lykke, råd udi hans rige,

at efterkommerne derom kan sige : Det var Guds værk!

- Gud, lad Din salighed for Kongens ansigt gå,
og hug hans Fjender af som akseklippet strå! -

Efter denne lyriske triumf slutter han sin spaltede diskurs med en kort og landlig bøn, ud af sit eget og borgernes inderste hjerte :

- Vær du vor Konges stærke skjold,
slut låsene med Fred udi hans gård.- (2.+3.Morgen, 2.+4.+5.Aften)

Gud lukker låsene i for vor Fars gård, Danmark.

Kongen var siden 1660 uindskrænket landshersker og krigsherre, og i kongedigtene og i statsretten havde Gud Selv indsat Chr.V. Så om monarken siger Kingo i den 7. Morgensalme op til Gud :

- Lad ham som David kronen bære.-

Salmen sætter da Kongen op som den skandalebelastede kong David, (1. og 2. Samuelsbog opregner samtlige sager), men Davids ophøjelse skyldes fromt, at himmelkongen Jesus ifølge Jesajas stamtavle stammede ned fra denne digterkonge med hans Salmerne Bog. Vor egen Enevældige havde nu sit Råd til at rådføre sig, og det sættes spredt ind i Kingos zig zag af krig og fred. Man fornemmer idag den vageste ironi i bønnerne for dette Konges Råd, som selvsagt Gud Selv skal rådgive; som om medlemmerne ikke selv havde den rette forstand på samfundssager eller nogen større visdom? Og man mindes, at Kingo havde rost Griffenfeldt højtlydt for hans kløgt ved en alliance med Frankrig, ligetil kansleren blev styrtet af kongen i 1676. Anderledes personer kom derpå til som rådgivere : De tilskyndede til krig og fler krige :

- Lær Du selv hans høje Råd, hvad der er den bedste dåd
til Din ære at forfremme og hans fjender at beskæmme,-
Giv vise råd, hans fjender at modstande.- (2.+3.Aften)

Men fra først til sidst i Første Del lyder det til Gud og generelt for Riget :

- Giv hans Råd forstand at ramme ære Din og Rigets gavn.
Lad hans Råd af visdoms kilde øse tidig råd og snilde,-

Og for een gangs skyld med et lyrisk indslag :

- Lad hos hans Råd, Dit lys og lampe stå
at nat og nød dem ej formørke må.- (1.+2.Morgen,5.Aften)

Frasen har en dyster udklang. Og med den slutter Kingo, stille klart seende. Det er altid vanskeligt at drive kritik i alle lande

under censur og enemagt.

Videre interessant og dybere rækkende er den Folkereligiositet han udfolder for jævnt troende folk, og den foldes ud for hele Danmarks land. Morgen- og Aften-salmerne beder for de troende og for deres liv i fred, sikkerhed og rigelighed, de afbeder al krig, og skyder korte bønner ind imod naturens og samfundets lige ustyrlige katastrofer :

- Hunger, hastig død og fejde bryde ej med vold derpå! ...
- Lad enhver i Fred og ro under dine vinger bo,-
- Afværg dyrtid, pest og ildebrand,
- og havets altfor mægtige floders vand.- (1.+2+5.Morgen,2.Aften)

Tæt omkring det står disse besværgelser som ud af en frugtbarhedsreligion :

- Land og vand velsignet blive, fedmet af Guds vognespor,
- al nødtørftig grøde give, mens vi leve skal på jord.-
- Sæt hans lande i Fred og flor,-
- Gør luften sund og jorden fed, omkron den med al frugtbarhed.-
- Gør landene som grønne dale, af frugt og fedme overflodig rige,
- og gyd ned af Din himmelsal Din Fred såsom en flod, og stil al krig,-
- (1.,2.,7. og 5. Morgen.)

Det er herligt svulmende ord, og Gud hørte dem ikke, for Ham havde Kingo herefter sendt ind i krigen mod Svenskerne.

Men herpå bliver i Vinterparten en lang salme direkte et krigspoem, som det Mindedigt han havde skrevet over den befalingshavende, Frederich Thuresen, om Stormen på København, og det er på Taksigelsens Fest :

- Den tid vi så, hvor fjenden om os lå :
- Du samled folkehjerter så' (som under var at skue)
- at hver var færdig ud at gå mod sværd og skud og lue!
- Hver gjorde villig togt og vagt, liv, blod og gods at vove,
- hver passede på fjendens agt og sjældent ville sove.-

Historikerne bekræfter, at der var megen iver og villighed hos byborgerne - i den første tid af belejringen. Og da sattes stormen ind 11. februar 1659 :

- Den nat, den blodige vinternat, da fjenden sig oprørte
- os med al magt at gribe fat, da man ej andet hørte
- end torden, skud og lyneild, granater, sværd og klinge,
- da Døden var så vred og vild, da skjulte os Din vinge.-

- Det var Guds værk; - Fra børn til børnebørn skal gå
Din store frelses minde.-

Delvis rigtigt, for Stormgade i København har stadig navn efter stedet, hvor stormen sattes ind. Kingo roser da Fr. III. og hans hus, og beder som altid :

- Gud lade rolighed og fred i Kongens Riger blive ...
lad alle stænder være i læ og i Din nåde bygge,
hver ved sit hus og figentræ må nyde fred og skygge.-

Men som sagt, ikke under Christian V., og heller ikke under Frederik IV. Så Kingos udgang af al digten bliver en understrøm af bønner om Freden.

KIRKEN i KRISER

Vi kommer endnu videre ud fra Kingos første salmebog. For i den behandler han sekterne, noget kuriøst i forbindelse med en udbredt overtro blandt kirkens folk : At troen var brudt sammen i samtiden, at kristendommen i Danmark lå på sit sidste.- Således med biskop Johan Wandall, da han giver trykketilladelsen til Sjunge-Korets Første Part :

- I disse sidste Verdens Tider, da GVDs sande Frygt hos de fleeste, dissvær! alt for meget er forkølned, og det noksom er at befrygte, at ved vor Frelseris Christi sidste og ærefulde Tilkomst, den rette og saliggjørende Troe næppelig skal være at finde paa Jorden.-

Censur-bispen nærer en apokalyptisk angst, nu Dommedagen i Danmark udtrykkeligt står før i dette Anno Domini 1674.

Kingo følger ham dystert og dramatisk op på Christi Åbenbarelses Dag, hvor alt lys og alskens rigdomme iflg. Jesajas skulle komme til Herrens Folk :

Van-vittighedens mulm og mørk er stort på jorderige,
folk går som i en tåget ørk.-

Thi de er u-vidende om at Jesus er kommet til hedninger og al Verdens folk.

Kirkens situation behandler da Kingo i tre salmer, før, under, og efter Jul. Det sker i en mellemtekst og en salme udfra beretningen om Jesus, der stiller stormen på Geneserath Sø, og det bliver til en drastisk allegori :

- Jeg ser vel at Guds kirke flyde skal og som forladt
tit frygte, at hun plat drukne må af bølgers tal.
Dog frydes jeg og er fro ved den tro
at Jesus selv er tråd' udi sin kirkebåd.-

Her er rigtig en glæde over, at Vorherre Selv nu styrer dansk kirke.
Voldsomt dramatisk bliver så salmen, med visse prøver på
digterisk kraft. Det angår -

- Guds kirke-smakke og liden menighed,
som her og der må flakke, og tit ej redning ved, -

thi nu bryder alting løs med det gammeltestamentlige havuhyre :

- Tit Leviathan tuder af had og helvedharm,
ja, store floder spruder ind i Guds kirkes barm.
Han rører vinde op ved Mægtige på jorden
så lynild, storm og torden bestrider kirkens trop.
- Her rejses og oprøres al Satans herremagt,
ild, bål og sværd her føres at føje Satans agt,
og i de kristnes blod tyranners våbes søles,
og al ulykke brøles Guds folk og børn imod.-

Disse katastrofer må dække året 1685, da huguenotterne blev
fordrevet fra Frankrig. (Undtagen de som havde formuer og likvid
kredit for Solkongens bekostelige og uafsladelige krige). Det er
anden gang Kingo taler om disse calvinister, der ellers var farlige
afvigere fra Luthers rette tro her i landet. (Men de blev anbragt for
sig i Fredericia, med troesfrihed og med deres høje færdigheder, og
deres efterkommere gør sig endnu synligt bemærket).

Ombord på den danske skude går det rimelig smukt :

- Den flok som Jesus haver alene inden bord,
der kysser Åndens gaver og elsker kun Guds ord,
foruden fantasi og uden folkelære,
den flok kan aldrig være fra modgangs bølger fri.-

Kun Enevældens kirke har den rette rige tro: Men folk de lærer ene
fantasier! Det er Kingos og da Kirkens syn på en folkelig og fri
åndsvirksomhed, der var beskrænket til tanker og følelser overfor
troen. For med dem var det sådan :

- Vil Du Guds sandhed bringe frem og Herrens ord fremføre,
straks (ind)finder sig en Satans lem, der ej vil sandhed høre,
han nægter Gud og dig og al den nåde du tilbyder, og fortryder
han ej til wohlgefall sin hævn straks på dig nyder. (S.e.MidFaste)

Sælsomt, men som sædvanlig bliver dette sat på Ego i alle Jesu Lidelser :

- Når derfor jeg er hudeflettet af slemme pisketunger,
når jeg er bidt og edder-ædt af giftige øgleunger,
når Slangen slår mig med sin stjært og alle Helvedtrolde
vil forvolde mig mangel løgnesnært, dog skal jeg æren holde.

Så blev Ego også denne gang den Korsfæstede her i livet ...

Derpå vender Kingo sig om igen til sit emne, Kirken, og tager Lignelsen om Sædemanden op, nu med sin egen tilsats af Satan, der har sin så kønne ukrudtsplante klinte:

- O Gud hvor jammerlig din Kirke-ager sig i disse tider finder,
da ukrudt fluks oprinder og tegner til at sprede og overgro din hvede.
... Dog skyder Klinte'n op sin purpurkroned' top,
som i Guds ager brammer og hveden ofte krammer
... O Gud, hvor søvneblind er mennesken i sind ...
men før de ud har blundet har Klinte-fyrsten vundet.
- Nu strøer Han vidt her ud et •kætter-klinte-krud' u-krudt
som vel udvortes praler og herlig sig udmaler,
ja mangel sjæl forvender, som Guds ords sæd ej kender.-

Satan selv fører altså kætterne, de som ikke er de lutheranske rettroende. Og med ham og hine blundende i troen følger da alskens udyd :

- Her vokser hovmod frem, had, gerrighed så slem,
hor, mord og løgn og laster al ærbarhed omkaster,
al synd og skam •på love gror op som tykke skove.- for alvor!

Denne Satans magt er da betagende? Men sé :

- Der kommer vel den dag, Gud dømme vil sin sag
og samle ind sin hvede, og da med klinten •hede fyre op med
i Helved-ovnens lue og mørkheds evige stue.-

Det sker først ved Dommedag, men Kingo får så kort genindført katolicismens evigvarende helvedsstraffe. Hvorefter han går over til et angreb på den tro :

- O Gud, bevar Dit ord fra Pavens løgn og mord,
fra al den vrangle lære, som røver dig Din ære.-

Men, imens :

- Imidlertid Guds Kirke må tålmodeligen lide,
at hine stolte fjender stå og Hendes lemmer slide

med hug og slag, med sværd og dolk, ved onde folk
som mod Guds ære stride.- (4.Søndag i Fasten).

Det må siges, Kingo spænder vidt og samlende, når han rykker i marken: Satan, al slags synder, sekterere, kættere og katolikker i een sammenmejning med Troens forfald og farer i hans Danmark. Alt dette på engang i een salme for en syngende menighed. Alt det skal en jævn mand og kone kapére, og det er det eneste rigtige og sande, som de ene skal vide og tage til sind og sans.

Det får vi så indskærpet igen søndagen efter, børn og brødre i troen :

- Vor lærdom den er ikke tant, som folke-hjerner sammenspandt
ej fabel eller snak, der under visdoms falske skin
for guld udbyder bly og tin.-

V i er ikke alkymister og guldmagere, ikke sådan bedragere, nej, for vi så Jesus i Åbenbarelsen på Bjerget :

- Da Himlens klarhed om Ham faldt og herliggjorde Hans gestalt,
en røst da sagde så' : "Min søn er denne, elskelig,
i hvilken alt behager mig."

Vi så og hørte dette grant og vidne kan, at det er sandt.-

Dette er Matthæus' ord, som de er sat i Peters brev, så de er sandheden! Her er den som den eneste for jer i den rette menighed med sin egen enevælde.-

Vi bør runde af med, at de tre kirkeretninger i Europa lå i uafladelig strid med hinanden : Fra 1517 og Luthers theser. Videre fra 1545 og Calvins katekismus. Så de katolske koncilier i Trent 1545-52 til Mod-Reformationen med Jesuiternes alsidigt effektive 'Jesu Kompagni'. Hver af kirkerne forfulgte medlemmer af de andres tro med tortur og opbrænding, eller den særlige spanske kvælning, garotten. Men alle tre var de fælles om at opjage og få udryddet enhver art af sekterere indenfor deres område med disse lutrende midler. Således var da Guds kærlighed og den samlede kristne miskundhed.

ANTI - FORNUFT

Ved tre lejligheder især er Kingo en brav modkæmper imod fornuften eller logiske betragtninger, og det er tildels ved Forklarelsen på Bjerget, men tydeligt ved Jomfru-fødslen, og hele vejen igennem ved Nadveren.

Forklarelsen er for den første jøde-kristendom den væsentligste. Tre evangelister meddeler, at disciplene og Jesus går op på et bjerg, hans ansigt ændres eller lyser som hans klædning, jødernes Elias og Moses viser sig for ham, og de taler nu (men kun hos Lukas) om hans gernings fuldbyrdelse i Jerusalem.- Herom siger Kingo til 2. Søndag efter Kyndelmisse og, Nota Bene, udfra Paulus' 2. Corinthier-brev :

- Du månens skin langt overgår, dig, stjernerne må vige,
al solens glans dig ikke når ...

Det er Kingos eget tidlige yndlings-billed, lys og sol, og dertil :

- Det én ej fatter.-

Jovist, udfra troesbudskabets udformning i den tidlige kristne missionering om en frelser ud over al verden.

Desuden har Kingo realistiske vanskeligheder med Jomfru Marias som sagt u-besmittede undfangelse. Den er :

- Alt hvad fornuften overgår og kan utroligt være.- Men det træk findes analogt i adskillige primitive og højere religioner ved stifterens fødsel, og det troes også i disse. Og m.h.t. besmittelsen, så har den sin plads På Mariæ Renselses eller Kyndelmisse Dag, hvor ifølge Lukas 2,22, for både søn og moder "deres renselsdage var fuldkommede efter Mose Lov". Denne hebraiske renselse findes også i megen primitiv tro, udfra den uro og ængstelse, som mændene nærede ved kvindens reproduktive funktioner, altså udskilte de hende, indtil dette tabu blev kultisk fjernet. Således gik det træk over i ceremonien, Barselskonens Kirkegang, hvor samme urenhed af præsten blev ophævet efter fødslen, så hun igen kunne komme i den rene kirke. Kingo nævner den ikke, men fødsel er for ham som teolog heltigennem uren, besmittende, og syndig.

Ved Jesu Moder hefter der stadig et par katolske levn, for hun tegnes ved Langfredag som Den gennemstungne Maria, Maria med Smerterne :

... Din kære moder stod under korset ... åh hvor ve var hendes hjerte!
- Ingen kan med tunge sige, hvordan sværdet trængte sig
med al sorrigs jammer-pigge gennem sjælen smertelig.-

Hun er også moderligt ked af hun ikke fik noget af sin søns tøj, for det havde vagterne ved korset trukket lod om. Men ved Jesu Syv Ord på Korset siges det endnu en gang :

- Hvor jammerfuld hun måtte stå som stødt igennem sjæl og liv,
med mordersværd og dræbe-kniv.-

Også hun får da sit korte og gentagne martyrium. (I katolicismen fik hun dog hele 7 Smerter, i analogi med sin søns 7 ord og 7 marterredskaber).

Endnu en overraskende katolsk überrest er det udsagn, at Jesus fødte sin mor, som da var et barn af sin søn. Således står det ved Første Juledag :

- O Underbarn af guddomskraft, thi barnet har sin moder skabt,
hun er sit fosters podel! -

Man finder det i sin klassiske form i Dantes Paradiso, 33. Sang, første linie :

“*Vergine madre, figlia del tuo figlio*”, - og det er således gengivet :

“Du datter af din søn, o jomfrumoder!” Det er et forvendt og åndfuldt paradox. Thi Jesus er Gud og Skaber, altså har han skabt sin moder! Og derefter har hun uden en mand skabt sin søn.

Mest får Kingo ud af Sakramentet, Herrens Nadver: Han har før sig to modstridende tekster. Alle de tre evangelister siger kortest om brødet : Dette er mit legeme. De nadvernydende deltager således i en symbolsk gude-kannibalisme, og det findes kødeligt i visse primitive krigeres spisning af deres fjender, hvis kraft eller erfaringer de dermed indtog.

Imod dette siger læreren Paulus “Gør dette til ihukommelse af mig.” Det er et rent minde-måltid, og dog gør han vinen til Jesu blod, som udgydes ved Den nye Pagt, i bruddet med jødedommen og dens lovtro. Den franske og mere logiske Calvinisme holder sig til Mindet, mens Luther holder fast ved et mystérion, Det er Jesu kød og blod. Kingo fastholder gentagende og med eftertryk den bastante lutherske anskuelse :

Jeg i brødet får dit kød, i vin dit blod, som af dig flød.

Om denne Troens holdning har han adskillige anti-logiske bemærkninger :

- Hvordan det er, det ved jeg ej ... min sans så højt sig ej bør sno,
det er mig nok, hans ord at tro.-

(i.e. de tre af dem, Nadveren ER Jesus),

Fornuften kan ej stige til Herrens Rådstuestad,-

Altså en rets-instans ! og det ord gentager en frase fra et af hans

mindedigte. Derimod er den viisdom, som den troende skal lægge vægt på og tilegne sig, udelukkende Troens dictum :

- de himmel-ord i guddoms visdom sat ...

Dette har en videre horisont i tidens nye tanker. Kingos plage-ånd Jacob Worm havde afvist Descartes' ny og mere kritiske indstilling i filosofien, og kirkens folk gjorde det samme, så Kingo sætter sig på forhånd uden for *l'époque des lumières*, den Oplysningstid, som stadigt og nu igen politisk forkættes. Plus det Formale såkaldte Demokrati, der kom ud af den, og nu støt afvikles. Medsammt videnskaberne, der idag er forudsætningen for vores overlevelse på kloden. Tillige selvsagt Abe-teorien om menneskets samvær med alle levende væsener på jorden, modsat den ene af to Skabelses-beretninger. Kingo havde med kraft billigt samtlige disse forkastelser, i en klassisk og kronisk dansk anti-intellektualisme. Desuden troede han på hexe, også de er på moden. Den gamle teolog forekommer helt nærværende og aktuel.

SALMERNES SÆRTRÆK

Salmer er som sagt en speciel genre, men Kingo tog den op efter sin muntre ungdoms poesier, og den løb siden parallelt med hans som oftest alvorlige verdslige poemer. Så for sammenhængen i forfatterskabet var det værd at undersøge, hvor det samme stof er brugt i disse to adskilte, kun punktvist sammenhængende genrer.

Hele vejen igennem hans digte til Kongen går der den videste interesse for vejret, hvordan som helst det er, og det lige til dansk øsregn. Men der er ikke noget Vejr i salmer, for de foregår oven over den verdslige verden på Troens gebet og kun i verbale sfærer. De er alene sanselige, for så vidt de angår psykofysiske fænomener, hvordan Synden og Budene virker på den troende. En undtagelse fra denne genrens klaustrofobi findes i 2. Del af Sjungekoret i Rejse-Salmen nr. 19, der går igennem samfundslagene:

- Tit gennem Morgenrødens dør den gyldne Sol fremtræder,
når jeg står op og færdig gør mit rejsetøj og klæder.-

Og da igen i 20ende Sang for Søfarende, ud over hans vældige felt Havet :

(Giv, at) storm og stød og grumme skykast ikke
skal os til graven skikke i havets våde skød ...

(Du, Gud) kan bølgers stolthed kue, som skryde grumt og gø; ...
Du kan òg snart et •blik af storme gøre, stille
og af blik opføre en storm med hastig fart.-

Her går da igen et vejr over havet som Hav! Men selvfølgelig skal der derpå bibelsk refereres til Noahs Syndflod og Overgangen over Det røde Hav, og det påfølgende høje Hjertesuk bliver som ellers til en højt energisk lignelse om et Egos psykiske tilstande, og ender med en højt barok overdrivelse :

- Når jeg, o Gud, på havet er og bølgeryggen gennemskæ'r,
da kan jeg mig erindre, at i mig selv der er et hav,
ret ved min dybe hjertegrav, hvor stærke storme tindre
og •tunder om ved dag og nat, ... hvirvler
(Men) hver dog ikke kender, hvordan det ulmer i min barm,
hvordan det pibler, når jeg varm af harm
og vrede brænder, hvordan bekymrings storme går
i mine årers lønlig' vrå, hvor frygt udi mig vælter,
hvor blodet •rutter om min ånd, tumler
hvor pulsen pikker ved min hånd, til hjertet næsten smelter ...
(Det er) den kilde, som i mit bryst sit udspring har,
hvor salt den er, hvor sur og bar, og hvor den smager ilde!
Da sukker jeg : O Jesu! giv, at havet ikke skal mit liv
med vold og grumhed stække, men skal jeg kvæles i en •sø, et hav
da, søde Jesus, lad mig dø i øjnes bode-bække.-

Sådan bliver Kingos tidligere H a v, fra storme op til orkan, til en indadskuen i Egos temperamentsfulde sjæletilstande, med en så våd udfart.

Næsten alle salmer har sociale, etiske påmindelser til menigheden, så vi kunne tage to solide strofer med, som Kingo gjorde til indskrifter på en Fattigblok ved skibsbroen i Fåborg. De forener Hav og kristen Gave. Den passerende skulle yde en skærv til byens fattige, og for en gangs skyld i de religiøse tekster går havet med en dødelig fare, når sømanden lægger ud, og han da er kommet hjem i live :

Ud g a n g
Du som fra denne bro på bølgers vej ud træder
at bugte dig omkring fra Fyen til fremmede steder,
tænk dog hvor nær du hen til Dødens Stræde går,
der mangler kun et trin, når du på skibet står.
Om du da uden Gud din egen vej •henripper, drager af

tovværk

Du, som på bølgens ryg så tryggelig har vandret (!)
og dit søbankede skib fra havn til havn forandret,
tænk dog, hvor store ting dit frygtssomme øje så,
da Du med gods og liv i Dødens munding lå.
Det var Guds nådes værk, at ikke køl og planke
af Søens hammermagt lod sig til vrag forbanke,
at vinden ikke brød de sejl fra mastetop,
at vandet ikke åd det tynde træværk op.
Nu du ved denne by din søhest haver bundet,
din vand-tén denne gang så lykkeligt • afspundet, endt dit hverv
da vid, her er et hus for armes usle flok,
til ophold offer dem en skærv i denne blok.-

I sit mønster er Sjungekorets I. Del organiseret efter Dagtider som Morgen og Aften, men også heri er de ydre sansede indtryk vage og lidet koncise. Det er den troendes personlige og legemlige tilstande som drages frem, mens den ydre verden er gjort om til indre og følte sindsrørelser.

- Rind nu op i Jesu navn, du livsalig morgenrøde,
jeg vil i basunen støde ... al min inderdel sig røre.-

Det er barok lyd der kan høres, ellers føles der inde fra og rent korporligt.

En tilsvarende artificiel barok udbredtes i det flade Danmark i 6. Morgen :

- Nu rinder solen op af østerlide,
forgylder klippens top og bjergets side.-

I den 4. Morgen kommer en socialt verdsligt optakt som i Minde-
digtene :

Det dobbelttydige udtryk kan læses som gældende en opstigning i livet med en økonomisk gevinst, det som ellers i salmerne anses for nichtigt og syndigt. Men samme frase dukker op allerede i 2. Morgen, ligeså selvmodsigende - om gavn og guld - ...

- Vågn op og slå på dine strenge, syng mig en dejlig morgensang,
o kære sjæl stat op af senge.-

- Hver morgen i min skål en nåde uden mål til mig nedrinder ...
- Min sjæl, vær frisk og glad, lad sorgen fare,
dit legems blomsterblad skal Gud bevare.-

- Den prægtig' sol, som hele verden glæder,
så •sæddelig hen fra vort syn aftræder, sindigt
og natten bælter ud, som af en ørk.-

- Den klare sol går ned, det kvælder mer og mer,
hver arbejdsmand er træt og sig om hvile ser -

- Jeg triner nu udi det duggefulde græs,
Naturen siger mig : Bi' lidt, stå her og læs :
Se morgenblomsteret, hvor det er falmed nu!
Det var •frågt, nu er det slåg't, ak! kom det dog i hu.- sart

- Jeg ser mit •kontrafej i blomster og i hø, billed
dag og nat mig lærer brat, at jeg en gang skal dø.-

- Det mulmer mod den mørke nat, og dagen er oppå sit sidste fjed,
mod Vesten har nu Solen sat sin gang til sit vanlig' nedgangssted -
Herefter går teksten bare over til et G.T. citat om patriarken Jacobs
stjerne, der stiger og spår hans slægts herlighed. Så vi er her, først
som sidst og vejen gennem salmerne, i en tekstlig verden som er
bibelsk og teologisk.

Og dog. I 7. Aften kommer et udsyn, som over Tissø i hans unge
digt :

- Se hvor sig dagen atter skynder, i Vestervand sig Solen toer.-
Endelig når hans suggestive evner op på fuld styrke ved den 6. Aften :
- Til hvile Solen går, og dagen hælder,
og mørke af nattens vråer til os udvælder ...

Ydre Verdner

I de verdslige digte var Planter og særlig Dyr hans speciale, i deres
vide leve-verdener. Kingo angav et dyrenavn, satte et dobbelt
tillæg til det, og dær fløj den så : - En klapvinget Ravn.-

Der er et enkelt billed på Planter i 5. Davidssalme, men det står
for dem som er lammede i troen :

- Dères bøn, som nu er slet forladt, og nu for angst intet gidd',
men er som skaldet træ i ørken sat.-

Billederne er løftet lige ud af det Gamle Testamente, ligesom
passagerne om Dyr, og billederne af dem har deres egen særlige
styrke hos hebræerne. I 2. Davidssalme har han hentet to lån :

Den vilde og vrinske hest,- og : Hint grove mulebæst (muldyr)

Men de to angår blot tugt under troen. Siden kommer almindelige
klicheer efter ordspil på menighedens Pastor = Den gode Hyrde,
Jesus der vogter Får :

- Din menighed og fåresti, ... fra sjæle-ulve hende fri
og fra de hykle-klædte Satans får.-

Troen er ellers nu og da glubsk nok, men der må være farlige
falske troende i menigheden, så der fortsættes med en mixet
metafor fra Afrika :

- Driv fra os ud den •parder-pletted' flok, leopard
som spinder hemmeligt på Satans rok.-

(Det er en fixeret hyppig vending hos Kingo, og betyder blot: Gør

sin gerning)

Helt charmerende er at digteren for kun anden gang nævner et Insekt, og det fører ham til en grum glidning i associationer :

- Omkring mig, når mit lys er slukt, jeg finder Myggen mig at stikke på.
Jeg tænker da på gravens vrå, hvor Ormene skal vrimle i min hud
og æde disse verdens Lyster ud.-

Der dukkede disse de Livsfarlige da op igen, og de Orme som åd de døde op i Mindedigterne, er påny kommet til som den dødes selskab i jorden.

Megen fylde er der i tre direkte lån fra Salmernes Bog og Jobs Bog af Fugle, som han selv skrev lokalt og koncist om i de yngre digte :

- Jeg som Rørdrummen med sit kluk i vilden ørken aldrig findes glad,
som Uglen på hin øde mark og mur er jeg alt for mig selv i skjul og skur.

Min søvn går bort for hjertenag, jeg våger og er altid i uro,
som enlig Spurv oppå mit tag, så venneløs er jeg udi mit bo.-

Det er et dybt, svimlende vinterbillede ved nat, om man standser et øjeblik ... Og uglen dukker frem igen :

-Som en Ugle må jeg vige hen i sorgens blinde vrå
og min jammersang udskrige, som jeg enlig •nyner på.- brummer

Dyrene er altså ikke længere de levende dyr, men står som tegn på menneskers tilstand. Guds myldrende skaberværk på jord er skrumpet ind til indre foreteelser, og de antegner kun nedbrydende følelser. Men aldeles anderledes påbyder Buddhismen: Du skal opøve en uendelig ømhed overfor alle levende væsener. Kun franciskanerne nærrede samme deltagende ømhed. Men ikke gammel-lutheranerne eller hebræerne, der efter Guds ord skulle herske over alle væsener på jorden (og de udslettede dem grisk og millionvis i århundredernes løb) (II.,3.Sang).

Vi bør da vise hvad de storslagne hebræere formåede i deres billeder af dyrene, og vi udsøger de to mest overvældende fra Jobs Bog. Som først Nilhesten, og det er Guden Selv der taler :

-Se hvilken kraft i lænderne og hvilken styrke i bugens muskler! -
Halen holder den stiv som en ceder, bovns sener er flettet sammen,-
dens knogler er af rør af kobber, benene i den som stænger af jern.-
Den er Guds ypperste skabning, skabt til at herske over de andre ...
den taber ej modet, når Jordan stiger, er rolig, om strømmen end stiger mod dens gab.-

Kan du trække krokodillen op med krog og binde dens tunge med snøre? -Kan du mon stikke et siv i dens snude, bore en krog gennem dens kæber?- Mon den vil trygle dig længe og give dig gode ord? ... Kan du mon lege med den som en fugl og tøjre den for dine pigebørn? - Falbyder fiskelauget den og stykker den ud mellem sælgerne ... Læg dog en gang din hånd på den ! Du vil huske den kamp og gør det ej mer ... (Det fortsætter i hele Kap. 41).

vej eller den modsatte vej, og han elskes for det.

Om Børn og “Barn”

Allerede i det Første Sjungekor er det emne “Barn” dukket op, medsamst regulære børn, så den troende er et Guds Barn, der selv har fået børn. Sådan som i 6. Aftensang :

- Min Gud, som ikke mig sit Barn forglemmer-

og med en stille from aftenscene :

- Jeg mine børn hos mig nu inde lukker, som først med ydmyghed
sig selv til jorden ned for Herren bukker.-

Da salmerne er to-kønnede, kunne det være en far, der sørgede for de små, og det stemmer med den mildhed, allerede Silles far viste overfor hende i Chrysilllis-visen. Kingo selv fik aldrig et barn i tre ægteskaber, og står kun som Kirkens lærer om dette forhold, forældre og børn. Så det bliver påny i 6. Davidssalme til en religiøs relation, som hviler på Frygt ! og det endda under - den Herre sød,- som han råber til :

- Da bør vi også dig som børn, enhver for sig, pligtskyldig frygte.-

I Andet Sjungekor strejfer Kingo N.T.s tekst om den kun 12årige Jesus i Templet mellem Skriftlærde, hvor han er blevet borte for sine forældre, og det er - Ulydighed-! Så med den sædvanlige overførelse til Ego siges det, men med en vid social udstrækning :

- Forældre ej jeg lyder og ej min øvrighed ... (!)
Min egen hu og hoved på egen hånd vil gå,
mit sind er dødt og dovent til lydig pligt at få.-

Statens myndigheder er altså en over-fader for undersåtternes ‘børn’. Ego giider ikke at gøre det han skal! Thi med en volte er han nu som et egensindigt ‘barn’, der ikke underordner sig. Og de sure tæsk hjælper ikkengang på det Ego i 6. Sang :

- Du •kvisted mig på børnevis, når du til andre lod dit ris risede
opskærpes udi lags.-

Man lagde riset til rumpen i saltlage, så bed det bedre. Til ingen nytte :

- Jeg ved din •ave bleven er en kælen synde-dægge, tugt
som sig i lyste-dynds begær har daglig villet lægge.-

Der var så denne u-uddrivelige Lyst og Begæret igen ...

Da Kingo når ind i Vinterparten afhandler han temaet udførligt,

om 'Jesu Forældres Sorg over hans Bortværelse'. Først taler Maria om sit barn og med kort nyden om dets ærke-englelige tilblivelse :

- "O Himle, hvad for •våde. Den engel mig behaged (!) ulykke
da han bebuded mig, - har han igen dig taget?"

Men da får hun øje på ham :

-“(Vi) ser den glæde, Jesus ... i de lærdes sæde,”-

For den lille 12årige sad imellem de skriftlærde og udlagde Skriften for dem. Den skulle man tro! men ikke tænke selv. Den 12årige svarer da sin moder udførligt om sit fremtidige religiøse hverv her på jorden.

Det leder over i en lang og strengt belærende salme Om Børne-Tugt, - O, I forældre, se dog på,- hvordan det her var med lille Jesus :

- De kære børn, de planter små, som I af ægtesengen få
i Jesu fodspor føre ...

I skal oplære dem i troen, thi :

Det •klækker ej, omend de får nødtørftighed i ungdoms år er ikke nok
mad, varetægt og klæder : her hører tugt og ave til,
Guds frygt og gode sæder.-

Vi retter: Hvis de ikke vil, så skal de! Og da følger en kuriøs Lighedstanke i Troen, angående Toppen og Bunden i samfundets lag :

- I som er sat i højheds stand, og I som bare drikker vand,
Guds ånd er rig hos begge ... så børn kan i en fattig vrå,
såvel som dé, på slotte gå, Guds frygt's kundskab lægge.-

Rige og fattige skal frygte og kende Gud, som da lavklassesdrengen bisp Kingo. Men pligten lægges nu på Forældrene som Forbilleder :

- Eksempler meget her formår, fordi de unges ansigt står
oppå forældres øje; den dyd som de hos dennem ser,
den synd og last, som ved dem sker, den følger de så nøje ...

Børn iagttager virkelig deres forældre, og hvis det par er *down-and-outs*, og moralsk anløbne, bliver børnene ligesådan. Men er far og mor skikkelige, bliver børnene det nok også. Da oprinder denne lykkelige families fremtid :

- Så skulle I se, hvordan de skal som træer i hin grønne dal
opvokse og frugter bære ... (og tillige :) - på Visdoms bane altid gå.-

Det føres videre med modsat vægt, på 'Børne-Lydighed og deres Pligt' :

- I smukke børn og fromme ... Jesus (er) eders broder, -
(så:) Gå fra verdens onskabs trælle, udi Hans fodefjed, -
(og da:) - Al lykkes morgenrøde på eders ungdom står-
(fordi:) I kirke og i skole, hvor Jesus læres ret,
der skal I Himlen finde, stor tugt og lærdom vinde
til Ærens Top at nå.-

Det nåede sandelig Kingo selv. Men dermed har han glemt, at al verdens ære er nul og nix, så igen her modsiger han sin egen præken, og taler til driftige og stræbende personer. Ikke et ord om andet end, underforstået, De Ti Bud og salmesangen i kirken; intet om praktisk uddannelse eller mulige evner. Så Kingo runder af med endnu en gang at indskærpe lydigheden :

- Forældre skal I lyde, som eders Jesus gør ...
o salig er den sjæl, som Tugtens ris annammer,
dèn går det evig vel! -

Sådan fik han koblet sin plagernes tro på et verdsligt liv. Dermed fik han videre sendt børnene ud som borgere i sin autoritære stat af Undersåtter.

Men der var derude dem som sad fast i deres ulydighed og egenvilje :

- Forældre ej jeg lyder, og ej min øvrighed
min egen hu og hoved på egen hånd vil gå,
mit sind er dødt og dovent til lydig pligt at få.- (II.Sjk.,2.sang)

De må altså ikke gøre sig egne tanker! eller foretage sig det som kunne passe dem selv, næeh, for de giider ikke at rette sig efter myndighederne !

Så 3. Søndag efter Påske får vi en religiøs og statsretlig ordning om lydighed, og den går fra - Den himmelske Regenter, Gud, henover -Konger og Betjenter, dvs. embedsmænd, og ned til forholdet imellem husherrer og Tjenestefolk :

-Tjenere skal lydig være under deres herres hånd, ...
(også) de som barske er, bitterhed i munden bær,
dennem skal de også føje, thi der i har Gud òg øje.-

(Det siges ikke her, at sådan ansatte måtte få tærsk! Men faktisk bestod der med et smukt ord En Revselsesret overfor karle og piger og husfolk, og det til efter Grundloven 1848).

Således fortsætter nu hierarkiet helt ned til De Nederste, som er under udspjndning. Al tvang og orden kommer oven fra, al rørelse

der nede er skrinlagt. Det siger Kingo lige efter, udfra Paulus' 12. Romerbrev :

- Den arme herbergéer velsigner avindsmand,
og hannem indleverer til Gud, som hævn kan.-

Denne Underste på tidens vandrerhjem er kuert og from, under alle dem som kuer ham. Men ligesom en anden Ego beder han ondt til Gud om hævn! Han hykler, men han tror. Og Staten har ro for ham.

Lysten (og Satan)

Straks i Første Samlings begyndelse begynder lysterne hedt at røre på sig i den Første Morgensalme :

(Gid) jeg kunne overvinde kød og blod og Satans vold ...
(thi det der er:) Sathans lystedrik.-

Det forsætter i den Anden Morgensalme, hvor Ego beder Gud :

- Rør mig med din ånd og ild, thi min egen brynde er vild ...
om jeg Synden end inddrikker i mit svage kød, (disværre),
giv mig, Gud, dog styrke og kraft imod Syndens giftig' saft! -

Vi siger, verdsligt og fysiologisk, Morgnen kån jo være tid for en lille 'synd' ... Men Ego som en David markerer de videre og ude omkring gående fristelser :

-Lad mig ad verdens lokkefugle spytte,
jeg mig for lysten i mit kød kan hytte, som slet er blind.-

Dog allerede den Femte Morgen går Ego vildt videre :

- Mit skrøbelige kød og blod til sine tusind fald tilbøjet er,
thi Synden er mig nyregroet, og Hendes gift jeg udi barmen bæ'r :
Men dæmp, o Gud, Naturens onde glød,
at jeg i Synden bliver ikke død.-

“Syndens Sold er Døden”, og kønssygdomme havde huseret siden 1500-tallet. Så den Syvende Morgen og Aften gentages denne dødsskræk overfor Lysten :

-Lad kødets lyst i mig uddø, og tænke på •mit kød er hø ... jeg dør
... dog er jeg ikke fri for synder, jeg er, som andre, kød og blod,
og lysters lue-nemme •tynder, det ilder i min nyrerod.- tændstof

Så anatomisk heftigt og flammende præsenterer Kingo dette hede begær. Og det forsætter sin brand henigennem de følgende samlinger.

Syv år senere i 1681 har Kingo sin nye salmebog færdig,

Aandeligt Sjungekors Første Del, og straks forekommer der i den Første Salme en lettere besynderlig sammenvikling af Egos Lyst og Egos Fjende. Det begynder kønsligt :

-Satan er så snild, som mig mit hjerte hamrer tit ved en syndig ild ...
... nu holder mig tilbage en vellyst-madet krog,
som Satan ved at drage.-

Men uden overgang slår Ego over i en rent personlig og verdslig fjende :

Min listig' avindsmand med uro kan forvolde,
at jeg mig næppe holde kan i ret andægtig stand.-

Altså hindrer Uvennen at Ego inderliggør sin tro ved den private forstyrrelse - og sporenstregs slår Ego tilbage i Lysten og en bøn om frigørelse :

- Mit hjerte flyver frem, hvor lystedruer dryppe! ...
Du, Jesus, mig skal lette fra Jordens lystekram.-

Men mod denne Uvens sociale foruroligelse af Ego, og langt borte fra Lysten, slutter Han med det udbrud (og det kån ikke være en altid overvåget Hun) :

- Bort avind, had og vrede.-

Teologisk er både had og vrede verdslige forstyrrelser og lige forkastelige, men det er ikke just Ro, der udmærker Egos troesforhold. Det er som Kingo i skrivende løb er skredet fra eet hovedemne til et andet hovedemne. "Nu og da slumrer den gode Homer"?

Men 2. Sang ta'r øjeblikkeligt det sexuelle emne op igen :

- Om end en flyvetanke af vellystbanker på,
lad den til Helved vanke og fra dig ude stå ...
har øjet ikke lokket min fod til yndens sti ...
ak jo, jeg må beklage med skrål og himmelskrig ... (!)

Denne gang går Egos religiøse og etiske forhold til Næsten henover alt det :

- Jeg elsker ej min Næste med grundig kærlighed,
men sjakrer mig til bedste hans gods og sure sved.-

Nu er det et socialt og økonomisk misbrug af Næsten, der kommer i vejen for Ego,- som derved er gledet bort fra sin Lyst. Tiltrækningen er borte, men frastødelsen står tilbage, som før ved hans Fjende.

Og med en kort katalog over Verdens viderværdigheder glider

Ego hen imod den rette religiøse fordybelse ved Sabbaten, en hviledag med kirkegang, - og dog :

- Den er kun et behag, min vellyst op at fylde.
En times kirkefærd kan sminke og forgylde
seks dages syndsbegær.-

Det har altså optaget Ego en hel uge i træk ... Sådan som Lysten atter og atter dukker op, må den være det væsentligste, dybeste, uafkrystelige, i denne uro. Via det tema Lydighed, familiært og socialt, er Ego tilbage ved sin Næste :

- Min Næste har jeg dræbet, om ej til døde •slet, ... fuldstændigt
for tungens sværd og ægge ... jeg har òg villet lægge
sår på hans ømme byld.-

Altså har Ego selv gjort det imod Næsten, som Næsten fik gjort mod Ego ... Og så er vi eftertrykkeligt i Lysten, nu med højest dubiøs adresse :

- Utugtig snak og tale, løbsagtig ord og dåd, begærlighed at svale,
er hjertets lyste-råd : Vellysters tindre-øje til Skøgens fagter står,
og kødets søde møje gør sjælen dybe skår.-

Ego er en Han! og fører skiden snak, som det hed, og pigerne der sér på ham og vinker o.s.v., de er luddere.- Desuden synes kønsakten at være besværlig?

Men værre blir det, med Næsten og med Lysten. Efter en genoptagelse af temaet Lydighed, kommer vi endnu en gang til Egos udbytning af sin Næste - og han er her en mand, nemlig en højligt anløben købmand,

En Sjakrer
- Jeg tyveri har drevet, i handel været •slesk, svigagtig!
jeg X for V har skrevet, og været falsk og træsk;
med •træk har jeg udsuget min Næstes blod og sved, list
og har dog højt opskruet min sære retfærdighed.-

Han har brudt etiske regler, som tillige var religiøse påbud, og taget 10 for 5, med dobbelt pris, og ellers grundigt eksploiteret sit medmenneske, samtidig som han var selvretfærdig. Foruden at han løj og bagvaskede samme Næste :

- Jeg sandhed ofte sparer og elsker løgn og tant ...
min Næstes navn og lempe

jeg bider som en hund og tør hans ære dæmpe
med tunge, pen og mund.-

Efter denne verbale selvsværtning har han overfor Næsten også fået brudt det 6. Bud :

- Min næstes hus at søge jeg træskeligen ved,
hans hustru, som en skøge, •står i mit øjes mæd. sigter jeg efter
Hans lykke, gods og ære jeg ham misunder slet,
og tit en flig tør skære bort fra hans gavn og ret.-
- Se, dette er min klage ... min uro nat og dag ! - (Og derfor:)
- Jeg hjerteligen sukker og op til Himlen ser,
jeg mig mod Jorden bukker, jeg vândes mer og mer,
jeg i min tunge bider, jeg hånes som en hund,
jeg mig i sindet slider, jeg slår mig på min mund.-

Da træder han frem til Guds eller kirkens Skriftestol; hvilket altså var en bevaret katolsk skik. Uden at vi som ikke-teologer skal holde et logisk regnskab med disse flakkende konflikter, så er dette: "En Bekendelses og Bedrings-salme, hvori Synderen be-
kender at : Loven er hans Tugtemestere til Christum" ... Rub og
stub losses af i eet. Aksen i det er Lyst! og omkredsen lovbrud og
strafværdighed.- Alt dette har altså hver eneste af de syngende
midt i menigheden gjort sig skyldig i. Når da præsten vælger
salmen ud.

Bodens Forkuelser

Som her demonstreret giver de almindelige salmer i Første og Anden Part også de almindeligere overtrædelser af bud og gængse leveregler, og disse fremsættes med fynd og overdrivelser, og kollektivt for alle. Men specielle, og koncentrerede om kun eet individ, er disse rent ekstreme Kong Davids Pønitense Salmer i Første Part. Den handling som Ego deri udfører, er bod for synder, og hans tilstand er det nære sjælelige sammenbrud. Dermed nærmer Kingo sig et forløb i Pietismens bodsgang : Den enkelte udsættes for ubærelige pres, går under i et sammenbrud, og oprejses til Troens trøstelse. Men ikke hos Kingo. Her kulminerer for første gang digterens furia, og han skriver en kødelig, fysiologisk digtning, der savner sin mage i den samlede danske tradition. Med sit afsæt fra det Gamle Testaments Salmernes Bog, som blev tilskrevet kong David, lægger Ego således ud om sin Gud i Første

Davids Salme :

- Ak, min herre, straf mig ej I din næsefnysende vrede
og udi din grumheds hede ...
Mine ben vil mig ej bære, de så højt forfærded' ere ...
Jeg er træt af de dybe hjertesukke, og de sørgehi og klukke,
så jeg næppe har åndedræt, - ja min seng den hver nat svømmer
af min kolde angestsved, og min gråd, som sindet klemmer,
bløder fluks mit lejested.-

Fra denne dobbelte væde går han i Anden Davids Salme op og videre :

- Skjulte synder åd mig op, hemmeligt fra tå til top,
jeg som Løven måtte brøle for min lønlige syndesøle.-

Denne viden-om hørlige lyd er Kingos egen tilsats til G.T.s Davids Salmer 32. Men han citerer frit fra den :

- Når at syndefloder sig vælter ind mangfoldelig.-

Dertil kommer den tugt, som lægges på Ego: - Den vilde og vrinske hest! - og:

- Hint grove mulebæst, i hvis mund (om dé skal stå),
tømme og krogbid knibe må.-

Videre går afsindet for alle sanser i den Tredie Davids-Salme :

- Af syndens sår fuul stank og rådd udflyder ... og angestsved ...
min indvold brænder op, og snart vil revne ...
jeg er afmægtig og mig Synden knuser,
jeg og mit Hjerte brøler højt og bruser ...

En sådan sjæl ville man idag sende til opsyn, samtaleterapi, og medicinering. Til det føjer sig et hebraisk træk om Fjenderne, men dem optager Kingo som privatpersonlige, i sin David's forfølgelses-afsind overfor nære medarbejdere og fjernere familiemedlemmer :

- De som mig før har elsket højt og æret,
ja de staldbrødre, som jeg fødte og næred,
stod afsides fra min plage og kigged ind;
min •næste frænde, med vel hårdt et hjerte, nærmeste slægtning
stod langt af led; hver håntes ved min smerte! -
... De taler •vanart, mig til skam og skade, slette ting
og pønser frit på sving, thi de mig hade, hver dag især ...
De mellem sig mig slide !

Da vender Ego sig, men kun så kort, opefter til sin grumme Gud :

- Men om du, Gud, vil mine ribben vri'e,
jeg færdig er at halte, og vil tie.-

Og så er de der igen, disse onde imod ham :

- Mine avindsmænd bestyrkede nu leve,
og de i tal mangfoldig mange bleve,
ja, de som gav kun idel ondt for godt,
mod mig, som Satan Selv, af hjertet stod
med idel spot ...

Først i Syvende Salme sætter den David med kraft igen i en
Jeremiade, dær hvor han er : - i Adams Syndeland - :

... Min ånd af megen smerte er angestdækket i mit liv
mit arme, sukkebankede hjerte har ingen lyst og tidsfordriv,
det midt i mig forstyrret er for angst, som det dagligt skæ'r-

Alt det forvolder dé dær ham! Så han beder Gud om hævn og
udslettelse :

- Mine fjenders vold og vrede, og deres grumme tyranni,
for miskundhed skal Du udslette min fjende udi bund og grund,
og dem fordærve, som besatte min sjæl med angst mangelund.
Thi jeg din tjener være vil, af al min kraft, mens jeg er til.-

Ego giver tjenstvillig Gud en hånd i udryddelsen af sine egne
fjender. Det er en helt hebraisk bøn, næppe kristelig, men han
ender med at gentage bønne : »Velsignelse, ære og pris, og kraft
være vor Gud i al evighed, Amen.« Og med den taksigelse ender
han sin Anden Part af Sjungekoret.

Dette forviklede forløb kunne vi gøre op som grundlæggende,
med de to motorer der driver salmerne, dels lyst og synd, dels
fjender og forfølgelse. Imellem de to poler springer den mørke
energi i disse uophørlige manier.

Individer i Troen

På menneskers felt sker der en skridning fra Mindedigene til
Salmerne. I de første præsenteres blot typer i et samfund, men i
Troens tekster er det som antydte lidende Individer, der nu gøres
blodige sjæleportrætter af. De fremførte dyrebilleder bruges af
person som man må kalde

En Nedsyret

- En gru i mine ben' jeg bær ... det kære brød at æde er mig surt.
Min fjende skænder dagligen mit navn ... der er en afsmag i mit brød,

jeg æder det som aske og som •grut; m. grus i, fra grutning
Min gråd i drikkekarret flød og gjorde mig min drik som lage og lud
(thi) Du var vred og hvas, opløfted mig, og slog mig ned
i kvas og avn', og galne folk svær' hart imod min gavn.-

Hans forhold til Gud er væltet om, disse onde og Gud Selv
tilintetgør ham.

Men heri er der stejle modsigelser, for både i 5. og i 16. Sang
lyder det :

- Af dødens grumme fare, blandt mine fjenders skare,
har Gud mig underlig, blandt tusind skånet mig.-

Ego er een lille statisk undtagelse. Og hvorfor skulle Døden her
være en fare, når øvrige Ego'er ivrer hen imod den med dens evige liv?

I en udtalt selvtilfredshed siger med lignende sigte en anderledes
type,

Den Heldige

- Du har skænkt mit kar og skål til et velfornøjet mål,
at min fjende også må harmebrusten se derpå -

Gud er så god mod mig velforsynede at mine fjender sprækker i
arrigskab!

En enkelt type får kun to ganske korte ord, i 6. Aftensang, I, og
selvsagt under Rejseandagter, II,3. Morgen. Det er en fremmed i
Verden, og han søger et bedre sted i Himlen, så han kaldes med et
Nota Bene katolsk udtryk for en Pilgrim, en der rejser til et helliget
sted i hin udjagede vantro :

En Hjemløs på Jord

- Jeg, en udlændig mand, som mine fædre,
bor her i fremmed land, attrår et bedre;
min pilegrimme-stav jeg skal henslænge,
og gennem Tidens stød, ja òg den bitre død,
til Himlen trænge.-

- En fattig pilegrim jeg er, som Adams syndepjalter bær ...
Gid alting vel i hænde går, indtil mit rejsepas jeg får
til Himlens hjem og bo, så har nået min rejse-ro.-

I denne fremmedfølelse går han hele sit liv, ene frem til sin død, og
han bliver sådan ved. For endnu to gange træffer man udførligt i
Vinterparten denne dødeligt vandrende, og det er ved 2. Påskedag,
hvor to spørgende disciple vandrer til Emaús og møder den
opstandne Jesus. Da siger den igen og altid nærværende Ego :

- Følg, Jesus, med, jeg er din vandringsmand,
til gravens sted går hvert mit fodefjed udi Syndens slibrig' land!
Åh! hold dig nær til min vej, slip dog ej mig arme pilgrim
i Dødens ler og •liim, - : lær mig daglig dø ... pløre

Straks står en anden op: "Hvor lifligt det dog er at gå med Jesu ord
i munde":

- O Jesu, o du ved jeg går (som) din pilgrim og borger.
i disse korte Verdens år fuld af ti tusind sorger.
... Til Himlen jeg i dine fjed så gerne følges ville ...
o drag mig, når jeg ikke så fyrig er på Troens vej ...
- O gid da kun min vandringsfærd var kommen vel til ende.-

Denne endnu levende han lever alene for at dø.

Alle de andre personae er eftertrykkeligt på Jorden, for en del
godt, for såre meget ondt, kun han er mere end fire gange sagt, hér
og ikke-hér. Lutheranisme og Kingo er ellers jordnært dennesidige.

Så kun een gang strejfer og overdriver digteren i 15. Sang en blot
sét, forestillet, og reflekterende

Opløftelse

- Hvor jeg omkring i verden gik, da syntes mig hvert (!) øjeblik
jeg blev i himlen løftet ind ... min tanke fløj i Himlens sal.-

Allerede dengang havde den lutheranske Folkekirke af idag kvittet
enhver dyb extasis.

For Luthers lære går solidt på denne jord, og særlig hans
arbejds-etik, som han gør til et kald, som om en religiøs kaldelse er
blevet verdsliggjort. Det træk i fromheden har en lang historie
tilbage til o.1300, men sådan lyder det endelige bud i Kingos
formuleringer :

- Mit embed og mit kald mig er befalet, ... sådan jeg kan
min Næstes og mit eget gavn forøge med flid og sved.
Gud til mit kald har givet nåde og lykke ...
Velsign ... mit arbejde og min sure sved,- (3. Morgen,7.+3. Aften).

Og således allerede i de Små Børns Hierte-Suk efter 17. Sang :

- Giv os næring af vor sved.-

Man føler med dem. Og lige efter 18. Sang kommer igen et Suk fra
disse små :

- Du ved hvordan vor lykke og brød, skal skæres for os til vor død.-

Det er i rum tid de mindreårige skal tænke på deres sidste afskæring,

og da for hele resten af deres liv. Når man ellers ved, hvordan enhver slags død rammer smertende i sådan ganske små væsener.

Men der er altså nu en religiøs binding for højt som for lavt arbejde, i dette samfund med stramme bindinger i laug, og i sociale umuligheder for bevægelighed, for en opstigning, endda en formue. Det var forbeholdt de højere borgerlag, - men deres mål og resultat anså Kingo for syndigt. (Har han glemt, han selv søgte efter det, ved giftermål og med salmerne?)

Mest syndige var dog det øverste lag ved hoffet, og denne eneste gang kritiserer roseren Kingo disse personer ud fra Troen :

- Den prægtig-bløde Hofmænds hud de frygter for at røre,
at to' dem skarpt i Troens lud undser de sig at gøre.- (3.S. i Advent)

Den katolske kirkes forsorg gennem klostrene var ophørt ved kloster-godsets inddragelse efter Reformationen i 1536, og det blev da enhver samfundsborgers pligt at sørge for alle fattige, nødlidende, sørgende og syge. Den sociale forsorg var gjort verdslig, men den var stadig et religiøst påbud. De Nederste skulle hjælpes, de måtte ikke udbyttes, det var Satans værk :

- Lad mig med Satans kalv ej pløje,
af andres sved gør mig ej fed.- (6.Morgen).

Det siger Kingo sideløbende i sine Mindedigte til de højere stænder, og selv fik han som biskop ansvaret for Odense Hospital. Så her drager han én frem, der så dét han selv havde for øje, Den Rejsende. Med en speciel variant af klichéen Livets Rejse skriver Kingo i 19. Sang, en Rejse-Andagt, men den foregår konkret og kontant som i visse Mindedigte, og gennem de forskellige lag i samfundet. De observeres fra rejsevognen, og rejsen begynder med morgenlys og forberedelser :

- Tit gennem Morgenrødens dør den gyldne Sol fremtræder,
når jeg står op og færdig gør mit rejsetøj og klæder ...
- Jeg ser så tit en vandringsmand på vejen mig at møde,
hvis kæp er al hans stads og stand, som han sig til kan støtte.
- En anden bæ'r, med bange kår, sin svage krop på krykke,
og nogle går og græder for sin vildsom vej og lykke ...
- En faderløs og nøgen hob, som ingensteds har hjemme,
mig kommer fòr med suk og råb ... (II. Sjungekor.)

Dem ser han, og det var Bunden. Så kommer Toppen :

- Jeg ser òg andre prægtelig i Lykkens vogn at køre,
ved Ærens tøjle holde sig i •standen som de føre : 'livsstil'
Dog mærker jeg, at vognen skæ'r dybt i for store helte
på Lykkens bane, hvor der er en farlig vej at vælte.-

Her først kommer da Skæbnen og Troen ind :

- Så' holder hver sin rejsefærd, som Himlen det behager;
Væl dén, som takker Gud især, for det Han til ham •mager! giver
Når Døden har fra vognen spændt i gravens Ormestræde,
da skal det ikke blive kendt, hvo højst har siddet i sæde.-

Det er den sidste adresse, i den opædende Død, der nu gør alle
stænder lige. Så Den Rejsende ender med en bøn til :- Jesus, Livets
vej, Korsets vej - sådan at han ikke selv skal :

hen til lysters Dødedal blandt syndigt selskab haste,-

og hertil den obligate afværgelse af de altid forfølgende fjender :

- Min uvens råd, min haders •méd, Du Selv tilbage sætte,- mål

Og som hans Endeligt, nu med den varierede og yndede, gyselige
pointe :

- Min sjæles rejsevogn, mit legem, aflægs bliver,
og i de dødes Ormesogn man mig et benhus giver ...
til jeg genopstår.-

Levnedsløb i Troen

Nyt i Salmerne er, at Kingo hidtil kun een gang har givet et
levnedsløb for en person, og det var for en pige der døde kun 8 år
gammel. Men nu er der adskillige Livsforløb for det enkelte individ
fra fødsel og til død. Dette er for en almen borger,

Velbjerget, men syndig
Om fra min vugge jeg begynder,
hjælp Gud, hvad nåder sammen •lynder. myldrer
Jeg kan mig nu fuldt vel erindre, hvordan Guds forsyn med mig gik,
udi de år da jeg var mindre, og jeg forstod ej verdens skik:
Jeg var tilfreds med mine kår og stoled på mit Fader Vor.-
- Alt som jeg nu til alder træder, så samler jeg òg Herrens glæder
og lægedom for mine sår: Mig mødte end aldrig noget stød,
at honning ej forneden flød ...
- Så destillerer jeg den galde, som Verden skænker i min tid ...
jeg ved, Gud er mig blid, når Sorgen op med Solen går,
den inden aften ende får.. .

- Med lykke, helbred, liv og ære jeg hidindtil er kommen vel ...
- Dog, er jeg ikke fri for synder; jeg er, som andre, kød og blod,
og lysters lue-nemme •tynder det ilder i min nyre-rod. tændstof
- .(Men:) Når du er i Benhuset kast't ... din ormemaad skal kun forgå.-

Med det optimistiske, men dystert endte liv går I. Del af Sjungekoret til ende.

I II. Del er igen 5. Sang et Levned, hvor Ego lige fra vuggen er syndig og har smag for det, så det hjælper ikke på Den kronisk Syndige :

Lovens smæk og snærte! -

- Fra først jeg •randt af rode, straks Synden i mig groede. fødtes
- I vuggen fik jeg smag for Syndens æblestamme,
- Naturen var min amme til Syndens pattedrag.-

Dette er en uspecificeret baby-synd, og selv i betragtning af det følgende, er det ikke Freuds globale småbørns-kønslighed. Æblet viser, at det er Adam og Evas syndefald i Edens Have, så menneskets selveste natur er syndig. Allerede med modermælken får han da Synden i sig. (Det punkt kommer kuriøst igen senere). Denne Ego er blot ukueligt syndig :

- Om riset ville •kviste og kue mig, med liste piske
- at dæmpe Syndens art : Så snart at snærtet dulmed,
- sig •arten i mig ulmed og fik sin gamle fart. uvæsen
- Som jeg i år oprined, sig Synden ved mig •klined klæbede
- omend jeg tugtet blev.
- Min ungdom, Dårskabs Moder, en blanding af unoder,
- vellysters •oldermand, mig ofte haver dåret stamfar
- og •roser til mig båret med slangestik og tand.- Rose = kvinde!

Her dukkede da Slangen og Fristerinden op i Edens æbletræ. Men videre :

- Udi min manddomsstyrke jeg Nåden tit forsaged
- og vandred Syndens vej -
- Hvor tit har jeg afviget fra Dyders vej og stiget
- i Lasters •liime-spor, hvor tit lod jeg mig bøje et ælte
- did hen, hvor andres øje til Dødens lyster foer -

Og man siger med et klinisk øje, Han hentyder til kønssygdomme. Thi "Syndens Sold er Død", og med den betaler de andre for deres lyster. Men :

- Da klynked jeg og loved, at Satan, Syndens hoved,
sit lyste-•regimente i mig ej skulle finde. styre

Dog gik jeg, med de blinde, hvor Han blev synd-betjènt.-

Intetstomhelst hjælper på ham, for bli'r han syg, gør Gud ham rask,
og derpå sætter han fort, - frisk og før! -

Og så har også hån Kingos obligate fjender, som de ovenfor fører
an :

-Af Dødens grumme fare, blandt mine fjenders skare (!)
har Gud mig (for)underligt med egen hånd udrevet.-

Hvorefter også han går til Døden og et Evigt Liv med dette spil og
paradox :

- Så skal mit liv begynde, og sig til Livet skynde
når jeg af livet går.-

Ifølge den volte kan jordelivet ikke være rigtigt liv. Hvor henne er
da Kingos verdslige digtning om et borgerligt liv på jord? Men det
liv beder han også for igennem talrige salmer ... Digteren bevæger
sig da lige virksom ude i det verdslige, som inde i det bods-
religiøse. Ved hans bryllupper var lysten : - Engles frydestand,- i
Troen:- Satans snare. *He gets the most of both worlds*. Kønslig
tilfredsstillelse kan ene tillades i ægteskabet! Ingen må leve i
brunst, sagde Luther. Men den eneste rette Lyst, og det er Kingos
glose, den findes alene ved Troens førelse. Altså bruger han en
verdslig og syndig glose om denne lovelige og religiøse tilfredsstil-
lelse.

Vi hører da i 12. sang om Et Guds Barn's fulde Fornøjelse, men
det er modsat og sørgeligt, hvad det Barn i sit hele liv ser på i
samfundet :

- Jeg har lært min Gud at kende fra mit første barnesvøb,
da jeg i gangvognen rendte, snubled ofte i mit løb,
jeg udi min barneskik(kelse) aldrig nogen skade fik-!
- Nogle fødes lykkerige og kan ved forældres hånd
højt på Verdens trapper stige, føler aldrig modgangs bånd.-
Derimod skal andre friste, hvad det er i ungdoms år
bedste støttestav at miste, de på sorten lig'-båre
ser forældre bæres hen, og har så ej nogen ven ...
- Nogle føjer alle vinde ... de har Lykkens krone på.
Derimod skal andre sukke ... under åget daglig bukke
og ej nå sit mål og •med ...

sigte

Og med et uventet og vældigt syn betragter denne Ego dem :

- Modgangs store bølgebjerg dem omvælter •mangeled.- overalt

Selv er han altid reddet, og siger trohjertet til Gud :

- Havde Du af Lykken fyldet mig med verdens lysteskål
da, måske, du blev •forgæt ... glemte

Men lige til åndsformørkelsen er Ego i sin tro :

- Om min lykke skrider plat hen i en forvirret nat.-

Endnu et Levned begynder ved spæd alder i 19. Sang, og vi har citeret det, som om det gjaldt for Kingo selv, i generelle udsagn med en detaljeret udformning. Her kommer Den Ambitiøse ind med en skæv modsigelse af al Verdens værdiløse intethed i Troens vurdering, for han vælger den tomme ære ved hårdt slid, ikke de andres lyst,- selvom han hellere havde søgt den!

Stræberen

- Min ungdom lod mig porten op til verdens mange veje,
en viste mig til Ærens top, til lyst monne andre •skeje. vride ud
På Ærens vej arbejde stod med møjsom sved i pande,
men, sminket Lyst med skiden fod vred om til mørke lande.
- Den rette vej har Gud mig vist fra ungdom op at løbe,
endog jeg heller havde rendt for Lysters lækre svøbe;
og, om jeg end af vejen vred til Lysters afkrogs telte,
så hjalp min Gud, om foden gled, jeg dog ej ganske vælte(d).-

Ser man dét ... Det har da ingen ende med al den Lyst, selv for denne selv-retfærdige og selvfornægtende. Men her er Lysten lokaliseret til markederne, og den er nok de løse pi'er bagved ølteltene.

Værre er det socialt og psykisk fat med en anden stræber, i et Hjerter-Suk ved 12. Sang,

Den Misundelige

- Det kan mig i sindet prikke, jeg ej kom i perlesvøb,
den tid jeg var spæd, og ikke vuggen just på Lykken løb.
- Det kan mig i hjertet •anke, at min ungdom ej er fuld nage
efter mening, mod og tanke af det skønne verdens guld ... : (SIC !)
... Har en anden bedre lykke end som jeg, da er jeg harm ...
Andres rigdom, gods og ære, højhed, vælde, held og magt,
kan mig i mit øje skære, at det ej hos mig er lagt ! -

Han har :- dybe hjertesår, men : - Guds forsyn ... tørrer Hjertets lystesvamp.-

Med et nu moderne udtryk kunne man vel kalde disse portrætter og forløb for Punkt-Noveller. Men set ud fra datiden skriver Kingo på sin måde en genre, som han ikke kendte hos de to franske samtidige, la Rochefoucault og la Bruyère, *Les caractères*. Det er satiriserende, vittige og ofte muntre karakterskitser efter oldgrækeren Theofrast's forbillede. (Senere indgår sådanne typeportrætter som mere kendte i Molières komedier og i Holbergs inspiration fra ham). Men Kingo læste ikke de tre prosaister, og han er kun religiøs, moraliserende, og uden et smil.

Men med ét står det yndefuldeste og mest uventede, som Lyrikeren Kingo fik skrevet i sine salmer i den 16. Sang, og den er en Bord-Andagt før Måltidet :

- Fra min første form og skik(kelse), som jeg lønlig af dig fik,
i min moders liv og barm, blev jeg ved din nåde varm,
og fik føde, før jeg så frugtbar sky på himlen gå,
brødkorn udi furen stå,-

Det ser Fosteret inde i mo'rs mave. (Tilsvarende gentages næsten ved Jomfru Maria). Men det fortsætter videre her, som om det var en erindring fra hans egen tidligste tid :

- I min spæde barndoms stand, før min gumme havde tand,
gav du mælk af moders bryst, som med kærligt kys blev kryst'.

Men, så bli'r også dette Ego til en nydende og forslået bods-religiøs :

- I min ungdoms daglig brød jeg ved ris og ave nød, (!!)
tugtens gråd er nu så sød.-

Derpå går Kingo ind på det som Vilh. Grønbech kaldte for Folkereligiøsitet, 'Må det dog gå os godt, måtte vi få nok og rigeligt!' - i digterens faste frase : - brød og bjering.- Allerede her er da det Nærvær til Det Hellige, som kulminerer vildt i Påskesalmerne, men er dagligdag hos denne omrejsende

Familiefar

- Hvor jeg da har rejst omkring ... har Du brødet med mig delt.-

Så de to, Gud og han, spiser deres frokost sammen, og derfor :

(Jeg) i mit lovlig' kald og sved intet hungrigt måltid ved.-

Men i Egos videre kreds har Gud også været med :

- Du har givet hus og hjem, hjulpet mig i verden frem,-

og da har Herren handlet imod bodens og Kingos syn på denslags opstigning, endda med denne verdslige glæde i tilgift :

- og min hustru yndelig som et vintræ breder sig.-
Se til frugten som her står, mine børn af Dig jeg får
i mit korte levned's år.-

Selv børnene har Gud undfanget. Kun er her et fordækt yppigt og saftende billed af hende ... Men jo bibelsk og ud af Højsangen. (Sidenhen undfanger Gud dog kun Troen).

Daglig Brød og himmelsk Gud er altså hinanden helt nære her, og det samme sker ved igen Midfaste Søndag med Bespisningen i Ørkenen af de 4.000 eller 5.000. Først og overraskende, så ganske hjemligt lyder det:

- Gud ej behøver regnebog og spisetaxt at leje,
han til enhver udi sin stand sit levned's brød
uddele kan og ved sit forsyn veje.
- Fem bygbrød og tolv kurve levninger man kan fra måltid bære :
Så' trives vel vort fødebrød i Jesu rige hånd og skød ...
- Jeg ved vel Du forsørger mig ...
- Skal jeg òg intet andet få end levninger, som falde fra andres bord,
dog sidder Gud hos mig til fad, som strør sin trøst oppå min mad.-

Underet er nært og trøstende i denne sølles skorper, for Gud regner ingen betaling sammen på sin konto og holder heller ikke den lokale pris på brød.

DE VIDERE OMFORMNINGER

Således har vi nu placeret salmerne overfor de verdslige digte og op imod dem i deres religiøse sær-verden. Vi har sat salmerne ind i stillingen overfor staten og indenfor statens kirke, og lagt dem ud i samfundet og hos dets borgere, de som er koncentreret i den så mangfoldige persona, Ego.

Herefter vil vi forfølge de emner, der fra første begyndelse i 1674 indgår i dem, lige til det sidste i 1699, imens de får deres variationer undervejs. Det er Lysten og Satan, det er den Bodstroende, og det er Egos Næste og hans idelige forfølgere.- Men efter 1684 og det fuldt udbyggede Sjungekor må vi ta' afsked med den jævne borger m. kone og børn, i hans håb om daglig sikkerhed og fremgang, og en bedre fremtid for børnene. For med disse forhåbninger, endda om gods og guld, er disse gode folk kommet rent

på tværs af Kingos absolutte syn på alle denne verdens placeringer og værdier som slet værdiløse. (Midt i sin egen arbejdsomme spekulation i salmebøger og som stiftsbiskop med anden højstatus). Sådan lader han bag sig sin egen tidlige Gammel-Lutheranisme med dens jordnære og håbefulde liv og død, som dette er beskyttet ved nattetide af Guds engle.

Istedet går han stadig dybere ned i en mørknende bods tilstand, og den omformer han fra psykiske plager til fysiske lidelser i martyriet : Dels i Sankt Stefans stening, og dels i overvældende mål i Jesu Passion. Hvor Satan før gik i Egos fjender, så er Helvedes Fyrste nær og direkte Jesus' fjende ind i døden. Samtidig rykker Ego frem som en højlydt deltager i Jesu lidelser, og med et mangefold af placeringer og troesfunktioner som må forbavse.

Dette er den yderste udløber af Pietisme i dens lidelsesdyrkelse. Men stik modsat går en strømning i denne Pietas, som er sød, sanselig, og akut erotisk i sit billedsprog. Og dermed vendes der op-og-ned på erotikken, som i salmerne er syndefuld, fordærvelig, og dødsens. Men denne radikale eroticisme er åndig, ophøjet, og frelsende.

Alle disse gentagne bevægelser sætter vi igen i videre perspektiv, hvor de kommer frem, bort fra kun tyske påvirkninger og en engelsk inspiration i Kingos datid, med en længere tilbageskuen og på videre horisonter. Vi søger at løse op for disse fortløbende sammenfiltringer i deres tætte modsigelser, indbyrdes konflikter, og eminente anti-konsekvens. Og de går fra Hjerte & Kærlighed til torturer og evig krig.

Det første Martyrium

Som oplæg til Påskens passionshistorie skriver Kingo til 2. Juledag en salme om den første martyr Stefan, med vanlig paranoia og nu med tortur oven i. Efter Jesu fødsel begynder han da :

- Søde Jesu, julefyrste ... skal vi hyle nu og græde
og idag en ligsang kvæde?
- Stephan første martyr blev, han frivillig ville bløde,
med sit blod sin tro beskrev.
- Falske tungers slangebrodde hemmelig på hannem stak ...
de beløj ham mer og mer, som så tit i verden sker-

Her er det obligate forfølgelsestema i salmerne, og videre siges om

det :-

Omend englelys og ære skinner af hans øjsten,
ville de dog tænder skære til at knuse ham hans ben ...
deres ørehul de stopper ...

- (De) støder ham af staden ud, han på Jesum fast mon kalde,
mens de banker ham hans hud, og sla'r med en blodig sten
hjernen af hans hovedben.

- Der han vil til døden blegne og har munden fuld af blod ...

(Gid) Jesus os den nåde kende, i slig tro vort liv at ende.-

Her bryder Kingo en fast regel i billederne af martyrer. De viser kun den endelige død ved halshugning, og det vil for hans tid sige, de er af højere stand, og blir ikke bare hængt. I Kingos lidelsesdrift og kødelighed knuser han kraniet og fylder munden med blod ... Men i N.T.-teksten bliver Stefan kort og godt "stenet" og, noget mildt sagt: "med de ord sov han hen" (Men blot 'stening' har fået en fjern og nærværende aktualitet her i 3. årtusind).

Der er et mer end pikant forhold ved episoden, der blot strejfes således :

- Saulus midlertid sig glæder, træder på den martyrs klæder.-

For efter sit styrt da Jesus åbenbarer sig, bliver han til den Paulus, som organiserer troen og missionen. Det tema udnyttedes ikke til en mulig opbyggelse i salmen. Jesu senere lidelser er derimod alle opbyggelige.

Excurs om Martyrer

Stefan males ihvertfald tre gange : Måske o. 1500 af venezianeren Vittore Carpaccio, nu i Louvre, Paris, og det er blot Stefans lange prædiken, der her foldes ud.- O. 1600 af florentineren Ludovico Cigoli i Galleria Pitti, Firenze, og martyren ligger da på skrå i en rigtbroderet robe, mens en mand sparker ham om, og en anden løfter en sten over hans hoved.- Ca. 1650 af neapolitaneren Bernardo Cavallino, nu i Prado, Madrid, og han viser Stefan knælende i rødt mellem to mørke grupper, nede på sorte sten. Ingen voldsgerninger.- Men på Galeria Pitti findes maleriet af Sebastiano del Piombo i Rom fra år 1520 af Sta. Agathas Martyrium med hendes yppigt nøgne krop, mens hun bliver bidt i begge brystvorter af to store knivtænger.- Derimod svælger Renaissancens malere i St. Sebastians nøgne legem, der punkteres af pile.- Altså

er der en generel blu hos malerne mod at fremvise torturer. Det gælder i mindre grad flamlænderne, især Dirk Bouts, for de præsenterer : Brænding på lille bål, flåning, tandudbrækning, slagkniv i issen, tarmopvikling på drejevinde, og søndertrækning af fire vilde heste.- Kun ortodoke ikoner fra Novgorod og i tidligt 1300-tal overgår dette i scener af St. Nicolas liv og af St. Georgs død, og her med en række af hele 8 torteringsbehandlinger.

Dermed nærmer disse malere sig til skriftet om martyrerne fra 1270, Jacobus de Voragine's 'Aurea Legenda', Den gyldne Legende (som findes i en fransk Ionesco-oversættelse). Så snart legenderne dateres efter 1300-tallet, er der en løbsk og afsindig folkelig fantasi i metoderne til tortering, og alt sammen altså opbyggeligt. Det er som Jesu lidelser i Påsken, som vi skal se ved den højtid.- Vi kunne spørge Jungianerne med deres Ærke-Typer, om de forklarer denne Under-Bevidsthed, med forbindelse til 'Motorsavsmassakre' og anden skræk idag. Ellers er det som en knæsat borgerlig overtro: Vi er alle lede og voldtægtsmænd!

Der er een tilnærmelse til Stefans og Jesu blodigheder i dansk digtning, overraskende nok i Oehlenschlägers tragedie 'Baldur hin Gode'. Sidst i serier af splendide fri-rytmiske udbrud i Koret, skal et spyd til Loke hærdes, og det i et spædbarns blod, SIC :

Man bringer et uskyldigt barn frem; Dværgen støder Spydet i dets Bryst, og lader det sidde.- CHORET. Har du Gispet hørt? Det var snart forbi. Se nu hærdes dit Spær I det rislende Blod; I det barnlige, lunkne, Dunkle Blod ... LOKE drager Spydet ud af Barnets Liig. Haver Tak! Haver Tak! ...

Martret i Verden

På vejen fra den første martyr og til Jesu martyrium træffer vi et Ego, som psykisk pines i sin tilværelse, for han er forfulgt af alle og enhver omkring sig. Han fører ordet i hele den lange 15. Sang med sine 19 strofer à 6 linier. Også han får som en forfulgt først sat salmernes tvangsmæssige lyst og synd på sig og omkring sig :

En Paranoíker

- Kød og blod har draget mig ... hvor vellyst-engle for mig sang,
indtil i Syndens søvn jeg faldt, Gud ved hvor nær mit liv det gjaldt.-

Derefter har Jesus kysset Ego og hvisket til ham, og Ego har selvbevidst været opløftet til Himlen i sit syn. Men, stadig væk :

- Mig snærtet daglig Avinds ris, man stødte mig på Verdens is, og efterstræbte, at man mig kuldkaste kunne snedelig.
- Jeg var min uvens daglig' sang og fandt hans tungen knibetang; min ven han gav mig vel et smil, men hvæssed dog på falskheds pil; min nabo holdt sig fra min dør, hans huldskab var som siv og rør;
- Den stolte stødte mig med horn, den ringe brugte skiden mund og bjæffed som en bondehund.-

Både Høj og Lav er ude efter Ego, dog, han har en højere og indre hjælp :

- Men Gud Du hjalp mig ved din hånd, - (thi:)
- Mig tjener alle ting til gavn, når jeg kun frygter Herrens navn, det onde virker mig til godt ... En himmelflod og sukker-å ...
- Jo mer min uven gør mig harm, jo mer jeg kryber Gud i barm.-

Og Ego ender i en symbolsk og gådefuld Uhyrernes Zoologi :

- Den falske tungen Slange-snært, som daglig slikker Dragens stjært, så giftig kan ej sammensno sin eddersvøbe, at den jo hudstryge skal sin herres ryg, når jeg udi min Gud er tryg.-

Det er Egos ord, dvs. hans fakta, og man spørger da: Hvor kan en person være så forfulgt? Hvordan er han selv beskaffen, hvis dette var tilfældet ! Han må være en sjældenhed, i sin persecutia mania.

Men dette er religiøs pædagogik for alle de syngende, så man spørger: Fandtes der i menighederne en sådan universel gemenhed, at alene Gud hjalp? Altimens alle disse onde dog gjorde denne ene Ego godt! Ville det virke til tro og inderliggørelse hos dem allesammen, for det ligner barok overdrivelse overfor en jævn og almen social psykologi. Og ville nogen kvinde, som lille, ung, moden eller gammel, føle på denne undtagelsesløse og overstyrede manér? Eller er mændene her blevet hystader ...

Men Kingo har allerede 1689 fundet en løsning for Ego og alle imod een af disse fjendske :

En Middag til Angren

- Men om I skulle møde en Uven, som for føde og brød ansøgning gør, lad eders mad da falde ned til hans bug og galde, så gør I som I bør.
- Vil han om drikke bede, da skal I hannem lede til eders læskekar, da kul og ild I sanker udi hans hjerne og tanker, som til hans hjerte far'r ...
- I ondt med godt belønner.-

Vi tvivler -, Dette tiggende lavklassevæsen vil æde og drikke sig mæt og glad, og som den sâten han er, fare fort mod Ego som før. (HelligTreKongersDag)

Forfølgelsesvanvittighed

Bodens David er mønstret for De Nedbrudte i verdens og alles forfølgelser, og de er Kingos første kraftudfoldelse i pure psykofysiske lidelser. Men kulminationen vælder ud i Påskesalmerne med den lidende og torterede Jesus. Vist havde hebræerne megen sans for nære fjender i deres salmer, som et lidenskabeligt folk. Men i de repeterede gengivelser af sådan pøniterende, er der en paranoïa som er mere end blot litterær og religiøs, så denne persecutia mania, med sine perseverationer, må være Kingos egen. Han har været oversart overfor folks plagerier, og de reaktioner omsættes i rent ud eksplosive poemer.

For Salmernes Ego er Jedermann som alle de syngende, mænd, kvinder og større børn. Salmerne skal synge troen ind i alle på samme tid. Men dette Ego, som er alle pøniterende og lidende, svigtes uafsladeligt af usande venner, har uvenner imod sig, følges støt af fjenderne!

Man spørger sig da : Hvem i alle menigheder befinder sig daglig i en så hårdt klempt tilstand? Nok er der indbyrdes splid på landet, og kliker og sladder i købstæderne, men at hver eneste skulle komme i så extreme tilstande af forfølgelse, det trodser al fornemmelse og erfaringer hos en normal og ligevægtig læser.

Vi må altså skyldes det på Digteren Selv, og indiciene finder vi ved evangelisten Johannes beretning om Bryllupet i Kanaa, og salmen om denne skelsættende begivenhed.

Vinen slap da op, Jesu mor siger det til ham, og han afviser hende : "Min time er endnu ikke kommet".- Dog, han giver tjenerne besked om at fylde seks vandkar op, og sé, det er vin, og en bedre vin end den der blev skænket ud! Og sådan åbenbarede Jesus sin herlighed.- Det bliver i salmen til følgende :

- Den gode vin før tiden slap, men vandet blev tilbage, så' bliver glæden ofte knap i bedste frydedage!
- De modgangs vande i brudekar af Korsets beske strømme farer, som vi må ofte smage.-

- De flestes kar er tomme for den saft af glædedruer -
På brudebænken tunge kår man hos så mange skuer!

Påstandene bliver stadig mere chargerede og lidet trolige, og så kommer det :

- Når fryde-døren lukkes op, i baghold står en modgangs trop
som •høder stift og truer.- skræmmer

Nej, siger man, ikkengang i krimis! Der er ingen ræson i det idé-spring fra manglen på vin, til et gæng af angribere udenfor døren! Og dette for et saligt ægtepar, som det først siges, det er en afsindig forestilling.- Men hvor er der da bryllupper, hvor parret de facto gik ud i uvenlige dagligomgivelser? Præcis i Kingos to første bryllupper og hans bejlergang til Soffi i Slangerup. I syv år var han forelsket i Sille, og ridser med slemme dyr i 'Næve-tud' de slemmere folk i byen, indtil han fik hende til ægte, i blot elleve måneder.- Derefter de hede forhold til den rige præste-enke, hvor Jacob Worm ætsede stemningen ved Kingos omslag og bejlen til hende (eller hendes penge).- Indtil valget af en gammel, men velbeslået gårdmands-enke.

Som sart sjæl har han i årevis kunnet føle uvilje, sladren, beklæmmelser. Derefter har Kingo med sit temperament, jævnfør Skældsords-Poemerne, og nu i sin udvidede virkekres, haft rigelige sammenstød med sine med- og mod-arbejdere.- Vi kan minde om at Røgteren, som driver Tyren til at drukne sig i hans unge Ko-Klage, kunne ses som en Judas, der forråder sin Jesus, i en opforstørrende fantasi. Den havde han i overmål i digte og salmer. Hans personae, hans multiple Ego, lider så ofte af en vild forfølgelses vanvid, at det må være Kingos indre han projicerer i salmernes formørkede drama.

Martyriet og Egos Placeringer

Sit mest furiøse og blodige digter Kingo om Påsken og Jesu lidelser. Og hans Ego er uafladelig og højrøstet til stede som en dirigerende deltager, og med omslag i sin placering som må forbavse. Dertil kommer de mange deltagende i disse tildragelser, og endda flere fraværende personer og deres ord, som fremsiges af Ego. Vi gør alt det op til sidst. Her først lader vi Jesus efter sin dåb drage ind til døden :

- Over Kedron Jesus træder, vader med sin bare fod ...
græder, alle øjne græder, om I kunne, blod!
Se hvor bladet nu er vendt, alle buer nu er spændt
som på Jesus ene sigter og til Døden ham forpligter.-

SIC : For Troen fordrer at han skal dø, for at frelse alle fra døden.
Og vi får en kort geografisk og historisk henvisning til hans kongelige stamfader: Også David gik over Kedrons vand, som landflygtig efter oprøret mod ham, altså :

- Krig og strid og mord og død, piske, plager, spot og nød
synes af hver knop at sprude, freden er for Jesus ude ...
- Går du ind udi ind en have, angst.. følger dig i hælen med-

Her er det den offentlige Gethsemane Have, men med endnu en 1.
Mosebogs henvisning bliver det den Have, som alles stamfader
Adam gik i. Ego kalder denne Syndens Førstemand hid til de
videre fysiologiske og gruelige syn, og derefter Guds Engel, som
også skal se på dem :

- Kom, o Adam, kom at se, ... se hvor Paradises lyster
Hveled-angest af ham kryster.
- S e, hvor skælver Jesu lemmer, s e, hvor ryster Gud og mand!
Tænk hvor Syndens byrde klemmer, Døden stormer Livets Land,
trænger sig i Jesu blod, kniber ved hans hjerterod,
slider, saver, skæ'r og stinger som titusind giftige klinger -
- S e, hvor våndefuld han falder ... S e, hvor han med Døden strider,
ængstet i sin hjerterod, se hvor Edderslangen bider
og ophidser alt hans blod! ... se, hvor giftig var den tand
... med Dødens kolde smerte ...
- Jesus dør! Han dør med fart! Kom, Guds Engel, kom, og se, ...
se hvordan hans kinder falmer for de grumme Dødens kvalmer ...
- Se, hvordan at blodet drypper udaf hvert hans svede-hul,
Døden i hver åre kryber, gør hans ansigt sort som kull!
Græsset hvor min Jesus lå fik en blodig dugg oppå ... -

Så vender Ego disse syn om til sine egne handlinger :

- Nu, så vil Jeg mig da vende hen til Kedrons sorte bæk,
og vor Verdens vellyst vende i en •pønitenses sæk! anger, bod
Ind udi Gethsemanē skal mit hjerte daglig sé,
med hans pine, blod og møje overstryge sjælens øje.-

Hver eneste dag vil da Ego se dette martyrium for sig :

- Jeg vil se hvor Jesus ryster, samle mig en trøstetår
af hans blodige angest-sved ... den opsanker jeg med glæde.-

Thi blomsterne dér i haven fik Jesu blod-sved i en lykkelig time! og
derfor :

- Blomsterne i Paradis •bærer mod jer ingen pris.- er ingenting
På disse blomstergloser vender Ego sig igen til sig selv og sin egen
død :

- Når jeg som et blomster visner, når at blodet i mig isner,
når jeg dåne skal og dø, når den kolde sved går ud
af min ganske krop og hud, da min Jesus' svededråber
for min sjæl's frelse råber ...

Og Ego gentager sin effekt :

- Når min tunge mælet mister, stryg min sjæl da med en tår
af din røde sved og blod ... så skal jeg i Dødens •våde smerte
finde salighed og •både.- hjælp

- Det må siges at barokken og Kingo havde stærk sans for dødens
extremer, mens han skærper sin drift mod martyriet til det næreste
og yderste.-

Næste salme "Om de sovende Disciple" går på samme melodi.
Imens våger Jesus og lider i haven. Og det er Jesus selv, der først
taler igennem den salmesyngende, om sin tilstand, og til Apostlen
Peder :

-“Sover du imens jeg sveder,- ingen vil min sved aftørre,
om den var ti gange større.”-

Forfølgelsens tema i Kingos digte koncentrerer sig nu i een person,
Judas :

... det går i Verden så' at "I Nød man Venner kender",
der med Lykkens Hjul sig vender ...
den Judas, min forræder ... har solgt mig for en slik.-

Som før skifter salmen over til Egos stemme, og han taler direkte
til sin Gud :

- O min Jesu, O jeg klager og bejamrer hjertelig-
og just sin egen enorme synd :

- Trendende gange du kun minder, at disciplene skal se,
jeg ti tusind gange finder din advarsel mer end de.-

Ego er således over 300 gange så syndig som Jesu ledsagere, og han beder da helt som i det forrige :

- Lad mit øje stedse se på din pine, nød og ve,
lad mig midt i Dødens tåge på dig tænke, tro og våge.-

På Første Søndag i Faste citerer salmen i to tætte linier dagens tekst, som er Paulus' højst personlige Epistel til Corinthierne, om hvorledes han har været

- i trængsel, ve og våde, i fængsel, slag og stød,
i arbejde, flid og møje, årvågenhed og vagt.-

Derved synger Ego nu både med præstens og med Paulus stemmer.

Men endnu videre strækker Ego sig ved Satans tre fristelser af Jesus i ørkenen under hans fyrre dages faste. For Ego beskriver situationerne, taler både som Satan og Jesus, og vender sig som persona lige mod Satan :

- Løgnagtig Satan, tør du så' min Frelsere antaste.-

Ego er direkte parthaver, og fortsætter sådan i beretningen om Judas' kys til Jesus, så han i natten forrådes til den væbnede vagt. Både scene, kommentar og tiltaler dirigeres af salmens persona, der tilsidst taler nært og heftigt :

- Hjerter Jesus, kære broder, Lysets Herre ...
hvorfor skal af helved-ørk hine grumme ulve springe
dig til gravens mørk' at bringe.-

- Dette fortsætter, da "Jesus føres bunden udi Annas' og Caiphas' Hus", dvs. til Ypperstepræsten, og dér kommer så Den Uskyldige :

- Se, hvordan de hannem slæber (om han end velvillig går),
grumme hænder, slemme læber, driver •tutter, skænder, slår ... støder
... som et lam i ulvetænder må han følge hvor de render ...
hør dog hvor de hunde gør.-

Så overtager Ego selv scenen og ordet overfor Jesus :

- Skal jeg òg for sandhed lide, skal jeg hånligt spyttes på,
vil man mig med tunger slide, skal jeg mundebaske få, ...
om alverden vil mig hade, spænde mig i sladder-åg ...
så skal al Din mén og •møde Dødens tanker mig forsøde ... besvær

Egos private genvordigheder og påståede forfølgelser, endda lige til døden, jævnføres altså med Jesus plager og død. Han gør sig til Guds lidende afbilled.

Herefter er det at Peter tre gange fornægter Jesus, og man mærker sig, at han ikke kaldes Apostlen Peter, men stadig som i katolicismen og i den anglikanske kirke kaldes for Sankt Peter, i den lutheranisme der har ryddet helgenerne ud. Mere privat og pikant anår flere bemærkninger dette dybe svigt af Petrus, som med et ordspil kaldes Kirkens Klippe og Grund :

- Intet embed, intet kald, er så helligt, at det ikke, dog kan få en syndeprikke -

(Og med et slår det én, at Biskop Kingo engang var 16 år gammel og gjorde et barn på en pige i Slangerup, altså :

- Ingen gøre sig de tanker, at han ikke snuble kan-).

Men Ego vil overgå hin synd og fornægtelse og denne Synder imod Jesus :

- Han dig nægted trende gange og forsvor sin hjerte Gud.
Mine fald de er så mange mod hvert Lovens ord og bud,
at de overløbe kan stjerners tal og havets vand ... -

Igen er Ego hypersynder i sin verbale kappestrid, nu med en Jesu discipel. Og for hvilken gang er det atter og igen det kødelige begær der kommer først i opregningen af synder. Således 3.Søndag i Faste og iflg. brevet til Efesierne :

- Aflæg I horeri og skam, ja, gerrighed og verdens •bram, pral
lad slem letfærdig snak ej gå af eders mund ... (og påny:)
... ingen slem Skørlevnere, ej Gerrig eller •Afguds Art, afgudsdyrker
må i Guds Rige have part ...

Alttså en, der på sin gammelt sagt gør skidden snak og gerning. Men videre endnu en gang efter Lukas, kap. 11 :

- Gud lad ej Vellyst feje Guds frygt ud af mit sind,
at Satan ej skal eje og tage hjertet ind.-

(Efter ordlyden er dette en angst for Gud og en angst for Satan). Men henrivende er da denne Synd over synderne som ved 4. Uge i Fasten :

- Søde Synd, du Vellyst-Engel ...
(Men): - Men din frugt er skam og nød, pine, kummer, evig død,
helved-ild og bitter hede fra Guds strenge dom og vrede.-

Med dette tilfældige afsæt fra en himmelsk jura går vi til 5. Uge i Fasten, hvor Folket kræver Barrabas fri og Jesus slået på Korset. (Den bandit var en frygtet, myrdende landevejsrøver). Den

romerske dommer Pilatus frikender Jesus, men han bøjer sig så for folkets krav, og salmen siger :

- Så' det tit i Verden sker, at personer, man ansér,
øg den rene ret vil bøje, for de store folk at føje.-

(Det er en verdslig bemærkning, og går imod Kingos vers til landets jurister. Den gentages, da Jesus siden piskes: - Man strækker lov og ret, og den efter venskab vrir, ja får den på skruer sat! - Som Kingos kun private reaktion?).

Men disse tørre tildragelser flammer over med hobens råben :

- Herpå tændes alle tunger ved en helved-avinds glød,
alle jødiske øgleunger eddergalden over flød,
råbte : "Bort med denne, bort! Slæ, korsfæst ham, gør det kort".-

Herfra roser Ego sig påny i en overstor syndighed af sin yndest hos Gud :

- Er jeg end så fuul og slem som den værste morderlem,
O jeg ser at Gud Han kaster hen på Jesus mine laster ...
thi jeg tror at Gud mig ynder, rene Jesus, udi dig.
- Derfor skal jeg nåde få.-

Med ét er Ego nu elsket af sin Herre! Og ellers er dette er en fast utrolig overdrivelse af kirkefaderen Augustins felix culpa, som betød, at fordi han var skyldig i synd, så kunne han lykkeligt frelses !

Men som sagt og sket, Jesus hudstryges, bespottes og tornekrones. Martyriet udfoldes i sin fulde kødelighed :

- Ris og seje piskeremme flettes nu til Jesu hud,
dermed slaes hans usle lemmer, til at blodet strømmer ud!
Hvert et slag gør dybe sår, som til ben og marven går,
så han sig som ormen vrir, og hans hjerte i ham svier.
- (Kronen af torne) skarp som nåle og sværdets od,
•ympet op fra Slangens brod, den de om hans tinding trykker, spiret
som hans dyre blod udrykker.
- Dermed de hans hoved smækker, dasker tornen ind med magt,
så hans hoved rundt omkring står i tusind blod-spring.-

- Da kommer Egos store omsving. Nu er han med ét Dem der begik alt dette imod hans Jesus :

- Jeg har dig hudflettet så', og min synd så fuul og slem,
hængte ved hver ris og rem, hvormed du blev slidt og slagen
og med grumme snært antagen.

- Tornekronen som dig stinger, op udi min Lyst-gård randt!
og min egen Udyds finger disse pine-klaser bandt!
Jeg dem vældig trykte ind med et ondt, halstarrigt sind.-

Hermed kulminerer Ego og hans overvældige syndelyst. Så den gælder for hver eneste syndefuld som sidder i menighederne, mand, kvinde, og barn. Ego beder da :

- Bank mig under korset mør! Sla'r jeg dig foruden måde,
rejs igen, men dog i nåde.-

For det siges Søndag efter Midfaste: -I hans døds det dybe hav, er vor skam skyllet og gjort ren.- Men hvor Ego lige før var som de gale jøder og forvoldte Jesu død, blir han på dagen og udfra Johannes Evangelium den medlidende, der nu støtter sig til Jesus imod de ledeste onde :

- Lad kun så' hver helvedtrolld øve løgn og overvold
Du er dog mit •hinterhold.- tysk: støtte.

- Egos versatilitet indenfor troen er overordentlig og absolut overraskende.-

For nu er det at "Jesus dømmes til at korsfæstes", thi :

- Rettens spir det alt er brækket, "Stenen må derover græde" -

Efter mundheld om en naturstridig sorg, griber Ego ind mod dommen :

- Nej, den dom på Jesu blod •toes ej bort i nogen flod,- vaskes

Dog igen gør han sig derpå til den som bærer skylden for dommen :

-Jeg bør ej dølge, at min synd foruden tal, jo var med Dig hen at følge
hen i Dommens hus og sal! Mine synder dommen skrev,
og dig hen til døden drev!-

- Den blodskyld bærer ergo hver eneste i menigheden, nu, her, til alle tider.-

Lad os opgøre denne begyndelse til enden for Jesus : Salmerne fører os til alle scenerne for dette drama, med de personer som dør er tilstede. Men først og sidst Ego selv, og af andre fjerne både Adam og Guds Engel.- Dertil får vi anført Gamle og Ny Testamente, to gange med breve af Paulus. Det er blot troens forviklede væv.-

Men det hårdt slående er de placeringer, som Ego indtager overfor Jesus og hans dom og død : - Ego er to gange som den Korsfæstede selv! - Ego er en så overmåde større synder end fornægteren Peter,

og endda forræderen Judas.- Ego er så ham, der som jøderne bringer dommen over Jesus, og torterer ham!! -

Som psykologiske eller blot digtende fantaseringer og omkastninger er dette overvældende. Dem skal de salme-syngende kapére i Påskens dage gennem dens salmer. Og med sådan revolterende uforenelige meddelelser skulle disse utalte syndere bringes til Troen.

Jesu Kors og Egos Følge

Efter denne smertensvandring går Jesus til sin død og følges nært af Ego. Vi når da frem til "Christi Korsfestelse, Pine og Død", og Ego beskriver den på disse hellige Tekstens steder. Men omslaget kommer da til, at han hver dag og derhjemme har Jesu smerter hos sig. Det begynder med den nærværende, ivrigt deltagende Ego nær på Jesus :

- Bryder frem, I hule sukke ...

Ingen kan min sorrig slukke ... og min indvold i mig skær

- alle I, ... Gud og mand for vores sag må dog lide vold idag ...

Tænk min sjæl, han kommer der! Se, hvordan hans sår de bløde, se, hvordan han korset bær, se hvor striblet er hans hud!

Se, hvor ussel han ser ud! Se, hvor tornekronen stikker!

hvor hans mund sit blod inddrikker ...

Han.. som ormen vrier sig, agt, hvor stakket er hans ånde,

hvor han stønner ynkelig; hvor han blodig er og blå,

og hvor næppe han kan gå, og må dog med korset stræbe op til Golgatha at slæbe ...

han Guds vredes perse træder og al verdens blodskyld bær!

Slangen ham i hælen bed, giften i hans hjerte sved.-

Med eftertryk smager Kingos ord ligesom ved Stefan Martyr på Jesu blod i munden, og kobler to heftige G.T.-citater på Jesu lidelse, om Perstræderen og Slangens Forbandelse.

Jesajas 63,3 : "Jeg trådte vinpersen ene, af folkeslagene var ingen med mig, jeg trådte dem i min vrede, trampede dem i min harme; da sprøjted deres blod på mine klæder, jeg tilsøled hele min klædning", og dette sker på Hævnens Dag! - Dertil I. Mos.3,15, ved udjagelsen af Paradis : - Da sagde Gud Herren til Slangen: "Jeg sætter fjendskab mellem dig og kvinden, mellem din sæd og hendes sæd; den skal hugge dig i hælen og du skal knuse dens hoved !".- Sådan skal det gå menneskens slægter!

Derpå går Ego over til Jesu mishandling og tortering i korsfæstelsen :

... Hvor de stolte jøder knejser og ham baner dødens vej,
skærper nagler, hvæsser spyd ...

-Op ad korset de ham trækker, •tutter, støder gør ham mén, puffer
og med grumhed straks udstrækker hans udmattede arme og ben,
nagler ham til korset fast, så hans kød og sener brast,
dermed lader de ham hænge til hans pine at forlænge.

-Mærk hvor de hans kræfter sprænger, og hans bryst hvor trangt det går,
hvor hans legems byrde hænger på hans blodige nagleskår!

Se hvor er hans sener rakt! Hans afmægtige arme strakt!

Se hvor han af angst krummes og hans blodig' øjne •dummes. blindes

Dèr hænger Smertensmanden :

-Slig en mand, fuld af pine, spot og plage, Slangens gift og Syndens lage ...

Se hvor grumheds ild opstegte dette Guds uskyldige Lam! -

Bortset fra personen og dødsformen kunne dette være en reportage nær på og fra hvorsomhelst idag af torteringer. Men den hele svælgen i grueligheder tjener til den allernærmeste opbyggelse, og den er tredobbelt, for den går over den lydt tilstede værende Ego til to andre personer, den troende Røver på sit kors, og Jesu moder ved korsets fod. Først står Jesus overfor Ego :

Al min glæde, liv og lykke, al min salighed og smykke, -
så han beder Ham :

Skriv dig, Jesu, på mit hjerte, o min konge og min Gud-

- Da følger den opbyggelige jævnførelse af Jesus og Ego :

- Om jeg arm og nøgen bliver, og om Verden mig til spot
klæder, midler, fra mig river, o det bliver dog vel godt ...

jeg træder frem med glæde for min Gud i Jesu klæde.-

Det er en til det yderste drevet *imitatio Christi*, Ego er som Kristus. Derefter siger Ego igen overdrevent hvad nu angår ham og Røveren :

- Fri mig, Jesu, fri mig fra røver-skam, men giv mig da
når jeg er i Dødens •våde Røverens hans tro og nåde.-

angst

Derpå gælder det Ego og Maria :

... Jeg did i tanker vandrer, hvor din kære moder stod
under korset og beså al den skam og al den smerte;
åh hvor vé var hendes hjerte.-

Hermed er smerten gjort dobbelt. Og med denne appel til mødre og kvinder som salmesyngende, inddrager Kingo et Nota Bene katolsk tema, som er Den gennemstungne Marias Smerter :

- Ingen kan med tunge sige, hvordan sværdet trængte sig gennem sjælen smertelig.-

-I en sammentrukket formulering giver Jesus hende nu sin yndlings-discipel Johannes til søn, og Maria skal være hans moder. Og Ego trænger sig igen på :

- Gid jeg så' i al min våde lader Gud og Jesu råde.

Thi de to-i-eet har her gjort om på et grundlæggende familieforhold.

Kingo ivrer således med sine hedt gennemdrevne følelsepåvirkninger overfor menighedens medlemmer, og han runder af med en grandios allusion til Verdensordenens rystelse ved Jesu død :

- Solen hånes og bedækker sig med sørgeflor og mørk',
mód Naturen Verden skrækker!¹⁷ Dagen er som nattens ørk.-

Igen træder da Ego frem med sin overmåde synd og påbyder nu Jesus :

- O mit legems sol, mit øje, blues ved min synde-dåd!
Skyl min skam i megen møje, til du mørknes •slet af gråd; helt
thi min Jesus er forladt, så jeg ej i dødens nat
evig helvedsmørk' skal føre for min skamløs' synde-søle.-

- Jesus råber da det sidste af sine Syv Ord på Korset, "Det er fuldbragt!"-
og :

- Dermed han sit hoved bøjede og Gud med sin død fornøjede ... -

Et påfaldende rim med dets vurdering af Herrens følelser for sin Søn. Salmen gentager ufortrødent sin dystre allusion, men nu gældende for Ego :

- Jesus dør, og Jorden ryster, O mit hjerte skælv du da!
dør da hen I slemme Lyster, dør, og driver langt herfra, -

Og med den heftigste volte siger Ego til Jesus :

¹⁷ Den rystende allusion er Matt.27,51 f.: "Og se, forhængen i templet flængedes i to stykker fra øverst til nederst; og jorden skjælv og klipperne revnede, og gravene åbnede sig, og mange af de hensovede helliges legemer opstod, og de gik ud af gravene og kom efter hans opstandelse ind i den hellige stad og viste sig for mange." - Sådan skræk og rystelser vil Kingo ikke måle sig med.

- Jesu, jeg din død begræder, for Jeg dertil årsag gav.-

Altså er det igen Egos egne synder, der sendte Jesus i døden. Med Ego har hver eneste i menighedens folk denne dødsskyld lige fra Troens udspring.

Sådan er Kingos opfattelse af Den hellige Historie i sin grund middelalderlig. For Middelalderens epoke var uden al historisk sans i den betydning, at Historie er fortid, distance, og skillende forskelle, som i og for sig bliver ubegribelige for en sen eftertid. Det ses i de mange århundreders malerier af troens tildragelser, for de finder sted lige her-og-nu hos os: De sker ude på gaden, de er inde i vores hus. Alle hellige væsener går om i ganske samme dragt som vores mode, års dato. Og hvad mere er, det udspiller sig for os ved festernes panoramaer, på rullende scener, der viser de såk. Mysterier eller Mirakelspil, med alle stadier i Troens og Bibelens lange række. Dette er en frapperende lyrik, (eller spiller en boltrende folkelig farce). Det går endda ind i malernes lærreder, så vi ser det dør endnu idag. Det samme gør Kingos salmer i ord, nu her i tredje årtusind.- (Og vi kunne indføje, at de heftige Sé-serier har en parallel i skikkelsen Der Zeiger hos Tintoretto, som viser ind mod billedets brændpunkt, fx. "Jesus i Templet", St. Maria dell'Orto i Venezia).

Vi kunne nu undre os over, at digterens tekst ikke udfolder nogen Pietà, en nedtagning af korset, med den Korsfæstedes bestyrkede venner, og med hans mor i hendes uafhjælpelige sørgen over sin søns død. Kingo ser det ikke, siger det ikke. Endda med hans nære sans for kvinder og deres følelsesliv. Men i Barokken giftede gode folk sig jo igen og lavede en ny søn. (De få der kender til Shia, eller nærmere dens hellige mænd, sūfierne, kan kende den betydelige digter, Rûmi, der udsiger sit ønske : "Jeg vil synke til bunden af Kærlighedens Ocean" ... Hos Kingo druknes Ego i et Dødens Hav).

Martret i Troen

Som vist kunne man lide verdsligt her i Verden. Men også Troen medførte sine lidelser, og de udarbejdes med rent fysisk og langt-ud-trukken energi i en salme om: "En elendig Sjæl og Synders Oprejsning ved Jesu hellige Død og Opstandelse" :

- Syndebjerger ligger på mine lyst'-knægtede skuldre,
Sjælen er begyndt at buldre i sit køds besmittede vrå;
Loven mig med grumhed truer, og fordømmer mig i grund,
Satan viser helvedluer, som hans •kule har i mund. Helvedgabet!

Denne syndige tilstand giver sig følgende nevrotiske udslag :

- For hvert løv der tumler om, og for vinden hastig ramler,
frygter jeg, at Himlen skramler med min velfortjente dom!
Ser jeg gnisten hastig sprætte, gyser mig mit hjerteblod;
vil en fugl sig hastig lette, snubler straks min rædde fod.
- Som en orm jeg frygter mig, når at gærdet monne knase,
at mig Døden er i hase og forfølger endelig :
Som en ugle må jeg vige hen i sorgens blinde •vrå. krog
og min jammersang udskrige, som jeg enlig •nyner på. brummer

Dette er så de motoriske og korporlige reaktioner :

- Hjælpeløs er slet min hånd, jeg af gråd er hæs og hikker,
hertet bæver, klapper, pikker, senerne er i krampebånd :
Tungen ud i støvet mumler, øjne rinder strømmestærk,
og min Sjæl i blodet tumler våndefuld af Syndens •værk.- smerte

Vi er med en Davids-salmes sammenbrudte type i den nye
engelske bodstro, og vi følger ham, mens han videre beskriver sine
hverdage,

Den Sure :

- Trøstesløs og angerfuld ligger jeg og suremuler, (!)
mens mit syndesår •udfuler, vrier mig i støv og muld ... væsker pus
- Jeg er aldrig hjerteglad, men med lønlig smerte tærer
brødet, som mig usle nærer, sorgen svømmer i mit fad ...

Da får han dog en flygtende lyrisk tanke :

- Sommerdag min sorg forlænger, vinterdag gør glæden kort,
hver en time suk påhænger, se! så' slides livet bort ...

Men hans nedbrydelser følger ham ind i nætterne og søvnen :

- Sover jeg, og søger ro, Uro lader som hun slummer,
men i hast mit sind optrommer med fantastisk drømmetro,
så jeg ved ej, om jeg lever, eller jeg er ganske død,
thi, alt hvad er høs mig bæver, sé, så grusom er min nød.-

I tre energiske, glose-hamrende strofer gør Ego derpå sin fortabelse
op, med 13 gange: 'Er' i linjerne, og så 8 gange : 'Skal jeg'-,
nemlig :-fortvivle - slippe Troens anker - glippe mit faste håb -
miste Himlens skat - være Kaïns bror, og - få Judas' strikke! - Men

som det værste, og endda strafbart efter loven, såfremt det mislykkes: Selv mit liv afskære, dvs. begå selvmord! - Så Ego runder tilslut alt dette op :

- Skal jeg slet til Helved gå? -

Sådan gaber dette evige fald foran ham. Da rejser han sig i Troen :

- Nej, o nej! min Sjæl, o nej! Rejs dig lidt, og se du stylder
med så mange syndebylder hen ad Troens trøstige vej! -
... her er dog håb tilbage og en trøsts honningkage,-

Thi han ser Jesus, der har været i samme stand som han selv :

- Du for mine blodige synder og misgerning svedte blod.
Heraf al min trøst begynder, her er Glædens rette flod.-
- Du i mørket er forrådt, for min mørkheds fule laster,
... og ført hen for dom og ret, •hudeflettet, spyttet og slagen, pisket
for at min straf skal vorde let.-

Og som efter Troesbekendelsen: Jesus overvandt al død, opstod fra graven og:

- Du til Helvede foer ned, Helvede, hvorfor jeg gruer,
og fik Satan sat i skruer med sin magt i evighed !
Du til himmels foer med glæde, trodsed død og helvedbånd,
og udi mit kød tog sæde ved din Faders højre hånd.-

Så Ego ender med denne jagende apoteose :

- Lad da Lovens tordenskrald, lad da Satans helvedgrube
lukke op sin svovlede strube, lad al Verden stå på fald,
lad Afgrundens sorte trolde, lad den gamle Hugorms tand
mig forfølge, jeg vil holde ved min hulde Frelsermand.-

Derefter trøster han sig nært og intimt :

- Om mig Synden banghed gør, Jesus skal mit hjerte lette
og sin ånds besegling sætte for min skjulte hjertedør,
så han altid skal dør inde med sin ånd en bolig få.-

Så han slutter sine rystelser med en syvdobbelte tillidserklæring til sin Jesus.

Vi er en nutids læsere og kunne finde, at dette var den sindslidendes egen rapport over sine extreme tilstande, så vi nu ville sende ham til behandling. Men historisk og religions-psykologisk er dette det yderste forløb i Pietismen : En sønderknuselse i synden; et sammenbrud i sjælen; og en rejsning i troens fortrøstning. Så hårdt gik den troesretning på. Men det er den eneste

gang Kingo følger denne grumme vej til Frelsen for sine bodslidende. Ellers er de uundslippeligt i nød og forfulgt af fjenderne.

Desuden har vi skrevet, at Ego er en mand,- kunne det da ikke også være en sartere kvinde! Men hvor mange personer af sådan lægning var der i enhver menighed, hvor man sang denne syv-og-tyve strofer lange salme? For alene til dem er den direkte adresseret. Hvad ville hele massen af de syngende opfatte eller tilegne sig af sådan excesser i et sind.

Dersom dette er en opretning af den som sagt forsvundne tro i Danmark, er den også yderliggående. Med sådanne virkemidler skal altså disse ikke længere troende blive inderligt troende sjæle.- Vi undrer os, for vi er hver dag belemret med reklame over alt til alle tider, vi skal "købe" noget, om så det er en moral, eller modsat, en politik, alt det "sælges" til os. Så vi spørger : Kunne Kingo afsætte dén som antaget tabte Tro i landet, med sådanne midler, sådan et eksemplar af et menneske? Eller viser det blot en digter og fantasi af uhyrlige dimensioner i Danmark.

DET SØDE

Før og efter Påsken med dens lidelser er dog alting sødt : Der er en sød Jesus, en sød Frelsermand, en sød Helligånd, et sødt Himmerige og sødt Halleluja, og en sødeste Gud, men også Det søde Ris! I den frase ligger dette troende Egos smertenydelse af sin Guds tugt. Al den sødhed udbygges næsten spiselig, som : - Ordets Honningkage,- nemlig i Nadverens brød, eller, den Honning der for Ego ligger under Livets Galde; og ordet staves hver gang 'Hunning', ligesom Winnie the Poo's *hunny*. Dette var dengang det almindelige sødemiddel i hjemlig produktion. Men ofte tales der om Sukker, og det var en fjern og dyr importvare. Det bliver endog til - en Sukkerflod.- Så med den metafor foregår der upåagtet en værdiopskrivning af Troen, som er dyrebar, og af den troende, som er dyr for Herren.- Det kan dog i den gennemgående udspaltning af gloser for Synd og Salighed også gælde for: - Den gamle Slanges Indbildnings Sukker-. Men først og sidst er det et barns smag efter slik og sødt, som slår ud i det hyppige billede. Og således forbinder det sig til metaforerne omkring begrebet Et Guds Barn.

Tilmed forbindes Sødt selvsagt med verbet At smage, og er dermed knyttet til den af sanserne, som er den mest primitive og

udelukkende interne, uden forbindelse til en ydre eller udbredt virkelighed som ved syn og hørelse. Hermed binder det sig til den drift mod inderliggørelse i troen, med en udelukkelse af alle jordiske omgivelser, som er målet for såmange salmer. Det falder dog en nulevende påfaldende også at ville smage på Jesus, men dermed er vi blot inde i endnu et træk ved Pietismen og dens særverdener.

For een ting er den nærhed ved det hellige, som salmerne opretter og dramatiserer under Påsken. En anden er den Intimitet med Jesus, som efterhånden og indtil det sidste opdyrkes. I sit Hjertesuk til 13. Sang siger Den Sure Ego direkte til Jesus :

- Du ved vel jeg suremuler, når du dig bag væggen skjuler,
lader som du ikke ser ... Dog kan du i al min smerte
kvæge mit halvdøde hjerte, når du viser mig et smil
af dit ansigts blide stråler.-

Jesus er tillige ens Sjæle-ven, eller ligeud -Ven,- og den glose kunne bruges om en Elsket. Så forholdet erotiseres op i et følelsesleje som ovenfor: Ego vil også kysse Jesus, og dermed kommer den mandlige persona i et verdsligt fordrejet forhold til manden Jesus, altimens den kvindelige part er inde i en ikke så velset kærestering. SIC :

- Han kyssed mig med himmelmund ... Han tog mig ved min højre hånd.
Han i mit øre hviskede mig, Han favned mig så hjertelig.-
(II.SjungeKor, 15.Søndag).

Derpå hedder det 1. Søndag i Advent i to kortvers, uden nogen mulighed for en åndelig placering :

- Kys ham i dit kød og blod -

(og derpå:)

- Rid, Jesu, ind, mit hjerte åbent står.

-Men dette er en allegori for Jesu Indtog i Jerusalem: Egos følelser er da den stad, hvori Herren led og døde! Og når Ego vil kysse Jesu fødder ved hans fodvask for disciplene, er det ikke en fetichisme, men et bibelsk tegn på ydmyghed; som endnu ved tåkys på pavestatuer. (Se selv efter). Imellem Jul og Nytår siges det da igen med sanselig længsel :

- Giv mig at kysse din mund.- (Lukas 2.)

Ved "Jesu Syv Ord på Korset" siger Ego bydende: - Kys Jesu læber,-

og for os er nydelsen blevet morbid ved Egos ønske på den samme Langfredag :

- Bøj, o bøj dit hoved ned til mig udi dødens sved,
at min sjæl Dit kys må nyde, når jeg skal min ånd udgyde.-

Men lige til 4. Søndag efter Påske og i Passionssalmerne 1699 siges det : - Vi ... kysse på Guds mund og ham tilbede.-

Med dette gudekysseri er Kingo rykket farlig langt ind mod Pietismen, der allerede havde sat sine spor i salmeskriverier. Det folk forargedes over, var dens mindre fromme og rent ud kødelige vildfarelser. Det forekom siden hen i Nord-Tyskland, at de pietistiske Hernhutters brødre-og-søstre-forsamlinger ikke hele tiden levede med hinanden som gode børn. Men tid og eftertid var aldrig i tvivl, og beskyldte selvsagt kvinderne for at give efter for kødelige lyster i deres separate åndelige drift. Det gør herhjemme den sexomane poet Willum Worm i et uforskammet bryllupsdigt 1734, bl.a. imod sådanne (skin)hellige koner i deres 'Quækeri' (og det var den yderliggående gren af den engelske Puritanisme).- SIC: "Om Kiødet synder end, det Aanden ej anfægter ... Hun Selv er Præst".- "Kødet er endnu i disse fromme Særke, og Aanden hindrer ej at Fruen extra går" (= ligger med andre).- Men allerede i 1695 havde en senere pastor skrevet sin rablende "A Tale of a Tub", om de nonsensiske stridigheder mellem de tre kirkelige retninger i Europa, katolikerne, lutheranerne og calvinisterne. Samme Jonathan Swift slår ned på Kvækernes praxes, og han kalder dem groft for Æolisterne, altså, Dem der var opblæst af lutter 'vinde' ... - Her i Danmark fandt den lokale Pietismus dog sin plads indenfor kongekirken, som det ses af Brorsons tre bind salmesamlinger.- Men alle afvigere var farlige. Derfor vogtede statens kirkemænd på de få højere Calvinister, og da på alle arter af folkelige sekter: Disse lavere folk kom nok i kirken, men dens ord var dem ikke nok, så de drev deres egen videre opbyggelse i hjemlige forsamlinger. Derved havde de sat sig uden for Kirkens opsyn, og var dermed ude af Statsmagtens kontrol. Men den skulle holdes vedlige, aht. styrets højere sikkerhed. (Jfr. sagen mod Jacob Worm og frygten for gammel-adelen, som vi behandler sidst i bogen). Og for nu at føre denne klart politiske linie helt igennem : I den uddøende Borgerlige Enevælde forfulgte man folkelige prædikan-

ter, "på deres Færge-farter over Folkedybet", som en af dem sagde.- Dertil havde man anonyme agenter, der spionerede ved Grundtvigs opbyggelser på Vartov, og sendte rapporter til regeringen om hans ord og forsamlinger. (Tænke sig, imod vort nationale bannermærke). En politisk borgerlig uro rørte på sig, det religiøse røre i underklasserne kunne blive politisk, det måtte forhindres! - og det sørgede borgerskabet sidenhen selv for med effektive midler.

Kys, Favntag, Fødsel, og Sår

I Vinterparten begynder en ny og mildere, mere inderlig følelse i salmerne, og fortsætter ti år efter i sidste samling. De to deler nogenlunde to udtryk for dette følte imellem sig, den første:- Hjerter, den sidste:- Kærlighed. Som først er dog ømheden ringe ved Korsfæstelsen, for der spørges :

- er Guds hjerte blevet koldt? -
- er hans milde broders hjerte følesløs udi hans barm?

Så Ego beder: - Skriv dig, Jesus, på mit hjerte, - og han ser den troende Røver på sit kors ved den Korsfæstede :

- Ham du på dit hjerte tegner.-

Som altid er da salmernes Ego nær ved Det Hellige, dør borte i sted og tid. Men det bliver til en lokal og legemlig nærhed, der øges til intimiteter med den Hellige Selv : Han er kommet ind til den Troende, der hvor Han-og-Hun er. Og det foregår selvsagt igennem : - Min skjulte hjerte-dør ... Men indtrængende markeres nærheden med Sanserne, nokså kødeligt, utvetydigt erotisk, og med en særlig fødsels mysticisme. Det første sker med den fjernsans, Lugtesansen, thi Jesus har :

... en sød og herlig lugt ... (han) spreder lugt af nåde ...

Det sker både 1. og 3. Søndag i den følelsesrige Jul.- Dermed optager Kingo et katolsk træk om *odor sanctitatis*, eller den vellugt som hellige mænd eller helgenbene udspreder; og det gør de lige til idag.

Men den anden sans er Smagssansen, som alene er en indre sans, og med den tilegner Ego sig nokså sært Jesus :

- så jeg må se og smage din sødhed alle dage.-

(6. Søndag efter HelligTreKonger).

Den næreste nærhed markeres dog ved K y s. Først er de indirekte :

- Du bliver tavs og tys og giver Korset kys.-

Kors er det symbolske udtryk for Jesus' og alles lidelse, altså elsker man sine lidelser! Men så kommer dertil en direkte bøn til Jesus :

- Giv mig at kysse din mund.-

Og da Ego står for de to køn, er der bastant set flere afvigelser ved disse kys, for de vel nok kyske piger, men især for Kingos kronisk ukyske mænd. Denne erotiske tilnærmelse skal dog forstås som før-sexuel, og helt fra spædbarnets dage, mens det ligger tæt inde ved sin mor :

- Du med Nådens søde læber kyssed mig på moders bryst.-

Her er da en inderlighed, der kan ikke gøres mere jordisk og kødelig smukt.

Alligevel fortsætter en mytisk og nu overført kønslig drift i Pietismen med en billeddannelse om favntag, undfangelse, og dermed fødsel; sådan :

- Vi kan Jesum favne- (4.S. i Advent)

Modsat af at man om-favner sine kære og venner, lodret, så foregår dette at favne én, vandret, i eng eller i ægteseng. Men Ego går åndeligt andetsteds :

- Jeg kan til krybben gange, i ånden dig undfange.-

- Vi ... vor saligheds det herlige håb undfange kan med glæde (!) -

Mand som kvinde er nu åndeligt befrugtet. Og da falder advarslen imod alle jordiske kødeligheder og afvisningen af disse :

- Bort, køds begær, min Jesus er udi mit kød i vente! -

Den troende er spirituelt gravid med et jesusbarn, og derpå følger fødslen :

- Jeg kun, o Jesu, Dig føder hver dag åndelig.-

Det må være en lykkelig produktiv tilstand, og særlig for mændene.

Men der er andre særligheder ved Pietismens billeder. De troende kan som Små Børn være:- Poder, i Jesus plantet ind,- og det billed kan vendes :

- Jeg vander dig med hjertens tro.- (3.S. i Advent).

Så er Jesus blevet en lille plante hos Ego.

Skræmmende bliver det extreme billedsprog i sin kredsen om Jesu Sår. Ved Jesu Vandring til Emaus, siger Ego :

- Gid at dine hænders sår, dine fødders nagleskår,
aldrig af mit hjerte går.-

Det gentages hvor den vantro Thomas berører såret i den Opstandnes side, og Ego siger næsten som hin tvivlende discipel :

- Vis mig dine sting og sår, at min tro ny kræfter får.-

Allerede da Jesus føres til Pilatus, udsiger Ego højstemt om sin død :

- Du vil tale, så jeg får salighed i dine sår ...

Og ud i det extreme lyder det ved Himmelfarten :

- Din Jesus har dig dyrekøbt og tæt i sine vunder svøbt.-

- O, så far' jeg fort og fort, op til himlens •glæde-ort ty. = sted
gennem dine vunders port ... (4.+1.S.e.Påske)

Med den dyrkelse af sår knytter Kingo an til Senmiddelalderens blodige fromhed. På Nationalmuseet er der bevaret en stor trækiste fra en kirke i 1400-tallet, og når præsten åbnede låget, så' kirkegængerne ned til en træskulptur af den korsnedtagne Jesus, med blodpletterne fra piskningen og de gabende sår fra naglerne og spyddet i hans side. Sådan var denne sjældne opbyggelse, øje til øje med Guds Søn.- Gennem Lutheranismens tider stod ved Roskildevеjen et Hellig Anders kors med den Korsfæstede; sådan som stadig i katolske landegne : Så nær er da Frelseren, som får sine små gaver i de landlege kapeller.- I England findes efter 1450 anonyme kortdigte om Jesu sår og de troendes hede kærlighed til ham, med dyster og intens klang. Det er en luende lidenskab længe inden denne Bodstro eller Engelske Prædikenmode. Hos personen Kingo brænder den igen.

Jesus, min Elskede

Jesus Krist, min elsker kær, som døde dør på Korsets Træ,
af al min magt jeg dig bønfaller for dine vunder to og tre,
at fuldt så fast din kærlighed må i mit hjerte fæstne sig,
som spyddet blev det i dit hjerte, den gang du led døden for mig.

Korsfæstet til Verden

Guld og al vor verdens fryd er Kristi kors, hvor det stod.
Jeg ville klædes i Kristi hud, som løb så længe med blod,
og gå til hans hjerte og slå mig ned, - dær var føde i overflod ;
jeg gav livet hen fra viv og ven, for dær er hver dag god.

Jesu Vunders Væld

Jesu vunder så vide er kilder af liv for de gode;
særlig den strøm fra hans side, der randt strid til korsets rode.
- Hvis du vil drikke dig fred fra Helvedes djævl mod kvæld,
bøj dig ned mod dens bred og ydmyg smag på dens væld.

Salmerne til det Sidste

I Vinterparten og ti år efter i Passionssalmerne sker der to forrykkelser med nye indslag, dels om Kærligheden, dels om Krig. Kingos krigsdigte går igen ind i salmerne, men nu som en tredelt stor-metafor: Om Satans krig imod Jesus; imod Kirken; og imod Ego.- Stik imod dette så vi en strøm af salmer om Guds kærlighed til mennesker, om deres sære kærlighed til medmennesker; alt det med en fortsat forfølgelses-mania.- Som begreber og felter står Krig og Fred ellers som polære modsætninger, men de følges nært igennem de sidste og svagere salmer. Kingo har blot skilt dem i to relationer, ligeoverfor Gud, og nu overfor Satan. For ham er der sletningen begrebslogisk konflikt, her er ingen sjælespaltning, ingen Romantiker, ingen zerrissene Seele. Men i hans svækkelse viser disse to metaforer, dels en helt ny mildnelse i hans livssyn, dels en intensiv skærpelse. Og sådan følges de to til de sidste af hans ord.

Nu er "kærlighed" et udskridende ord og begreb, og det bruges nokså kærligt nu om politiske forhold under en klodes krige. Men Kingo selv rører ved Oldkirkens *agapē*, kærlighedsmåltidet og forsorgen for alle de arme og nedslidte. Han viderefører Moderkirkens *caritas*, en Næste-kærlighed udfra klostre og hospitier, som hans eget i Odense. Og han lægger sig op til Puritanernes term, *concern*, som er interesse, deltagelse, bekymring, omsorg overfor Næsten.-

Dette er defineret og praktisk, og det er etisk, her som altid i hans salmer. Men imens han tidligere havde at sørge for alle værre stillede, er det nyt at han griber moraliserende ind overfor sine lavere, men også højere medmennesker i deres liv og handlemåder. Det har han kun gjort før overfor børn og deres forældre. På samme tid er følelsen blevet til ren Pietisme, i et gudeligt nærvær med nokså forbavsende sanseligheder. Derved sammenbinder han skiden jordisk Synd med den pure himmelske Salighed; sådan som det er påpeget for glosen og tilstanden Lyst. Digteren er i sin psykiske og teologiske mangesidighed næsten betagende, thi alt

stof gøres til salmer og opbyggelighed. På samme tid raser hans konstitutionelle paranoia, Alle jager ham stadigvæk! - og det får som her vist kuriøse sociale følger. Og i denne hans gudelige Kærlighed indgår udtrykkeligt ydmygheden og lydigheden, så den kærlighed er strikte bunden. Foruden at Gud er en rent ud grusom Gud, der forfærder os med Satan selv! Kingo ser øjensynlig ikke, at han siger det, mens det slår en nutidig og logisk læser. Han går stumt henover sin stejle, markerede konflikt, og alle disse forhold i åben modstrid gør han til en udglidende strøm af salmer i sin sluttelige tro.

KÆRLIGHED OG ANDET MER

Henigennem 1699-salmerne risler det med den ny glose, Kærlighed :

Vor Gud er idel kærlighed,-

- Fredens Gud i kærlighed os da vil sammen binde ...
- Af Kærlighedens rene væld oprinder alle dyders væld ...
- Kærlighed er ved Ånden øst i vore hjerter rundeligt ...
- Så bør da derfor kærlighed i vore hjerter blive ved.

-Denne strøm forbindes gentagende med Fred, som i den bøn :

- Gid vi kunne gøre os et Himmerig udaf den søde venskabs fred.-

Vi skal se nøjere på den sag. For det er højligt stridige tilstande, der drager igennem disse seneste salmer. Endnu så sent kommer et af hans troende individer, og han føres frem med en naturlyrik, der ellers er udgået af Kingos salmeord. Men her fremstår

Den Depressive :

Skal al mit levned usseligt gå hen i sorg og klage,

skal ingen sol indfinde sig at klare mine dage?

Skal jeg af Avinds pil og skår dog altid være stungen og betvungen,
ret som jeg usle var af stok og stene sprungen.

- Skal for min modgangs vintervej Majmåned aldrig dages,

skal øg ved Himlens stråler ej min grædesky bortjages?

skal ingen honningdråbe mig udi mit bæger falde,

for den galde, som skænkes idelig for mig og for Guds udval'de?-

Tilstanden skærpes op senere, men ovenpå den nødstedtes afmaling står denne vignet af

En Selvglad Frelst :

Men hvad har bevæget dig, o hjerte Gud og Fader,

så inderlig at elske mig?

(3.S.e.Påske,2.Pinsedag)

Så vi søger nøjere, hvem den blide følelsestilstand gælder for, og når sidst tilbage til dens kilde, Gud Selv. Men vi begynder ved hvert individ for sig, og de erotismer der blev foldet ud i Vinterparten.

Kingo genoptager sit ti år gamle billed om Døren ind til den troende, og gennem en hel salme gør han sit længste spillevid ved 3. Pinsesøndag, hvor billedet bruges om de fire : Jesus, den Hellig Ånd, Menighed og Kirke :

- Du, O Guds uskyldige Lam var Døren ind at træde ...
- Den Helligånd, Dørvogter dér for fattige og rige,
oplukker villigt for enhver, som ret derind vil stige ...
- Min Jesus.. mig viser til sin Kirkevej og selv min Dør vil være ...
- Dørvogteren mig passer på ...

og igen om Jesus :

- Jeg ser i Ham en åben Dør, en Dør til himlens trone ...

Dette er ikke løbsk Modernismus, men associativ Barok. Dog er Kingo også en klassisk digter, så han siger inderligt og kort :

- Jeg lukker Jesus til mig ind.- (2.S.e.Trefold.)

Der inde fortsætter nu de to sammen, Gud og Sjæl :

- Søde Jesus, kom at røre mig ...

Men i det næste ord herom, er dette vendt om :

- O hjælp min Sjæl, H u n får dig fat ... (St.Hans.,1.Pinse)

Der er øm bøn og higende iver imellem de to, og Sjælen er blevet en kvinde.(Alligevel kunne Ego være en mand. Men som Englene har nok Sjælen intet køn). Man kunne knipsk teologisk minde om, at for Dr. Luther gjaldt den katolske gerningstro ikke, Mennesket formåede intet af egen drift! Nåden kom ned til det ved Guds højst egne indgriben. Men her griber Sjælen selv til - og vi lader Den systemisk fortsætte i sin åndelige elskov som En eller Alle :

- Vi kysser på Guds mund og ham tilbede.
- Læg mig til din guddomsbarm og gør mig med din nåde varm.
- Vi vil udi troen favne dig - Du er Jesu kære brud ...
- Giv dem dine bryst at di'.

-Den troende kvinde mister evt. sin mødom; den troende mand undergår et brat kønsskifte; og Jesus bliver en ammende kvinde; imens den troende er det spæde brystbarn. Thi at favne, er at ligge i en kødelig elskov. Kødet er igen forlægget for Ånden. Men Kødet erotik er altid Synden, kun i denne åndelige eroticisme

ligger Frelsen (4.S.e.Påske,1.Pinsedag, 26.S.e.Trefoldighed.,4. og 2. S. i Påsken).

Og således siger da Kingo, som han i alle salmernes tider har gjort :

- Jeg vil ... al tid mig indælte i vellyst,
og mig vælte af eet i andet dynd.-

Det må forbavse, da han nu er i 60erne og for den tid gammel og aflægs. Han må ha' set på grise stien (12.S.e.Trefoldighed).- Men da han når til Allehelgen, siger han, personligt som kirkemand, på en gentaget association, og igen en gang med Rejsen som topos :

- Og mens jeg er en vandringsmand på jorden,
og til Himlens Land med hu og hjerte stunder,
jeg en udaf Guds Helgener er ... i kirkestriden her...
- blandt Englenes (!) og Helgeners tal.-
- Alle Helgener tjener dig udi dit søde Himmerig.

Han er igen katolsk! Og vi må katolsk korrigere dette ømme forudgående : Kingo glemmer, at de kvindelige helgener afviste vielser og elskov. Han eller hans Ego som mand og som kvinde bedriver den svinskhed uafsladeligt.

Disse konflikter mellem teksterne må vi opløse med Kingos tidligere ord om alt det, som forbliver ubegribeligt i Troens viisdom og ikke skal anfægtes. Derfra kan vi gå videre fra een persona og til alle-og-enhver.

Sådan lyder det da som først om menneskene på denne jord :

- Vi går kærligheds den rene vej og broderlig hinanden vil
al velment troskab byde til, som Gud stod hos og så derpå ... (5.S.Trefold)

Dermed er det kun drenge og mænd i en familie eller en gruppe, der står så tro sammen. Tolv søndage efter retter Kingo sig selv og siger :

- Så bør da derfor kærlighed i vore hjerter blive ved
fordi vi alle søsken d e er.-

Nu er også kvinderne kommet med i Troens store familie. Og ved samme lejlighed lægger Kingo to samfundslag ind i samhörigheden, dels én af højerestand overfor laverestands person, og dels en af samme status som en selv. Det første er rent kuriøst og lyder således :

- Vor Næste bør vi ej forsmå, ej heller dèr fortryde på,
fordi hans lykke, sted og stand vór meget overstige kan,
men med et ydmygt hjerte se, vi ham al gunst og hjælp beté.-

I Nu-Dansk, Vi skal sørge mest muligt for ham.- Altså pukler man for en overordnet, der har al profitten af det, uden man selv får en disse for det.-Og det siger Kingo i en tid og mellem folk, som stræbte, smigrede, og søgte promotion, ganske som han selv.

Men femten søndage inden Egos gratis tjenester for chefen, har Kingo haft helt andre syn på overmænd, og udfører det i vanlig paranoia og med et knæk midtvejs. Vi lægger ud med ham i dette indre oprør :

- Det intet krænke skal mit sind, om Verden vil mig hade ...
... Lad min modstandere kun gå, så højt i vejr som han kan nå,
det kan ham intet •både. nytte
- Lad al hans avind samle sig med megen gift og galde.
Men mener han at dræbe mig, (!) da skal han selv omfalde :-
Thi evigt liv og salig tro udi en drabsmand ej kan bo,
han kan ej Gud påkalde.
- Thi den som verdens gods og magt har udi hold og hænde,
og vil sin Næste kun foragt, fortræd og spot tilvende,
om han går i Guds helligdom - Gud vil ham dog ej kende.
- Han går den brede helvedvej, med hine syndeblinde.-

Man mærker sig : Det er en meget høj og rig Overmand. Han modarbejder Kingo og er led imod ham. Og med ét er han Kingos morder! Men, som før en gang, Gud sender ham til Helvede ... *Amen.* - Det lyder som et indre ekko fra Kingos sjæl, imens hans Vinterpart lå på frost, som- en hudeflettet bog,- og han selv var sjælepisket som en Jesus. Ihvertfald tilføjer han samme tid :

- Når folk uskyldig bider os med deres sladdertand,
den store nåde er hos Gud, (Thi) :
- Mørkheds fyrste og hans art forfølger mig i verden hart.-

Og da han har talt om - broderlig troskab,- siger han tvært imod om den :

- Min Sjæl, agt derfor lidet om den trusel, had og vrede,
som verdens børn kan lægge på ... Gak du kun frem på fredens vej
og agt alverdens tummel ej.-

Det er ikke just kærlige bemærkninger om den Overmand som forfølger ham, og andre lignende folk på jord, som tjener Djævelen (og Ham når vi til igen). Hvis digteren også elsker alle dem, er han såvist ikke gen-elsket.

Derpå stiger Kingo nedad og går til En Lige stillet, som derfor

også er et syndigt menneske, men nu er blevet - en vildfaren - :

- Enhver af os sin mangel har og er ej ren og engleklar,
så han sig ofte jo forsér i dette syndige legems ler ... - (Men):
- Hastig harm (må) ej tænde ild, når vor jævn-kristen farer vild
at skæmme ham, men med fordrag anse i kærlighed hans sag.-

Det er en af hans forfuskede sætninger her-og-der, og betyder vel : Man skal ikke blive hidsig over, at han er galt på den, det kunne han få det dårligt af, men ta' det stille og roligt lige overfor ham.- Det udbygges ni søndage senere med en vagere og tilsyneladende øm formulering:

- Der findes fejl hos en og hver, det være mand og kvinde,
thi bør vi den, som skikker sig ej vel, med kærlighed påminde.- (17.+26.
S.e.Trefoldighed)

Altså kan en storbonde råt sige til en gårdkone, Du! du er en svinepels ! (og omvendt), - en byborger kan sige til en borgerkone, Du téer dig tåvelig ! (og vice versa),- og hvordan ville de tiltalte ta' imod en sådan "kærlighed"? Der ligger hos denne Tiltalende en selvherlighed, et *Holier than thou* ! Så det korteste svar ville være et : Pas du dig selv ! - med mere efterfølgende.- Der er for hver sektor, på land og i by, fire mulige kombinationer : Mand til mand,- Mand til kvinde,- Kvinde til mand,- Kvinde til kvinde, så ialt er der 8 mulige gennemspilninger af disse scener og moraliser: Om Ydmyghedens Hovmod.

For under de påmindelser ligger, at man ikke tror det rette, og da ikke

- ... skyer al ondskabs skam og skin, og da, i usund lærdoms trin,
Guds ånd vi skal bedrøve.-

Kingo minder selv om, at han ti år før i Vinterparten har talt sektérere imod, med egen stemme og som årelang Overordnet i Skole og Kirke.-

Endelig stiger han helt op til Ham, fra hvem Kærligheden udgår, Jesus.

- Du kaldte hver og en og ville dennem lede
fra Satan, Synd og Dødens mén, og fra din Faders vrede.-

Således forholdt det sig med disse jordiske, diabolske, og himmelske magter overfor menneskene, så disse alle tider blev stormløbet fra tre sider :

- Al Verdens synd i vejen stod, for dem du skulle gøre bod,
ja, Satans og Guds vredes bål, og Syndens galdegiftige skål.-

Vor Herre og hans luende Fjende går løs på dem, og som vist på
Jesus Selv :

-Din Faders vredes ild og brand sletingen kunde dæmpe
foruden dig (som) et blodigt offer for al Verdens synd at blive.-

Thi således forholdt Gud Fader sig overfor sin enbårne Søn :

- Guds vredes ild på sjælen dig med helvedangest brændte.-

Vi kan slutte med kort at opgøre Jesu, Kingos, og Egos modstan-
dere i disse hans sidste salmer : Gud Selv er den Troendes fjende.-

Guds fjende Satan er fjendsk imod ham og hende. Som om De To
arbejdede sammen. - Alle menneskene er fjendtlige overfor dette Ego.-

Det bliver i Kingos første og sidste salmeord i 1699 til dette :
“Vor Gud er idel Kærlighed“.

Satans tre krige

Fra først til sidst i samlingerne gør Firmaet Synd & Satan deres
ravager gennem salmerne, men i Vinterparten skilles Satan ud og
opererer nu for sig selv i to à tre roller: Dels i Jesu Passion, hvor
han fremdriver lidelserne; dels i en metaforisk krig, som han driver
imod Kirken; og imod Ego som Allemand. De tre roller binder
punktvist og stadigvæk genkommende så mange salmer sammen, -
udover disses binding til kirkeårets tekster, til de obligate temaer
om lyst, synd og plager, om uafsladelig forfølgelse, og om hensynet
til de syge, arme og sølle.

Vi vil præsentere disse tre roller hver for sig : Med Satans
underløb af Frelsermanden, den gang;- Hans krigen imod Kirken,
i Kingos datid; - og hver en livets dag imod Ego; og dermed alle
troende-og-syndere.

Vi understreger, at Satans krig mod Jesus er Kingos egen ide og
hans dramatiske overstyring af det Nye Testaments beretninger.
I dem er der blot tale om at Jesus, som en ret sædvanlig under-
gører i det land, uddriver dæmoner eller onde ånder; sågar i de
gadarenske svin, der styrter sig i søen. Jesus beskyldes endog for
at stå i ledtog med Beelzebul, disse onde ånders fyrste! Men kun
et sted, ved Fristerens tre fristelser i ørkenen, mødes de to
skikkelser i de hellige tekster. Og ellers er det kun hos Lukas og

Johannes, at Djævlén eller Satan farer i forræderen Judas. Men her i salmerne er Satan spredt og alle tider påfærde, så denne Onde binder tildragelserne sammen med lurende og gentagne effekter.

Først Terroristen Satan i krig mod Jesus: Konflikterne begynder allerede ved Mariæ Bebudelses Dag, inden Jesus er kommet til denne Verden og han blot er :

- udi det jomfru-liv og skød ... Men :
- Du ved din fødsel, pine og død skal knuse Satan,
og synd og nød i evighed nedtrykke.-

Thi udfra Lukas 1. bebudes det for ham :

- Han er Guds søn så stor og stærk, som Satan skal bekrige; -

Og med den heftigste effekt tillægges nu, oveni dette Barn i Vuggen, den Lidende Frelser medsammt alle hans forrædere :

- Dine tjenere de slog, myrded, hudstrøg og forjog,
stødte, stened og bespotted, og mod dig sig sammenrotted.
- Satan, sygdom, sorg og synd drev og lægte du med fynd,
men din løn blev sten og avind, svøber, torne, kors og glavind.-

Forfølgelsens generelle vanvid huserer også her, og striden er allerede indledt. For udfra Lukas 2. føjes derpå til :

- Bliv stærk, o lille kæmpe, til din fjendes hals at trykke.-

Dermed tangerer Kingo en topos fra før Renaissancen, som er udtrykt i fransk og engelsk digtning, Jesu krig mod Satan, og den udarbejdes således : Clemens Marot, død 1544, digter en kæk "Ballade på Juledag", sådan :

Et lille Barn er gået til attack,
mod vældig Slange med sit giftig' hug;
men Lillefyren, uden at sige sic,
med et stort kors gav den et mægtig hak!
så den faldt om og brækkede sin ryg.-

Disse hakkende rim fortsætter under lystige udflugter i de tre lange strofer. Men William Dunbar, sidst i 1400-tallet, forskyder kampen til Opstandelsen og Nedstigningen til Helvede :

Imod den sorte Drage stod der slag,
vor kæmper, Krist, har slået ned hans magt;
Helvedes porte er brudt op med brag,
djævlene skælver med et rædsomt skrig,
og Korsets sejerstegn går nu i top :

Surrexit Dominus de sépulchro.

og det er : Vor Herre er opstået af sin grav.-

Kingo gør det samme senere hen til en Fastelavns Søndag :

- Til Helvede han òg nedfoer, i samme kraft og styrke,
hvor de fordømte ånder boer i fængsel, ild og tørke ...
- En tordenprædiken han dem udaf sin mund lod høre.

Ved Langfredag gør han det så for anden gang :

- Du til Helvede foer ned, Helvede hvorfor jeg gruer,
og fik Satan sat i skruer, med sin magt i evighed!

Det får de to ud af Troesbekendelsens korte frase : ‘Nedfaren til Dødsriget’, som er indsat i den tekst fra det sene og apokryfe Peters Evangelium.-

Efter Jesu dåb i Jordan, som indvielsen til hans virke, varsles der igen

- Krig og strid og mord og død,...
freden er for Jesus ude.

De to magters direkte sammenstød sker, da Djævelen frister Jesus efter hans 40 dages Faste i Ørkenen, iflg. Mattæus 4. :

- Thi Jesus var ej døbt, såsnart han jo af åndens •brynde brand
sig må skynde til ørken med en fart mod Satan strid begynde.

De tre Satans fristelser er: -Lad sten til brød sig vende! (forvandle),- Derefter:

- På helligdommens høje top han hannem også fører ...
“O lad dig falde langs her ned! Du har jo engleskare, dig at være” -

Guds engle vil gribe ham! Og som den sidste og videste fristelse :

- “Kom på hint bjerg, hvor du på stand skal se al verdens vælde ...
Det guld, de grønne skove tør jeg vove, kun for et fodfald,
på timen dig at love”.-

dvs.: “Kast dig ned og tilbed Mig! og Alt dette vil jeg give dig”.

Da bryder Ego ind på stedet og siger :

- Løgnagtige Satan, tør du så min Frelsere antaste! -

Jesus går så ud til sin gerning, at belære og gøre undere, og han kommer til en kanaanæisk kvinde, en troende hedning! (Hun kaldes:-Skjoldmø gæv-). Hendes datter er besat af en ond ånd, og konen siger nu til ham med et så hjemligt tonefald :

- O send mig hjælp og hør min bøn,

Tænk, Satan er derhjemme ...

At hjælpe var du altid vant, lad dog ej Satan råde.-

Så han tilsiger hende hjælp, og hun siger med fynd :

-Tak, søde Jesus, være dig! Nu skal da Satan pakke sig
og bort med skændsel vige! -

Satans indgreb pr. vikar sker Skærtorsdag, da Jesus indstifter
Nadveren,

- Et aftensmåltid holdte du, da Judas •stak ihu fandt på
dig at forråde •fage.- raskt

Så denne Ondes Judas går til præsterne og får løfte om 30 sølv-
penge, dersom han vil forråde Jesus, og det gør han så da Jesus
beder i Gethsemane Have, imens disciplene og endda hans yndling
Peder sover. Jesus siger, og det sker på hver Første Søndag i Fasten :

- “Peder, løfterige Peder ... sover du imens jeg sveder ...

Satan ville sigted dig, da jeg bad så inderlig! “-

Da kommer Judas ind og kysser Jesus, og dermed udpeger han sin
herre for vagten, der følger efter ham. Det bliver til Egos dystre linier :

- Den forræder Judas tager Mørkheds våben villig på
og i åg med Satan drager, som udi hans hjerte lå.-

Ugen efter hører vi, hvordan det moralsk og legemligt gik Judas :

- Synd og Satan i ham gik og sit herredømme fik,
og sin Skabere han solgte, mens han gik i Satans bolte.-

(“I Bolt og Jern” betød sværtlænket, som danske tugthusfanger gik).

(Han) sig under Satan bukker, vil ej gøre pligt og bod!

(Så han) søger hen til reb og strikke, i sit blod sin dom at drikke.-

Han hængte sig; dog, Kingo lader ham meget kingosk drikke sit
eget blod ...

Ved Tredje Uge i Fasten føres nu Jesus bunden frem for
Præsterådet :

- Vold og Magt kun vågen er, Satan fakkelt for dem bær,
hidser de gråhærdede præster til at blive helvedebæster.-

Hele Helved er sluppet løs på jorden mod den værgeløse Guds Søn.

Da Jesus efter lange piner er opstanden, og ved sin frelserdød har
genløst menneskene, får i århundrederne Kirken sin skikkelse op
til Luthers brud og Reformationen, videre til Kingos egen tid. Da

udspiller sig den anden fase i Satans Krig mod Kirken. Med afsæt i den tekst, hvor Jesus stilner Stormen på Søen, føres dette over til et billed på Kirkens Skib i høj sø, og dær kommer Den Onde op igen :

- Her rejses og oprøres al Satans herremagt,
ild, bål og sværd her føres at føje Satans •agt.- hensigt

For i disse dage kommer kætterne og Paven ud med deres vranglærer :

- Imens har Satan jaget al skam og last i grøde,
som vil Guds ære døde.-

Disse onder sætter frugt, som ved lignelsen om Arbejderne i Vingården :

- Men se! Den gamle Slanges lyst sig i din vingård lukker
og fylder dine tjeneres bryst med sød indbildnings sukker.-
(4. og 5.S.e.HelligTreKonger og 1.S.e.Kyndelmesse).

- Satan Selv er altså i Pavekirken og i sekterne, som det andetsteds antydes, såsom i Litaniets :

- Forhindr al kætteri og vildfarelse ... lad Djævelen og alle
Christendommens fiender snart trædes under vore fødder!

(Men dertil siges minsandten og da mere kristeligt :

Forlad alle vore fjender, og hjælp dem at omvende sig).

Hermed glider vi ind i Satans Krig mod Ego, og på 4. Søndag efter Helligtrekonger gentages Kingos krigsbilleder omkring denne *Everyman*, han som tager del i det store drama udfra sin hverdag og sit eget liv :

- Så lad Afgrunden øse al helved-ondskab op,
og lad kun Satan løse al sin tyranne-trop.-

Vi kommer videre frem til 2. Søndag i Fasten, og er dermed ved indgangen til Påsken og Passionen, og da siger Ego stort og dystert :

- Mørket skjuler Jorderige, natten den er nu forhånd,
Mørket Solen vil bekrige - (og dén er billedet på Jesus:)
Ene kan Hans ord og tale kaste fjenden baglæns om.-

Ved 3. Søndag i Fasten siges det påny :

- O Jesus, som til Verden kommen er, at kaste om
al Satans herredom ... lad mit hjerte lukkes så'
at hans pile over gå, lad mig i Guds harnisk stå.

-Således er Ego selv indrullet og armeret i denne krigen. Og
samme dato siges det påny, overraskende optimistisk og martialske
udførligt :

- Så skal dog Satans rige aldeles kastes om, Gud vil det selv bekrige.
- Sin fæstning må han rømme ... hans helvedvåben må
ej Sjælen skade gøre, Gud kan ham dem afføre,
Han agter dem som strå ...
- O Jesus, o du kender, hvor ofte Satan dog
min fæstning hart berender ...

Større og solidere er nu Egos værn blevet, så han siger ved
Palmesøndag :

- Trods kors og død! Trods Satans helvedhær!
Trods alskens nød og alle djævlens stød!
Jesus vil dog komme nær ...

Som en officiel bulletin lyder det så på Første Påskedag :

... Dødens og Helvedes tåge ved Jesu død alt er forvunden
og sejeren evig er vunden.-

Videre meldes på den samme dato :

... Han dræbte din død og nedbrød al Satans herredom
og vælted Helved om ... Løven udaf Juda vandt ...

Og med en fortsat fanfare og triumferen :

- Guds søn vor Sol er oppe, og gennem Dødens troppe'
han fægted sig med ære!
... Død og Satans Rige er ødelagt med ære ...
O Dødens brod, nu har du mist din od!
Trods, Helvede, din grube!
Trods Satans gab og strube! I tabte med vanære ...

Omsider lyder det 3. Påskedag, med en privat lykkelig udgang for
Ego selv :

Da blev til Satans hån og skam det Helvedrige øde.
... det store Jesu navn og min Herres sejerfavn
fører mig til rolig havn.-

Ikke desto mindre, i 1699-samlingen går krigen videre på Trefoldig-
heds Søndag, som fejrer Tre-Enigheden, Fader, Søn og Helligånd :

- Jeg stedse med mig bæ'r som mod Satan et •gevær.- våben
Krigen er stadig i gang ved Sankt Hans, hvor Ego taler til Kæm-
peren Jesus :

- For dit embede at føre haver du dit munde-sværd
skarpt og ægget, for at røre og indhugge her og der
gennem marv og •ledemod stolte hjerters sind og blod.- lemmer
Men selvom Ego ikke hør gruer over Verdens Undergang, så er han
dog ved Alle Helgens Dag ængstelig i denne Åndens Krig :

- Jeg frygte må og idelig bevæbnet stå
mod Satan, synd og laster, indtil min sidste fjende får
ved Jesu død sit banesår og Døden slet omkaster
når han mig stærk antaster.-

Hos Paulus er denne 'Sidste Fjende' Døden selv, og Kingos ord
kan gøres af med paradoxet: -"Død, Du skal dø".-

Men i et par efterhængte Passions-Salmer er menneskelægtens og
Egos egen krig stadigvæk ikke vundet :

... Taber jeg end tit mit slag, jeg bør dog ej forsage,
jeg vinder dog, fordi min sag selv Jesus vil antage, ...
.. Du ville fra dit Rige dybt nedstige,
at frelse •Adams køn og Satan at bekriige.-

menneskene

Således går denne 1000-års-krig videre i Kingos sidste salmeord.

TIL ENDEN : FRED, KRIG (FRED)

Vi vil følge Kingo, og den krigslidende befolkning i dens økonomi-
ske nød, til de sidste ord han fik sagt om den fred, som han og alt
folket håbede på, endnu inden den store krig var afsluttet. Så dette
er hans 'Lykønske ved Nytår 1677', og hans bøn til Gud to år før
den håbløse fredsslutning :

- Tak for hver sejrssol! Tak for hver lykketime,
som Du har ladet sig med Kongens ønske rime
... i dette nytårs gang med sejer •udaf Ny,
og lad så Fredens Sol gå op foruden sky ...

ved Nymåne

Vi rykker frem til Nytår 1679, efter freden i August med over-
givelsen af alle erobrede områder, et absolut tab efter 4 års krige,
og Kingo sender da kongen disse fromme fraser :

... så give Gud at lykke
med sejer, nåde, fred, må Kongens hoved smykke..
... giv Fred, en gavnlig Fred, til Din og Kongens ære ...

Samme år kommer Chr.V. fra Holsten til Fyn og Kingo, der delecterer ham med højtsvungen naturlyrik - som vi springer over for disse fire linier :

- Velkommen Christian, velkommen hjem igen!
... Hans hånd den gerne tog mod Fredens oliekvist
om ære, navn og gavn derved blev ikke mist't ! ...
Han nå med ære, det som hver mand ønsker, Fred! -

Absolut uden ære, for Danmark vandt ikke sit Skåne tilbage efter krigen. Frankrig bestemte i Europa, Griffenfeldt havde haft ret i sin tilnærmelse til denne dominerende stat, der afgjorde krigen med ene tab for Danmark.

To år efter sender Kingo sit Nytårsønske 1681 til Solen, ca.= Kongen, der overroses påtværs af alle politiske fakta :

- •Forleden år du har på Tidens smuttevinger 2 år før ...
ført Freden til vort land, den lun' og læ medbringer
Du trued vel med krig i første opgangs blink,
men siden gav du Fred et nådigt himmelvink.
O Fred, o søde Fred, som Gud alene giver,
gid du med kraftig rod hos os i blomstring bliver,
spænd om den kære Fred et evigt himmelhold
og heft den runden om al Jordens vælteboll.
- Men om den ønskede Fred i fred må ikke være,
men krigs-stål-hærdet Gud vil Fred sin •pas afskære, gang
O mægtige Zebaoth, o lad dog Freden stå
beseglet i din hånd for denne •norden-vrå. hjørne i Nord
Giv Kongen udi fred en fredsom ånd og tanke;
men, om han nødes til, på fjendens port at banke,
så giv da kraft og ånd, og visdom, lykke, mod,
at vinde fred igen af fjendefald og blod.-

Det rummelige ønske gik ikke i opfyldelse, freden havde Frankrig afgjort og hverken Christian eller Gud, men til de store åndelige bønner kan man kun istemme sit : Amen ! (Og måské aner man i de ønskede kgl. egenskaber en skygge af mistillid til kongens evner?). Dog, Gud har ført krigen sammen med Kongen, nu giver Gud fred, men, Han kan altså begynde på krig igen.- Det er det logiske facit af denne slingrende lobhudling.

Vi når videre til Nytår 1682 og disse higende ønsker :

- Driv krigens tordensky, ulykkers lyne-ilde
langt fra vor horisont,
... i krig og fred lad Kongens fod uhindret gå.-

Den europæiske krig bryder da ud igen i 1685, og den varer helt til 1697.

Men 1690 er der 20 års regerings-jubilæum, så det får følgende overblik :

- Igennem krigens den blodfarvede damp og lue
har Kongen midlertid sig modig ladet skue
... Så ganske vidt, som Verden sig •oprører er i oprør
og dagligt Jordens kreds i Jammers vogn om kører
med frygt for sværd og rov, og mord og ildebrand,
så bor dog Kongen og hans folk i Fredens Land.-

Dog er kongen i 1693 på krigstogt til en skanse i Ratzeburg, sådan at nu :

dit Rige fred, men (dine) Fjender afgang får ...
- Du lod sværdet drage ... for med torden ned at brage
den stolte fæstning, som var lagt til Din fortræd.
Når fjenden •sluffed den, så gav du hannem fred. sløjfede
Hver ildklod, som du lod på byen heftig drive,
som volde, huse, ned i smadder kunne rive,
og skrive folket op med deres eget blod
til Døden, om de blév ved deres overmod ...
De selv •i minde rev de knejsende volde ned. gik ind på-
Fred skulle jorde straks al dødens bitterhed.
Så ville trodsighed dog ene forårsage
at nu en nøgen by sin skæbne hårdt må klage ...

Dette er det sidste og korte krigsdigt af Kingo med hans skelende tvesyn på al gevaldig krig og på de elendige ofre for den.

Ved Nytår 1696 kommer blot det korte ønske for kongen :

... lad alle fjenders list ... henviskes ...

1697 fejrer så Chr.V. sin 50års-fødselsdag med langtrækkende ønsker for hans efterfølgere :

- Befæst hans stol i fred ... og lad den blive klæd'
med al lyksalighed ved Kongen og hans sæd.-

To år efter i 1699 dør kongen, kun 52 år gammel, og sønnen Frederik d. IV. kommer på tronen, og vor pligt-roser lykønsker nu ham :

- Til lykke med den arm, hvormed du vil bekrige
hver Zions fjende; og forfægte ret og dom,
at vold og uret dog omsider kastes om! -

Det er høje, tågede ord om Guds eget folk, Danskerne, og uviss krig igen, men Himmels og Jords elementer adlyder helt bondske kong Frederik :

- Byd Himmel, Jord og Luft og Ild og Vand at blive
hans •vornede, som må ved dine ordrer drive ufrie bønder!
hans hverv, til lands og vands, i ledning og i fred ...
lad alle fjenders råd og list og magt forsvinde!

Kingo fejrer alle fjendernes list ned som spindelvæv i en stue! og nævner så: - Kongens fredelige natur.-

Ikkedestomindre drager Fr. d. IV. mod Holmer Skanse i 1700, for da kom der krig påny, og det lige til 1720. Skansen var 1697 blevet raseret, dengang den europæiske krig ophørte, men en ny befæstning blev nu brudt ned igen, som en episode i ni års fred.

I 1702 holder Frederik d. IV. sin fødselsdag, så han regaleres med en mytologi, hvor alle himmelmagter igen ved Guds hånd kæmper for Kongen :

- Se! mægtige Konge, se, hvor Dagens •øjenbryne Solen
i morgenrøden ler, og giver os at syne,
hvor han lyksalig op på firmamentet går,
at slutte ét, og stå på vagt, for mange år.
- I Din regeringstid Sol, Måne, Stjerner møder
ved Den almægtige Hånd, som dæmper, dræber, døder
alt det, som Kongens liv og fred kan stå imod.
... for at føre Kongen til liv, og sejr, og nådes fylde,
som Himlen ville selv besegle og forgyldede!
Gå, Tid, og kom igen, forny hans fødsels dag
i mange år med Fred og Himlens velbehag.-

Så er året 1703, da Kingo døde ved høst, efter kun tre års fred (1697-1700) til allersidst, og han har igen sin guddommelige mytologi at byde på for kongen :

... Sol ... lad din strålevogn omrende
på Himlens herlige hus, ved hvert et himmeltegn ...
Giv, Himlens Gud ... at alle ting sig føje
til liv, til lykke, og til kronet fryd og fred
for Kongen og hans Hus med al lyksalighed.
Gå, Krig og Uro, byg din jammerfulde rede

langt langt fra Kongens land! Gid fjendens vold og vrede
som dug for solen en afmægtig svinden få,
og Kongen hvert år til ny Freds-regering gå.-

Så lå Kingos lig i jorden og ventede sytten år på endelig fred i 1720.

Vi kan idag ikke redde Kingos ære ved at henvise til hans samtidiges ord om krigene. Anders Bording havde i sin rimede månedsavis sine taktiske vanskeligheder med det fatale nederlag ved Lund i 1679, der skyldtes kongens lamme ubeslutsomhed. Og en kollega som Henrik Gerner skrev efter de skandaløse tab ved freden et epos om krigen, der bestod af lutter sejre!- Der er forskel på formatet af mundsmørerne for en ringe konge.

Vi vil kun spørge historisk : Ville nogen i et autoritært regime, og sat i et så højt embede, kritisere rigets hersker for hans krigslyst? for det var kongers underholdning i de århundreder. Så var han ikke patriotisk! og det er man visse steder idag overfor enhver altid nødvendig og retfærdig krig.

Så vi bør vise, hvordan denne Skånske Krig endte. De tyske i Rådet lagde krigsførelsen om til den brændte jords taktik, så hæren brændte afgrøder, brændte haver, brændte gårde og byer. De dansksindede skåninger vaklede ... - Men de effektive svenskere fangede en Snaphane fra deres guerilla, og stak så en jernstiver igennem halsen, ned langs rygraden og ud gennem anus, og udstillede ham ved kirken for befolkningen. Med svensk klarsyn skaffede de svenske præster og svenske salmebøger,- på en generation var skåningerne svenske. Det må kaldes Vellykket Integration. Skåne er svensk.

KINGOS SIDSTE ÅR

JACOB WORM EXIT

Vi vender os sidst til digterens private liv og den sidste urolige del af det. En gammel plage dukker op igen, men forsvinder helt, hans stedsøn Jacob. I 1676 blev Kingo fri for sin lede plageånd, da Magister Worm får et par små stillinger i Viborg, stadigvæk langt under hans universitære kvalifikationer. Han lægger sig efter gammel uvane hurtigt ud med sine to foresatte, pastor og bisp. Desuden fortsætter han sine satirer, men han retter dem nu ud imod samfundet, men centreret om kirkens forhold, i Simoni, som var Salg af den Helligånd, men angik kirkeledernes falbydning af stillinger. Detsamme gjorde den nye tyske adel med de verdslige embeder, og alle folk i toppen skrabede formuer til sig. Det er som i EU og USA idag.

Fornemmeligst var det een mand, Schumacher / Griffenfeldt, der sørgede for sin familie. Men han fremmede altid kun dens begavede folk, - og de bliver siddende da han selv styrtes. Alligevel bliver han den akse, som Worms angreb drejer omkring. Efterhånden står han for Worm som selveste Antichrist, - men da Griffenfeldt falder og forsvinder, ser Worm hvor meget værre og ringere Rigets udsugere var, og foreslår : Griffenfeldt må kaldes tilbage og genindsættes i sin rang og virksomhed! En bizar ide, og højligt risikabel.

For da er Worm allerede begyndt at rette sit satiriske skyts mod Kongen selv: Han skulle rette op på de rivegale måder, styret fungerede på. For Worm var ligesom alle kirkens folk en tilhænger af denne autoritære enevælde under en gudgiven monark : Han var hævet over enhver kritik. Men Worm ender med direkte at ramme ud efter ham ...

Vi må pointere slutresultatet først : Satyrikeren angriber tilsidst både styrets legalitet og kongens egen person. Det er et angreb på rigets forfatning og et crimen læsæ majestatis af groveste karakter. Det foretager han da i gammel-testamentlig kode med sin universitært anlagte Disputation, "Kong Jeroboams Afguder!", om dennes 'meget korrumpereede rige', og stoffet har han løftet ud af Kongernes Bog og trakterer det helt på sin egen måde.

Vi vil derfra kun citere et bibelsk bon mot : "Har min fader tugtet Eder med svøber, vil jeg tugte Eder med skorpioner" (i.e. knut med jernhager). Det kunne nok siges om Chr.V.s krigsskatter.

Og så anfører vi blot de to afgørende paragraffer i Worms Theser.- These 15 siger : ... "Han bryder ægtepagt, og besmitter sig med horeri og skørlevned ... ejheller anstår det Herrens Salvede at gå af Guds Hus i horehuset."- Dermed har Worm hængt Kongen ud for hans adskillige elskerinder, udover Sofie Amalie Moth, med videre saftige sager, og det er en mageløs majestætsfornærmelse.

Men en vid og lang horisont har hans destruktive Thesis 17: - "Tyranni (er det), når en fyrste, ... vil forandre sin regerings estat (karakter), kalder Rigens Stænder tilsammen, lukker portene, og med mord og brand, bevæbnet magt, gods og midlers konfiskation truer, tvinger, og nøder dem til at stå deres ret af (afstå den)." - Det er et højt komprimeret referat af regerings-skiftet 1660 og Enevældens indførelse, som et militært og voldeligt kup.

Een mand har altså med et slag underkendt Enevælden, blot en snes år efter dens indførelse. Han har haft meningsfæller her og der, og dem sender han afskrifter til; men de tav klogeligt.- Der går over hundrede år i Danmark føre nogen igen hæver stemmen mod den sene Enevælde, de måtte gå i exil til Revolutionens Paris.- Worm er aktuel igen 1849 med Enevældens ophør og vor første Grundlov; mere sikret først fra 1901 med Parlamentarismen og et flertalsstyre ved partier. (Det er værd en Excurs i europæisk perspektiv (cf. p. 215).

Regeringens jurister opsnapper Worms afskrifter med et overordentlig grundigt eftersøgnings-arbejde, og stævner ham med stadigt genoptagne og skarpsindige afhøringer. Hans stivt sind og komplette mangel på realitetssans giver forhørsdommeren visse overraskelser. Men for juristerne var sagen : Er denne person talerøret for en gruppering af gammel-adelen, som har til hensigt at styrte styret ? - Det er han ikke, altså er han politisk ufarlig. Men han er en ekstrem lovbrøder mod statsretten, og han har krænket Kongen in extremis, altså dømmes han.

I denne slutfase kommer omsider vores Kingo ind. For Worm skriver bønskrifter til alle og enhver, gang på gang til de kongelige, så hvorfor ikke til hans gamle offer fra Slangstrup-tiden. Og det gør han to gange. Da viser bisp Kingo sin sindsilgevægt og sin psykologiske finsans. Worm har allerede i sine bønner lagt sig selv ud i et slapt ordspil som Ormen, og i gammel-testamentlig kode som en Siméï. I 2. Samuels Bog er hán en oprører imod kong

David, der dog tilgiver ham. Så her er Kingos tekst til “Den fromme Kong Davids nådige Tanker og Dom over Simei” :

- Se der, hvor Simei sig om i støvet vælter,
se hvor hans •knipse-sind i mange tårer smelter; spotske-
se hvor hans mund, som før var fuld af skænde-skum,
er hånligt låset til, som han var ganske stum ...
i den friheds dristig' ånd, Guds Salvede at spotte;
se hvor han ryster dog for Dommens grumme frygt ...

(Altså: Worm frygter for en grusom dom).

... Men Nej, han skal ej dø; den værdighed og vælde
på Kongens scepter står, at rejse op og fælde.
Mit kroned hoved skal så lavt ej bukket ned,
at man skal mærke, jeg blev på en flabmund vred ...
(for) nu er han et spøg, en lumpen pladderpøs,
en selv-viis'gante, jeg vil derfor sla' ham løs ...

(Han er ikke mindre end et spøjelse, en sladderkælling, og en selv-klog tåbe).

... Den stymper menske-orm, jeg vil dog lade gå
for ormen Christi skyld, mens han sig krymper så'.
... Jeg er David dog, og han kun Simei.-

Det er hele tre psykologisk træf, som Kingo når i dette exalterede poem.- Idet Kongen læser eller mumler teksten, har han allerede afsagt frigivelsen af Worm.- Monarken er for højt hævet over denne usling til at straffe ham, og han er en kristen hersker, der kan og skal tilgive.- Samtidig får Kingo i sine væltende skældsord ram på Worm og hævn over ham, omsider.

Man har med rette beundret Kingo for hans storsind overfor en så infam plageånd som Worm. Men han får også luft nu. Tilmed er Kingo bisp, og i en så høj charge, med en sådan status, kan han ikke tillade at han, som engang var gift med Sille og er i familie med slægten Worm, at han nu skal holde denne stats-omstyrter og kongekrænker i sit stamtræ : Worm må frigives. Alt dette i eet eneste heftigt forløb.

Vi ved ikke, om digtet har gjort noget til Worms hårde benådning. For statens folk var det ene væsentlige, Han taler ikke for en revolterende gammel-adel, han har ingen medskyldige, han er et politisk nul.

Men Worm viser sit inderste skæve væsen ved at omskrive

digtet til Kingo med alle forbandelserne nu vendt imod ham : Den mand han tiggede om at redde sig, imod al sandsynlighed og mod alle odds.- Desuden anså Worm sig hele sin tid for en Sandhedens Apostel, og tilsidst som uskyldig martyr. Her hefter Kingo til med et tvedtelt vers, hvis kerne nærmer sig det vovelige :

P: S: Til Ormen

Så vidt du •røret har om Herrens salved hoved ca. angrebet
jeg •slet forbande vil og ikke have •lovet. rent ud / tale godt om
Men alt hvad sandhed er, jeg bedre ej har hørt.

Ak! at du Rigets Sol med pen ej havde rørt.-

Worm har gjort det utilgivelige, at angribe Kongen Selv. Men hans udsagn i satirerne om dårligdomme i Danmark, er så sande som nogen har sagt dem. Thi de taler om de store svagheder i regimets udøvelse -. For det første har Kingo da kendt, eller dog hørt om, Worms' vilde skriverier. For det andet kender han så nøje tilstandene og bedævelsen i riget, at han må give Worm direkte ret i angrebene på disse forhold. Det må man kalde en sjældent klarsynet højmodighed.

Dommen mod Worm gik først på méned og den højeste majestæts-fornærmelse, hvorfor hans højre hånd og hovedet skulle afhugges.- Derefter benådes han med at beholde livet, men at blive deporteret for livstid, uden tilbagevenden nogen sinde, ud til den danske handelsstation Trankebar (nu Mayavaram) på SydIndiens østkyst i Tamil Nad. Hans ophold fører ham ind i en megaloman og bestialsk leders forbrydelser, og tiden dør fører til en del usandsynlige myter om ham efter hans død ca. 1692, kun godt 50 år gammel. Vi sætter det juridisk interessante og sagn-agtige stof som et Appendix (cf. p. 249). For det vidner om rigets retsudøvelse og dennes delvise effektivitet, og om dens kultur-bundne begrænsninger. Det taler gyseligt om hin ædle danske gammel-adel, og om datidens syn på indfødte folk. Dét er virkelig ikke digt! Til gengæld er det en groteske og kriminalgyser ud af denne tid. Her vi vil se nøjere på Kingos kunst i hans Simei-digt og dettes stof.

Omkring Simei og David står et af det Gamle Testamentes dramatiske katastrofer. For kongens søn Absalom rejser sig mod sin far og fordriver ham fra Jerusalem. Da er det at Simei, som er af kong Sauls slægt, forbander David, som jo dræbte kongen, og Simei kaster sten imod den exilerede og råber: -'Bort, bort med dig, din

blodhund, din usling!’ - Og en mand som står hos David, kalder Simei: - Den døde hund! - og vil hugge ho’det af ham på stedet.- Men Absalom falder i oprøret, og kong David genvinder sin rang. Da kommer Simei og beder om tilgivelse for sin brøde. Igen siger én, -’Skal han ikke lide døden!’ - men David tilgiver Simei endnu en gang.-

Sådanne lidenskaber har der for en datids bibellæser stået omkring disse navne; så her refereres de for de ikke-bibellæsende af idag. Men Kingo indskriver to helt andre tekststeder fra Biblen, og i dem lovsynger David i de prægtigste ord Herren, som slog alle Hans fjender i Sin væld, ved de bedrifter, Davids kæmpere udviste i krigen.-

Kingo underskyder, som i sine krigsdigte, en lobhudling af den krigsgale Christian V.- Kongen og hoffet har kendt og værdsat disse under-tekster: Så tyst spiller Kingo på sin kode og dens drama: Dét er at digte ...

EXCURS

- De exilerede i den borgerlige Enevælde er den nu ukendte geograf Malthe Brun, der får et navn i Frankrig, og den velkendte ældre Heiberg, med de boltrende viser og sit bevingede ord, Ordener hænger man på Idioter.-Vi tilføjer, at seks slægtleds digtere er støt konservative, reaktionære tilhængere af en forfaldende enevælde, og siden af Estrups de facto militære diktatur ... Så vi sammenligner med visse europæere i Revolutionernes tider : Henri Beyle (Stendhal), essayisten William Hazlitt, den vilde ånd William Blake, og da Charles Fourier med alle efterfølgende utopiske socialister.-

SILLES DRUDE DØR

I Slangerup og siden i Odense har Kingo i sit hus et opvoksende barn, og det er Silles sidst fødte, datteren Drude. Hun kommer til verden efter at den aldersstegne ægtemand, pastor Worm, er død (og var Kingo måske pigens kødelige far?).

Han har fra først af sørget på det smukkeste for Silles fire børn og deres tilværelse, og familien Worm viser sin taknemmelighed ved at kalde flere af deres sønner Thomas, og en gren af familien tar endda mellemnavnet Kingo. Såvist holdt han sit høje løfte til hende i Chrysillis-visen. (Og denne del af slægten Worm viste folk,

at den havde de bedste og højeste forbindelser).

Silles Drude nåede ikke at blive forlovet eller bortgiftet ved den gængse alder i tiden, for et forår dør hun, inden hun er fyldt sytten. Til hendes bortgang har vi de mest stille og inderlige ord vi hører fra Kingo. I dem ringer kirkeklokkerne over hende, og det urene metal der er ham og os selv, toner langt inde om hendes død :

På salig Drude Worms ligkiste

(begravet 22. Maj 1685)

Som blomsteret i maj går ud ved regn og storm,

så' faldt i ungdoms år den yndig' Drude Worm.

Her gemmes hendes tøv til Himlens blide vår,

som her nød liv i Gud i knap nok sytten år.

Gå, Læser, tag din malm i minde hvor du går.

Vi tør vel sige, at det daglige syn af Drude kunne minde ham om den årelange forelskelse i Sille, deres korte samliv, og hendes tragiske død. Og nu var han igen blevet smertende forelsket, også det trak ud i lange år.

TIL DEN SIDSTE ELSKEDE

Højt op i alderen skriver Kingo stadig om begæret som en plage og lidelse. Hans kone var nu, sagt på fransk, blevet *inutilisable*, han så stadig unge kvinder om sig, hvor han kom frem, og han var blevet ulykkeligt forelsket. Fem år før sin ældede kones død skriver han da sit tredje Bindebrev :

“Til den af Dyd og Blod ædle og Velbeprydede Jomfru, J. Brigitte Baltslov på hendes indfaldende Nafns Dag, Dend 1. Februar 1689”.

Birgitte Balsløv var virkelig alt hvad titlen på fødselsdagsdigtet siger : Ugift, af fornem familie, og stolt at se på. Det viser hendes og Kingos fælles gravportrætter i Fravde Kirke ovre ved Odense. Hendes fader var Dr. med. og Assessor Christopher Balslev i Odense, og han ejede den store Fravdegård øst for byen. Kingo forfatter hans gravskrift i slægtskirken, med en privat og offentlig pessimisme i ordene :

- Oprigtighed, forstand, med gammel tro og love,

De gik så sagte ned her hos hans ben at sove.-

Balslevs svoger var den lærde Jacob Bircherod i byen, og Kingo var nært knyttet til Bircherods kreds; for denne var professor i klassiske

sprog ved Odense Katedralskole, og Kingo havde som bisp også tilsynet med skolen. Selv holder han sin meget lange og højbarokke ligprædiken over Bircherød.

Med disse nære sammenknytninger kan bisp Kingo meget tidligt og tit have mødt den purunge Birgitte hos Odenses bedste familier. Men først da hun fylder fireogtyve, og da forlængst er giftefærdig, erklærer han sig mere end diskret i 1689 med Bindebrevet. Han var da 54, hustruen var halvfjers.

Hans bindebrev hentyder til Birgittes katolske navnefælle i kalenderen for 1. Februar, den irske helgeninde Brigida, og navnet betyder på gælisk : Den Strålende.- Videre er Blide-måned den lyse måned som er Februar, og således går månedens og helgenindens navne sammen i eet lys. Og hun forblev selvsagt jomfru (eller verdsligt set ugift).

Teksten peger videre til skikkene omkring de nymodens bindebrev, med indlagte bånd og knuder, som man skulle løse, eller til de gaver af kostbare smykker, der "bandt" modtageren af dem. Tanken i digtet bliver den, at Birgitte skal binde sig til Gud og ikke til verdslige ting, selvom hun skulle blive gift ... Lige ud sagt : Gid hun ikke giftede sig! Og begyndelsen af brevet tildækker dette hans håb i den allerhøjeste stilføring :

- Kom, Blide Himmel-Gud, lad Salighed opblinke,
Lad fra Din tronestol de store Nåder vinke ...
Du driver Tidens hjul, og ved Din visdom vender
Hver stunds minut, og hvad der ind i tiden render
Af sær Forandring, og hvad Lykken lægges til.-

Jordisk og personligt sagt, Om det slog sådan om, at Jeg vandt denne kvinde! Og derefter præsenteres hun :

- Jeg seer den første dag af Vinter-Blidemåned
forgylt af Solen og af Himlen overblånet,
betegnet med et Navn, som med al føje regnes
Birgitte Baltzlow til ...
Det navn forbinder mig, at jeg i Tidens minde
Skal efter gammel skik, Dig, smukke Jomfru, binde;
Dog ej med løse bånd af Verdens Fantasi
Og Valke-Knuder af et kunstigt hykleri.-

Det var sammenflettede bånd og knuder i bindebrevene, i den overtro, at man kunne binde andres tanker og ønsker, og således

påvirke dem.

Derefter spiller han på gaverne ved et bindebrev, som man dog skulle afslå, hvorfor han netop ikke giver dem- :

- Jeg kunne, om det gjaldt, vel lade perler træde
Omkring din hånd og hals, det var en •føje glæde! kort
At smede om din arm et •demant-bånd i guld, diamant
Var stor bekostning ej, men var dog strålende muld!
Du ser til sådant ej, Gud sidder dig i sinde!
Til Hannem vil jeg dig og ej til Verden binde!
Bliv bunden til Ham fast, så est du bunden fri,
•trods nogen fanger dig på Guds og Dydens Sti.- selvom

Og med et anspil på Paulus' og Luthers paradox om *servum arbitrium*, om Friheden netop i Troens Binding, kommer slutpointen og Kingos eget umulige paradox,- At hun måske bli'r gift, men da er viet til Gud Selv.-

De logiske sammenstød tyder ikke på større tiltro eller nogen lykkelig tilstand hos ham i skrivende stund.

“CANDIDA” og det sidste ÆGTESKAB

Langt om længe lægger den fire-og-halvfjers-årige anden fru Kingo sig til at dø i maj 1695. Straks ved forår, i venteåret inden et nyt ægteskab, digter Kingo sin sidste kærlighedssang, 'Candida'. Ordet er latin for skinnende hvid, strålende, skøn og ren, af ydre og af sind. Således spiller det igen på Brigida og Blide-måned i Bindebrevet, og følger Kingos kæreste billed op, lys og sol.

Det er i teksten ventetid, forår og utålmodighed, og Kingo genoptager hyrdepoesien og låner igen som i “Chrysillis” fra Astree Sjungekor. Men han vælger melodien fra sin egen store salme fra før 1684, 'Sorrige og Glæde, de vandre tilhobe'. Dens ord danner understemmen til hans egen konflikt og længsel.- Unægtelig har hyrderiet og hans begæren fået den stærkeste religiøse underbygning i disse bølgende strofer :

- Candida hviler i hjertekært gemme,
som diamanten indfattet i guld.
Candida har i mit hjerte sit hjem',
og som en perle i støvet fordulgt.
Veneris søn, dejlig og skøn, Venus søn, lille Amor
gør det således min tanke får bøn! -

Dette er bydende sagt til Venus søn, den lille Cupido, at han bevæger Hende med sine bønner! - Og den Elskende mediterer da over kærligheden :

- Sød er dog skyggen for manden på veje,
ønskelig, hvile for storm under træ.
Barnet i vuggen har søvnesødt leje,
venskab gør møje, men brystet gør læ.
Vintræ med stang gør drue-fang,
yndig og dejlig er Candidas gang.-

Det er gribende, at han i billedet om en rejsende og hans strabadser, (og han hentede billedet i Bibelens Salmer), nu mindes det spæde barns trygge søvn : Når det som han indirekte taler om, er kærligheden som en tryghed og dyb hvile. For venskaber kræver adskilligt af den, som er ven med nogen, det siger han. Men imod dette er der lunheden ved en kvindes bryst, som ved et træ imod blæsten.- Vinjer holdes oppe af en stang, og derved kan de bære frugter; men frasen er fra et bryllupsdigt, så den får en noget anatomisk og avlende biklang.- Og så får vi den Elskedes forbi-gang, som i Højsangens ord : "Hvor skønne er dine Skridt i Skoene, du Ædelbårne."- Så kompakt er den strofe bygget op.-

Det er ved forår, og han sidder ene, mens dyrene parrer sig :

- Se mig når Våren¹⁸ tar sommergrøn trøje,
Luften afkaster sit isegrå skørt.
Fuglen går hen, tar sig en ven,
ene jeg, Candida, sidder igen.-

Kingo længes, ... og han ser da ud :

- Ser jeg til floder og bølgeblå flammer,
hver af indbyggerne leger med sin,
Ser jeg til dyrenes løvklædte kammer,
en tager denne, en anden tar hin.
Jeg ser vel til på artig spil,
Ak, jeg i busken må ligge dog still'.-

Han er altså voyeur til al denne parring. (Str. 3 + 4.). Men fuglene gør nu i to strofer musik-sang, som i salonerne, og de danser sammen med hjortene, med en længe yndet topos. Og han beder

¹⁸ Våren er her som Renaissancens Primavera, og så langt senere Chr. Winthers Jomfru Vår, og da Sophus Claussens 'Naturen, min Elskerinde'.

nu den Ro, som er i hans tanker, dvs. sin Elskede, ud fra sin tvangstanke :

Lad ej min fjende dit hjerte omsno.

Det er det punkt igen i hans altid opdukkende forfølgelsesfor-
nemmelser. Og da græder han :

- Ak! har man fået hver Lige til •nøje, lyst
Råen sin mage og Hjorten sin hind,
Venus, min skat, hvor er det fat,
men du din tjener har ingen tilladt?

Der er en klar pointe i, at både hanner og hunner er lige i til-
fredsstillelsen ... Men alle kan ta' en Hun til deres trøst og lyst,
kun ikke han ... Og da sker det :

- Straks da fremtrådte af Elskovens telte
Candida dejlig, som gråden afbrød ...
Hun var mig bedre end hjorten sin hind.

Så også han er som hjortene i brunst, og han priser da hendes ynder :

- Klar som diamanten var smilekært øje,
hvid som krystallen var dejligste kind,
Yndige fagter (dem) betragter mit sind,
hertekær gavn i vennefavn,
udi mit hjerte begravet dit navn.-

Dette -Ven- er meget længe en almindelig tiltale til en elsket
kvinde, og hun vil som antydet også favne ham! :

- At du din tjener af hjertet vil elske,
kan jeg vel skue af brystets hvid' gips, ...
o hjerte mø, for dig at dø
gerne jeg ville i salteblå sø.-

Bag hans ekstreme og vanlige ytring om kærligheden, ligger i den
ene glose - Tjener-, Trubadureernes elskovstjeneste, *de vos servir*; den
kunne han kende fra tyske digteres brug af konventionen.-
Brysterne kunne nok vise damens elskovsvillighed ved at bølge
med hendes nu hurtigere åndedræt ... (Men en kvinde i gips er en
ubehagelig stoffornemmelse).

Fra havet svinger han sig da til himlen :

- Himmelblå hvælving har stjerner ej flere
end du har dyder, min dukke, min rå.

Hvad vil din tjener da mere begære
end dig at nyde og en gang at få.-

Men inden den nydelse må han nøjes med kun at tænke på hende :

- Lad mig nu være din tjener i tanke,
Candida, ene mit kæreste mål;
jeg igen venlig vil støvet opsanke*
efter min vennestes raske fodsål.
Kæreste del, elskelig' sjæl,
yndigste dukke, af hjertet farvel! -

Han tiltaler hende som den Elskede i Højsangen, - den aller bedste ven! - og i Esajas Bog står det heftige udtryk, at *slikke! støvet fra nogens fødder, som tegn på dybeste underkastelse. Den yder Bispens over Fyns Stift hende.- Og så tiltaler han hende sidst og igen med et dagligdags kæleord,- Dukke. Sådan elskede Kingo, og han længtes år igennem efter sin Birgitte. Og han fik hende.

Digtet måler sig langt fra med hans første kærlighedsdigt til Sille, som ubehjælpsomt, litterært pakket, og skævt barokt. Men dets kødelighed er iøjnespringende; og denne er, som det klart antydes, ligelig for begge køn.

Siden kunne fru Birgittes fætter, landsdommer Jacob Bircherod berette om sagen:

“Om deres forlovelse og giftermål kunne meget siges, jeg har det af troværdigt folk, og af dem som var om alting vidende. Ordet gik, at han elskede hende længe førend hans anden frue døde, og visst er det, at han dagen efter hændes begravelse kom i mine forældres hus for at declarére sin amour for dèm, som var hans Kærestes nærmeste slægt her i landet (i.e. på Fyn). Biskoppen var den tid 60 år, og hun som var 30, havde imidlertid udslaget (:afslået) mange considerable (betydelige) tilbud.”

Kun den kommentar er nødvendig: Birgitte Balslev må, med sin årelange stejlhed og troskab, ha' talt til dybe lag i Kingos psyke. I dagligdagen må hun være kommet nærmest til det billed han ofte gør sig af kvinder, Skjoldmø.

De to levede sammen i otte år, igennem hans værste tid med salmebogs-striden, og med hans tiltagende svageligheder og smerter. Barnløse beder de Kongen om at måtte gøre frit testamente i 1700,- og så går da Biskop Thomas Kingo i sin alders 68-tyvende år, det Herrens År 1703, ind til at sove den lange søvn. På

dødslejet siger han: -"I aften skal vi høre dejlig musik".-

Inde i Fravde Kirke, under Quellinus' prunkende sorte og hvide marmor med de brede englebørn, sidder de to's kontrafej. Hans enke er nu blevet 38, og hun ægter sin nære slægting, kaptajn Christian Carl Bircherod i et nyt liv.

Vi kunne sidst samle Kingos Tre Ægteskaber sammen i en sær formalisme : - I det første med Sille : (En ældet præst), en moden kvinde, og et endnu ungt menneske .- I det andet : en gammel enke, Johanne, og en nu moden mand.- Og i det tredje og sidste : En ung moden kvinde og en omsider ældet mand.- Sådan skifter pladserne i skemaet enkelt nok mellem yngre og ældre. Men så langt og pinende former virkeligheden sine forbindelser omkring den mand.

Det er tillige muligt at betragte Kingos tre ægteskaber som trin på hans private og økonomiske opstigning i samfundet : En yngre præste-enke med nogen penge, og med forbindelser! - En vel-situeret, aldrende forpagter-enke; - Og en yngre, velstillet og fornem borgerfrøken.- Heri kan Kingo minde om sin efterfølger i salmesang, Grundtvig, men med liaisons og i højeste position. Digterens liv gik til ende og videre til os :

Bisper forgår, digte består...

DE FRIE UDFOLDELSER

GAMMELT NYT OG GODT

Vi vil se på de store og frie digte, Kingo delvist oversat fik skrevet. En digter skriver på stof som er tilgængeligt i hans egen tid og henter det nu og da ud fra tidligere tider. Kingo antyder Bibelens historier i sine salmer, og i to verdslige digte bruger han dem, fra Første Mosebog kap. 9. om Noahs gerninger efter Syndfloden. Det er nok så artige sager (og både Villon og Bellman¹⁹ strejfedes dem før og efter Kingo). I Renaissance hed sådan versering *imitatio*, egl. en efterligning, af græsk og latin, og det kom der saftige sager ud af, som også her.

Det første stykke er om alle dyrene til Arken, og det går ned til Kingos tanker om et Fredens Samfund, i de krige han digtede om. Først mindes digteren, at Noah var tømmermand, så vi får hans værktøj til Arken : Økse, "skarp-tandet sav" (!) hakke, spade, hammer, fil og bor og båndkniv; og den er en klinge med to håndtag til at afbarke stammer. Som om dét var ting at sætte ind et digt (ganske som Vandrør eller Radiator i nyeste tid). Efter det ser vi Noah som vinplanter, og med en så nær sansning føler man det, som om Kingo selv har syslet i en blomsterhave :

Noahs Have med Vin

Som han en morgenstund i marken går og vanker,
fuld af adskillige • den Første Verdens tanker, den før Syndfloden
op kom han på en høj, som dog var noget • flak flad
hvor tusind blomster sig igennem jorden stak.
Han dér med spaden ned i jord med foden trykker,
som femten blomster i en klynge med oprykker;
imellem fingrene han jorden sagte gned,
og fandt så, at den var sort, muldet, klam, og fed.
Forneden ser han, hvor en liden vinstok hælder,
opstøttet kun udaf de store brændenælder,
al jord var ganske fra den halve rod bortskyllet,
den trevlede halve part med sand var overhyllt.
Han skær da med sin kniv i de •knæ-agtige ranker, led i stilk
og fingertrykker dem, at se hvad saft der vanker :
Da pibled den her ud, og om hans fingre flød,

¹⁹ Villon : Père Noël, que plantastes de vignes ,- Bellman : Gubben Noack han ock vin planterat har.-

hvoraf hans hjerte en ej ringe glæde nød.
 Han leder her og der, han finder fler og flere,
 han sanker dem i hob, sit håb dermed at •mere, ty.forøge
 og på før sagte høj han planter dem i rad,
 hans ansigts perlesved tit på dem væsket sad. ...

Efter havedyrkerens besvær gror vinjerne op, og Noah gør vin af
 druerne. Og nu begynder skandalen, som så tit i det Gamle
 Testamente, og vi får en kenders beskrivelse af tilstandene i en
 hejdundrende brandert :

Noahs Drukken skab
 En dag da, som han sad udi sin løv'- hytte
 og •tankespåner skar, som sjælden er til nytte, var åndsfraværende
 da faldt ham ind, at han i druens sukkertår
 fordrukne vilde •slet hver sindets tankesår rent ud
 Han drak, og drak igen! hvor tit jeg ej kan sige,
 til •hvingel-dunster op udi hans hjerne stige', svimle-
 hans hytte løber om, han raver her og der,
 hans famler, fjanter, og ved ikke hvor han er.
 Han finder i sin bug den unge vin at rumle,
 og tarmevrid, som ham til jorden monne tumle,
 indtil han endelig i snorkesøvn henfaldt
 og blusel-nøgen lå foruden nogen pjalt! -

Nu forværres skandalen af hans hemningsløse afkom :

Sønnen Kams Skændsel
 Ind kommer Kam og ser med en løsagtig mine
 sin nøgne fader an, han tager til at grine
 og fnisende i hast til sine brødre gå,
 han vinker, hujer, og med spot ham peger på!
 "Se! løb I dog og se! vor fader fuld er •tyldet! hældt
 Jeg selv, imens jeg gad, har ham beléet og •ryldet! ca. spottet
 er han vor fader? Fy, den gamle gæk! Hans vin
 har gjort ham mere lig til fader over svin!" -

Men hans to sømmelige sønner, Jafet og Sem, kommer da ind,
 baglæns for ikke at se -, og de dækker blufærdigt Noah til. Da er
 deres fader kommet til hægterne, og nu regalerer han sin skamløse
 unge (med Kingo-skældsord) :

Noah forbander Kam
 Hør Kam, skamløse Kam, du giftige •slægte-drage, drage i familien
 halsstarrig, selvgroet knub, spotsk-minede •toldemage, som en trolde

stivnakket, næsevis, du tiger-ammede barn,
 du Himlens udskud, du al ukrudts samle-skarn,
 du æreskændige skalk, vé vorde hvert dit øje,
 som uden blusel til den blusel turde bøje
 sit dristige syn, hvori din egen blusel lå,
 og ingen blusels gnist udi dit hjerte få!
 Forbandet vorde du! Din søn, den kæledægge,
 den •Kanaan som står imellem dine lægge, 'hans sydfrugter'
 forbandet vorde han! Spot, skændsel, trældom, skam,
 skal sønnen arve fra sin onde fader Kam.-

Kanaan i Gl. Testamente var : Det Land, der flyder med Mælk og Honning ... Det er sjældent i dansk lyrik at digte om avlelemmet, men i Ko-Klagen havde Kingo talt om tyrens tordenstok. Det sker nu i et barokt spillevid, Blusel er både skamfølelse og et organ. Hans høje læsere har nok godtet sig.

UTOPIA

Lige siden Platon og hans "Staten" har europæere skrevet om det ideelle samfund, og fra Renaissance til Oplysningstiden bliver det et gentaget tema. Vi får vores egen Holberg med "Niels Klims underjordiske Rejse", der vender de aktuelle forhold på hovedet, og det samme havde Swift gjort i sine fabler om "Gulliver's Travels", hvor det er vrang forhold i samtiden der trakteres. Midt imellem er det et af Barokkens yndede temaer, som hos Gongora i det spanske siglo de oro, kontrasten mellem den kunstige tilværelse ved hoffet og det så naturlige liv imellem jævne folk.- Hos Kingo bliver det en gentagen idealisering af bondelivet, og en moralsk polemik imod altfor galante franske moder i tiden. Men det er også en idealisering af tidligere tiders karge liv overfor en nutidig ødselhed, det er idealer af en tilværelse, tilbage til den første kristne myte om Paradiset, og på samme måde i Oldsagnene og deres Fortider. Til det bruger Kingo sine kataloger over dyr til at tale om menneskenes vilkår, en gammel ide fra Æsops Fabler, der går op igennem middelalderens Dyrebøger og lige til la Fontaine.- Således opregner Kingo to gange et Fredens Rige, modsat de krige han måtte leve med sin meste tid, for at nå Freden; som aldrig blev ham længe forundt. Vi kan da præsentere Kingo som Social Idédigter (og måske som selvforglemmende kritiker). Stoffet findes

i hans to ø-beskrivelser, om "Gotlands Erobring" til Chr. V., og om Samsø til Griffenfeldt, der fik øen som grevskab.

Under den nye og solidere Enevælde og dens mere lige ret, tegner han et idealt Samfund op, uden undertrykkelse eller vold fra De Høje overfor De Lave. Altså med social Fred-og-Ro. Dog bryder selvsagt hans egen tids rangorden igennem genbilledet, og mere væsentligt : Også hans idealer har deres verdslige omslag, fra velvære og knap rigelighed, til nød og splid. Men de får også den teologiske tanke om Syndefaldet, og med det, Døden til alle tider for enhver. Samme lutherske grund-ide går gennem hans Minde-digte ved en fremtrædende persons død. Disse omslag i tanke og følelser, fra godt og lyst til det onde, kunne vi nok føre over i hans egen personlighed med dens unge og muntre løssluppenhed overfor salmernes senere og intense syndeplage.

Det angår Utopier og disses variationer, for dette U-topia betyder Ingen Steder, nota bene, og det er idealt sat op eller polemisk orienteret.-

En Eu-topi, er da Et godt Sted, udtrykkelig positivt sagt.- Men en Dys-topi er et vrangt sted, og det findes med sikkerhed: Her-og-nu. Så vi lægger ud i de uvisse mytofæmer, og præsenterer som først alle dyrene til Noahs ark, som om de her igen var i et andet og nu sidste Paradis på jorden :

I Myternes Tider

Noahs Ark som Fredens Rige

... Her stod et Løvepar ved Tyren og hans ko
.som •løed fluks og frit mul'kyssed løvens klo var ved at kælte
Her stod en •ysset Ulv med sin bidske Ulvinde, grålig
dør lod en •Parder sig ved plettet mage finde; leopard
imellem, uden frygt, en hornet Vædder står
og •gumrer spankende ad sit krus-uldede Får. brummer i brunst
Her kommer •Bingse frem og dratter hos sin Bamse, hunbjørn
hin hjortebened' Hest og Hoppe der hos •tramse, travet
det grumme Tigerpar står tæmm't og ser oppå,
hvor deres rov uskadt tør •jævnside's hos dem står. ved siden af
Der så man Haren ved en Ræv at gå og humpe,
hin gumpe-lette Rå ved Bukkens •brikke rumpe, plettet
hin grene-takke Hjord knejs'halset stod og så,
hvor med sin Hind han kan i spring ad skoven gå!
Hin tanded' Hugorm og den brodded' Snog og slange

sig gennem hoben snor, betuttede og bange,
 at nogen mandehæl skal dennem træde på
 og deres •fader alt for snart en skænde få. Noah
 - I luften så man da hvor Ørnen, fuglekoning,
 fløj op mod himmelsky med sin •værp-færdig dronning; til æglægning
 næst ham den ædle Falk med de gulstøvled' ben
 udrakte ingen klo til Duens mord og mén.
 I jorden skrabed da den kroneprydede Hane,
 •trods Høgen turde da hans Høne fra ham rane, uden at-
 og Kragen derhos gav en •sletter bondedans. simpel
 På Arken hører man, at Nattergal og Lærke
 de sjunge sit Far Vel med stemmer søde og stærke,
 før de vil sætte fod i nogen mark og krat;
 men Uglen blev i hul indtil den mørke nat.
 Alt, alt det fuglevildt, som jeg ej kan opregne,
 der nu opfylder luft, mark, klipper, skove-egne,
 et par af hver kom frem og luften vingeslog
 til at besætte •nu den Anden Verdens bo. efter Syndfloden
 Af alle, alle dyr, fra snabled' Elefanter,
 Uroksen, Elsdyr, og hin springelette Panther,
 og til den •ragged So, var Verden nys besat, langhåret vildsvin
 så der ej fattedes en Hund og Musekat.- (Gulland)

For anden gang i Biblens tider får vi herefter det første Paradis
 med Adam og Eva, nu med en forskydning i forholdene, ikke
 imellem dyr og dyr, men mellem disse to herskende mennesker og
 dyrene. Det er alle de vilde og de dødsensfarlige, som dette første
 par kan omgås i sikkerhed, og tilmed kan de kalde alle fugle ned
 til sig, de adlyder og kommer-. Det er Paradisets fred ... Men da
 indtræffer det vældige og for al tid varende omslag i en mytes
 dage tilsidst :

Adam, de vilde Dyr og Fuglene
 ... Tilforn var aldrig hørt om modgang eller mén,
 men hele verden var for suk og klage ren.
 Hvor Adam vendte sig, der så han Gud og glæde,
 uskyldighed den var hans blusels hæderklæde;
 hvor Eva hos ham var, der var de store to,
 som Verdens herredom Gud ville selv betro.
 Med Løven kunne de, som Dæggelammet •spille ty. lege
 ja Tiger, •Parder faldt på knæ til deres vil(j)e. leopard
 Hin labbed' Bjørn de greb foruden mén i mund

og •handled Ulven som en venlig Skødehund. tog på (*to handle*)
 Hugormen kunne de foruden fare tage,
 i Krokodillens hals med uskadte finger rage;
 en Øgle, Skorpion, •Stålmorm og Basilisk i folketro, giftig
 var da mer handelig end nu en rusefisk.

(Når en slange udrugede en hanes æg! kom en spyende giftig basilisk ud).

- I luften •Grif og Ørn så højt ej kunne føjte, løve m. ørnevinger!
 de kom jo ved et nik, foruden nogen fløjte;
 Ravn, Glente, Høg og Falk, det holdte de •for pris prisværdig
 at lyde den •monark som var i Paradis. Adam!
 Ild, Luften, Jord og Vand i fred var sammenknytte',
 og al Naturen stod til Adams bud og nytte
 sig selv at byde frem; hvert træ og urt og rod
 med idel sundheds lyst var op for hannem groet.
 Ja kortelig : der var på hele himlens bue
 ej sol, ej måne og ej stjernehær at skue,
 han dem på fingrene jo kendte rundten om,
 og de bestråled ham udi hans herredom.- (Lindenov)

Men da indtrådte Omkastelsen

Syndefald, Splid, og Alles Død
 Men straks, O! straks han faldt og turde Gud fortørne,
 straks •fattede Døden •post på hver en plet og hjørne tog stilling
 af hele verdens kreds, •vanlykker faldt òg på misærer
 og vrimlede herud af Dødens helved-vrå.
 Naturen brød sin pagt og huldskab fluks opsagde,
 forkyndte fejdebrev, ja dette dertil lagde :
 At Dødens stod for dør (Guds Vrede var herold)
 mod ham og al hans æt at •føre avindskjold. ca. ond krig
 Her ypped sig en kiv, en kiv der uden ende
 vil vare, til den selv med Verden op skal •brænde. Dommedag
 så længe kan der òg slet ingen stilstand ske,
 ihvor man også hen på Jordens klod' vil se.-

Den ganske verden er således faldet i en dødens dystopi, og henover det grundtema har han spillet variationerne i sine mindedigte og i sine salmer.

Fra denne kristne mytos går Kingo over til hedenske forne tider eller fantaseringer, og idealiserer deres forhold, mens han heftigt

moraliserer imod nutiden og de nye franske fopperier, eller værre sager. (Det begyndte han på allerede i Ko-Klagen. Men det er jo en uudryddelig konservatisme). Altså går vi her ind til en Nutids Dystopi imod de forne tiders Eutopier, og det er nu direkte menneskene der agerer :

I Sagnets Tider og Nu

Her, Umoral; den gang Arbejdsom Idyl	
•Igle ²⁰ -arted gerrighed var ej af skallen krøbet.	blodsugende
Retfærdighed ej da var gennem spidsrod løbet,	
Løgn og •Finanseri var da langt udenlands,	bedrageri
og Hovmod ikke gik hos hofmænd udi dans.	
- Hin jævne slet-og-ret var da i hver mands hytte,	
hver søgte ved sin sved sit huses gavn og nytte,	
hver var på land og vand, i mark og skove fri,	
så fri som nu i eng den arbejdsflittige bi.	
En part i sorten hede •fik ynde til at sysle,	foretrak
en part •stod hu oppå i skoven gå og nysle,	havde lyst til
en del fik vilje til at plaske udi strand,	
og andre •húgse blev at rydde sten af land.-	fik i sinde

Vi får herpå kontrasten sat op imellem før og nu :

Fortids Nøjsomhed, Nutids Udsvævelser	
... førend avling blev ved •nærsomm' hænder dreven,	flittige
var føden meget slet (dog folkene var •treven).	virksomme
Det hatted Agern man da blot til takke tog	
og stilled hunger med den svinekære Bog.	(svin gik på olden)
Den brune-•batted Nød man flittig sammensanked-	brændte
og siden efterhånd' til spise bed og banked.	
Hvad fiskehav og sø gav af sit våde skød	
mest •vindetørret blev til vintersul og brød.	nu : Bakskul?
Hin bidske Hvideløg var da fuld god en føde,	
•Skovkrabber gik òg med, af hunger blev de søde,	vildæbler
man sad i blomster-eng og holdte dug og disk	
og drak af kilder med den pilesnare fisk.	
Den ædle Sparsomhed bar da sin rette krone,	
den bugede Bællegud var ej sat op på trone,	

²⁰ Igle blev i århundreder sat på en patient til åreladning, for at suge det onde blod i sygdommen ud, efter lægeovertroen. De er vist nu på mode?

Naturen da med lidt så velfornøjet blev,
før ind af andre land man ødselhed forskrev.-

Det var alt det ideelle, og det meget negative fandtes da ikke :

I de Tider, sletingen Sygdomme	
Da havde •koldeflod blandt folket ingen gænge	udflod; gonorré?
da pest og •blodsot ej så nemme var at •fænge,	få dysenteri
da vidste man ej af dèn •syge her i land,	syfilis
som kom i trøjen hid med høflig franske mand.	
Den visne •svindesot var ikke den tid avlet,	tuberkulose?
og børnekopper ej var op i vuggen kravlet,	
bug-bøddel •tarmevrid i livet ingen stak,	tarmslyng
podagra man òg ej af kalked' druer drak	gl. overtro.
En mand på hundred år gik tit foruden hue	
og aldrig vidste dog af hoste eller snue;	
hver mand var kærne-hel, langt efter han var grå,	
til i sin hvilegrav han færdig var at gå.-	

Men disse ideale tilstande varede ikke, omslaget kom med overbefolkning, med nød og sult, og en ædende splid indenfor familierne :

EN SOCIAL DYSTOPI

Overbefolkning og Splid

Herved tog folket til, så stor en hob at blive	
at landet mægted ej enhver sin •nødtørft give,	livsfornødenheder
men Hunger gustenhed i røde kinder skrev,	
og sidebenet •hvast i lasket lyske blev :	stramt
- Som hyrden, når han ser at engene •forsættes	ødelægges
med megen fædrift, da vil markerne •forlettes	aflastes
og anden græsgang til det slikketungede fæ	
vil søges, om han ret vil passe på sit kræ :	
Så da nu (kongen) så, hvor brød tog til at •skorte,	blive sparsomt
og fred og enighed for •bjergning òg blev borte -	næring
hvor sønnen tværede, når faderen han åd	
een liden mundfuld, som var af en anden •tå'd;	“tigget, tryglet“
hvor datteren hun med sin moder turde kive,	
ja, vel fra hendes mund sin føde turde rive;	
hvor svenden knurrede ved hver sin gernings fjed,	
når som det kratted i hans •tidige kagested :	sultne mave!

Landshøvdingen taler da :

Til Udvandring ! -

- Det unge mandkøn man udrustet lader gå
i fremmede lande til sit brød og lykke få - :
"Som bag en hagl'sky man skimter Solens fryd,
så er kun Nød en sky og timeskjul for Dyd.
Skal vi vort eget land i sorten jord opæde,
skal vi hinanden selv henunder fødder træde ...
af vissen hunger dø? Der er jo flere lande
hvor Solen os vort brød og lykke vise kan."-

(Gad vist hvor Kingo har fået den ide og løsning fra. Den blir først virkelighed op mod 1900 i Danmark. Men hans far var ganske vist flyttet fra Skotland).

Det næste idealsamfund bruger igen billedet af et dyr om menneskers flid og deres klassedeling, mundheldenes travle Bi, og Kingos kilde er sagnene om forntidens gæve kimbrere. Fra Kimberland eller jævnt Denmark.

EN SAGNETS EUTOPI

Arbejdsomhed og et Samfunds Bier	
Nu gik det da tilværks, hver mand tog til at •røre	gå i gang!
sin hånd fra låret, og til gavn og gerning føre;	
hver lod skinbarlig se udi sin villige sved,	
han var en Cimbermand født til arbejdsomhed.	
-Som når en bisværm nys af bonden bliver •stokket,	sat i kube
der er om •Viseren i tusind klynger flokket	bidronningen
den gør et glædesbrum udi sit hus og stok,	
dog lader se, den ej af hus har •ene nok,	nl. i sit eget
på timen farer den ud, til fælles hus at drage	
i skove, mark og eng; én part gør deres kage	
af klæge •virke-voks, én del de sætter i	bikagens voks
hin lutred honning ved Naturens •alkymi.	guldmageri!
En hob som adelsmænd i det bi-regimente	
de tjener Kongen, mens en del mark-sukker hente,	
og andre derimod som fattig bondemand	
de fører gerne til beg, •aksel-skav og vand.	vognsmørelse
Så' gik det også her; enhver var mer end færdig	
at vise det, han var sit sted i landet værdig;	
Man så ej nogen med sin hånd i lommen gå	
og som et •trunteskrog blandt palmetræer stå.-	træstub

Herefter får Kingo et tilfælde af realitetssans om fortiderne og fortæller en skrap historie fra Samsø, og omslaget går på en gevaldig vold hos begge dræbende parter. Hans kilde er Saxos historie og beretningen om kong Frodes 12 dattersønner og to oldhelte, allesammen sørøvere. (Denslags var aktuelle og udbredte på hans egen tid, og når de fik et kaperbrev af deres stat, var de højt ansete og blev velhavende på deres plyndringer). Kingo havner i en dystopi, med et brat indskud om ny teknik og drabsvåben og gamle, svære slagsmål, sat op mod hans moraler imod franske manérer :

En Dystopi i Sagntid

Vold og røvere

... Fra barnsben vænned de sig til sørøveri, (de 12),
og gjorde i havet vel så mangen blodig sti.
En dag på Samsø de med deres snekke landede.
hvor Ørvarodd's skib og Hjalmars var indstranded,
måske to lige mænd, af lige •købmandstold, sørøveri!
de tog hvad forekom med herreværk og vold;
som Høgen, (fugletyv) får intet rov i sigte,
det han til døde jo •lyst-agter at befigte. får lyst at kæmpe med
- Så' disse 12, der's blod det •pikker i dem •fast, banker hurtigt
at de med mordersværd kan gøre overlast.
De •falder folket •an i disse tvende skibe, angriber
hvis klæder blodet straks begyndte at overstribe;
for hvert et smæk de gør, en dødning kan de få,
for hvert et hug en sjæl sin bolig rømme må.
De dermed mandtal gør på de til døde såre(de),
hver dødning rejser de op til sin •platte-åre.- åreblad

Der sidder så disse myrdede mænd op langs med rælingen ...

- •Desmidler Hjalmar kom og stærken Ørvarod imidlertid
fra skoven gangende, og ingen fare troede;
en •styre havde de i skoven hugget da, styreåre
i sted't for den som storm og uvej'r tog dem fra.
Dem møder hine tolv, blodsudlede, pus-kæftede,
gnist-øjede, •gastebilege, og hver med sværd omhæftede spøgelsesblege
Det randt de 2 fluks i sind, uråd de tænkte straks :
de ymte ved sigselv, her vil vist •vanke laks.- Fyndord
Men hvad er her for råd, her er de ganske dyre,

dem fattes våbentøj, den ene har en styre(åre),
den anden ved sit lår en skaftet økse bær.

Men Ørvarod med sin vældige kølle tænker :

- Frisk derpå,
de ældste våben man ejheller skal forsmå.
- Thi førend jernet blev af jordens årer taget
og ved ildovnen til sin form'-fatning maget'
og siden hamret ud i sværd, i spyd og dolk,
man da på bondevis kun vidste at myrde folk.
- Da så man dagligt, hvor de knoglede kæmpedrenge
af liv og styrke på hinanden kunne •dænge; slå
rapiret franske put var ikkun da beleet
fægtmester (Føjtegump) var da ret aldrig set

dvs. Stød med en fransk rapir, stødkårde, lo man af, og man havde
aldrig set en fægtende franskmand, der vimsede med bagdelen.
Nej, nordisk kraft her :

Den hån-de-lette sten, den seje rønnestage,
hin •baged knortepog fik ryggen til at knage. hær-det kæp
Hvor sligt var ej til hånds, når man var ond og vred,
da brugtes kradsenegl og tanden om sig bed.-
- Så den bredhærdede mand løft' op sit plumpe træ;
og fik dem alle tolv for •Hel at gå i knæ ... Døden

Sådan tamper Ørvarod dem ned med åren, i hin reelt voldelige
fornverden ... (Samsø).

Det er tydeligt, at den landlige præst Kingo anser bondelivet for
den bedste tilværelse for mennesker. Med et reverst omslag får vi
en kort og vidende opgørelse af bondens arbejder, her på øen
Gotland :

EN SAMTIDENS EUTOPI

Det ideale Bønderi
(Der) giver jorden rug, som herlig er og ren.
Og når at bonden har sin rug i jorden •spretted strøet
og ageren er mæt, men •sædeløben lettet, kurv til såning
såsnart som rugen er groet op en finger lang,
straks slipper bonden ind sit slagtelam i vang.
Der går de i flokketal og sig i rugen •spækker; feder
dog dét om høsten ej fra bondens lade trækker, mindske- ikke avlen
og deraf, uden tvivl, er Gullands lammekød (Gotlam, prima d.d.!) (Gotland)

•fòr meget andet fedt, og sødt som nogen nød. fremfor
Idealet gentages for Samsø (uden skovdyrene, som bonden nok
ikke jagede) :

De raske Havbønder
Ved jordens rug og byg sig landets bonde glæder,
hvis •skal er meget tynd fremfor på somme stæder i.e. jordens ...
Der høstes havre til hans bidselvante hest,
og ærter til hans flæsk, når kålen skorter mest.
Så' haver brugen og naturen víst at lære
hin flittige bondemand, hvor han sig bedst kan nære;
muldfjælen skær' i jord, begfjælen skær' i hav,
brød, klæder, penge, guld han får i begges grav.
Vil ikke landets skov hans kakkelovn optænde
i vinters frost og kuld', han skær sig tørvebrænde
i mosens svamped' bug, og hvad han der ej får
han derom med sit skib til •næste lande går ... nærmeste
... Til bondens mad og bord Bælt giver ene nok
til mer end deres tarv udaf sin fiskeflok.
Dér sejler runden om de fisk-arméer mange,
som udi sættegarn sig lader •hverve og fange ... som soldat!
den lækre spættede Torsk, den sødekøded' Hvilling,
den •bliant-klædte Sild, som •gavner daglig skilling, silke/ gi'r penge
blød, fin og fed Makrel, og Krabben harniskklædt,
den •smudrig-halede Ål og flade Flynder med, slibrig-
ja, tusind flere dér af finne-vingede fiske
stiltiendes omkring i Bælt'-fjorde •liske, logrer, m. halefinnen!
- Blandt dem omflyder den højhalsede Svane i strand,
grå Vildgås, dykkeren, den sluge-næbbede And.
Den •loyen Sælhund sig så tit mod solen bager lodden el. doven
og tit sin egen død i sin forlystning tager;
han skydes, fanges, og aftrækkes skind og hud,
og af hans fede spæk man syder trannen ud.-

Sådan er da dette overådigtforsynede Danmarks Paradis :

... Her fråder malkespand af den •nybære ko ... med nyfødt kalv
... Her vokser korn og kærne ...
Her, her er flæsk og kød, det dansk mand æder gernel- (Gulland)
(Velbekom'!).

I STOR og SÆLSOM FLUGT

Sjældne gange går en digter ud af sin tid og ind i de kommende tider, og han er så nær som bogen man læser ham i, lige under ens øjne. Han er blevet en klassiker og står ud over det Dødens Hav, som Kingo digtede om. For nu og da overgår han sig selv i de fabler og emner han tar op og udfører i de videste stræk og med en utøjlet fantasi.

I ét tilfælde har han gjort en kort og tæt skitse til en senere udfoldelse, og det er ved Kronborgs Beskrivelse i 1672. Der sidder han blot i tanken og forestiller sig den bare plads før slottet blev rejst, og straks står for ham :

Klodens første, kærlige Hav
Den tid dit byggested af moders liv udgik
og så' ved Herrens Ord sin skik og skabning fik :
Da tænker jeg oppå, hvor Vandet har sig samlet
og med sin kærlige arm om Jordens ansigt famlet,
da Havets læber først bekyssed hviden sand,
med sådan kærlighed at aldrig rørtes grand.

(Ikke den mindste fortræd blev der gjort mod jomfruen Jorden) :

Da første Sol oprandt og over verden smilede
og Månen fuld og •frag sin broder efterilede; rask
da første fiske•lynd •omhveged Øresund, stime/flakked om i
og nyfødt fuglesang blev hørt i grønne lund.
Da Verden jomfru var og ingen havde bolet
med hendes herlighed ...

Det fortsættes i en tæt, men lokal videreføring ud i naturen. Men tre år efter skriver han om Samsø og indsætter direkte den tidligste myte i kristentroen, Guds skabende værk: "Der blive lys!"- og : "Vandet under Himmelen samle sig eet Sted, så det faste Land kommer til syne".- I det vand over verden opstår nu ved Guds ord Vor store Moder Jorden :

Skabelsen som fødsel
Du, da Du Verden først af ganske intet gjorde,
og bød det første lys fra mørket skilt at vorde.
Derpå Du da blev véd at skabe disse ting,
vi med forundring ser i hele Verdens ring.
Men på den tredie dag i Verdens almanakke
Du bød, at Vandene sig sammen skulle pakke,

at Jorden, som var da et flyde-dynd og klump,
 den skulle rejse sig af vandets dybe sump.
 Fluks på Dit ord det sker, at alt det store våde
 som Havet kaldes nu, i underlige måde
 sit sted og •logement i Jordens indvold fik, plads ...
 ompæled ved din magt, at ej •gå af sin skik. bryde ordnen
 - Herpå da kigged frem vor store Fostermoder
 og fik sit ansigt tørt fra hine •hvege-floder, strømme hid-og-did
 som sig på timen ud i tusind arme stak,
 mens Hun de lønlige vande i sine årer drak.
 - Da •fanged Klippen an sin hornede kam at rejse, begyndte
 og bjergetoppen da mod himmelen at knejse;
 her blev så •rag en klint, og dèr en lystig dal, stejl
 men hisset blev en skov og frydig fuglesal.
 Her skød sig Jorden ud i mange miles længde,
 sit •krydderies tapet mod Solens ansigt hængte, de duftende urter
 hvor folk i tusindtal sig kunne nære på
 og udi Hendes skød livs op- og-nedgang få ... (?; -!-)
 ... nu lod Hun bugtede vige
 indkrumme sig udi sin grødefulde favn,
 til sejlingsmandens og til hver mands tarv og gavn ...
 Nu lod Hun elv og å til landedeling glide
 og på sin sorte ryg med evig fart omride;
 nu blotted Hun en sten, et •mærketegn og pæl som markskel
 for land og land, og for en jordbegærlig sjæl;
 Nu •aksled Hun sig op, midt i de dybe strande skød skuldrene op
 og lod sit hoved se udi de vilde vande
 med øer her og der, som ynglinge udaf
 den store Moders liv, midt i afgrundens hav.-

Thi alle have er eet hav, og hele verden bliver een i hans syn.

Når han træffer på endnu en fantasme, ta'r han den og sætter
 den i form. Og det gør han, i sin dybt gående sans for kvinde og
 køn, med et oldsagn fra Gotland om en høvdingedatters utøjlede
 kønsdrøm :

Hvidestjernens Syn

Her bliver nu fortalt om Thielvars sønnekvinde
 som Hvidestjerne hed, så dejlig en •mandinde G.T.: kvinde
 som Solen havde set, en drøm og nattesyn
 som hendes sjæl den så bag søvnigt øjenbryn.
 Hun tyktes have set et land langt borte •skylde, skjule sig
 som havde rigdom nok udaf Naturens fylde,

med træers dejlige skov og blomsters sunde lugt,
 samt anden herlighed af Jordens rige frugt :
 Hun syntes, at hun op på landets bjerge stiger,
 og trede slanger dér af hendes liv de kiger;
 de ud af hendes liv • ombøjlede sig brød, bugtede
 og Solen strålefuld den står i hendes skød.
 Straks hentes spåmænd, som skal denne drøm forklare.-

Landet er det de udrejsende fra Gotland nu er kommet til, træerne
 er dets overflod på skove,- som tjene skal til skib og flydehus på
 vand-, og jo til fyrstebygninger! Og de 3 slanger er 3 sønner, som
 i samdrægtighed bliver stærke og siden hen - med slangesnildhed
 skal afværge fjendemagt - :

- Men Solen, som udi dit frugtbar skød indstråled,
 den haver Himlens gunst til dig utallig målet,
 så Ærens Sol den skal på dig og dine stå,
 sålænge Himlen døm med Sol kan pege på.-

Vi er nået svimmelt vidt ud over, hvad dansk digtning iøvrigt
 byder på. Men endnu en gang går Kingo ud over alle skrænter,
 som en Dante i Inferno, til "De Fattige udi Odenses Hospital". Og
 det er de uhjælpeligt sindssyge, som han havde opsynet med som
 bisp i stiftet. Uforfærdet, med et så roligt øje, og med et endeligt,
 direkte sigte, skriver han om gru og om økonomi.

Afgrundens Folk

... Her ligger en, som sig i sengen aldrig vender,
 om ej han løftes af en andens hjælpsomm' hænder;
 om huset gik i brand, så må han brænde med,
 så' har den lange •værk ham bundet til sit sted. sygdom
 -Her hviler en, der er kun ligesom en skygge,
 en benrad, som ej selv sin opholdsmad kan tygge;
 dog •holdes livet op, mens Døden tygger på vedligeholdes
 hans hjerte, og kan dog så sen en ende få.
 -Her ser man en og fler, der bær på ryg og lænder
 de læs af mange år, hvis øje, fod og tænder
 er dem til ingen hjælp og hår ålt levet ud.-
 - Vær Ven, o Konge, Dig foruden også Gud! -
 -Her •skratter en, og i sin pine stedse skriger raller
 og efter Himlens Gud med mange sukke higer
 og fylder med sin gråd, de furer som er gjort
 udi hans skrumpne hud, der er som jorden sort.
 -Her hyler en, der er så fuld af sår og bylder

som Job og Lazarus²¹, og sine sprækker fylder
af det han nærmest har med blæstet af sin mund,
og •klapper for et slik ved tungen af en hund. bæver af skræk
-Her ser man jammerlig dem, der som andre •bæster dyr
på alle fire går, og ned mod jorden fæster
det ansigt, som vor Gud mod Himlen haver vendt,
så hårdt er senerne i •Korsets kæde spændt lidelsen
-Her falder en, som af sin hals som hanen galer,
en anden som et svin udgrynter sine kvaler;
en hvisler, hujer, slår, som kalven brøler en
og skummer, banker sig til jord, til træ og sten.
I vandet falder en og kan sig intet •vare, ta' sig iagt
en anden vælter sig i luens grumme fare;
hist •kipper hjertet; en vil give ånden op hamrer af skræk
fordi han langsomt har spytt' lungen af sin krop T.B.!
-Her •våndes en, som er de klare spejle lige jamrer
af blanken •vattersot; hist høres andre skrig hydropsi
af hovedværk og ve, for sidesting og sår,
i vildelse, af kræft, med brud i liv og lår.
- Dog er det deres trøst i deres mange smerter,
at Gud har selv lukt op de milde kongehjerter :
De har med hus og ly, med senge, øl og mad
dem rigeligt •forset, og gjort i •Korset glad. forsynet / i lidelserne

Og de får til trøstelse en daglig prædiken :

- Guds tjenere med flid til hvert et leje går
med olie og vin for deres sjælesår.-

De gør som det Ny Testamentes barmhjertige Samaritan. Sagen var
den, at skatteskruen under krigene strammede hospitalets budget,
og pressede de understøttende fæstebønder for penge, og mere
end det :

- Den ubarmhjertige soldat han haver su'et
endog af deres blod, indtil han haver kuert
så mangen fra hans sted og stavn for skyld og skat,
så Kristi Arme de må miste deres •plat. aldeles
Her •ligger en på dør for øde gård, den arme, plager ledelsen

²¹ To bibelcitater : Jobs Bog, 2,7: - Satan slog Job med onde Bylder. Lukas, 16,21: - Lazarus... lå fuld af sår...og endog køterne kom og slikkede hans sår-. (En skræmmende oplevelse, om man i hedere og arme lande har sét de gadedyr).

det Gud i Himmelen og Kongen sig forbarme;
landsknægtens true-trop, som fluks vil have sit,
- om Kristus aldrig fik for sine ènd så lidt -
han søger noget dèr, hvor intet er at finde,
ja, ko hos •kræ-løs mand, og må han byrden binde uden kreaturer
på déres gods, som ènd et stykke brød formår.
Farvel da, Hospital! Gå ud, I arme, gå.

Skatter til soldater driver folk fra gården, de har intet levebrød,
sådan blir der ingen afgifter til hospitalets dødeligt syge.- Kingo er
her udtalt påtværs af Kongens krige, som har forarmet bønderne
og forringet de syges vilkår. Dog, han ender med en rosende bøn
til Kongen, og et teologisk spring :

- Forlad mig, at jeg må mig ned i støvet bøje,
O Konge, for din stol, og Himlens store Øje :
Hjælp, hjælp de arme, og betænk hvad hjælp de får,
at det er plaster fra din hånd til Jesu sår.-

Sådan digter og bønfaller Kingo Kongen, måske i 1682.- Ufor-
trøden, og fortsat i sin finansielle klemme, skriver han 1686 til
kronprins Frederik og beder ham være kancellisekretær og bringe
sagen for Kongen ... Javist, han var konge-roser, og han var
moralsk urokkeligt modig i sin gode sag.

Lindenow - Romanen

Sådan vil vi med overdrivelser kalde Kingos længste samlede
mindedigt, en elegi på stormende hav i 1690, over hele 16 1/2
bogsider, som i en solid gammel novelle. For kernen i det er
beretningen om en families tragedie, selvom det som ellers
begynder med flere opbyggelig serier af dødslyrik. Vi præsenterer
dem i andre, tilsvarende sammenhænge. Men for een gangs skyld
går Kingo ud over sine rækker af enkeltheder eller scener, så han
foredrager en fortløbende fortælling med flere personer og
tildragelser. Han gør sig også til den alvidende fortæller, som er
nærværende og beretter det der umiddelbart sker, og citerer hvad
personerne siger i situationen. Men hans sprog er langtrukket,
her-og-der såre højstemt, det knager -, så vi har skåret det ned til
det centrale og antagelige. Der er heftigt stof i det, og det inderste
forhold er hjertegribende : En ung ægtemand og hans gravide
kone, der sammen i deres ømhed går tilgrunde i en tilintetgørende

orkan til søs.

Joseph Conrad kunne godtage det udfra “The Nigger on the Narcissus”, og historien har to punkter tilfælles med en senere følsom roman, “Paul et Virginie” af Bernardin de Saint-Pierre fra 1787. Det idylliske par er en dreng og en pige, der kysk sammen drukner i en storm. Men dette digt er Kingos humane og indfølelse kulmination i hans speciale, Hav, og dét præsenteres heri brændende, som på Dommens Dag.

Personerne er : Den gamle Hugo Lützow, amtmand på Sjælland, der efter to giftermål sidder ene tilbage med to døtre, Ide og Deliana. Hun har ægtet Laurits Lindenov, som er amtmand i Norge, og er ud af amtmands-familien Lindenov. Sådan har samme art af embede ført to familier sammen, som det kunne ventes.- Sammen med ægteparret er den ugifte datter Ide og en ung pige i huset, jomfru Rostov, med i skibbruddet .- Det var den lange klaptekst, så er læseren orienteret til Handlingen, og begyndelsen indspejler allerede den tragiske slutning :

- Vi vil orkaner os ej til eksempel drage,
vor Lützows hus er fuldt af •Nordersøens plage, Kattegat
der ved Guds skjulte råd fik overvældet snart
tre kære børn, som var hans livs den bedste part.-

Guds vilje skete! Men om Lützows to mistede hustruer siges,
muntert barokt

- I begge kunne han sig selv lyksalig skatte,
thi begge fostret var ved Dydens mælk og patte,
af begge ejed han •livsplanter, som da var børn
hans håb, da man de to til graven bar.-

Datteren Deliana bliver da gift med Lavrids Lindenow,

en mand, der kongens hverv i Norge førte vel,
monarken til behag, og hver mands ret og skel (Nota Bene!)
Det blev et ægtepar til begge huses glæde ...
som Solen, når Hun vil op til sin trone træde,
Hun nattens sørgeslør med guld fordeler så'
at alle •creaturer derved sig fryde må. skabninger
- Til Norge rejste de og deres bopæl •funde fandt
udi så stor en fryd og fred som ønskes kunne ...
Fra Norge ville de igen en rejse gøre,
han for sin konges bud og villie at høre,

hun for at kysse på sin gamle faders hånd
og med sin vel-stand at opfryde ham hans ånd.

For hun er "I velsignede Omstændigheder", gravid, med et
barnebarn i sig.

- Som først har da (måske) vel Lindenow mått' sige :

"Min Deliana, du min sjæl, min englelige,
mit hjertes halve del, jeg hårdt bevæges når
at jeg besér, du med din fødsels byrde går.

Som hjertet i mit liv jeg ville dig forsvare,
dog kan der møde snart en uformodet fare
udi den falske sø, omskønt den ej var stor,
du kunne skrækkes, og derover •ilde foor.

abortere

Vil du, min søde sjæl, ej blive her tilbage?

Næst Gud mit hjerte skal dig med i tanker tage;

skal gemme dig udi den •sejle-ark,

(Noahs) skib

imens jeg pløjer den •skumnæsede bølgemark".

hav i storm

- Hun faldt omkring hans hals, imellem gråd og glæde

fik sådan ord i mund : "Min krone, smykkekedæ,

min hulde hjerte mand, o far dog ej afsted,

du tager da dit liv, din Deliana med!

Skal Ide Lützow med, og jeg skal blive hjemme?

den sorrig skulle da min gamle fader klemme,

at han vel tænkte, jeg var kommet noget til!

... Der er da intet nu, som mig kan sære hindre,

O lad mig følge med, vor sorrig er des mindre! -

For hun har hverken spæde eller små, hun kan fordrive tiden med
alene :

- Men om jeg havde børn²², der bundne var i svøb,

og andre der omkring i •gangevognen krøb,

gå-stativ

da kunne jeg i lyst med dem min tid fordrive

og de, som dine pant og søde gidsler blive;

jeg kunne tanker òg med dennem hen forsla'

indtil du kom igen, jeg var fornøjet da!

Men se, jeg står nu med vort barn her under bælte,

vil du den •kåde sø til skibs igennem vælte

voldsomme

²² Påfaldende for den tid, må dette være deres første barn efter hele 5 års ægteskab. Kingo skriver ingensteder ellers om infertile par uden børn; endda han selv aldrig fik et barn med nogen af sine tre koner.

og efterlade mig? O nej, jeg tager part
i •havets flyde-bo, der aldrig går så hart. hav m. dyr i
- Tænk, om jeg hjemme blev, hvad sorg der ville krænke
mig både nat og dag. Jeg ville hos mig tænke,
hver gang den hule sø mod Bergens brygge •skrød : brølte
“Nu er min Lindenov, ak! nu er han i nød!”
Hver båd der •gimped ind af de urolige vande, gyngede
hvert fartøj nogen så ulykkeligt at strande,
da frygted jeg, Nu får jeg et elendigt bud,
min Lindenov stødte på og lider skib-brud !
Tænk da, hvor ofte jeg vel måtte dø og dåne
af lutter rædsel! O jeg ved, du vil mig skåne
for dagligen at dø! Så lad mig leve, hvor
du lever selv, hvordan det os så begge går.”

- Så blev besluttet, at de sammen ville følge
igennem vilden strand og den blågrønne bølge;
det skib blev hyret, og de glad om borde fór,
betroede liv og gods til •flyde-træ og ror. skib
Derpå de gjorde sejl, og alle master •finge fik
hver i sin orden straks en vejrnem •drive-vinge sejl
thi vinden blæste god, og alle sejl de blev
besvangret, og hvert flag med skibet prægtig drev ...

(Tidens skibe førte en overdådig flagning).

... •Skibsmesteren med lyst sit ror i hånden vendte skipperen
og vred sit flyde-hus, der mer end Posten rendte, skib=postheste!
thi Vejret pusted alt af fuld og gunstig mund,
indtil de ankred i det mægtige Øresund ...
Oppå det faste land de da med glæde kørte,
de skummende heste dem med vind i •svøben førte den vajende pisk
på cirkelrunde hjul ved stangens •venderor vognstang = skibsrør
så de til deres hverv og venner glade foer.-

De kommer til hendes gamle far, som er dybt rørt over at se dem :

- Hans hjertes kærlige åre
nu, flød i glæde, nu, blev trillet ud i tåre,
af fryd imod sin søns og datters mødestund;
de kyssed på hans hånd, han kyssed deres mund.
- Med ord det ikke vil sig lade nok udsige,
hvad fryd i ægteskabs det tugtige Himmerige
blandt børn og fædre i Guds frygt anstiftes kan;
den er på Jorden næst ved Engles frydestand. ...

- Den gamle faders ånd dér højfornøjet stod
og så sig nyfødt an udi de unges blod.-

Men, alting veksler om, intet varer på jord, de rejser afsted :

Den dag, den afskedsdag var fuld af kærlig tale,
som grådbeblandet var! Om mer var at befale
man spurgte •høviskligt den gamle fader ad,
hvis brave sind i bryst •forklejet aldrig sad.

høfligt!
ca. altid solid

Han trøster dé to, og en lykksom rejse håber;
de bøjer sig, også med øjnes perledråber,
befugter ham hans hånd ved kys og kærlighed;
han favned dem, endog det lidt i sindet sved.-

- Så gik da rejsen an,
de kom til Helsingør, hvor da i nogle dage
fru Deliana må tålmodeligen tage
imod en feber-gæst, foruden det hun var
højsvanger og oppå den kærlige tyngsel bar.-

Hun er, i ældre dansk, "på faldende fode", i niende måned.

- Fra hoffet midlertid Hr Lindenow bekommer
sin afsked, og nu just med den •affældige sommer,
når bonden vælter om sin jord med plovens tand,
da vil han pløje hjem til Norge gennem •strand.
Sig Vinden svinger frem en dag med •snare vinger
og skummer Sundet op med lange pust, og tvinger
den lette skibehær at vugges op og ned,
endog Dèt ikke var endnu for alvor vred.

svindende

hav
hurtige

Hin søforfarne mand, stormvante skipper banker
på døren, sigende: "Nu vil vi lette anker,
thi vinden blæser, og, om I vil følge med,
da minder Tiden nu at skynde sig afsted."

De pakker sammen straks, hver beget bådsmand måtte
med bylt beskuldre sig, så vidt han kræfter åtte.

(Han slæber på skuldrene så meget han har kræfter til).

I •sluppen andre sad at favne dennem ind
til sæde, og for fald ved •slibrig vand og vind.
Så favned hver sin ven i arm, og kærligt knyttet
sig sammen, medens de ved åreslag blev flyttet
hen ud til skibet, hvor hin kranke Skæbne lå
som tungest ballast! Men, Gud det beordred det så' (!).

lille sejlbåd
upålidelig

Dér på det •hvinglende skibs •overlog de satte
uvisse fødder, og enhver var kær at fatte
slingrende/ dæk

Der må en håndsækning til at balancere sig frem på et gyngende skib.

(Alle disse betegnelser for sejl ser læseren bedst i en billedbog om sejlskibe. Dem skrev Kingo for sin tids bolværksmatroser ned i en lang og umulig fodnote).

(Her tager den klassiske borgerlige forfatter ordet og bearbejder læseren):

244

Men den uhyre Sø blev stedse ved at vræle	
udaf sin afgrunds vom, så disse arme sjæle	
forskrækkedes, hver gang han så uhyrligt •skrød,	brøled
thi Dødens trusel •fast på hver en bølge flød ...	næsten

(Kingo anlægger igen en senere vanlig roman-fiktion, her for Hr Lindenov) :

- Det kommer mig i sind ret som jeg nogenlunde,
i deres angst, òg samtale høre kunne ...
Nu må han se derpå, ej uden vé i sinde,
hvor jomfru Ides sorg af øjnene kan rinde,
der hovnede er af gråd, hvor hæs hun er af skrig,
og jomfru Rostorp med, som hyler jammerlig.
Da brød han frem udi den hjælpløse jammer,
endda hans hjerte lå som mellem (am)bolt og hammer.
... i fruens favn han faldt, sådan tog han til orde :
“Min dyrebare sjæl, mit liv og hulde hjerte,
det er en dobbelt død for mig at se den smerte,
hvoraf din ånd er fuld i denne store nød,
jeg selv, det kender Gud, gik villig til min død
om du i frelse var! O var du kun på lande,
og jeg kun ene flød på de tyranniske vande.
Jeg måtte tænke da, min halve part kun led;
den halve, som er dig, var dog i sikkerhed!
Jeg måtte tænke da, om jeg i søen bliver,
og disse bølger mig dog endelig afliver,
så var du, søde sjæl, dog på din hjemmestavn!
Det barn du bærer på, det lod du få mit navn!
så var jeg ikke død aldeles, thi jeg vidste,
at du, trofaste sjæl aldrig forglemte mig!
Det foster i dit liv, ak! det mit hjerte krænker,
det skær mig i min sjæl, hver gang jeg på det tænker,
at dog det lille noer, der aldrig solen så,
skal dog i dødens nat elendig under gå, - (Men:)
at det på salighed ej skibbrud lide skal,
men ses engang af os blandt de udvalgte tal”.-

Både hun og han og fostret med! de skal mødes igen efter døden
i Det evige Liv.

“Om derfor nogen hval og •havhund os opsluger,	en haj?
om nogen røverfisk os til sin føde bruger,	
vi •finder ej dertil, thi kroppen den er død,	føler det ikke

men Sjælen er i havn og ved af ingen nød.
 Den dag skal komme, Gud skal os af havet vække, Dommedagen!
 ved sin basuns lyd •Leviathan forskrække; havuhyre i G.T.
 da hvalen skråle skal, og hvert uhyre må
 med havet brænde, som for ilden tørre strå”.-

Så forfærdende forenes Dommens Dag med deres Opstandelse.

- Så’ trøstede han sig selv og dem! Men da han atter
 ser hvor hans frue sig af tårer •slet udmatter, helt
 da brast han selv i gråd, og ville mere talt;
 men talen fik ej luft, den blev i sukke kvalt.
 Da, Deliana sig utroligen •behjertede kvinder sig op
 omarmet ham, og midt i alle sine smerter
 fik ord i munde, som brød ud med øjnes vand :
 “Min hjerte søde mand, jeg kvægedes ved din tale
 vi vil med tro og •tål al denne angest svale ... tålmod
 En brudeseng har os engang i glæde sanket,
 et skib er nu vor seng og sorg, hvor vi er banket
 med vilde bølger. O, det er dog trøst i nød,
 vi samlet var i fryd, vi samlet er i død.
 Det hav som sluger dig, det skal mig også døde ...
 Jeg og dit barn er fast i Guds og Jesu nåde ...
 så har det da for sig mit liv til liden grav! “
 Mer fik hun ikke frem! thi ordene de stak
 i halsen, dem hun ind i hulk og tårer drak.-
 - I sådan tale gik en møjsom nat til ende.
 Da Solen ville nu igen for vognen spænde
 var luften lutter sø, der hastigt sammen løb
 ved vind og skyer, som for solen drev og •drøb. dryppede
 Man spørger skipperen, hvad håb han kunne gøre
 ved dagens ankomst; da med suk lod han sig høre :
 “Gud hjælpe! thi her er en fast fortvivlet sag
 om redning, det ser ud til en bedrøvet dag!
 Hver holde sig til Gud, og Ham i armen falde,
 med bøn og bod og suk alvorligt Ham påkalde,
 så vil jeg gøre hvad min ringe evne må,
 mens skibet vil for sejl og roret lydigt gå! “-

Det drives udfor SydVestNorge, hvor Kingo minsandten kender
 stednavnene,

- da rejste stormen sig
 alt mer, og Havet det grundskråled grummelig.

Endnu er vraget fuldt af nogles mén og klage
thi skipper, bådsfolk, og hvad af dem var tilbage
og ikke druknet ènd', den bitre Død òg stod
for deres øjne, og dem ingen •líse lod. ro
En hængte ved en stump udaf et •brustet takkel sprængt tov
som bølger sprøjtede hen og •sank den arme stakkel; slugte
een åndeløs hen ud på •gallionen krøb, udbygning på forskib
som Døden, i sin hals, med søens vrede, søb. slubrede i sig
En baglæns faldt og fóer hen i det grumme dybe!
På •overloget ses en anden halvdød krybe! dækket
En gled, og bølgen ham hans fod og hånd bedrog
og ned i Havets svælg med ivrig vælde jog!
To eller tre (Gud ved, hvordan de kunne svømme)
de bjerged livet fra de hævnefulde strømme.

Katastrofen er kulmineret i søfolkenes død. Da trøster Kingo den gamle far :

- Men Lutzows ædle hus fik her det største skår,
og han udi sit sind så dybt et hjertesår.
Gud læge det igen og lade Himlens glæde
opfylde ham hans sjæl! -

Og med den fromme bøn ender elegien :

- Så Lutzow lever dog, og dør, en trøstig mand.-

Dermed har vi set Kingo føre sit enorme forsøg til ende, i en genre der først fik sin form og kulmination og salgbare yndest over hundrede år efter ham.²³

Appendix.- Til Jacob Worms Endeligt

Axel Juel er af den gamle adel, og af hans to farbrødre er den ene søhelten Niels Juel. Begge to sidder i bestyrelsen af Ostindisk Kompagni, som driver fortet Dansborg og kolonien Trankebar i

²³ - Skulle vi ondt notere, at katastrofen ender med et anti-klimaks : Kingo råder gamle Lützow til at afholde sig fra vellevned og fra vin-nydelse, som han altså levede med, men uden dét undgik han podagra! For det mente man kom af en sådan "livsstil" (i en tid af slingrende drukture) : - I vil overgive (gi' op) den københavnske vin, for mælken udi Fyn. I blir en gammel mand ved blotte mælk og gryn.- Til vor kritik vil vi straks indvende, det var dog en nær omsorg for den gamle mand, med sådan vaner, så han kunne leve godt i resten af sine dage.

SydØstIndien. Efter en sømilitær karriere indsættes nevøen Axel som kommandant på fæstningen Dansborg og overtager efter ledighed styret i hele kolonien. Handelen er sløj og for nedadgående, og han gør intet for den, andet end efter trolige rygter selv at tjene store penge. Men han besvarer ikke breve hjem og fører ikke bogholderi, men lever i sus og dus med fornøjelsesrejser. Han holder også en skippers kone som elskerinde, så hun skal æres af alle folk, og ved sin hjemkomst fra rejser får hun flaghejsning og ni kanonskud. Når han selv gik ud og ind ad porten, skulle der fyres 27 skud, hvillket er kongesalut, og ellers lod han fyre kanoner af ved midnat.

Hans undergivne klagede forgæves til København, til han i de slette tider halverede lønningerne for koloniens samtlige 1700 personer. Derfor sammensvor en række ansatte sig imod ham, og Worm var sikkert med, da han aldrig nærede sig for rivegilder. De sammensvorne blev dog røbet, og Axel Juel gik amok. Han henrettede straks to mand, og den tredje døde af behandlingen i fængslet. Derpå lod han fire andre dømmes, til at få ørerne skåret af, blive brændemærket, pisket til blods, og jaget ud i junglen ... De kom mirakuløst igennem den via de primitive stammer og nåede en hollandsk station. Derfra sendte de klager hjem til København, så kompagniets parthavere lod Juels to farbrødre fjerne fra bestyrelsen,- og den sendte to skibe ud under en kgl. kommissær Calnein. Han overtog lokalstyret, undersøgte sagen, og sendte forbryderen hjem.

Men først da Axel Juel var sejlet bort, strømmede beviser mod ham ind! Så blev han fængslet, bragt tilbage, og stillet for en kommission. Den dømte ham skyldig, konfiskerede hans formue, og returnerede ham som fængslet.- Calnein gjorde et energisk og lysende arbejde for at genoprette kolonien, og han viste indbyggerne stor agtelse (!). Slavehandelen blomstrede igen op ... Siden døde Calnein som udlejet officer for et kompagni oppe i de irske krige, som en nylig indtægtskilde for riget.

Axel Juel kom for en ny kommission i København og så blev stillet for Højesteret, hvor han blev frikendt, imod enkelte bøder og erstatninger til sine maltrakterede assistenter. Domstolen tog intet hensyn til de indfødtes vidnesbyrd -.

Værre end hans svindel, misrøgt og bestialitet var den anklage,

at han før oprøret imod ham skulle have sagt : “Ja, vintapperknægte og kanaljer, de regerer nu udi Dannemark, men den gamle danske adel er forskudt, og Københavns borgere ville òg være adel, men det bekom dem ikke vel.” - Centralt vil det sige, at vintappersønnen Griffenfeldts bror var direktør for Ostindisk Kompagni, og som værre, at adelen blev sat uden for styret ved Enevældens indførelse i 1660. Dette var ærerørigt imod regimet og kongen, der frygtede en sammensværgelse af den tidligere råds-adel. Men der var ingen vidner, dem havde Juel myrdet. Så han gjorde sig fri af anklagen ved en adelig og gudelig ed.

Dette var dansk ret 1690 i Indien og i København. Selv den stoute Niels Juel kommer i et skævt lys ved promoveringen af en sådan ætling.

Om Jacob Worm opstod siden de fabler, at han havde været en dansk apostel, var profet for de indfødte, oversatte Biblen eller det Nye Testamente til Tamil, og gjorde undergerninger : Da en hedensk procession forstyrrede hans prædiken, fik han den til at stå naglet på stedet, lige til han var færdig.- Der er ingen belæg for disse myter. Men hans gravskrift citerer hamselv : “Sandheds Elsker, Udyds Hader”.

ET NUTIDIGT UDVALG

Thomas Kingo skriver ofte i lange forløb, der ikke er synderligt leddelte eller overskuelige. Når han skriver, går det derudaf! Derfor er sammenhængende og særlig energiske dele mærket af en med en Overskrift i præsenteringen. Sådan ses det, at han skriver Et digt inden i poemerne og salmerne. Men nu-og-da gør han sine egne retsår korte vers, og vi drager to af dem frem.

Det ene er hans fyrigste Hjertesuk i Sjungekorene. Det er formalt og logisk interessant, for det er bygget op i et jagende zig-zag på to sæt af modsætninger: Altid/ Aldrig, sammen med Sorg/ Glæde,- indtil det løber ud i sin lettede udløsning. Det kunne man kalde Intellekt som Lidenskab.

Hjertesuk

Aldrig er jeg uden våde, aldrig dog foruden nåde;
altid har jeg suk og ve, altid kan dog Jesum se :
Altid trykker mine synder, altid Jesus hjælp tilskynder;
altid er jeg udi tvang, altid er jeg fuld af sang.
Nu i sorrig, nu i glæde, nu i fald og nu i sæde,
ofte fuld af stor uro, altid fuld af Jesu tro.-
Så er sorg og glæde lænket, så er bægeret iskænket
i mit levnedss omgangs skål, slig er mine levnedsmål!
Men, o Jesu, jeg vil græde, hjælp du til at troens glæde
fra min synd og sorrig må altid overvægten få!(4. Sang, II. Sjungekor)

Bisp Kingos eviglange Ligprædiken over vennenbisp Jacob Bircherod er en uigennemlæselige jungle af citater, og der er over 2.000, som trangt og ustandselig skyder sig frem. Men i vidt spredte fraser går et komplekst og intellektualistisk spil på den tilstand, At være i Verden, men ikke med Verden; nok at være del af den, men ikke at have andel i dens væsen. Dét er spørgeligt for kirkens mænd, for de er og virker midt i verden! - John Donne kunne have gjort lignende paradoxer, så vi samler dem til en genreprøve i :

Intellektuel Prosa-Lyrik

Fisken svømmer i det salte hav, er dog selv frisk og fersk.
Engelen, som Sankt Hans så,
havde "en fod på havet og en på jorden".
Øksnene bar •Kobberhavet, som andre toede sig af, Templets tvættekær
og blev dog selv utoede.
Postrytteren fører nyt nok i brevsækken med sig til andre,
som han selv aldrig læser.

Øjet ser alle ting, uden sig selv.
Milestøtten viser andre vejen, men går ikke selv med.
Brostenen gør ren gang for alle, bliver dog selv liggende i skarnet.
Så' må kirkens oldinge ikke være :
Det var kun at tømre en Ark og selv omkomme i Syndfloden;
med stenen at slibe ægg og od på jernet og selv blive sløv og usleben.

En anden gang gør han et kuriøst og muntert vers, og sådant humør er sjældent efter hans sprælske ungdom. (Dog fortæller han lunt, at han ta'r snus imod sin forkølelse, når han skriver meget). På Københavns Slot ved hoffet havde en dværg med sin kone, Hans og Else, deres lejlighed, og på opfordring skriver han om den lejer. Det gør han med en detaillering som i sine mest fortættede passager, men nu som improvisation på stedet! Så øjeblikkeligt kan han da overalt og til enhver tid mobilisere sine evner :

Til Dværgen Grev Hans
En liden Rosmarin er meget mere i ære,
end mangt et Piletræ, der langt og rankt mon være.
Et lidet •værk af guld man i sin lomme har, et ur
men et som er af jern, man næpp' i hænder tar.
En liden Diamant den bærer man på fingre,
men store slibesten de må i gården slingre.
Den liden David slog den store Goliath,
hos bitte folk har Gud tit gemt en mægtig skat.
- Sig der, du lille mand, om nogen ville skæmte,
fordi Naturen dig en kæmpevækst forglemt.
Hos jer det alt er godt, som Gud har skabt og gjort.
Det ikke er alt godt, som er så langt og stort.

I Kingos mange lange tekster står som víst digte helt i deres egen ret. Vi kan gøre et strammere udvalg og vise, at det er helt korte digte med deres drivende kadence og selvstændige fylde. De er alle i længere linier, så kun overfladisk er han nærmere ved en fastlagt vedtægt idag: At skrive ganske få gloser i hver linie, med så temmelig få linier i en tekst. Som i den yndede selskabsleg hai-ku. Så vi hidsætter her en række af disse i sig selv afsluttede og effektivt lyriske udbrud :

Kortdigte

By-Prospekt

- For neden ligger smukt med vel afdelte gader
det lystig' Helsingør, som elsker dig som fader
og rette forsvar sin; der ser man folket gå
og hver sin syssel og sin gerning passe på.-

Bort ...

- De vindebugede sejl ophejsedes i rå,
en pible-skummet strøm lod skibene efter stå ...

Et Navn; en Dis

- Så bliver intet mer af mennesket tilbage,
når han har sluttet til sit levned •føje dage
end kun det blotte navn; det øvrige forgår
og som en flygtig damp for Solens ansigt står.

kun få

Emigranterne

- Ud, følger bølgen om, thi guder også råde
i den skumkrusede mark, det fiskerige våde.
I eders svage sejl skal Lykken blæse ind
og føre vel til land ved en så faur vind.

Himmel og Hav i ét

Havet rejste sig, og stod som i en ild,
og hver en bølge var trodsmodig, vred og vild.
Den regn-fulde luft med grumme skyer mudede,
så hårdt og hæsligt nu nordvest-kulingen tudede.

Dødens Barbaresk

Det gør dog ingen godt at tænke, Døden drejer
sit store myrdesejl og efter os sig nejer;
at vores levned skib, som gør på Lykkens fang
i Verdens vilde hav, kuldsejler jo engang.

Luftsyner

At forebygge det, som for det skrøbelige liv
kan være skadeligt, det er kun tidsfordriv;
en tidsfordriv, der i sin regning stedse fejler,
et ansigt, som sig selv i Døden dagligt spejler,
en •sole-ulv, der sig som solen lader té.
men svinder, når man helst begæred den at se.
En damp, et •vættelys, der himlens varme tænder,
men i et øjeblik svigagtelig udbrænder.

bi-sol

lygtemand

Et skin, formørket i en uformodet stund;
et •luftebyggt palads foruden stadig grund.

luftkastel

Dødsfarten

Vi fødes til at dø; fra første vuggehvile
og til vor dødesøvn går hvert minut at ile,
i dyben afgrund og kan aldrig komme igen ...

Sorgoptælling

... Såvidt som stjernerne betindre nattens ro,
så vidt, så langt og bredt har vanheld også bo !
Tæl regnens dråber og tæl sneens hvide fluer,
tæl perledug i eng, tæl gnister over luer,
tæl havets sand og løv i skoven, om du kan,
let skal du tælle da hver sorg i Verdens land.
... Styrt håb og høvding ned i Gravens fæle mund ...

Dødens Hav

... Død, du skal omsider bøje
dit benradsvåben ned imod den evige grav,
når vi er sejlet vel forbi dit sorte hav.

Trøstelse

Som fuglen flyver hastig bort,
så' skal vor sorg henskride.

Men Kingo kan skrive lyrik på een linie. (Som en pr. dags dato beundret præstation i USA). Visse fænomener drev ham til gentagne lyriske pletskud, Kanoner og Skibe: Skibsartilleriet blev uhyrer, fregatterne var fugle i flugt, Oldtidens havheste = mænd med delfinhale, eller en stor tømmerbygværks-arkitektur. Som hos skipperne idag blev de en Hun, med kønnets udfoldelse.

Linie-lyrik

Kanoner

Lad de metalletrolde ildsprude havnen fuld ...

Hør slange-halse gale med tordenrøst !

Slange: gammelt navn på
mindre kanoner.

De havgasers hals, ildtændte krudtekar :
Hvor vil troldhalsede kartovers lue brænde.

Skibe

Fugleflugt :

Skibet folder ud sin store sejlevinge ...

De snekken fuglesnar med sejlevinger flytter.-

Som fugle de med vinden hastig fløj

og skød som pile bort -.

Et tøjlet Fabeldyr

Niels Juel sin modige havhest vander.

Det frugtefine Fyn med havhest han omrender

... Den tid Havhesten tæt i vindens bidsel bed ...

En Pragt-arkitektur

De største Kongens skibe, de vande-flakke-slotte.

Havuhyrer

Hin grumme troldehval

landløber frygtsom, og hans vandhus brændes.

Mandbare Kvinder

- Du lod i gylden rå det slappe sejl ophisse,
som svangret blev af vind, og peb udaf sin trisse ...

- Hvert skib skal veje fluks de prægtige flag ud
ret som det var en høj, udpyntet kongebrud
... et jomfruskib, der aldrig haver mand på nogen bølge ført ...

Gud blæser ind

i alle sejl og skød lyksalighedens vind ...

og da Uvejret

... Hin sorte tordensky, der svangret er med ild

udi sin dampede bug ...

Hans evner går endnu videre, for han kan gøre lyrik i en eneste glose ... Det fremgår af hans træfsikre beskrivelser af ting og dyr og planter og vejr, der løber i punkter gennem hans lange udfoldelser. Han leverer flyvende kataloger af sådanne træf. (Forøvrigt får han halvandet hundrede år efter en kollega, der een gang viser samme centralt lyriske evne. Heller ikke De kender den mand?)- Den danske tradition er da righoldig.

KILDER

- Thomas Kingo: Samlede skrifter, 1975-tryk., v. en komité.
Jacob Worms Skrifter, I-III, v. Erik Sønderholm. 1971.
Willum Worm : Digte, v. Leif Leifer. 1972.
Vore gamle tropekolonier bd. 5, v. Gunnar Olsen. 1967
Danmark gennem Tiderne set med fremmede Øjne : en Antologi
ved Laurits Bødker. København. 1948.

FLAP

Personlige Horisonter

Jeg er socialhistoriker med fagligt kendskab til økonomi og liberalisme, og skrev speciale om Privatbankens karteller og sene byggespekulationer.

- Siden har jeg undervist i Oldtidskundskab, i Religion og Kristendomskundskab, og da i Formning og Kunstforståelse (!?).- Et langvarigt arbejde med Emil Aarestrup har givet mig et foruroligende kendskab til Guldalderens borgerlige kultur, og da bunden nede i den.- Holbergs utopiske fantasier og advokatur for kvinderne har jeg skrevet et langt essay om.-

En fjern sommer gravede jeg en bondegårds rester ud i Syd-Sjælland, og har haft flere arkæologiske raptus, med en kær interesse for før-mennesker. -Dertil er jeg en ivrig museumsgænger til alt fra øgler og rustninger og til kubisme m.v., og lytter interesseret til musik fra ca. 800 og til dato. - Oversættelser af moderne digtere og lyrik tilbage til 1200 gav mig et nært kendskab til Shakespeares England o.1600 og til Villons Paris pr 1461.- Dertil har jeg redigeret en serie af vidt spredte tekster, fra et folkeligt Grækenland, et ørkenklassisk og et nutidigt Arabien, og Indien idag.-

Videre ud har jeg selv undersøgt dagligdagen og litterære og religiøse former på Sardinien, i Thailand og på Taiwan, med indsamlinger til The Danish Folklore Archives (Folkeminderiet).- Min farfar var med til at bygge arbejdsløshedskasserne op efter 80erne, og min far var maskinchef og sejlede på Japan : Det er de to tidlige orienteringer i verden og samfundet.

Mht. Thomas Kingo lærte jeg ham at kende som 19årig, og for 30 år siden skrev jeg på en behandling af ham. Den er hermed bragt til ende.

J.S.

OMSLAG

Kingo er nutildags mest kendt som forfatter af en håndfuld meget yndede salmer. Men han var andet og mere : han var en del af kongens propagandaapparat, og i den forbindelse besynger han De Danskes Konges store bedrifter i den ulykkelige og diplomatisk dårligt forberedte svenskekrig, uden dog at kunne undertrykke sin medynk med ofrene eller sit stadige ønske om fred; han var en hyldest- og lejlighedsdigter der ofte går ud over hvad denne genre byder, han var en nuanceret erotisk digter af format, med sans for de fine stemninger, en religiøs digter der lod sig drage af de dystre sider i tidens kristendom. Dette og mere får vi præsenteret, og sidst men ikke mindst får vi en digters kongeniale læsning af en kollega og et eksempel på hvad det er der fænger når en stor digter læser en anden, en halvskjult kontinuitet i litteraturen uafhængig af meninger og ideologier.

Værket ledsages af righoldige citater (gengivet i nydansk retskrivning) kommenteret i deres sammenhæng. Det kan således også tjene som indføring for nutidige læsere i Kingos mangesidige forfatterskab.